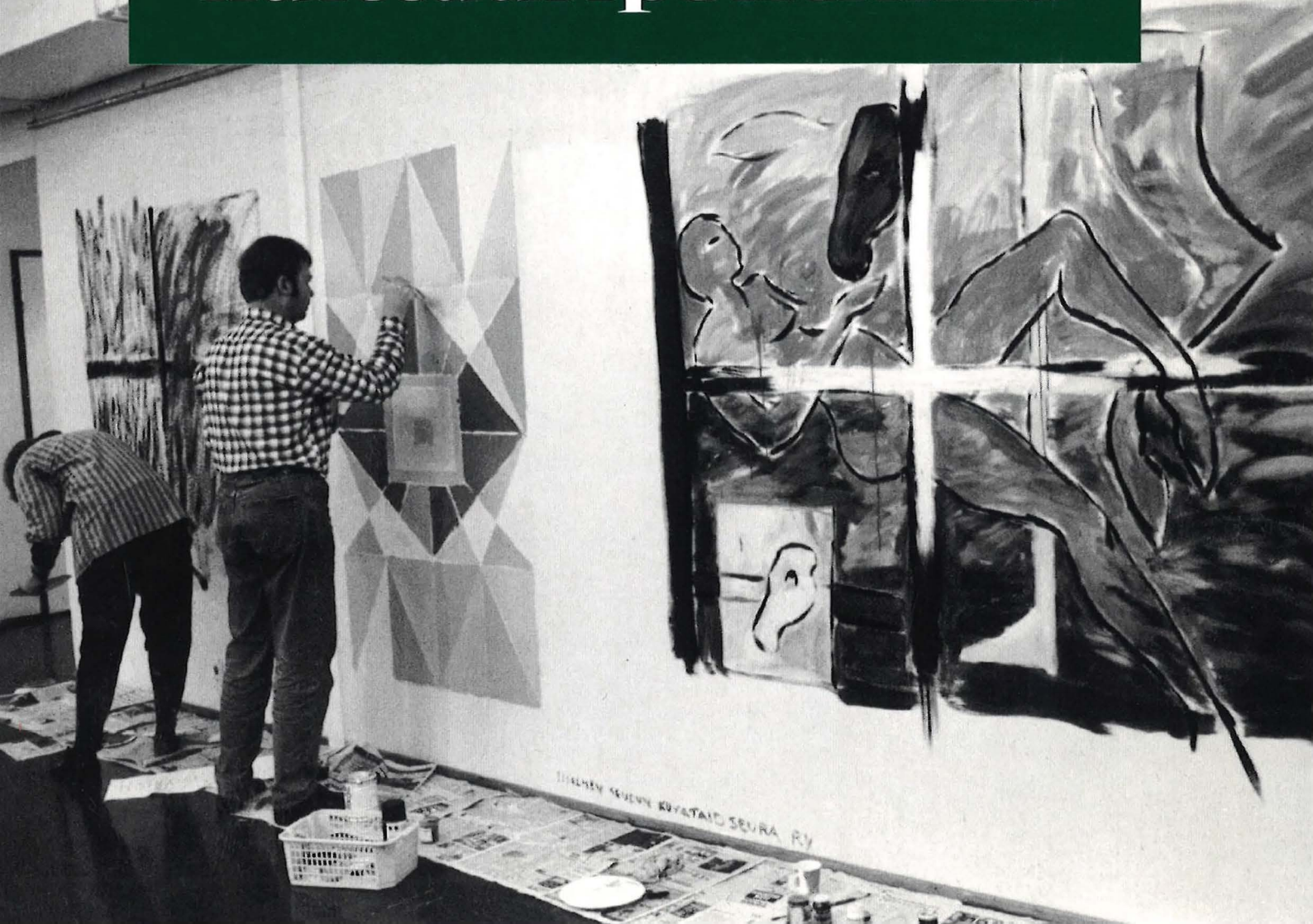

Jaana Luttinen
Fragmentoituva
kulttuuripolitiikka

Jaana Luttinen

Fragmentoituva kulttuuripolitiikka

Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset
Ylä-Savossa

Esitetään Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa (S212)
toukokuun 3. päivänä 1997 kello 12.

JYVÄSKYLÄN | YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1997

Fragmentoituva kulttuuripolitiikka

Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset
Ylä-Savossa

Jaana Luttinen

Fragmentoituva kulttuuripolitiikka

Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset
Ylä-Savossa

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 1997

Editors

Tapani Korhonen

Department of Psychology, University of Jyväskylä

Kaarina Nieminen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Cover

Design: Jorma Luotio

Photographs: Annukka Tiittanen,
Annamaija Herola, Ulla Tuovinen

URN:ISBN:978-951-39-8450-2

ISBN 978-951-39-8450-2 (PDF)

ISSN 0075-4625

ISBN 951-34-0958-9

ISSN 0075-4625

Copyright © 1997, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House,
Jyväskylä and ER-Paino Ky, Lievestuore 1997

ABSTRACT

Luttinen, Jaana

Fragmenting Cultural Policy. The Interpretative Frames of local cultural politics in Ylä-Savo.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 1997, 178 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research

ISSN 0075-4625; 126)

ISBN 951-34-0958-9

Summary

Diss.

The aim of this study was to analyse public debates on local cultural policy in the early 1990s. The starting point was the idea of fragmentation: the field of cultural policy is fragmented into several subdivisions and subpolitics, which are independent but might easily come into conflict with each other. Non-institutional action influences more and more the "official" cultural policy, too. The main task of the study was to identify the local cultural political frames: the rhetorical and semiotical interpretation of cultural politics as the political actor's linguistic resource storehouses.

The empirical research focussed on 10 local and regional debates on local culture and the municipal cultural policy of Ylä-Savo in the 1990s. The data of the study were collected from the local and regional press, from public documents concerning the case of regional cultural administration in Ylä-Savo, and from a tape recording of "the session of the court of cultural affairs" in Ylä-Savo (Ylä-Savon kulttuurikäräjät).

The study adapted two different methods: Perelman's theory of argumentation and Greimas' semiotics. Both theories were utilized in constructing interpretative frames. The field of cultural policy and the play of politics around it were sketched with the aid of Pierre Bourdieu's concept of 'field' and Kari Palonen's *Polit-analyse*.

The study identified two dominant narratives of Finnish cultural policy in the official documents: the prototype of national culture (from the middle of the 1800s to the 1960s) and the cultural policy of the welfare state (from the 1960s to the end of the 1980s). In the 1990s no single dominant 'story' can be indentified. There are many heroes of cultural policy: the cultural entrepreneur, the therapist and the strategist, all of whom have their own narratives. There were five frames of local cultural politics in Ylä-Savo at the beginning of the 1990s: the opponent of public cultural services, the defender of public cultural services, the patron of the arts, the cultural strategist, and the supporter of cultural democracy.

The cliques based on personal cultural and political preferences struggle against each other for territory in local cultural life. In this situation it is important to ask how decisions are made in the fragmenting society of minorities.

KEYWORDS: cultural politics, cultural policy, fragmentation, public debates on culture, Ylä-Savo

ALKUSANAT

"Kulttuurinäkökulma on huomioitava kaikessa päätöksenteossa." Tämänkaltaiset suositukset ovat tulleet tutuiksi lukuisista viime vuosien kulttuuripoliittisista dokumenteista. Niissä kulttuuria ei tarkastella niinkään erillisenä yhteiskuntapolitiikan lohkona, vaan kulttuuripoliittikka on ikään kuin erityinen ja yhtenäinen suhtautumistapa tai orientaatio yhteiskunnallisiin asioihin. Käsitteenä kulttuuripoliittikka on kuitenkin monimerkityksinen, jopa hämärä. Tutkimukseni analysoi lehdistöjulkisuudessa ja kuntien poliittis-hallinnollisessa järjestelmässä ilmeneviä käsityksiä kulttuuripoliittikasta.

Innostuin kulttuuripoliittikan tutkimisesta työskennellessäni vuosina 1990-1991 Ylä-Savon kulttuuritoiminnan kehittämissuunnitelma -projektin vetäjänä. Työni tuntui valuvan hukkaan, kun suunnitelman toimenpide-ehdotuksista ei päästy yksimielisyyteen edes projektiin osallistuneiden virka- ja luottamus henkilöiden kesken. Yhteisymmärrystä tavoitteleva projekti oli ristiriitoja täynnä. Itse suunnitelmastakin tuli julkisuudessa kulttuuripoliittisen taistelun väline.

Itselleni tutkimusprosessi on merkinnyt mahdollisuutta oman toiminnan reflektointiin. Oman aikansa vei, että saatoin myönteisesti todeta kulttuurin kehittämisen ja kulttuurilla kehittämisen kaikkine ristiriitoineen olevan poliittista toimintaa. Tutkimuksen edetessä etäännyin projektisihteerin kokemuksistani ja ryhdyin analysoimaan 1990-luvun kulttuuripoliittikkaa laajemminkin. Minua alkoi myös kiehtoa kulttuuripoliittisten mielipiteiden tutkiminen niin, ettei niiden painavuutta punnittaisi esittäjiensä ns. virallisen kulttuuripoliittisen aseman mukaan, vaan periaatteessa kenellä tahansa olisi avoin mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kulttuuripoliittikkaan.

Tutkimusta tehdessäni olen saanut arvokasta apua useilta ihmisiltä. Professori Anita Kangas on ohjannut työtäni alusta alkaen. Hänen innostava tukensa ja kannustava palautteensa on ratkaisevasti vaikuttanut tutkimukseni valmistumiseen. Professori Risto Eräsaaren terävät huomiot ja kysymykset ovat auttaneet hiomaan tutkimukseni pahimpia särmiä. Myös apulaisprofessori Pirkkoliisa Ahponen ja dosentti Jukka Kanerva ovat kärsivällisesti lukeneet työtäni useaan otteeseen. He ovat tehneet merkittäviä parannusehdotuksia ja antaneet muutenkin asiantuntevaa apuaan. Olen vilpittömän kiitollinen heille kaikille. Kiitän myös YTL Terttu Nupposta tutkimukseni kommentoinnista sen alkuvaiheessa.

Etätyön ja tietoverkkojen kautenakaan tutkimustyön tekeminen satojen kilometrien päässä yliopistolta ei ole ollut ongelmatonta. Haluan kiittää Kunnallissalan kehittämissäätiötä, Alfred Kordelinin rahastoa, Pohjois-Savon kulttuurirahastoa sekä Jyväskylän yliopistoa, jotka ovat uskoneet, että Iisalmessakin voi tehdä tieteellistä tutkimustyötä. Kiitän Jyväskylän yliopistoa myös siitä, että se on ottanut tutkimukseni julkaisusarjaansa.

Tutkimukseni alkuvaiheessa saamani henkinen tuki Ylä-Savon Instituutin väeltä kannusti minua eteenpäin. Iisalmen kulttuurikeskuksen henkilökunta on ollut auttavaista ja ymmärtäväistä. Kiitos kirjastolle, josta järjestyi tutkijan-

huone tutkimuksen viimeistelyyn. Erityisesti haluan kiittää opinto-osaston johtaja Maija Alannetta ja kirjastovirkailija Sinikka Lappalaista, joiden asiantuntemus, kekseliäisyys ja vaivannäkö ovat osaltaan nopeuttaneet työni valmistumista ja säästäneet minut monilta turhilta matkakuluilta. Äidinkielen opettaja Päivi Niskanen tarkisti tutkimukseni suomen kielen ja YTM Vesa Raiskila englanninkielisen tiivistelmän ja yhteenvedon. Kiitän heitä molempia tärkeästä avusta.

Lämmin kiitos ystäväilleni kiinnostuksesta kulttuuripolitiikkaan, vaikka usein olisi toki ollut paljon muutakin juteltavaa. Kaikkein parhain kiitos kuuluu kuitenkin Kaitsulle, joka on koko tutkimustyön ajan johdonmukaisesti kannustanut, joutanut ja auttanut. Tutkimukseni omistan hänelle ja Marille.

Iisalmessa suomalaisen kulttuurin päivänä 1997

Jaana Luttinen

SISÄLLYS

1	KULTTUURIPOLITIikka TUTKIMUSKOHTENA.....	9
1.1	Kulttuuripolitiikan prosessi.....	14
1.2	Kulttuuripoliittinen keskustelu: käräjöintiä, juhlapuheita vai...?	19
1.3	Tutkimustehtävä	22
2	MITEN TUTKIA KULTTUURIPOLITIikkaA?.....	25
2.1	Politiikka vakuuttamisena	33
2.1.1	Argumentoinnin viitekehys	34
2.1.2	Argumentoinnin lähtökohdat.....	35
2.1.3	Argumentaation kulku	37
2.2	Politiikka tulevaisuuskertomuksena	39
2.2.1	Kerronnalliset syvärakenteet	42
2.2.2	Kerronnalliset pintarakenteet	45
2.3	Lukumenetelmä.....	47
3	PAIKALLISEN KULTTUURIPOLITIIKAN TOIMIJAT	52
4	KULTTUURIPOLITIIKAN SUURET KERTOMUKSET	61
4.1	Kansallisen kulttuurin prototyyppi.....	63
4.2	Hyvinvointivaltiollinen linja	65
4.3	Kolmas pitkä linja?	67
4.3.1	Elämyspolitiikkaa	68
4.3.2	Elämänpolitiikkaa.....	69
4.3.3	Instrumentaalista paikallispolitiikkaa	71
4.3.4	Kolmannen kulttuuripoliittisen linjan sankaritarina.....	73
5	PAIKALLISEN KULTTUURIPOLITIIKAN TULKINTAKEHYKSET	75
5.1	Kulttuuripalvelujen jarruttajat	77
5.2	Kulttuuripalvelujen puolustajat.....	89
5.3	Taiteenylistäjät	102
5.4	Kulttuuristrategit.....	108
5.5	Kulttuuridemokratian kannattajat.....	117
6	PAIKALLINEN KULTTUURIPOLITIikka 1990-LUVULLA	127
6.1	Kunnallisen kulttuuripolitiikan haasteet.....	133
6.2	Pluralistinen kulttuuridemokratia.....	137
	SUMMARY	141
	LYHENTEET.....	150
	LÄHTEET	151
	LIITTEET	164

1 KULTTUURIPOLITIikka TUTKIMUSKOHTENA

Vuonna 1991 ilmestyneen Ylä-Savon kulttuurisuunnitelman (Luttinen 1991b) tavoitteena oli turvata Ylä-Savon¹ menestyminen 1990-luvulla. Tarkoituksena oli "säilyttää alue kilpailukykyisenä vaihtoehtona asumiselle, elämiselle ja viihtymiselle". Kulttuuri olisi menestystekijä, jonka avulla Ylä-Savo erottautuisi positiivisesti muista alueista ja olisi vetovoimainen. Taloudellisen kilpailun korostamisesta huolimatta suunnitelma keskittyi kunnallisiin kulttuuripalveluihin.

Ylä-Savon kulttuurisuunnitelman tekijät pitivät suljetut palaverinsa useimmiten Iisalmen kulttuurikeskuksen maanalaisessa luokassa. Heidän eristäytyneisyytensä tuntuu kuvaavan yleisemminkin sitä 1990-luvun murrosta, jossa poliittis-hallinnollisen järjestelmän on entistä vaikeampi luoda uskottavaa kulttuuripolitiikkaa. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma joutuikin heti julkisesti koetukselle. Kuntien viranomaisten lausunnoissa kritisoitiin niitä 22 toimenpideehdotusta, joiden oli tarkoitus edistää alueen kulttuuritoimintaa ja järkeistää kulttuurihallintoa. Toisaalta erittäin harva yläsavolainen reagoi koko suunnitelmaan. Julkaisu ei innostanut laajaan, yleiseen keskusteluun, mutta se herätti kuntien virkamiehissä ja poliitikoissa ristiriitaisia mielipiteitä.

Kulttuurisuunnitelman tekeminen viesti uskosta, että kulttuuria voidaan hallita ja ohjata haluttuun suuntaan. Tällainen ajattelutapa tulee tahtomattaan kieltäneeksi kulttuuritoimintaan usein liitetyn spontaanisuuden ja pluralistisuuden. Jo nimenä Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma kalskahtaa jotenkin jyrkän vaihtoehdottomalta. Se pitää sisällään oletuksen yhteisestä alueellisesta tahdosta. Se peittää sen tosiasian, että ihmisten käsitykset kulttuurista ja sen julkisesta tuesta vaihtelevat suuresti. Tutkimukseni kohdistuu juuri tähän, tavallaan konsensualistisen painotuksen varjoonsa jättämään kulttuuripolitiikan puoleen.

¹ Ylä-Savon talousalueeseen katsottiin vuonna 1991 kuuluvaksi yhdeksän Kuopion läänin pohjoisinta kuntaa: Iisalmi, Keitele, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Rautavaara, Sonkajärvi, Varpaisjärvi ja Vieremä.

Lähtökohtani on tietoisien konfliktiorientoitunut. Tarkastelen julkisia kulttuuripoliittisia kiistoja sekä niihin sisältyvää argumentointia ja vasta-argumentointia. Ensisijaisena tapausesimerkkinä on Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma.

Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma on mainittu (ks. KM 1992:36, 91-92 ja Korpipää & Saarela 1995, 82-83) yhtenä esimerkkinä kuntien uudentyypisistä, "1990-luvun" kulttuuriyhteistyöstä ja keskinäisestä työnjaosta. Suunnitelma ei kuitenkaan ollut poikkeuksellisen innovatiivinen, vaan se pitäytyi olemassa-olevien kunnallisten kulttuuripalveluiden kehittämisessä. Siinä kulttuuri rajataan kulttuurihallinnon toiminta-alueeksi siten, että kulttuuritoiminta koostuu hallintosektoreiden, taiteenalojen ja tiettyjen toimija-asemien muodostamasta kentästä. Kulttuuripolitiikka tarkoittaa 'kulttuuria' edistävää politiikkaa. Samalla oletetaan, että kulttuuri on jokin sellainen yhtenäinen ja eristettävissä oleva kokonaisuus, jonka vaalimisesta, tukemisesta ja edistämisestä voidaan saavuttaa yksimielisyys. Se on konstruotavissa liittämällä kaikki kulttuuripoliittiset ilmiöt yhteen. Siinä oletetaan, että poliittisen toiminnan vaikutuksia voidaan kontrolloida. Kulttuurisuunnitelmassa politiikka radikaaleimmillaankin typistyy erilaisten ohjelmien ja linjausten väliseksi kilpailuksi siitä, kuka parhaiten hoitaa 'yhteisen kulttuurin'. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma edustaa tietyn kulttuurialueen päämäärätietoista etukäteissuunnittelua ja -linjausta. (Ks. Palonen 1988a, 34-35.)

Politiikan ratkaisut ja näkökulmat ovat kuitenkin pluraalisiksi tulkittavissa olevia: ei ole itsestäänselvää järjestystä, ei itsestäänselvää oikeaa tai väärää. Yhtenäisen ihmisluonnon sijasta ihmiset toimivat eri tavoin suhteissaan toisiinsa ja ympäristöönsä. Useat politiikan tutkijat (mm. Arendt 1958) ovat korostaneet, että politiikka on spontaania ja yllätyksellistä. Näin se ei voi olla sidottua tiettyihin orgaaneihin. Poliitikassa on kyse inhimillisestä toiminnasta, ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Ihmisten toiminta muuttuu poliittiseksi silloin, kun on tehtävä ratkaisuja kahden tai useamman sellaisen vaihtoehdon välillä, joista ei ole yksimielisyyttä ja joita kaikkia ei voida toteuttaa (Berndtson 1993, 27). Kielenkäytön tasolla kyseessä on tyypillinen retorinen tilanne: on esitetty argumentti jostakin asiasta ja sille vähintään yksi vasta-argumentti. Sekä argumentoija että vasta-argumentoija kohdistavat puheensa tai kirjoituksensa valitsemilleen yleisöille, joilta hakevat hyväksyntää ja tukea.

Erilaiset suunnitelma- ja strategiapaperit tulevat usein vastoin julkilausuttuja tavoitteitaan edustaneeksi elitismia. Virkamiehet ja poliittiset päättäjät määrittelevät, mikä on tärkeää ja tukemisen arvoista. Kuntalaiset elävät ehkä täysin tietämättöminä, että he ovat osa jotain "aktiivisten ihmisten Ylä-Savo"-strategiaa. (Häkli 1993, 14 ja 18.) Toisaalta he voivat tietoisesti kääntää selkänsä tällaiselle "ylhäältä alas" määräytyvälle kulttuuripolitiikalle. Ylä-Savon kulttuurisuunnitteluprosessiin osallistuivat lähinnä kulttuurihallinnon virka- ja luottamushenkilöt. Taiteilijoita, yhdistyksiä ja kuntalaisia kuultiin, mutta käytännössä he olivat suunnittelun kohteita. Kulttuurisuunnitelmassa pyrittiin antamaan selkeä näkemys alueen kulttuurielämän nykytilanteesta ja olemassaolevista ongelmista sekä neuvot menettelytavoiksi. Suunnitelmassa tiedettiin, mikä olisi välttämätöntä ja mikä mahdotonta. Siinä nostettiin kuntien kulttuurihallinto auktoriteettiasemaan suhteessa muihin paikallisiin kulttuuripolitiikan toimijoihin luottamalla kunnallisiin kulttuuripalveluihin.

Giddens (1995a, 119-120) on todennut, että ideaalityyppisen asiantunte-
muksen vallitessa kaikki "paikallisen tiedon" muodot muuttuvat muualta saa-
dun tiedon sovelluksiksi. Asiantuntemus on puitteista riisuvaa, koska se perus-
tuu persoonattomiin periaatteisiin, joita voidaan asettaa ja kehitellä viitekeh-
ykestä piittaamatta. Asiantuntemus on ei-paikallista ja spesialisoituvaa. Kankaan
(1990, 107-108, 114-116) tutkimuksen mukaan 1980-luvulla eri puolilla Suomea
vakiintuneiden kulttuurilautakuntien toiminnan profiili oli monilta osiltaan
yhdenmukainen, vaikka ne olivat toimintaresurseiltaan erilaisia. Ne rajasivat
kulttuuritoiminnan kentän varsin samanlaisesti vuoden 1980 kulttuuritoiminta-
lakiin viitaten. Kulttuuritoiminta koostui lähinnä taidealoittaisista sektoreista.

Nyt 1990-luvulla kuntien kulttuurisuunnittelultakin vaaditaan julkisuu-
dessa (esim. Korpipää & Saarela 1995) valmiutta reagoida nopeasti ja joustava-
vasti toimintaympäristön jatkuviin muutoksiin. Julkisia kulttuuripalveluja on
kehitettävä "asiakkaiden tarpeiden" ja "kuluttajien valintojen" mukaisesti. Mi-
tään selvästi hahmottuvaa ja yleisesti hyväksyttyä kansallista kulttuuripoliittis-
ta linjausta ei 1990-luvulla ole, ellei juuri moninaisuuden korostamista (esim.
KM 1992:36 ja Suomen Kuntaliitto 1994) tulkita sellaiseksi. Toisilleen vastakkai-
set tendenssit ovat olleet tyypillisiä kuntien kulttuuripolitiikan kehittämistä
koskevalle keskustelulle: monikulttuurisuus, hyvinvointivaltiolliset painotuk-
set, managerialismi; sentralistiset ja desentralistiset sekä institutionaaliset rat-
kaisut; sektorijako ja projektit. Julkisten kulttuuripalvelujen sijaan tai rinnalla
on painotettu myös "vapaaehtoisvoimin" tuotettuja ja "vapaiden markkinoiden"
tuottamia kulttuuripalveluja. (Ks. Ahponen 1991a ja Kangas 1994.)

Kulttuurisihteereitä, kansalaisopistojen rehtoreita, kirjastonjohtajia ja mui-
ta kunnallisia kulttuurin ammattilaisia sekä lautakuntia ei enää pidetä aseman-
sa tai pätevyytensä vuoksi sellaisina paikalliselle kulttuurielämälle vält-
tämättöminä asiantuntijoina kuin silloin, kun koko maan kattavaa kuntien kult-
tuurihallintoa rakennettaessa suunniteltiin (ks. esim. Numminen 1964, Salonen
1967). Nyt katsotaan, että heidän on yhä uudelleen paikallisesti lunastettava
asemansa. Heidän on myytävä asiantuntijuuttaan: luotava itselleen kysyntää ja
vakuutettava asiakkaitaan ja rahoittajiaan tarpeellisuudestaan.

Myös perinteisen modernin kulttuuripolitiikan vastakkainasettelut eri tai-
teenalojen, "korkean" ja "matalan" kulttuurin, yksityisen ja julkisen sekä va-
semmistolaisen ja oikeistolaisen kulttuuripolitiikan välillä ovat menettäneet
selkeyttään. Kulttuuripolitiikka on irtautunut puolue- ja luokkasidonnaisuuk-
sistaan. Kaiken kaikkiaan suhde "kulttuuripoliittisiin vastustajiin" on hämärty-
nyt ja muuttunut monitahoiseksi. Lisäksi erilaiset kansainväliset ilmiöt, kaukai-
setkin tapahtumat ja toimijat vaikuttavat 'paikalliseen' kulttuuriin, ja usein ne
myös kiinnostavat ihmisiä enemmän kuin kotiseudun 'oma' kulttuuri. Paikalli-
nen elämä ja paikalliset käytännöt eivät tietenkään ole kadonneet, mutta etäiset
vaikutteet muokkaavat niitä entistä enemmän. (Giddens 1995a, 142.) Yhtenä-
inen kansallinen kulttuuripoliitiikka ja yhtenäinen paikallinen kulttuuri ovat
relativoituneet: on erilaisia ratkaisuja erilaisissa tilanteissa.

Kulttuuripolitiikka fragmentoituu. Kattonimike 'kulttuuripolitiikka' hajo-
aa useiksi keskenään riippumattomiksi ja osin ristiriitaisiksikin alapolitiikoiksi
(Beck 1995, 38-39): symmetrisestä, keskenään samanlaisten ja samoista asioista
kamppailevien toimijain politiikasta siirrytään asymmetriseen, erilaisten ja eri

asioiden välityksellä kamppailevien toimijoiden politiikkaan (Palonen 1993b, 268-269). Beckin (1995, 38-39) käsite 'alapolitiikka' korostaa sitä, että yhteiskunnallisen vaikuttamisen näyttämöllä on entistä enemmän myös poliittisen ja korporatistisen järjestelmän ulkopuolisia itseorganisoituvia toimijoita. Yksilöt ovat alapolitiikassa mukana yhteiskunnallisten ja kollektiivisten toimijoiden rinnalla. Alapolitiikkaan voi tilanteen tullen osallistua kuka tahansa. Näkemysten mukaan ihmiset pyrkivät vaikuttamaan entistä enemmän suoraan heitä itseään lähellä oleviin ja läheisesti koskettaviin asioihin. Tämän tyyppisestä toiminnasta on ollut kyse esimerkiksi viime vuosien paikallisissa ympäristökamppailuissa (ks. Lehtinen ja Rannikko 1994).

Alapolitiikka näyttää merkitsevän siis vaikuttamista "alhaalta ylös". "Ylhäältä", järjestelmästä katsottuna se johtaa toimeenpanovallan vähenemiseen sekä politiikan supistumiseen ja minimoitumiseen. (Beck 1995, 40.) Virallinen kulttuuripolitiikan järjestelmä kohtaa erilaisten ja usein jo keskenäänkin ristiriitaisten tavoitteiden vastarinnan. Käsitys yhdestä ja kaikille samasta kulttuuripolitiikan toimintakentästä ja siellä vallitsevasta järjestyksestä murenee. Yhä epäselvemmäksi käy, mikä toiminta kulttuuripolitiikan kentälle kuuluu ja mikä ei, ketkä ovat kentän toimijoita sekä mitkä ovat kulttuuripolitiikalle ominaiset pelisäännöt.

Kuten Beck (1995, 32) on todennut, käsitys poliittisesta julkisena valtana ja politiikasta poliittisena järjestelmänä on ollut varsin yleinen, ainakin arkisessa kielenkäytössä. Ihmiset odottavat löytävänsä 'politiikan' sitä varten erikseen varatuilta areenoilta, joilla sitä harjoittavat asianmukaisesti valtuutetut toimijat. Näin ymmärrettynä paikallinen kulttuuripolitiikkakin tyypistyy virallisiin aseisiin kulttuuripolitiikan 'alueella'. Voimassaolevan kuntien kulttuuritoimintalain (L728/92) mukaan kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalvelusten tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista ja edistämistä. Myös eri taiteenalojen perusopetus ja harrastusta tukeva opetus mainitaan. Näitä asioita koskevaa poliittista toimintaa voidaan kutsua vakiintuneeksi (virallisissa poliittis-hallinnollisissa dokumenteissa vahvistetuksi) käsitykseksi paikallisesta kulttuuripolitiikasta. Määritelmän mukaisesti paikallisen kulttuuripolitiikan "laillistetut" toimijat ovat lähinnä kuntien kulttuuritoimen, kansalaisopistojen ja kirjastojen lisäksi erilaisia taidelaitoksia, museoita, yhdistyksiä, taide- ja harrastusryhmiä, taiteilijoita, taiteenharrastajia ja taiteen vastaanottajia.

Paikallista kulttuuripolitiikkaa on tyypillisesti tutkittu juuri institutionaalisisesta näkökulmasta: kuntien kulttuuripoliittisena järjestelmänä (Hoikka 1969) ja kulttuurilautakuntien toimintana (Kangas 1988 ja 1990). Ahponen (1991a) on kriittisesti tarkastellut erilaisissa "virallisissa dokumenteissa" ilmenevää kulttuuripolitiikan institutionaalistumista oikeuttavaa retoriikkaa. Myös kansainvälisesti paikallista kulttuuripolitiikkaa on pääasiallisesti tulkittu valtakunnallisten linjausten välityksellä ja järjestelmäkeskeisesti (esim. Mangset 1992 ja 1995, Duelund 1993 sekä Henry 1993). Paikallista institutionaalista näkökulmaa edustaa myös ruotsalainen Onsér-Franzén (1992), joka on tutkinut kunnan kulttuurilautakunnan poliitikko-tyyppettä ja kulttuuripolitiikan kytkeytymistä paikallisiin sosiaalisiin luokkiin.

Jordan ja Weedon (1995) ovat analysoineet marginaalisista ryhmistä lähtevää "englantilaista" kulttuuripolitiikkaa. He kytkevät kulttuuripolitiikan kiinteästi subjektiviteetin ja identiteetin rakentamiseen. He pohtivat, kenen ehdoilla ja millä seurauksin kulttuuripolitiikkaa kulloinkin määritellään. Esimerkiksi 'luokan', 'sukupuolen' ja 'rodun' määritelmät eivät ole annettuja ja muuttumattomia, vaan historiallisesti ja diskursiivisesti tuotettuja. Marginaalista tulevat kulttuuripoliittiset toimijat usein yrittävätkin muuttaa "yleisesti hyväksytyjä" käsityksiä itsestään ja kulttuuristaan saadakseen puhe- ja toimintatilaa itselleen. Kulttuuripolitiikka on sekä epätasa-arvoisten sosiaalisten suhteiden legitimoimista että kamppailua vallitsevien määritysten muuttamiseksi. (Jordan ja Weedon 1995, 5 ja 562.)

Suomalaisessa kulttuuripolitiikan tutkimuksessa on suhteellisen vähän kiinnitetty huomiota itse paikallisen kulttuuripolitiikan prosessiin, jossa "politisoidaan" ja "politikoidaan". 'Politisointi' on ilmiön uudelleentulkintaa poliittisesta näkökulmasta. Jokin ennen ei-poliittisena havaittu tulkitaan politiikoinnin piiriin kuuluvaksi. Politisointi pyrkii muuttamaan olemassaolevia käsityksiä ja järjestystä. Se avaa uusia pelikenttiä politikoinnille osoittamalla, että toiminnalle on olemassa uutta pelitilaa: valinnanmahdollisuuksia. (Palonen 1993a, 13.) Kanervan mukaan (1994) politisointi on peli, jossa epäkohtia ja vain niitä etsitään ja löydetään, artikuloidaan julkisuuteen ja käytetään hyväksi myös niitä sisällöllisesti riippumattomiin tarkoituksiin. 'Politikointi' viittaa politiikkaan usein pelaamisena, vallantavoitteluna, juonitteluna, yleensäkin vastustamisena. Pelkistetyksi se on asioiden ja asiointilojen vaihtoehtojen julkiseksi asettamista. (Palonen 1993a, 12-13.)

Malkavaara (1989) on tutkimuksessaan analysoinut julkisia patsaskiistoja taidepoliittisina "kamppailuina" ja "subjekti/vastasubjektitoimintana", mutta hänkin keskittyy "taidepohjaisen järjestelmän" ja "poliittis-hallinnollisen järjestelmän" vuorovaikutussuhteisiin kantaen huolta taiteen alueen politisoitumisesta ja byrokratisoitumisesta. Hurri (1993) on analysoinut sukupolvi- ja poliittisiä konflikteja suomalaisessa kulttuurijournalismissa. Molemmista tutkimuksissa kulttuuripolitiikka (tai siis lähinnä tutkimuksen kohteena oleva osa-alue) on ymmärretty dynaamisena pelikenttänä (Bourdieu 1987, 106 ja 170), jolla on tietyt instituutiossa ja agenttinsa; järjestyksensä ja pelisääntönsä. Kentän heruudesta käydään jatkuvasti symbolista kamppailua kuitenkin niin, ettei kentän olemassaoloa kyseenalaisteta. Vallitsevat, yleisesti hyväksytyt 'totuudet' ja näkemykset kohtaavat vastarintaa. Kentällä on siis sekä olemassaolevaa järjestystä säilyttäviä että muuttavia strategioita.

Kuntalaiset ovat kulttuuripoliittisissa tutkimuksissa olleet "taiteen vastaanottajia", "kulttuuripalvelujen käyttäjiä" ja "aktiivoinnin kohteita". Kankaan (1988, 246, 137) väitöskirjassa analysoidaan 1970-luvun lopussa toteutettua Keski-Suomen kulttuuritoimintakokeilua, jolla pyrittiin aktivoimaan kaikkia kokeilukuntien asukkaita ja poistamaan heidän kokemiaan kulttuuriesteitä. Kokeilussa haluttiin saada aikaan muutoksia ihmisten käyttäytymisessä, mikä merkitsisi lisääntyvää osallistumista taide- ja perinneväritteisiin kulttuuritoimintoihin. Kokeilu kytkeytyi hallinnollisiin tarpeisiin (kuntien kulttuuritoimintalakiin), ja kokeilukuntien asukkaiden kannalta se oli ulkoapäin ohjautunut. Toisaalta tutkimuksissa on todettu myös, että suomalainen kulttuuripoliittinen

järjestelmä on käytännössä kiinnittänyt enemmän huomiota erilaisten kulttuuripalvelujen hajauttamiseen kansalaisten ulottuville kuin kansalaisten mahdollisuuksiin vaikuttaa toteutettavaan kulttuuripolitiikkaan (Kangas 1990 ja Ahponen 1991a).

Tutkimuksissa on harvoin tarkasteltu kuntalaisia kulttuuripolitiikkaan osallistujina ja vaikuttajina: kulttuuripoliitikkoina. Aika-ajoin on tosin kerätty kvantitatiivista tietoa kansalaisten kulttuuritilaisuuksiin ja järjestöihin osallistumisesta. Tilastokeskuksen kyselyn (Pääkkönen 1993, 109) mukaan kansalaisten osallistuminen harrastejärjestöihin on lisääntymässä, mutta puoluepoliittinen aktiivisuus on puolestaan vähentymässä. "Uudentyyppinen" ruohonjuuritason toiminta (esimerkkinä ruokaosuuskunnat, mielenosoitukset ja talonvaltaukset) on vähäistä.

Tutkijat (esim. Arnestad 1993, 26) ovat puheenvuoroissaan vahvistaneet käsitystä, että useimmat ihmiset eivät ole erityisen kiinnostuneita kulttuuripolitiikasta, ainakaan "virallisesta" kulttuuripolitiikasta. Se on kulttuurin ammattilaisten asia. Eri gallupeissa kuntalaiset ovat valmiita leikkaamaan ensimmäisenä juuri kulttuuripalveluita (ks. Korpipää & Saarela 1995, 21-24), mutta "päivän politiikassa" kulttuurikysymysten osuus näyttää kuitenkin marginaaliselta. Jopa kulttuurisihteerit suhtautuivat (ainakin 1990-luvun alussa) kunnan kulttuuritoimen lautakuntiin hieman vähättelevästi ja kokivat kulttuurilautakunnat asemaltaan heiveröisiksi. Samoin he puhuivat pahoittelevaan sävyyn niistä "ymmärtämättömistä" ja "pinnallisista" kuntalaisista, jotka eivät osallistu kunnan järjestämään kulttuuritoimintaan. (Kangas & Pohjola 1992, 74-76, 84-88.)

Kuva kuntalaisten kielteisistä kulttuuripoliittisista mielipiteistä sekä yleisestä kiinnostumattomuudesta ja osallistumattomuudesta kulttuuripolitiikkaan voi olla kuitenkin osin harhainen: yksittäisiä yleisönosastokirjoituksia ja muuta järjestäytymätöntä liikehdintää ei välttämättä huomioda osallistumiseksi ja vaikuttamispyrkimykseksi. Kuntalaisten odotetaan organisoituvan ajaakseen asioitaan, ja vain Gallup-tyyppiset tutkimukset hyväksytään "kansanääneksi".

Tässä tutkimuksessa tarkastelen paikallista kulttuuripolitiikkaa institutio-naaliseen kulttuuritoimintaan liittyvinä tai sitä sivuavina, julkisina ja keskenään usein ristiriitaisina näkemyksinä ja vaatimuksina, joita periaatteessa kuka tahansa voi esittää. Kulttuuripolitiikka ei ole siis sidottu "virallisiin" asemiin tai jäsenyysiin ohjelmiin, vaan myös paikallisen kulttuuripolitiikan kentän ulkopuolisilla (organisoituneilla tai organisoitumattomilla) ryhmillä ja yksittäisillä ihmisillä on "pääsy" paikallisen kulttuuripoliittisen vaikuttamisen areenalle. Tarkastelen nimenomaan sellaista kulttuuripoliittista argumentointia, joka synnyttää myös vasta-argumentointia: poliittisen konfrontaatiotilanteen.

1.1 Kulttuuripolitiikan prosessi

Ylä-Savon kunnissa ja niiden kesken oli monia kulttuuriin liittyviä tai sitä sivuavia projekteja 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa: Iisalmen kaupungin kulttuuritoiminnan kehittämissuunnitelma vuosille 1989-1994 (Kulttuuritoiminnan kehittämistoimikunta 1989), Iisalmen aluekeskusohjelma (Iisalmen kaupungin-

valtuusto 1990) ja Ylä-Savon matkailututkimus (Suvanto 1991). Lisäksi sisäasiainministeriö oli valinnut Ylä-Savon talousalueen kunnat vuosiksi 1990-1991 yhdeksi tehostetun alue- ja maaseutupolitiikan kokeilualueeksi. Ylä-Savon osalta projektin tavoitteena oli yhteinen alueellinen kehittämisspolitiikka ja kuntien yhteistyö. Kokeilu lisäsi kuntien yhteistä suunnittelua. Sen aikana syntyi muun muassa Ylä-Savo 2010 -strategiapaperi, Ylä-Savon elinkeinopoliittinen ohjelma ja kulttuurisuunnitelma. Ne toteutettiin erillisinä hankkeina, mutta kytkettiin mukaan Ylä-Savon yhteistyökokeiluun. Kuntien yhteistyökokouksissa asetettiin "Ylä-Savon tärkeimmät hankkeet tärkeysjärjestykseen". (Topelius-Tuomainen 1996, 3 ja Ylä-Savon Instituutti 1991.)

Yläsavalaisille 1990-luvun alun projekteille yhteinen lähtökohta oli yritys hallita "jatkovaa muutosta": projektien ja suunnitelmien avulla haluttiin vaikuttaa tulevaisuuden suuntaan. Suunnittelu miellettiin puolustuskeinoksi kiihtyvää ja hallitsemattomalta näyttävää kehitystä vastaan. Projektien avulla pyrittiin myös luomaan alueellista konsensusta: yhteisiä tavoitteita, yhteistyötä ja työnjakoa. (Ks. Heiskanen 1991, 705-708.) Projektien katsottiin olevan hyvä vaihtoehto perinteiselle hallinnolliselle työskentelylle. Niihin liittyi ikään kuin implisiittisesti runsaasti uusia ideoita, rohkeutta ja epätavallisia toimenpiteitä. (Ks. myös Gerholm 1985.) Ne palvelivat tavallaan kunnallisen poliittis-hallinnollisen järjestelmän pelkistettyinä positiivisina itsensäkuvauksina.

Luhmannin määritelmän (1995, 113-114) mukaisesti systeeminä on mahdollista pitää kaikkea, mikä voi pysyä vakiona suhteessa muuhun maailmaan. Yhteiskunnallisille järjestelmille on kuitenkin tyypillistä, että ne eivät pysty eristäytymään ympäristöstään. Ne joutuvat jatkuvasti elämään sosiaalisen muutoksen kanssa. Sosiaalinen muutos johtaa tuloksiin, jotka on toisaalta itse aiheutettu ja jotka toisaalta täytyy ottaa vastaan, halusi tai ei. Tällaisten avointen systeemien on kuitenkin pystyttävä tunnistamaan itsensä ollakseen olemassa, vaikka niiden ympäristö muuttuu jatkuvasti, yhä monimutkaisemmaksi ja enustamattommaksi. (mt., 109, 113-114.) Kulttuurihallinnolle kulttuurisuunnittelu on yksi tapa luoda järjestystä ja estää muutoksen kaotisuus. Suunnittelu on luokittelua, asioiden ja ilmiöiden erottamista ja yhdistelyä. Se antaa maailmalle rakenteen: manipuloi sen todennäköisyyksiä ja käyttäytyy ikään kuin tapahtumat eivät olisi sattumanvaraisia. Suunnittelun tuottamassa järjestyksen maailmassa tiedetään, kuinka edetä ja toimia, kuinka laskelmoida tapahtuman todennäköisyys ja kuinka kasvattaa tai vähentää tuota todennäköisyyttä. (Bauman 1991, 1.)

Nykyisessä suunnittelukeskustelussa korostetaan näkyvästi toimintaympäristön jatkuvaa muutosta, johon on oltava valmius reagoida nopeasti ja joustavasti. Kulttuurisuunnittelussakin on virittädyttävä pysyvään "valmiustilaan" (Korpiää ja Saarela 1995, 41). Niin vanhaa kuin uudentyypistäkin (ainakin retoriikoiltaan) suunnittelua voidaan tarkastella suunnittelevan tahon itsensäkuvauksina. Luhmannin (1995) käsitteessä 'systeemin itseensäviittaavuus' on kyse sosiaalisen systeemin subjektiivisesta tietoisuudesta: rajojen luomisesta ja erottautumisesta, järjestyksen ja epäjärjestyksen uudelleen yhdistelystä, toistuvasta erojen prosessoinnista, monimutkaisuuden tuottamisesta ja sen vähentämisestä. Itsetarkkailu (jatkuva tiedonhankinta omasta toiminnasta) ja itsensä kuvaus tuottavat yksinkertaistettuja malleja systeemin käytettäväksi. Nämä

kuvaukset ovat välttämättömiä sosiaalisten systeemien uusintamiselle ja orientoitumiselle itseensä. (Ks. Wilke 1995, 150-151.)

Kaikki itsensäkuvaukset perustuvat valinnaisiin pelkistykseen. Ne ovat aina keskustelunalaisia, koska toiset itsensäkuvaukset ovat mahdollisia. (mt., 152.) Luhmannin teorian mukaan havainnoitsija näkee vain sen, mitä hänen kulloinkin käyttämänsä erottelu sallii. Hän ei näe omaa näkemistään tai sitä, mitä hän ei tämän erottelun avulla pysty näkemään. (Ks. Kangas 1995, 221.) Hänen järjestyksensä tulee tahtomattaankin avanneeksi mahdollisuuksia toisinnäkemiselle. Luokittelu synnyttää aina sivutuotteenaan ambivalenssia, jota puolestaan voidaan yrittää ratkaista uudella luokittelulla ja määrittelyllä, mikä puolestaan tuottaa uutta ambivalenssia. Yksinkertaistetusti kyseessä on ongelman ratkaisun ja syntyvän noidankehä. (Bauman 1991, 3.)

Tutkimuksissa (Gerholm 1985) on havaittu, että loppuraporteissaan projektit esitetään yleensä ainakin pohjimmiltaan onnistuneina. Tämä on ymmärrettävää, sillä raportin kirjoittajat ovat tavallisesti itse myös projektin toteuttajia ja näin "vastuussa" sen positiivisista tuloksista. Viralliset asiakirjat ja tiedotususeimmiten vaikenivat kulloiseenkin projektiin liittyvistä ristiriitaisista mielipiteistä ja tavoitteista. (Ks. Gerholm 1985.) Niinpä projektiasiakirjojen, lehtien ja kulttuurisuunnitelman perusteella yläsavolaisestakin kulttuuripolitiikasta välittyy hyvin yhtenäinen ja harmoninen kuva. Niiden mukaan projektiin osallistujat tekivät saumatonta yhteistyötä yhteisten päämäärien ja tavoitteiden mukaisesti. (Ks. esim. IS 8.11.1990: Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma etenee ja laajenee eri aloille ja IS 23.1.1991: Yhteisen toiminnan tavoitteet puntariin.) Yläsavolaisesta kulttuuripolitiikasta näytti vallitsevan yhteisymmärrys.

Kuitenkin jo kulttuurisuunnitelmaprojektin aikana projektisihteerit havaitsi selviä näkemyseroja (Luttinen 1991a). Niitä oli eri kuntien edustajien välillä, kulttuurisektoreiden kesken, poliitikkojen ja virkamiesten välillä sekä eri henkilöiden kesken. Kärjekkäimmäksi muodostui kuntien johdon ja kulttuurihallinnon edustajien ristiriita. Alueen kulttuurityöntekijät ja -luottamushenkilöt pitivät tulevaa suunnitelmaa kunnallisia kulttuuripalveluja edistävänä paperina. Kunnanjohtajat puolestaan näkivät kulttuuriprojektin yhtenä osana kuntien muuta yhteistyötä.

Sisäasiainministeriön asettamat tulospaineet yhteistyökokeilulle ja kuntien talousvaikeudet olivat niitä perusteluja, jotka saivat kuntien johdon kritisoimaan eri hallinnonalojen pitkiä hankelistauksia. Yhteistyökokeilun projekti-ryhmä ideoi jatkoprojektin. Sen tarkoituksena oli karsia yhteistyölistaa niin, että vain "resurssien uudelleen kohdentamista" edellyttävät ja "kustannussäästöjä" synnyttävät yhteistyöhankkeet etenisivät toteutukseen. Projektia vetämään palkattiin ns. selvitysmies Pohjois-Savon Liitosta (nyk. Savon Liitto) vuoden 1991 lopussa. (Pohjois-Savon Liitto 1991.) Jo luonnosvaiheessa projektisuunnitelmasta vuoti julkisuuteen paikallisen kulttuurihallinnon olemassaolon kannalta uhkaavia tietoja: ajatukset Ylä-Savon yhteisestä kansalaisopistosta, kirjastosta ja kulttuuritoimesta. Kulttuurihallinnon epäluuloisuutta vahvisti Kiuruveden kunnanjohtajan haastattelu: "Kunnanjohtaja Esko Raution ajatusmalli: Ylä-Savoon yhteinen kulttuuritoimenjohtaja" (IS 3.8.1991.) Siinä hän konkretisoi ajatusta alueellisesta kulttuurihallinnosta. Tarvittavaa konsensusta ei kuitenkaan syntynyt.

Ylä-Savon kulttuurisuunnitelman projektisihteerin tavoitteena oli tehdä suunnitelma, jonka molemmat osapuolet, sekä kulttuurihallinto että kuntien johto, hyväksyisivät. Kuitenkin siitä tuli sellainen, jota kukaan ei täysin ottanut omakseen. Kulttuurihallinnon kehittämistä koskeva ristiriita tuli yllättäen julkiseksi ja jo hieman ennen suunnitelman ilmestymistä. Kaiken kaikkiaan Iisalmen Sanomissa ja paikallislehdissä ilmestyi runsaat parikymmentä asiaan liittyvää kannanottoa. Myös Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmaa (Luttinen 1991b) koskevaa lausuntokierrosta voidaan tarkastella osana tätä polemiikkaa. Kulttuurihallinto puolusti olemassaolevia organisaatioitaan, työntekijöitään ja muita resurssejaan kunnanjohtajien "kulttuurin tuhoamisprojektilla" (IS 2.9.1991: Ylä-Savon yhteistyökokeilustako kulttuurin tuhoamisprojekti?). Keskustelulle oli tyypillistä, että se oli julkisuudesta huolimatta hallinnon sisäistä, sillä muita osallistujia ei juuri ollut.

Valmiiseen Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmaan sitoutuminen oli siis varsin vähäistä. Poliitiikan "tulokset", tässä tapauksessa valmis suunnitelma, harvoin noudattavat jonkun tahon tietoisesti ajamaa politiikkaa tai ovat erimielisyyksiä puolittavia kompromisseja. Poliitiikalla on siis tarkoituksettomia vaikutuksia. Vaikka politiikka on rationaaliin tuloksiin pyrkivää toimintaa, niin sitä määrittää varsin usein 'tulosten' karkaaminen siihen osallistuneiden käsistä. (Palonen 1988b, 160.)

Poliittiset kysymykset mielletään tavallisesti kontingenteiksi. Kontingenssilla tarkoitetaan inhimillisen vaikutuksen piirissä olevia asioita vastaan kohtana välttämättömille ja mahdottomille seikoille ja asiannoille. Poliitiikassa ei tosin tunnusteta mitään yleistä sopimusta siitä, mitkä asiannoit ovat mahdollisia ja mitkä eivät. Suuri osa poliittisesta retoriikasta pyrkii juuri antamaan halutun kokonaiskuvan siitä, mitkä seikat ylipäättään ovat poliittisen vaikuttamisen piirissä ja mitkä eivät. (Kanerva 1994, 137, viite 4. Ks. myös Palonen 1993b, 96-99.)

Kontingenssi on myös itsessään politiikan kohde: Miten suhtautua kontingenssiin ja miten käsitellä sitä? Yrittääkö päästä siitä eroon vai elää sen kanssa? Antaako muutoksen edetä ja sopeutuako tuloksiin vai onko mahdollisuuksia oikea-aikaiseen, korjaavaan väliintuloon, vaikka poliittisten tapahtumien kokonaisuutta ei voikaan koskaan täysin kontrolloida? (Luhmann 1995, 111.) Vastustaako laskelmallistamattomuutta ja epäjärjestyttä instrumentaalisesti ja rationaalisesti vai aloittaako uudelleenarviointi hyväksymällä ambivalenssin olemassaolo? (Beck 1995, 25). Eräsaari (1995, 161) on todennut, että kontingenssi voidaan ymmärtää epäjärjestyksen vallassa olevan mielivaltaisuuden supistumiseksi tai vähentymiseksi, jolloin se kuitenkin samalla tahtomattaankin avaa uusia mahdollisuuksia. Järjestyttä ei tule käsittää kontingenssin tukahduttamiseksi, vaan sen rekonstruoinniseksi ja systemaattiseksi kehittelyksi.

Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma loi järjestystä ja rajasi toimintamahdollisuuksia, mutta samalla se tuli avanneeksi uusia mahdollisuuksia poliittiselle toiminnalle. Kulttuurisuunnitelmasta ja selvitysmiesprojektista esitettiin julkisuudessa erilaisia ja keskenään vastakkaisia näkemyksiä. Kannanottojen esittäjät argumentoivat omien näkemystensä ja tavoitteidensa puolesta. Heidän kirjoituksensa oli suunnattu jollekin valitulle yleisölle tai useammille sellaisille. Periaatteessa kirjoitus tai puheenvuoro voi kohdistua kaikille mahdollisille

ihmisille (universaaliyleisölle), mutta käytännössä useimmiten puhe suunnataan valitulle kohdejoukolle (erityisyleisölle). Mieli-piteenilmaisijan tavoitteena on saada näkemyksensä ja vaatimuksensa hyväksytyiksi valitsemansa yleisön keskuudessa. (Perelman 1982, 14 ja 18.) Puhuja yrittää siis kääntää yleisönsä mielipiteen tai vahvistaa aikaisempaa uskomusta (Kakkuri-Knuuttila 1991, 11).

Aristoteleen mukaan retoriikka voidaan määritellä "kyvyksi keksiä mahdollisia taivuttelun tapoja minkä tahansa aiheen kyseessä ollen" (Aristotle 1991. On Rhetoric I, 2. luku, 1). Taivuttaminen on aina jonkun tai joidenkin taivuttele-lua jossakin kontekstissa. Se on siis kohdistettua kommunikointia. Argumentointi ei ole vain intellektuaalista, vaan paljolti myös sosiaalista ja psykologista. Argumentaatio ei vetoa erikseen järkeemme, tunteisiimme tai tahtoomme, vaan suuntaa puheensa yksilölle kokonaisuutena. (Perelman 1982, 13.)

Aristoteles (Aristotle 1991. On Rhetoric I, 2. luku, 3) luettelee kolme retorista vaikutuskeinoa: ethos, pathos ja logos. Viimeksi mainittu on se osa argumentista, joka on riippumaton sen esittävän puhujan ja kohteena olevan yleisön välisestä suhteesta. Ethos koskee niitä tapoja, joilla puhuja tekee itsensä ja uskottavuutensa tunnetuksi ajattelulle yleisölle. Ethos kertoo puhujan "oikeudesta" esiintyä kyseessä olevassa asiassa sekä vakuuttaa hänen "hyvistä aikeistaan" sen suhteen sekä siitä, miksi on järkevää ja perusteltua ottaa hänen argumenttinsa huomioon. Pathoksessa on kyse jonkin yleisön kanssa yhteisen lähtökohdan etsimisestä. Pathos on yleisön huomioon ottava komponentti, jolla pyritään varmistamaan yleisön kyky ja halu argumentin vastaanottamiseen. (Ks. Summa 1989, 96-97.)

Ethos- ja pathos -keinojen merkitys on siinä, että ne virittävät kuulijan määrätynlaiseen moraaliseen tilaan, joka puolestaan vaikuttaa siihen, miten vakavasti hän suhtautuu tehtävänsä puheen arvioijana, kuinka hän tulkitsee puhujan sanoman ja miten syvästi hän itse omaksuu sen. Aristoteles korosti siis sitä, että kuulijan tunnetila vaikuttaa puhujan sanoman tulkintaan. (Ks. Kakkuri-Knuuttila 1991, 23 ja 25.)

Politiikan prosessille on siis ominaista, että se lähtee ihmisten ja ryhmien erilaisista tarpeista, eduista, arvoista ja haluista, joita itse kukin pyrkii toteuttamaan (Berndtson 1993, 27). Poliitiikka on intentionaalista toimintaa. Motiivina on vaikuttaa johonkin itselle tärkeään asiaan, joka ei kuitenkaan ole riippuvainen vain itsestä. Poliitiikan lähtökohdana voidaan siis pitää vaikuttamispyrkimystä: argumenttina on intressi propagoida omaa asiaa, luoda sille kenttä ja perustella sen oikeutus mahdollisimman universaalisti. Voidakseen vaikuttaa haluamiinsa ihmisiin, muuttaa heidän vakaumuksiaan ja taipumuksiaan ja hakea heidän kannatustaan poliittisen puhujan on otettava huomioon myös kuulijoidensa mielipiteet, ellei hän yritä viedä omaa tahtoaan pakon tai painostuksen avulla läpi. (Perelman 1982, 10-11.) Puhujalla on odotuksia yleisönsä odotuksista. Hän arvioi sekä ottaa huomioon oman puheensa oletetut ja mahdollisesti jo koetut vaikutukset. Puhuja siis omalla tavallaan asettuu vastaanottajan asemaan. Argumentaatio ei tapahdu tyhjiössä, vaan siinä oletetaan aina ennalta tietty puhujan ja yleisön välinen "henkien kohtaaminen": ellei mielipidekirjoitusta lueta, se jää vaille vaikutusta. (mt., 9-10.) Puhujan kannalta on olennaista löytää kuhunkin tilanteeseen ja yleisöön sopivat retorisen vetoamisen keinot.

Jos kaikki eivät kuitenkaan ole puhujan kanssa samaa mieltä ja vasta-argumentointia ilmenee, syntyy poliittinen konflikti. Subjektin tavoitteen saavuttamista onkin estämässä vähintään yksi vastasubjekti omine tavoitteineen. Tutkin kulttuuripoliittikkaa juuri tällaisissa ristiriitatilanteissa, joissa kulttuuripoliittisten näkemysten ja vaatimusten suhteen vallitsee erimielisyys. Julkisudessa esitetään useita, keskenään ristiriitaisia vaihtoehtoja ajatella ja tulkita jotakin asiaa tai asiointilaa sekä toimia sen suhteen. Retoriset puheet ovat tyyppillisimmillään väittelyä. Puhujat puolustavat kukin omaa teesiään esittämällä sen puolesta argumentteja ja kritisoiden vastapuolen teesejä ja perusteluja. Retoriassa tilanteessa yleisölle jätetään arvioijan rooli: se ratkaisee, mikä kanta voittaa, minkä teesin puolesta on esitetty uskottavampia ja painavampia perusteita tai kuka on esiintynyt vakuuttavimmin. Tässä "päätöksessään" se voi olla yksitai erimielinen. (Kakkuri-Knuuttila 1991, 2-4.)

Poliittikkaan liittyy konsensuaalisten pyrkimysten lisäksi olennaisesti siis vastareaktiota: vastustetaan aktiivisesti jotain faktista asiantilaa tai toisenlaisia intentioita (Palonen 1993b, 99-100). Vastustaminen syntyy vaihtoehtona jollekin jo olemassaolevalle. Se syntyy toiseuden kokemisesta. (Ks. Palonen 1992, 139.) Poliittisten motiivien ja toimien erottelu on Carl Schmittin (1932, 25-26) mukaan palautettavissa ystävän ja vihollisen väliseksi eroiksi. Lappalaisen (1992, 122) tulkinnan mukaan vihollinen on jotakin toista, erilaista ja vierasta siten, että konfliktit sen kanssa ovat mahdollisia. Palonen (1988b, 31) kärjistää käsityksen siten, että yleensä erottelujen ja luokitusten tekeminen on välttämätöntä politiikasta puhumiselle. Hänen tulkintansa mukaan erottelut ja luokitukset kieltävä ykseysajattelu on politiikanvastaista ajattelua. Konsensukseenkaan tähtäävä politiikka ei ole erotteluista ja luokitteluista vapaata. Vakiintuneen järjestyksen rakentaminen ja sen ylläpitäminen merkitsee ystävien ja vihollisten välistä luokittelua (Bauman 1991, 24).

Poliittinen peruskonflikti voidaan kielenkäytön tasolla nähdä säilyttämisen ja muuttamisen retoriikkana. A. J. Greimasin (1980, 242) mukaan kaikki kommunikaatio voidaan karkeasti ryhmitellä kahteen pääluokkaan: nykyisen järjestyksen hyväksyviin (konsensuaalisiin) ja sen kiistäviin (konfliktiorientoituneisiin). Ensimmäisessä tapauksessa lähtökohtana on jonkin olemassaolevan järjestyksen toteaminen sekä tarve oikeuttaa ja selittää tämä järjestys. Toisessa tapauksessa olemassaolevaa järjestystä pidetään epätäydellisenä, ihmisestä vieraantuneena ja tilannetta sietämättömänä.

1.2 Kulttuuripoliittinen keskustelu: käräjöintiä, juhlapuheita vai...?

Syyskuun 23. päivänä 1993 tuohitorven törähdys kutsui yläsavolaisia kulttuurikäräjille. Jo unikeonpäivänä oli Ylä-Savon Akatemia² haastanut alueen kuntien johtavat päättäjät julkisesti vastaamaan lama-ajan kulttuuripoliittikastaan.

² Ylä-Savon kansalaisopistojen vapaaehtoinen yhteistyöelin, jossa ovat edustettuina myös alueen kirjastot ja kulttuuritoimet.

Tilaisuus oli kaikille kuntalaisille avoin. Se oli lavastettu vanhamuotoisiksi kärkeiksi Iisalmen kulttuurikeskuksen Eino Säisä -saliin. Tuomariksi oli kutsuttu maaherra Olavi Martikainen. Lakia luettiin Iisalmen kaupungin kulttuuritoimen kehittämissuunnitelmasta (Kulttuuritoiminnan kehittämistoimikunta 1989) ja Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (Luttinen 1991b). Syytteen kantajiksi järjestäjät olivat pyytäneet muutaman aktiivisen ja tunnetun kulttuurintekijän alueelta. Todistajina kuultiin, tosin omassa asiassaan, alueen kulttuurihallinnon virkamiehiä sekä läänin taidetoimikunnan pääsihteerä ja koulutoimentarkastaja. Kulttuuritoimen lautakuntien puheenjohtajat istuivat salissa lautamiehinä.

Ritualistista ja vanhamuotoista oikeudenkäyntikaavaa ja -tunnelmaa vahvistivat kärjävirsi³, kärjäsaarna (teologi-yrittäjä Terho Pursiaisen esitelmä edunvalvonta- ja kumppanuusyhdistyksestä) sekä vanhanaikaisissa asuissaan kirjuri ja oikeudenpalvelija. Syytetyt Ylä-Savon kaupungin- ja kunnanjohtajat sekä kunnanhallitusten puheenjohtajat kuuluivat syytteen syyttäjän, Kiuruveden kirjastotoimenjohtajan lukemana:

"Syytän Ylä-Savon kuntien päättäjiä ja virkamiesjohtoa täyttä ymmärrystä vailla tehdystä lievää törkeämmästä alueen kulttuurielämän voimavarojen näpistyksestä, opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain moraaliseen rikkomiseen sekä vähäistä suuremman haitan tuottamisesta alueen elinkeinoelämälle ja sivistystahtoisille asukkaille, eritoten heistä vähäväkisimmille..."

Edellä selostetut kulttuurin voimavarojen näpistykset ovat vain esimerkkejä yläsavolaisen kulttuurin alasajosta. Katson, että vastaajat ovat toiminnallaan syventäneet lamaa, luoneet toivottomuutta ja tulevaisuudenuskon puutetta asukkaiden keskuuteen sekä edistäneet muuttoliikettä pois alueelta ja näin tuottaneet suurta haittaa talousalueen elinkeinoelämälle.

Vastaajat ovat myös toiminnallaan ja lausunnoillaan luoneet pelon ilmapiirin alueen kulttuuritoimintajoiden keskuuteen ja näin tuhonnettu arvamatonta määrän luovuutta ja työmotivaatiota koko talousalueelle haitallisin seurauksin.

Vaadin vastaajien rankaisemista." (Maskulainen, kä, kursivointi J.L.).

Tilaisuus junnasi yksityiskohtaisten syytteiden ja puolustusten välimaastossa. Alueen kuntien kulttuurihallinnon virkamiehet hakivat itselleen oikeutta. Tilanteen leikkimielisyydestä huolimatta heistä oli aistittavissa, että kuntien johdon ja kulttuurihallinnon toiminta oli keskenään niin ristiriitaista, että harjoitettua kulttuuripolitiikkaa tuli puida kärjäsalissa. Kulttuuripolitiikka oli heidän mielestään asia, jossa on kyse oikeasta ja väärästä toiminnasta, hyväksyttävästä (laillisesta) ja ei-hyväksyttävästä (laittomasta) toiminnasta. Paikalla oli karkea poikkileikkaus alueen kulttuuripoliittisesta kentästä: virkamiehiä, poliitikkoja, taiteilijoita, toimittajia, kulttuurinharrastajia ja ns. tavallisia kuntalaisia. Kuitenkin vain oikeuden eteen joutuneet saivat puhevallan. Yleisö vaiennettiin vastalauseista, tosin vaimeista, huolimatta. Sen ei sallittu vaikuttaa tuomioon. Se oli vain seuraaja. Tapahtuma eteni kärjäkäsikirjoituksen mukaisesti. Niin kunnanjohtajat kuin johtavat poliitikotkin omaksuivat oikeudenkäyntiretoriikan siinä missä tilaisuuden järjestäjätkin (kulttuurihallinto). Tosin joidenkin osallistujien käyttäytymisessä oli havaittavissa epävarmuutta omasta roolistaan.

³ "Nyt petos, wilppi täällä, On noussut kunniaan, on walhe wallan päällä Ja wääryys woimissaan; Ei köyhän, Kurjan ääntä Wiattomuudessaan kuunnella, rikas wääntää Lain myöten tahtoaan..."

Ylä-Savon kulttuurikäräjät saivat runsaasti tilaa tiedotusvälineissä, jopa valtakunnan tasolla. Järjestäjien yhtenä tavoitteena lieneekin ollut huomion kiinnittäminen kunnallisiin kulttuuripalveluihin. Tässä mielessä tuomioistuinasetelma oli tehokas. Jälkeenpäin tilaisuus synnytti kuitenkin vilkkaan mielipiteenvaihdon alueen lehdissä, lähinnä Iisalmen Sanomissa. Siihen osallistuivat pääasiassa poliittis-hallinnollisen järjestelmän ulkopuoliset toimijat. He eivät arvioineet kulttuurikäräjiä niinkään oikeudenkäyntinä, vaan kulttuuripoliittisena näytelmänä, jossa kuntalaisia aliarvioitiin ja syrjittiin. He näkivät tilaisuuden vain näennäisesti avoimena keskustelutilaisuutena.

Aristoteles (1991. On Rhetoric I, 3. luku, 1-3) luokittelee retoriikan kolmeen lajiin puheen yleisön mukaan. Hän erottaa yleisölle Ateenan olosuhteissa kolme roolia: pelkkä seuraaja sekä arvostelija joko menneiden tai tulevien asioiden suhteen. Kansankokoukseen osallistuva on arvostelija tulevien asioiden suhteen, tuomari taas menneiden asioiden suhteen ja tavallinen kuulija puhujan taitojen suhteen. Näin retoriikkaa on Aristoteleen mukaan väistämättä kolme lajia: poliittisia (deliberatiivisia) puheita, oikeuspuheita (forensisia puheita) ja ylistyspuheita (epideiktisiä puheita). Kuten Kanerva (1994, 135, viite 1) on huomauttanut, myös epideiktiset ja forensiset retoriikat ovat mitä poliittisintaa retoriikkaa. Niihin sisältyy käytettyinä hyvin paljon poliittisia mahdollisuuksia. Deliberatiivisella, forensisella ja epideiktisellä retoriikalla on omat aikamuotonsa, erilaiset tarkoituksensa ja tyyliinsä.

Poliittisessa puheessa neuvotaan ja varoitetaan sekä suositellaan lopuksi otollisimmalta näyttävää vaihtoehtoa. Oikeuspuheessa syytetään ja puolustetaan tavoitteena selvittää, mikä on oikein. Ylistyspuheessa taas kiitetään tai moititaan, jolloin puhe koskee arvokasta tai arvotonta. (Aristotle 1991. On Rhetoric I, 3. luku, 5.) Näillä retoriikoilla on toisistaan poikkeavat aikakäsityksensä. Deliberatiivinen (poliittinen) puhe käsittelee tulevaisuutta. Se koskettelee sitä, mitä on tehtävä sen jälkeen, kun puhujan neuvot tai varoitukset on kuultu. Deliberatiivinen puhe tähtää tulevaisuuden ennakoimiseen ja hallintaan. Forensinen retoriikka käsittelee menneisyyttä. Siinä joko syytetään toista tai puolustetaan itseään viittaamalla siihen, mitä on tehty. Epideiktinen puhe koskettelee nykyisyyttä: puhuja keskittyy kiittämään tai moittimaan nykyisiä asioita. Hän saattaa viitata myös menneisyyteen ja tulevaisuuteen, mutta ei varsinaisesti tee niistä johtopäätöksiä. (mt., 4.)

Jokaisella puhetyypillä on myös omat päämääränsä. Poliittinen (deliberatiivinen) puhe yrittää vakuuttaa tiettyjen toimien hyödyllisyyttä tai vahingollisuutta. Oikeusalin osapuolet tähtäävät oikeudenmukaisuuden toteutumiseen tai epäoikeudenmukaisuudesta rankaisemiseen. Ylistyspuhe pyrkii luomaan kunniaa puhujalleen. (mt., 5 ja 9.) Sen tavoitteena on hyveellisen ilmapiirin luominen, millä voidaan korostaa läsnäolevan yleisön erinomaisuutta ja tulevaisuuden hallintaa vahvistetun arvokonsensuksen turvin. Tilanne on tarkoitettu kaikkien läsnäolijoiden ylentämiseen, ei avoimien poliittisten kysymysten käsittelemiseen. (Kanerva 1994, 26.) Epideiktisessä retoriikassa kuulijat ovat seuraajia. He eivät ole tasavertaisessa asemassa puhujan kanssa. Puhetilanne on pystysuora. Puhuja on arvokas ja yrittää kohota edelleen arvossaan. Kuulijoiden ei oleteta arvioivan puheen sisältämiä väitteitä ja faktoja, vaan hänen halutaan samaistuvan puhujan luomaan arvoyhtenäisyyteen. Kuulijoiden tunteisiin

ja tahtoon halutaan vaikuttaa. Ylistyspuhe on kasvatuksellista. Se on toiminta-
alttiuden luomista sopivaa hetkeä odoteltaessa. (mt., 25-26.)

Deliberatiivisessa puheessa tähdätään puhujan ja yleisön arvoyksimieli-
syyden vahvistamiseen. Kuulijat ovat puhujan kanssa tasavertaisia, ja he jaka-
vat puhujan kanssa yleiseen onnellisuuteen pyrkimisen tavoitteen. Kuulijoiden
ja puhujan tasaveroisuudella voidaan pyrkiä aitoon päätöksentekotilanteeseen,
jossa mahdollisimman moni yhdenvertaisen yleisön jäsen muodossa tai toisessa
ottaa osaa puhujan esittämiin arviointeihin ja käytännön päätösuosituksiin.
(mt., 24-25.)

Forensisen puheen tavoitteena on selvittää, mikä on oikein. Puhe lähtee
tilanteesta, jossa syytetty ei myönnä olevansa syyllinen (muutenhan koko
"oikeudenkäynti" olisi turha). Syytös- ja puolustuspuheet suunnataan tuoma-
rille. Tuomarin oletetaan tekevän päätöksensä lakiin nojaten: selvittävän, onko
lakia rikottu tarkoituksellisesti (tietoisesti, ilman pakkoa). (Aristotle 1991. On
Rhetoric I, 10. luku, 3.) Forensinen puhe on todistelevaa: se pyrkii osoittamaan,
että väitetty rikos on tai ei ole tapahtunut. Oikeudenkäyntiin osallistuvilla on
tarkoin määritellyt roolinsa, ja heidän puheensa tulee käsitellä vain asian kan-
nalta olennaisia seikkoja. Puolueeton tuomari ratkaisee asian faktojen perus-
teella ja määrää rangaistuksen. Syyttäjät ja puolustautuja ovat eri puolta, mutta
kaikkien osapuolten oletetaan kunnioittavan samaa lakia. (mt., 1. luku, 4-6.)

Aristoteleen retoriikan tyyliä avaavat mielenkiintoisen näkökulman myös
1990-luvun kulttuuripoliittisen retoriikan analysoimiseksi. Kansankokous (deli-
beratiivinen puhe), tuomioistuin (forensinen puhe) tai juhlatilaisuus (epideik-
tinen puhe) voivat olla myös kulttuuripoliittisen retoriikan kehyksiä. Esimer-
kiksi juuri Ylä-Savon kulttuurikäräjien järjestäjät ja "syytetyt" pääosin puhuivat
tuomarille. Heidän tarkoituksensa sopi tyyli, jonka tavoitteena on selvittää,
mikä toiminta on ollut oikein, mikä väärin. Ongelmalliseksi muodostui kuiten-
kin se, ettei lehteriyleisö suostunutkaan ottamaan hiljaisen seuraajan eikä edes
tuomarin roolia, vaan arvioi tilaisuutta avoimen ja tasavertaisen "kansan-
kokouksen" kriteerein. Kärjäesimerkki havainnollistaa sitä, miten kulttuuri-
politiikasta keskustellaan erilaisten kehysten läpi. Kun tulkinta tilanteesta
muuttui forensisesta deliberatiiviseksi käräjien jälkeisissä mielipidekirjoituksis-
sa, myös lavalla olleet toimijat näyttäytyivät uudessa valossa. Paikallinen kult-
tuurihallinto ei ollutkaan vääryyden todistaja tai uhri, vaan avoimen poliittisen
toiminnan tukahduttaja. Kullakin kehyksellä on tietyt retoriset pelisääntönsä.
Puhujien arviot samasta tilanteesta vaihtelevat heidän tarkoituksensa, koke-
mustensa ja yleisöodotustensa mukaisesti. Heillä on vaihtelevia tulkintoja esi-
merkiksi siitä, mistä kulttuuripoliitiikasta on kysymys.

1.3 Tutkimustehtävä

Vaikka käsite 'kulttuuripoliitiikka' onkin olemassa, niin siitä ei kuitenkaan ole
olemassa vain yhtä käsitystä (ks. Potter & Wetherell 1987, 51 ja 54). Emme pysty
tavoittamaan kulttuuripoliittista todellisuutta juuri sellaisena kuin se on, vaan
luomme siitä erilaisia versioita. Kielenkäytöllämme on seurauksia tuottava

luonne. Argumentoimme vaikuttaaksemme joihinkin valittuihin kuulijoihin. Käytämme kieltä erilaisissa tarkoituksissa: määrätäksemme, vaatiaksemme, suostutellaksemme, syyttääksemme ja niin edelleen. (Fairclough 1992, 32.) Lisäksi kielenkäytöllämme voi olla tarkoittamattomia seurauksia ja se on sidoksissa kontekstiinsa, ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen (Potter & Wetherell 1987, 169). On siis mielekkäämpää analysoida sitä, miten ja millä seurauksin kulttuuripolitiikkaa kielenkäytössä konstruoidaan, kuin sitä, mitä kulttuuripolitiikka on ja miten siihen suhtaudutaan. Tässä mielessä tutkimukseni tarkastelee kulttuuripolitiikkaa siis diskursiivisesti.

Tarkoituksenani on analysoida, miten itseorganisoituva ja fragmentoituva paikallinen kulttuuripolitiikka 1990-luvun alussa retorisesti ja semioottisesti jäsentyy suhteessaan olemassaolevaan kunnan kulttuuripoliittiseen järjestelmään ("viralliseen kulttuuripolitiikkaan"), jonka perusta on ollut pohjoismainen hyvinvointivaltio (Kangas 1994, 33-35). Kielen tasolla paikallisen kulttuuripolitiikan mahdollinen fragmentoituminen näyttäytyy 'yhteisen kielen' hylkäämisinä. Kielenkäytössä on toki edelleen yhteisiä kosketuskohtia, joko yhteisyyden tai avoimen vastakkainasettelun ilmauksia, mutta kulttuuripoliittinen kielenkäyttö koostuu useista vaihtoehtoisista, ratkaisevasti eri lähtökohtiin perustuvista ja näin usein ristiriitaisistakin käsitteellistämisen tavoista. Kyse voi olla paitsi eri "kielestä" myös eri "kielipelistä" eri genren mielessä, mistä edellä esitetty esimerkki Ylä-Savon kulttuurikäräjien retorisisista kehyksistä antaa viitteitä. (Palonen 1993b, 270.)

Vaikka sosiaalinen todellisuus voi periaatteessa jäsentyä lukemattomilla eri tavoilla, niin tutkimukset ovat toisaalta osoittaneet, että käytännössä jäsenystävät ovat rajallisia. Niitä rajoittavat tietynä aikana tietyssä paikassa vallitsevat sosiaalisten suhteiden verkostot. Näitä kielenkäytön rajoja on hahmotettu diskurssin, tulkintarepertuaarin, tulkintakehyksen tai muiden vastaavatyypisten tutkimuskäsitteiden avulla omiksi, verrattain eheiksi ja säännönmukaisiksi merkityssuhteiden systeemeiksi (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 11, 26-27). Puhujalla on käytettävissään useita puhetapoja tai puheen resurssivaroja, joita omiin tarkoituksiinsa tulkiten tai niihin etäisyyttä ottaen hän voi koota oman mielipiteensä (ks. Hoikkala 1993, 25-26). Käyttäessään kieltä kulttuuripoliittisena vaikuttamisvälineenään hän merkityksellistää asioita omien tarkoituseriensä mukaisesti erilaisiin sosiaalisiin käytäntöihin nojautuen. Hän rakentaa mielikuvia, faktoja ja arvostuksia 'paikallisesta kulttuuripolitiikasta'. Tutkimukseni tavoitteena on tuottaa keskeiset paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset 1990-luvulla.

Perelmanin (1982) "uuden retoriikan" nimellä kulkevassa argumentaatio-teoriassa tutkitaan kaikentyypisille yleisöille (väkijoukoista asiantuntijapalaverihin) tarkoitettuja esityksiä käsitellyistä asioista riippumatta. Teoria korostaa puhujan ja hänen yleisönsä vuorovaikutusta: puhujan on otettava huomioon yleisönsä pystyäkseen vaikuttamaan siihen. Teoria antaa välineitä analysoida argumentaation yleisöä, lähtökohtia ja tekniikoita. Sen avulla on mahdollista löytää vastaukset kysymyksiin, kuka vetoaa keneen ja millä perusteella sekä edelleen rakentaa puhujaa ja yleisöä yhdistävä retorinen kehys. (Ks. luku 2.1 ja 2.3.) A. J. Greimasin (1980) strukturalistinen semiotiikka poikkeaa metodisena lähestymistapana Perelmanin teoriasta, mutta Greimasin teoriaa on mahdollista

käyttää konsensuaalista argumentaationäkemystä täydentävänä siten, että huomio kiinnittyy kulttuuripoliittikkaan myös konflikteina, merkityksenantoina (erotteluina ja luokitteluina) sekä tavoitteellisena toimintana. Aktanttimalli on narratologinen keino analysoida poliittisen toimijan mielessä olevaa projektia, ja semioottinen neliö kiteyttää toimintaa perustelevat arvot. (Ks. luku 2.2 ja 2.3.)

Paikallisen kulttuuripoliittikan fragmentoitumisesta on mahdollista tuottaa polity-, policy- ja politics-näkökulmat retorisella ja semioottisella tasolla. Polity-perspektiivistä avautuisi kysymys fragmentoituvan kulttuuripoliittikan luomasta järjestyksestä. Sen kaaosmaisuuksia voitaisiin ymmärtää osana monimutkaista järjestystä, jolla on omat vakiintuneet toimintatapansa, norminsa ja rakenteensa myös kielenkäytön tasolla. Policy-retoriikka ja -semiotiikka analysoisi fragmentoituvan kulttuuripoliittikan tavoitteita, sisältöjä ja ohjelmia. Silloin kulttuuripoliittikka pelkistettäisiin tilanteeksi, jossa toimija aina järkevästi valitsee monista jotakin tiettyä kysymystä koskevista vaihtoehdoista jonkin yhtenäisen linjan.

Tässä tutkimuksessa painottuu politics-näkökulma. Analyysin kohteena ovat julkiset kulttuuripoliittiset kiistakysymykset paikallisella tasolla. Tavoitteena on analysoida niissä ilmeneviä retorisia piirteitä, tyylejä ja strategioita sekä merkityksenantoja. Paikallisen kulttuuripoliittikan fragmentoitumisen tulisi ilmetä paitsi monina keskenään ristiriitaisina retorisina ja semioottisina tulkintakehyksinä myös esimerkiksi uusien kysymysten tematisointina, vakiintuneen ("virallisen") kulttuuripoliittikan purkamisena tai uudelleen tulkintana. Nimet, käsitteet ja luokitukset ovat niitä keskeisiä kohteita, joilla kulttuuripoliittikan toimintatilaa luodaan ja tehdään 'pelattavaksi', politikoinnin kohteeksi. (Palonen & Summa 1996, 11-13 ja Beck 1995, 39.)

Tutkimukseni empiirinen aineisto on Ylä-Savosta, jota voidaan luonnehtia pikkukaupunkiin (Iisalmi) kytkennässä olevan maaseutualueen ja periferisen maaseutualueen välimuodoksi (Sneck 1991, 36). Noin 70 000 asukkaan Ylä-Savo pidetään alueellisesti kiinteänä seutukuntana (Heiskanen 1991, Rantahalvari 1992). Alue on alkutuotantovaltainen, väkiluvultaan aleneva ja väestöltään vanheneva. Asukkaiden koulutustaso on suhteellisen alhainen. Yläsavolaista kulttuurielämää leimaa harrastuspohjaisuus. Ammattitaiteilijoita on vähän. Kansalaisopistot, kirjastot, Ylä-Savon musiikkikoulu (nyk. musiikkiopisto) ja Lapinlahden taidemuseo ovat keskeisimmät kulttuurilaitokset. Iisalmen Sanomien jokapäiväinen kulttuurisivu näyttää keskittyvän vakiintuneen kulttuuritoiminnan alueeseen. Yleinen mielikuva Ylä-Savon kulttuuripoliittikasta ei ole siis kovin "fragmentaarinen".

Empiirisen tutkimusaineiston muodostavat Ylä-Savossa julkaistavien alue- ja paikallislehtien palstoilla käydyt kulttuuripoliittiset väittelyt (valikoidusti vuosilta 1990-1995), Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmaa koskevat hallinnolliset lausunnot sen ilmestymisen (12.8.1991) jälkeen sekä 23.9.1993 pidetyn yleisötilaisuuden, Ylä-Savon kulttuurikäräjien ääninauha. Tulkintakehysten analyysissä on siis mukana tekstejä jäsentymättömistä mielipidekirjoituksista ja puheenvuoroista aina virallisuontoihin lausuntoihin. Näin kulttuuripoliittista prosessia on tutkimuksellisesti pidetty avoimena periaatteessa kenen tahansa osallistua.

2 MITEN TUTKIA KULTTUURIPOLITIIKKAA?

Poliittinen toiminta voidaan tulkita vaikuttamispyrkimykseksi: ihminen haluaa vaikuttaa itseään koskeviin tai koskettaviin asioihin. Hän tahtoo saada aikaan jonkintyyppistä muutosta maailmassa. Poliitikko on inhimillistä toimintaa, johon liittyy vuorovaikutus. Tullakseen todeksi poliittisella toiminnalla on oltava sosiaalinen kanava ilmaista pyrkimyksensä. (Ks. esim. Ojakangas 1994, 183-185.) Mielipiteensä voi ilmaista monin eri tavoin: poliittisissa elimissä, yhteydenottoina päättäjiin, mielipidekirjoituksina, ohjelmajulistuksina, mielenosoituksina, adressien keruuna, kansalaisliikkeinä, kansalaistottelemattomuutena ja jopa reagoimattomuutena. Poliitiikan subjektille on yleensä tärkeää saada oma kantansa esiin julkisuudessa: tehdä asiaansa yleisesti tunnetuksi ja saada kannatusta. Poliitiikkaa tehdään julkisuudessa. Poliitiikan "todellisia tapahtumia" on vaikea erottaa julkisuudesta erillisiksi.

Tiedotusvälineet ovat keskeinen mielipiteen ilmaisun kanava. Esimerkiksi alue- ja paikallislehdet muodostavat levikkialueellaan suhteellisen avoimen ja laajan keskustelufoorumin. Niissä esitetään muun muassa poliittisia ongelmia, ristiriitoja, näkemyksiä, määritelmiä, ratkaisuehdotuksia ja perusteluja. Toisaalta ne myös rakentavat keskustelulle omat kehyksensä, valikoivat ja arvottavat osanottajia ja ohjaavat keskustelun suuntaa. Mediat eivät kuitenkaan ole koko julkisuus, vaan julkisella keskustelulla on monia muotoja ja areenoita. Väliwerrosen (1996, 53) mukaan joukkoviestimien merkitys on ennen muuta siinä, että ne kytkevät yhteen erilaisia toimijoita, tapahtumia ja teemoja sekä tahdistavat eri areenoilla käytävää keskustelua.

Kari Palosen (1988b, 20) mukaan kaikella poliittisella toiminnalla on tekstuaalinen referenssinsä, mikä tekee politiikan tutkimuksen mahdolliseksi. Poliitiikkaa toimintana ohjataan ja arvioidaan kielellisesti: sillä on korrelaattinaan esimerkiksi ohjelmia, suunnitelmia, mielipidekirjoituksia ja puheita. Teksti on myös itsessään poliittinen teko. Kanerva (1994, 105-106) on huomauttanut, että politiikan todellisuuden pelkistäminen tekstuaaliseksi estää tutkimusta ymmär-

tämästä modernin julkisuuden luonnetta. Poliitiikka voi olla myös hyvin viitteellinen, avoin kokoelma motiiveja, eleitä ja argumentteja, jotka medi-aalinen struktuuri sitoo kerralliseksi esitykseksi jättämättä jälkiä tekstuaaliselle tutkimukselle. Tekstin ominaisuushan on sen toistettava luettavuus. Sen voi lukea uudelleen ja uudelleen. Se, mitä luetaan, pysyy samana, vaikka sen kokeminen ja siitä tehdyt tulkinnat saattavat muuttua. (mt., 103.) Keskittyminen kulttuuripolitiikan tekstien (kirjoitettujen ja puhuttujen "sano-jen") tutkimiseen on siis paikallisen kulttuuripolitiikan tutkimista vain tietyiltä osiltaan.

Vaikka kaikki paikallinen kulttuuripolitiikka ei näykään alue- ja paikallis-lehdissä, lehdistö tarjoaa kuitenkin varsin hyvän mahdollisuuden tutkia kunkin alueen kulttuuripoliittisesti aktiivisia kysymyksiä. Tutkimuksessani havainnollistan tätä yläsavolaisen esimerkkiaineiston avulla. Ylä-Savossa ilmestyy 7-päiväinen aluelehti Iisalmen Sanomat. Lisäksi alueella on viisi paikallislehteä: Salmetar, Kiuruvesi, Miilu, Matti ja Liisa sekä Pielavesi-Keitele. Tarkastelen ajanjaksoa vuodesta 1990 vuoteen 1994, siis kulttuurisuunnitelmaprojektin ja sen jälkeistä aikaa. Periodia voi kutsua myös lamavuosien ajaksi. Aluelehdessä keskustelu taloudellisesta taantumasta alkoi vuonna 1990 ja vuoden 1994 aikana puolestaan alettiin kirjoittaa laman taittumisesta. Tuona ajanjaksona alueen lehdissä oli tuhansia mielipidekirjoituksia 'kulttuurista'. Periaatteessa niistä kaikista voisi yrittää lukea poliittisuus-aspektia esiin: niissä halutaan vaikuttaa oman asian puolesta ja usein niissä silloin myös vastustetaan jotakuta tai jotakin. Materiaalinen pohja paikallisestikin rajatun kulttuuripoliittisen toiminnan tutkimukselle on siis laaja. Sinänsä kulttuuripoliittisen toiminnan lopullista olemusta ei kuitenkaan ole mahdollista tavoittaa, eikä massiivinen aineisto ole sen perustellumpi kuin tarkoin rajattu.

Ensimmäinen keräyskriteerini yläsavolaisen kulttuuripolitiikan tutkimusmateriaaliksi liittyi politiikan minimiehtoon: on esitetty väite, joka on kohdannut erimielisyyttä tai jota on yksimielisesti vahvistettu vapaassa mielipiteenvaihdossa. Merja Hurri (1993, 54) viittaa kulttuurijournalismia tutkiessaan konfliktin käsitteellä kaikkiin niihin ristiriitoihin ja vastakkainasetteluihin, jotka johtuvat näkemysten tai etujen yhteentörmäyksestä kentän eri osapuolten välillä. Konfliktit voivat olla eri osapuolten välisiä tai toimijaryhmän sisäisiä (mt., 55.) Konflikti voi olla myös kentän ja ulkopuolisen osapuolen ("häirikön", "alistajan", "sorretun") välinen (ks. Malkavaara 1989). Periaatteessa poliittinen konflikti on osallistujensa ja aiheidensa suhteen aina avoin (Palonen 1988b, 68-69). Kuitenkin siinä on kyse olemassaolevan järjestyksen (tai uuden mahdollisuuden) vastustamisesta. Konflikti suhteutuu siis kenttäänsä. Sen sijaan konfliktin avoimuus ei ole välttämätöntä. Kaikki konfliktit eivät välttämättä tule julkisiksi. Hyvinkin neutraalista tai laajaa yhteisymmärrystä herättävästä tekstistä on mahdollista lukea sen sisältämää politiikkaa. Ristiriita voi toisinaan kätkeä taakseen myös perimmäisen etujen yhteisyyden ja samanmielisyyden. Konfliktia ei siis aina olekaan. Toisaalta näennäinen yksimielisyys voi syntyä, jos käsitteitä tarkastellaan irrallaan yhteyksistään. (Hurri 1993, 226.)

Ilkka Arminen (1989, 81) tarkoittaa kulttuurisodilla "korkeakulttuurin" tapahtumia ja tekoja, joita representoiva julkisuus kasautuu pitkiksi konfliktiin joutuneiden ja mielipiteiltään vastakkaisten kommentaarien ketjuiksi. Ketjuilla on ilmeinen vaikutus tapahtuman vastaanottoon. Alustavasti määrittelin kult-

tuuripoliittisen konfliktiketjun kriteeriksi vähintään kolme kannanottoa asiasta. Näin tarkastelun ulkopuolelle jäivät yksittäiset kannanotot tai vastakkaiset kannanottoparit. Rajaus sinänsä ei tarkoita, etteivätkö nekin voisi olla merkittäviä kulttuuripoliittisesti.

Keskityin varsinaisiin mielipidekirjoituksiin. Niissä kirjoittajan poliittinen motiivi on selkeä: toimintaa ohjaa halu vaikuttaa. Kulttuuripoliittiseen kiistaan saattoi liittyä uutisia, haastatteluja ja muita juttuja, joissa myös voidaan ja otetaan jollain tavalla kantaa kyseessä olevaan asiaan. Ne ovat monesti avainasemassa siinä, miten eri ryhmittymiin suhtaudutaan ja mikä keskenään mittaa ottavista määritelmistä kulloisessakin kiistassa legitimoituu. Olen kuitenkin jättänyt ne tekstianalyysini ulkopuolelle. Niistä on vaikea erottaa, kuka kulloinkin puhuu (haastattelija vai haastateltava, uutisen kirjoittaja vai siitä tiedottaja). Rajanveto on tietysti teennäinen, mutta mielestäni perusteltu muutenkin kuin tutkimusekonomisista syistä. Uutisia ja haastatteluja olen kuitenkin käyttänyt kulttuuripoliittisten kiistakysymysten taustoittamiseen.

Koska ei ole olemassa yhtä yleisesti hyväksyttyä käsitystä kulttuuripolitiikasta, ei ole myöskään täsmällisesti ja kaikkia tyydyttävästi rajattavissa olevaa yläsavolaista kulttuuripoliittista keskustelua. Tutkimuksessa mukana olevien kulttuuripoliittisten kiistojen aihepiirit ovat näennäisestä heterogeenisuudesta huolimatta ainakin väljästi ymmärrettynä osa paikallisen kulttuurihallinnon perinteistä toiminta-aluetta (ks. liite 1). Tässä mielessä tarkastelen kulttuuripolitiikkaa tiettyyn paikkaan rajattuna. Tutkimuksessa mukana olevien kiistojen kulttuuripoliittisuus on ratkaistu kysymällä, kuuluvatko ne aiheiltaan ja/tai teemoiltaan "viralliseen" kulttuuripolitiikkaan⁴ tai sivuavatko ne sitä. (Palonen 1988a, 50-51.)

Lehdissä kiistakysymykset näyttäytyvät kulttuuripoliittisina hyvin eri tavoin: kannanottoja on sijoitettu kulttuurisivuille, ne kytketään uutisissa tai haastatteluissa osaksi kulttuuripolitiikkaa, niihin liittyen haastatellaan "virallisen" kulttuuripolitiikan edustajia tai esimerkiksi joku mielipiteenkirjoittajista itse määrittelee kyseen olevan myös kulttuuripolitiikasta. Tuskin yksikään kult-

⁴ Suomessa kulttuuripolitiikka on tavallisesti rajattu tieteeksi, taiteeksi, kulttuuriperinnöksi, uskonnoksi, koulutukseksi, mediaksi ja vapaaksi sivistystyöksi, joista esimerkiksi viimeksi mainittu on edelleen jaettavissa nuoriso-, liikunta-, kirjasto- ja aikuiskasvatustoimintaan (Hoikka 1979, 192 ja Numminen 1964, 9-10). Esimerkiksi Kupoli-toimikunta (KM 1992:36, 23) määrittelee kulttuuripolitiikan yhteiskunnan eri ryhmien vaikutustavaksi kulttuurin ja taiteen asemaa koskeviin päätöksiin. Kulttuuripolitiikassa käydään jatkuvaa kamppailua siitä, mikä on taidetta, mitä pitää tukea ja miksi (mt., 244). Mietinnön mukaan julkista kulttuuripolitiikkaa harjoittavat lähinnä valtio, alueet, kunnat sekä erilaiset organisaatiot, instituutiot ja niiden jäsenet. Kulttuuripolitiikka on läheisessä yhteydessä muihin yhteiskunnan oloihin, kuten väestö- ja työllisyystilanteeseen, vapaa-aikapolitiikkaan ja talouteen. Kupoli-toimikunnan (mt., 96) mielestä suomalaisen yhteiskunnan kulttuurisen perustan koulutuksen ohella muodostavat kirjastot, kansalais- ja työväenopistot, järjestöjen vapaa kansalaistoiminta, taide- ja perinnelaitokset, kirkko sekä joukkotiedotusvälineet. Mietinnössä ei myöskään suljeta urheilua ja liikuntaa kulttuuripolitiikan ulkopuolelle. Historiallisesti liikuntakulttuuri kuten muukin kulttuurin harrastus on ollut vapaa-ajan ja vapaan kansalaistoiminnan aluetta, jossa vapaaehtoisella järjestötoiminnalla on ollut keskeinen asema. Molemmat tarjoavat ihmisille erilaisia vaihtoehtoja toteuttaa yksilöllisyytään, itseilmaisua sekä yhteisöllisyyttä, sosiaalista kanssakäymistä. Liikunta tarjoaa taiteen ja kulttuuriharrastusten kaltaisia elämyksiä. (mt., 96-97.) Tämänäyttymiset määritelmät ovat siis ohanneet myös minua valitessani kulttuuripoliittisia kiistoja tutkimustani varten. Kyläkoulukiistat, joita Ylä-Savossa oli useita 1990-luvun alussa, ja muut koulutukseen liittyvät konfliktit olen jättänyt tarkasteluni ulkopuolelle.

tuuripoliittinen kiista on 'puhtaasti' kulttuuripoliittinen. Osa voisi tutkia myös terveystaloudellisuutena tai matkailupoliittisuutena, osaa yksityisenä ja julkisena taloudenhoitona jne. Erilaiset ongelmat ja teemat kytkeytyvät samassakin kannanotossa toisiinsa ja vahvistavat toisiaan. Kulttuurikiistat ovat kiistoja muiden joukossa paikallisessa ja alueellisessa lehdistöjulkisuudessa.

Arvioni mukaan yläsavolaisissa lehdissä⁵ oli 34 kulttuuripoliittista konfliktiketjua vuosina 1990 - 1994 (liite 1). Ne koskettivat lähinnä paikallisia kulttuuri-instituutioita, vanhojen rakennusten suojelua, kesätapahtumia, nuorten käyttäytymistä, taidekriittisyyttä ja kylähistorioita. Varsinaisen tutkimuksen kohteeksi olen valinnut niistä yhteensä kymmenen laajasti julkisuutta saanutta kulttuuripoliittista kiistaa tai usein esillä olevaa erimielisyyden aiheita. Valintaperusteeni voi kiteyttää seuraavasti: kvantitatiivisesti alueen merkittävimmät julkiset kulttuurikiistat, joissa käsiteltiin myös kunnan kulttuuripoliittista roolia. Jo yksistään ne koostuvat yhteensä 339 kannanottotekstistä (liite 2). Lisäksi olen analysoinut Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmaa kommentoivia hallinnollisia lausuntoja (29) sekä Ylä-Savon kulttuurikäräjien 23.9.1993 ääninauhan (19 ihmisen puheet). Nämä tuovat toisenlaisia tekstejä tarkastelunalaiseksi: hallinnon maailman kirjoitettua sanaa sekä välittömän kulttuuripoliittisen vuorovaikutustilanteen (face to face). Yhteensä empiirinen tutkimusaineisto koostuu 387 yläsavolaisesta tekstistä (taulukko 1).

TAULUKKO 1 Tutkimuskohteena olevat yläsavolaisten kulttuurikiistojen tekstit:
a) koko tutkimusaineisto, b) lehdistössä julkaistut kannanotot⁶

KIISTAN AIHE	A) KOKO AINEISTO		B) VAIN LEHDISTÖ	
	lkm	%-osuus	lkm	%-osuus
Iisalmen kesä	62	16,0	62	18,3
Miina Äkkijyrkkä	53	13,7	53	15,6
Alueellinen kulttuurihallinto	51	13,2	22	6,5
Kiuruveden PeeÄssä	46	11,9	46	13,6
Kiuruveden kesä	40	10,3	40	11,8
Iisalmen uimahalli	38	9,8	38	11,2
Ylä-Savon kulttuurikäräjät	36	9,3	17	5,0
Iisalmen golfkenttä	24	6,2	24	7,1
Lapinlahden taidemuseo	20	5,2	20	5,9
Kiuruveden Savikka	17	4,4	17	5,0
Yhteensä	387	100,0	339	100,0

Tunnustautuminen tutkijaksi kulttuuripolitiikan alueella tai kentällä ei tee mahdolliseksi politics-näkökulmaa, jossa politiikkaa tarkastellaan toimintana.

⁵ Iisalmen Sanomien osalta olen käynyt läpi sivun 2 pääkirjoitukset ja kolumnit, Lukijan mielipiteen sekä kulttuurisivun.

⁶ Kahdessa kirjoituksessa otettiin kantaa samanaikaisesti kahteen tutkittavaan konfliktiin (Etiäinen IS 16.9.1990: MÄ ja G sekä Paarma IS 2.10.1994: UH ja PA). Tutkittavia kannanottokirjoituksia lehdissä on siis 337 ja koko aineisto koostuu 385 erillisestä tekstistä.

Tarkoituksenani on tutkia, miten vakiintuneetkin asiat ja näkemykset politisoituvat (ovat erimielisyyksien kohteena) ja miten "uutta" poliittista ajattelua pyritään vakiinnuttamaan. Oleellista on siis se, että tutkimusmateriaali koostuu toisiaan vastustavien mielipiteiden ketjuista. Ne täyttävät tällaisina kokonaisuuksina politiikan intentionaalisuuden, kaksisuuntaisen prosessinomaisuuden ja muut ns. reunaehdot (Palonen 1993b): kontingenssin sekä pluraalisuuden. Näin ne tarjoavat yhden mahdollisen pohjan kulttuuripoliittisen toiminnan arvioinnille. Seuraavassa luonnehdin kutakin 10 kulttuuripoliittista kiistaa, jotka samalla osaltaan havainnollistavat kulttuuripoliittiseksi luonnehdittavan julkisen keskustelun kirjavaa kokonaisuutta.

Kuvanveistäjä Miina Äkkijyrkän lehmät

Vuonna 1981 kuvanveistäjä Miina Äkkijyrkkä vuokrasi Sonkajärven kunnalta Aittokosken vanhan kyläkoulun navetoiheen (IS 8.7.1981: Aittokosken vanha koulu Äkkijyrkälle). Rakennukset sijaitsivat samassa pihapiirissä uuden koulun kanssa. Pitkin 1980-lukua taiteilijalla oli erimielisyyksiä koulun, kunnan ja kyläläisten kanssa vuokrasopimuksen ehdoista. (Esim. IS 25.9.1982: Järkkyneen naapurisovun seuraus Aittokoskella: Koulu ja kuvanveistäjä menettivät työrauhansa?, IS 19.5.1983: Miinalle sakot ja lähtö Aittokoskelta, IS 13.9.1985: Korkein oikeus päätti riidan. Miina Äkkijyrkkä saa jäädä Aittokoskelle, IS 7.4.1988: Miina hätistellään taas pois Aittokoskelta, IS 24.2.1989: Aittokosken kylätoimikunta: Koulun piha lasten käyttöön ja Miina Äkkijyrkän häätö uusiksi.) Tilanne huipentui vuonna 1990. Koulun oppilaiden vanhemmat vaativat Äkkijyrkän karjan häätämistä. He katsoivat, että koulun pihapiirissä oleskelevat lehmät haittasivat normaalia koulunkäyntiä. (IS 28.5.1990: Aittokoskella kiistaa Miinan heinäpaaleista ja IS 5.6.1990: Aittokoskella mietittiin Miinan heiniä ja lehmiä.)

Konfliktin ymmärtämisen kannalta on olennaista huomata, että lehmällä on tässä yhteydessä monta merkitystä. Ensinnäkin lehmä on Miina Äkkijyrkälle välttämätön useastakin syystä. Hän tarvitsee sitä kuvaveistonsa malliksi sekä muihin taiteellisiin ja viihteellisiin tarkoituksiin (mm. sonnien ajonäytöksiin ja lehmäperformansseihin). Miina Äkkijyrkkä luonnehtii itseään "visuaalisten maisemaelementtien tekijäksi". Hän tekee erilaisia "lehmä maisemassa" -performansseja (nautavaelluksia kaupungeissa, teollistuneessa ympäristössä). Hänen tarkoituksenaan on pysäyttää nykyihmiset havaitsemaan oma vieraantuneisuutensa luonnosta. Miina Äkkijyrkkä haluaa myös pelastaa Suomen karjan sukupuutolta. Hän paitsi hankkii uhanalaisia yksilöitä omistukseensa, myös kehittää Suomen karjasta ns. luonnonsuojelullista nautaa jalostamalla sitä kovia luonnonoloja kestäväksi. Äkkijyrkkä liittyy taiteensa suomalaiseen maaseutuun. (Ks. esim. Harjula 1990, Huhtala-Fiskars 1980, Kekäläinen & Niemi 1989.)

Aittokosken koulun oppilaiden vanhempien mielestä pihapiirin lehmät olivat ennen muuta turvallisuus- ja terveysriski. Ne pienensivät käytettävissä olevaa koulunpihaa. Ne tekivät ympäristöstä epähygieenisen ja epäesteettisen oloisen hajuineen, karpäsineen ja sontakasoineen. Osa lapsista sai allergisia oireita niistä. (Esim. Miilu 6.6.1990: Miinan piha-alue kuohutti tunteita Aittokoskella ja Miilu 22.8.1990: Aittokoskella odotetaan syyskuun alkua.) Taiteilija Miina Äkkijyrkkä tarvitsi lehmiä ja vanhaa koulua, sen pihamaata ja navettaa harjoittaakseen ammattiaan. Hänen vinkkelistään piha oli osa luovuuden näyttämöä. (IS 25.8.1990: Terveyslautakunta pyytää selvitystä Aittokosken lehmistä.) Oppilaiden vanhempien mielestä taas koulun ympäristö oli osa sosiaalisaation piiriä. Molemmat osapuolet vetosivat Sonkajärven kuntaan omien oikeuksiensa puolesta. Kunta asetti oppilaiden puolelle (IS 9.1.1991: Vuokrakarjia jatketaan kolmen viikon kuluttua).

Kuvanveistäjän, kylälaisten ja Sonkajärven kunnan kärhämöinti herätti laajaa julkisuutta ja vilkasta mielipiteen vaihtoa jopa valtakunnan tasolla. Väittely Äkkijyrkän lehmien kohtalosta oli ehdottomasti laajin yläsavolainen "kulttuuripoliittinen" kiista 1990-luvun alussa. Konflikti oli vivahteikas ja dramaattinen. Se päättyi lopulta kuvanveistäjän häätöön koululta kesällä 1991 (IS 31.1.1991: Moitittava toiminta ja koulutyön häirintä toi Äkkijyrkälle häädön). Keskeinen kysymys kuului, onko koulun piha myös taiteilijaa ja lehmiä vai vain oppilaita varten. Päällisin puolin näyttää paradoksaalisesti siltä, että vastakkain ovat karja ja maaseudun asukkaat. Pinnan alta paljastuu myös boheemin taiteilijayksilön taistelu yhteisön normeja vastaan.

Olen löytänyt 53 mielipidekirjoitusta Äkkijyrkän tapauksesta vuosilta 1990 ja 1991. Keskustelulle oli tyypillistä se, että siihen osallistuivat kaikkein aktiivisimmin ns. tavalliset kuntalaiset yli aluerajojen. Suurin osa kannanottajista puolusti Äkkijyrkkää ja hänen karjaansa. Vain yhdeksän kirjoittajaa asettui selkeästi kuvanveistäjää vastaan.

Lapinlahden taidemuseon peruskorjaus

Lapinlahden kunta markkinoi itseään taidepitäjänä. Imagon yhtenä vankimmista perusteista on Halosten taiteilijasuvun perinnön vaaliminen. Kunnassa on Halosten museosäätiön omistamat Eemil Halosen museo ja taidemuseo. Juuri Lapinlahden taidemuseon peruskorjauksesta kehittyi 1990-luvun alussa julkinen kädenvääntö. Ylä-Savon ainoa ammatillisesti hoidettu museo oli joutunut vaikeuksiin. Sillä oli rasitteenaan miljoonavelat. Itse museorakennus kaipasi pikaista kunnostamista. Taidemuseon vähäinen henkilökunta tunsu riittämättömyytensä huolehtiakseen vaihtuvista näyttelyistä ja tutkimustoiminnasta (IS 16.5.1991: Toiminnanjohtaja Olli Vilén: Mikä eteen Lapinlahden taidemuseolle?). Osa kunnan päättäjistä ei enää uskonut perinteisen taidemuseotoiminnan järkevyyteen, eikä sen vuoksi ollut valmis tukemaan taidemuseon korjausta lisävastuun.

Lapinlahden kunnanhallituksen jäsen (Ruotsalainen, ML 20.5.1992) aloitti provosoivasti julkisen taidemuseopolemiikin toukokuussa 1992. Hän kyseenalaisti kunnan tuen taidemuseolle täysin. Taidemuseojupakka kärjistyi marraskuussa 1992, jolloin kunnanvaltuusto päätti olla avustamatta museon peruskorjausta erillisin määrärahoihin. Päätös syntyi vähemmistön voimalla. (IS 10.11.1992: Lapinlahden valtuusto antoi taidemuseolle tainnutusiskun ja IS 16.12.1992: Lapinlahden valtuusto ei hellynyt taidemuseon peruskorjaukseen.) Vuoden vaihteessa kunnallislakiin tuli kuitenkin muutos, jonka mukaan uusilta määrärahoilta ei vaadittu enää määräänemistää. Valtuuston uuden päätöksen avulla Halosten museosäätiö sai kunnalta avustuksen peruskorjausta varten (IS 12.1.1993: "Viimeinen taisto" toi museolle rahat).

Kaiken kaikkiaan syksystä 1991 alkutalveen 1993 julkaistiin 20 kannanottoa Lapinlahden taidemuseon peruskorjauksen tarpeellisuudesta. Keskusteluun osallistui lähinnä yläsavolaisia toimittajia, taideväkeä ja -hallinnon edustajia sekä lapinlahtelaisia. Taidemuseon puolustajia oli kaikkiaan 16 ja vastustajia neljä. Määräraha-kiistan kriittisimmässä vaiheessa joukko yläsavolaisia naisia ryhtyi tukemaan museon toimintaa poikkitaiteellisella tempauksella (esim. ML 13.1.1993: Talkoilla taidemuseo "remonttikuntoon").

Kesätapahtumat

Kesätapahtumat on yksi suosituimmista kulttuurikirjoittelun aiheista. Muuten hiljaisina kesäkuukausina varsinkin lehdet pohtivat mielellään kesätapahtumien luonnetta ja merkitystä. Tilaisuuksista oli pääkirjoituksia etu- ja jälkikäteen. Varsinkin Iisalmessa ja Kiuruvedellä kesätapahtumat olivat jokakesäisen keskustelun aihe laajemminkin. *Iisalmessa* tarkasteltiin tapahtumien moninaisuutta ja erityisesti Oluset-festivaalin merkitystä kaupungille, kaupunkikuvulle ja kaupunkilaisten

moraalille. *Kiuruvedellä* Kiuruvesi-päivät herättivät ihmisissä erilaisia näkemyksiä. Osa piti ohjelmaa liian perinteisenä ja toivoi nuorekkaampaa ilmettä. Osa taas puolusti traditionaalista kotiseutuhenkeä.

Tutkimusaineistooni olen liittänyt 40 Kiuruveden ja 62 Iisalmen kesätapahtumiin liittyvää mielipidekirjoitusta. Suurin osa kirjoittajista oli ns. tavallisia kuntalaisia ja toimittajia. Kesätapahtumiin liittyvät kirjoitukset koostuvat useasta muutaman mielipiteen "törmäyksestä", mutta niiden mielenkiintoisuus liittyy niiden toistuvuuteen: kyseessä on jokakesäinen ilmiö. Olen lisäksi ottanut tarkasteltavaksi yksittäiset kannanotot kesätapahtumista, sillä tämä aihe vaikuttaa olevan jatkuvasti ajankohtainen kysymys - keskustelu on ikään kuin koko ajan käynnissä.

Rakennussuojelukysymykset

Rakennusten suojelukysymykset olivat kesätapahtumien ohella toinen keskeinen ja säännöllisesti esiin putkahtava kulttuurikonfliktien aihe. Tutkimusajanjakson aikana tällaisia suojelukysymyksiä puitiin julkisesti lähes jokaisessa Ylä-Savon kunnassa. Kiuruvedellä aihe oli eniten esillä, sillä vuosien 1990 - 1994 aikana taisteltiin kiivaasti kahdesta eri suojelukokonaisuudesta.

Kiuruveden torin kulmassa sijaitseva vanha linja-autoasema ja Lotta-kahvila *Savikka* joutui purku-uhan alle, kun kunta päätti toteuttaa torin saneerauskilpailun voittajan jatkoluonnoksen. Savikan arkkitehtuuri edusti 1930-luvun funktionaalista tyyliä ja rakennus liittyi O. I. Meurmannin ns. lintukaavaan. Kulttuurilautakunnan mielestä Savikka tulisi säilyttää, koska se oli rakennushistoriallisesti ja historiallisesti mielenkiintoinen kohde (KV 2.5.1990: Savikka puretaan esiintymislavan tieltä?). Lisäksi rakennuksessa toimi savipajayrittäjä myyntitiloineen. Savikan puolesta syntyi myös kansalaisliike, joka keräsi kannattajien nimiä "kansalaisäänestys" -adressiin (KV 3.10.1990: Savikan puolesta yli 500 nimeä). Kunta päätti kuitenkin purkaa Savikan vedoten lähinnä säilyttämisen kalleuteen.

Kesällä 1994 S-ketjuun kuuluva pohjoissavolainen *PeeÄssä* julkisti aikomuksensa rakentaa uusi market nykyisen tavaratalon ja apteekin kiinteistön väliin. Molemmat rakennukset oli tarkoitus purkaa pois. Kiinteistö oli epäkäytännöllinen, ja lisää paikoitustilaa tarvittiin. (IS 7.7.1994: Ravintoloille haussa vuokratilat. *PeeÄssä* rakentaa uuden liiketalon Kiuruvedelle.) *PeeÄssän* tavaratalo kuului valtakunnallisestikin merkittäväksi luonnehdittuun ns. Osulan risteysalueeseen, jonka ympärille koko Kiuruveden kirkonkylä on muotoutunut. Tavaratalo- ja apteekinrakennus edustivat 1950-luvun funkista. Ne olivat ns. jälleenrakennuskauden tyylipuhtaita edustajia. (KV 24.8.1994: Aluearkkitehti Mirja Nuutinen: "Elo ja Apteekki suojeltavia kohteita" ja Kiuruveden keskusta syntyi ns. Osulan risteyksestä.) Rakennuksia suojelemaan syntyi kansalaisliike, joka keräsi nimiä päättäjille luovutettavaan adressiin. Suojelijat vetosivat ns. kulttuuriarvoihin. (KV 4.8.1994: Elon ja apteekin pelastamiseksi kirjoitettu listaan yli 470 nimeä.)

Kiuruveden kaupunginhallitus suhtautui myönteisesti purkamiseen. Kiuruveden kunta oli tosin aiemmin hyväksynyt osayleiskaavan, jossa ko. kiinteisöt oli esitetty säilytettäväksi. Kaavalta puuttui kuitenkin lääninhallituksen vahvistus. (IS 19.10.1994: Ehtona rakennuksen sopeutuminen ympäristöön. Kiuruveden hallitus myönteinen *PeeÄssän* uudisrakentamiselle.) *PeeÄssän*, kunnan ja lääninhallituksen edustajien pitkällisten neuvottelujen tuloksena *PeeÄssä* sai purkamisluvan tavaratalorakennukselle keväällä 1995. Uudisrakennus oli kuitenkin sopeutettava paikalliseen ympäristöön kooltaan, muodoltaan, väritykseltään ja materiaaliltaan. Samassa yhteydessä neuvottelijat sopivat suullisesti, että apteekin käyttömahdollisuuksia tutkitaan. (IS 26.5.1995: *PeeÄssä* aloittaa rakentamisen Kiuruvedellä. Apteekin kohtalo katsotaan.) Kuitenkin heinäkuun alussa 1995 *PeeÄssä* aloitti rakennuksen purkutyöt salaa yöllä (IS 5.7.1995: Kiuruvedellä ollaan katkeria, kun sopimus ei pitänytkään. Apteekkirakennus purettiin aamukuudelta maan tasalle).

Kannanottokirjoituksia Savikasta kertyi kaikkiaan 17. Suojelua puolsi 10 kirjoittajaa. PeeÄssän/apteekin tilanteesta kantaa otti 36 kirjoittajaa, joista 25 puolusti rakennuksien säilyttämistä. Molemmissa suojelukonflikteissa kirjoittajat olivat pääasiallisesti tavallisia kuntalaisia ja aktiivisia suojelijoita.

Urheilurakentaminen

Myös kaikenlainen kulttuuriin, urheiluun ja vapaa-aikaan liittyvä rakentaminen oli yleinen kulttuurikonfliktien aihe yläsavolaisessa lehdistössä. Kiihvimmat ja näkyvimmat väittelyt olivat Iisalmessa, jossa vuonna 1990 syntyi kansalaisliike vastustamaan golfkentän rakentamista Ihalan tilalle ja vuonna 1994 lehtien palstoilla protestoitiiin uimahallin laajentamista kylpyläksi.

Keväällä 1990 yläsavolaiset golfin ystävät suunnittelivat 9-reikäisen *golfkentän* rakentamista Iisalmen kaupungin omistamalle Ihalan tilalle (IS 19.6.1990: Golfarit odottavat vihreätä). Hanketta vastustamaan syntyi kansalaisliike sen jälkeen, kun kaupunginhallitus oli hyväksynyt aiesopimuksen Ihalan tilan vuokraamisesta kyseiseen tarkoitukseen. Kansalaisliikkeen mielestä kaupungin suunnittelema vuosivuokra oli liian alhainen ja lisäksi Ihalan tila oli aikoinaan hankittu asuntotarkoituksiin. Kansalaisliike piti kaupunginmaan vuokraamista golfia varten veronmaksajalle epäedullisena ratkaisuna. (IS 26.7.1990: Kansalaiskokous vastustaa Ihalan käyttöä golfiin ja IS 3.8.1990: Golfkentän vastustajien adressi kaupungille.) Kansalaisliikkeen toiminta täytti tavoitteensa. Talvella 1991 kaupunginvaltuusto päätti olla vuokraamatta Ihalan tilaa golfkenttää varten. (IS 19.2.1991: Kiistelyssä mauttomuuden maku: Iisalmen valtuusto kaatoi golfkentän.)

Kesällä 1994 Iisalmen Uimahalli- ja urheilusäätiö esitti, että *uimahallin peruskorjaus ja laajennus* muokkaisi hallista kylpylän ja uimahallin välimuodon. Uudistus tavoitteli mm. uusia asiakasryhmiä, käyttäjiä ja parempaa palvelutasoa. (IS 9.6.1994: Uimahalliuudistus odottaa kaupungin päätöksiä. Iisalmen uimahallihanke lisää asiakkaita ja viihtyvyyttä.) Arviolta runsaat 14 miljoonaa markkaa maksavan peruskorjauksen ja laajennuksen kustannuksiin oli luvassa 2,5 miljoonaa markkaa avustusta opetusministeriöltä ja 500 000 markkaa suunnittelurahaa kaupungilta. Loput kustannuksista oli tarkoitus peittää säätiön lainanotolla, jonka takaajana toimisi kaupunki. Pelkän perusparannuksen arvioitiin maksavan runsaat 7 miljoonaa markkaa. (IS 16.9.1994: Uimahallin laajennuksen kustannusarvio nousi 14 miljoonaan markkaan.) Kaupunginvaltuusto päätti, että uimahalli sekä peruskorjataan että laajennetaan, vaikka lehdistössä useissa kannanotoissa vastustettiin laajennusta. (IS 27.9.1994: Pärskeet lentelivät Iisalmen valtuustossa. Uimahallia laajennetaan.)

Kannanottokirjoituksia golfkentästä on 23, joista 19 vastusti hanketta. Kirjoittajat olivat pääasiallisesti kansalaisliikkeen aktiivisia jäseniä ja ns. tavallisia kuntalaisia. Uimahallista kannanottoja oli yhteensä 38, joista 29 vastusti hallin laajennusta. Tavallisten kuntalaisten lisäksi varsin moni kirjoittaja oli poliitikko.

Paikallinen kulttuurihallinto ja -palvelut

Myös kuntien kulttuuripalveluista keskusteltiin pitkin 1990-luvun alkua. Ylä-Savossa oli esillä kansalaisopistojen, kirjastojen, kirjastoautojen, nuorisotilojen ja kulttuurisihteerien tarpeellisuuteen liittyviä kysymyksiä. Eniten kannanottoja herättivät kunnanjohtajien esittämä ajatus alueellisesta kulttuurihallinnosta ja kulttuuripoliittinen keskustelutilaisuus Ylä-Savon kulttuurikäräjät. Näitä olen luonnehtinut jo aikaisemmin johdantoluvussa.

Väittely alueellisen ja paikallisen kulttuurihallinnon paremmuudesta kesti elokuusta 1991 maaliskuuhun 1992. Yhteensä tekstejä tältä ajalta kertyi 51. Hallinnollisia asiakirjoja niistä on yhteensä 29. Suurin osa niistä on kulttuurihallinnon laatimia.

Lehdistössä oli kirjoituksia yhteensä 22⁷. Niistäkin suuri osa on kulttuurihallinnon omia kirjoituksia. Tosin aluelehti ja Iisalmen kaupunkilehti Salmetar osallistuivat aktiivisesti keskusteluun puoltaen alueellista yhteistyötä. Valtaosa teksteistä puolustaa paikallista kulttuurihallintoa tai ottaa siihen neutraalin myönteisen kannan.

Kevästä 1992 syksyyn 1993 lehdistössä ei juuri palattu kuntien yhteisiin kulttuuripalveluihin. Sen sijaan paikallislehdissä käytiin yksittäisiä väittelyjä esimerkiksi kirjastopalveluista ja kansalaisopistoista. Elettiin taloudellisen laman syvimpiä aikoja. Ylä-Savon kuntien kulttuurihallinnon edustajat kehittivät yhdessä keinon, jolla uhanalaisiin kulttuuripalveluihin saataisiin kiinnitettyä julkista huomiota ja leikkauksista vastuussa olevat saataisiin keskustelemaan kulttuuripoliitikasta. Ylä-Savon Akatemia haastoi Ylä-Savon päättäjät *kulttuurikäräjille* syyskuussa 1993 Iisalmen kulttuurikeskukseen. Käräjät synnyttivät vilkkaan mielipiteenvaihdon alueen lehdissä, yhteensä 16 kirjoitusta. Siihen osallistuivat lähinnä kulttuurinammattilaiset ja kulttuuripoliitikot. Kaikkiaan käräjistä on tutkimusaineistona 35 tekstiä (saman henkilön puheenvuorot on yhdistetty yhdeksi tekstiksi). Kulttuurihallinnon syytöksiä vastaan puolustauduttiin 18:ssa.

2.1 Poliitikka vakuuttamisena

Poliittinen puhe on retorista. Retorisessa tilanteessa pyritään kielen avulla joko vaikuttamaan ihmisten ajatteluun ja tunteisiin tai saamaan heidät muuten toimimaan puhujan tarkoittamalla tavalla. Tavoitteena on aina kuulijan taivuttaminen puhujan kannalle. Retoriikassa kielenkäyttö on vakuuttamisen ja suostuttelun väline. Puhetilanteen retoriseen hallintaan kuuluu taito valita sanansa tilanteen ja yleisön mukaan. Argumentointi suuntaa huomion niihin retoriikan puoliin, joilla pyritään muuttamaan tai vahvistamaan yleisön käsityksiä asioista. Chaïm Perelman oli yksi argumentointia painottavan modernin retoriikka-tutkimuksen uranuurtajia 1950-luvulla. Hänen tavoitteenaan oli esittää kattava teoria argumentoivan kirjoituksen tai puheen analysoimiseksi ja sen pätevyyden arvioimiseksi. Nykytutkimukselle hän on tarjonnut ennen kaikkea kehikon sen erittelemiseksi, millaisista osatekijöistä argumentoivan tekstin vakuuttavuus voi koostua. Hänen teoriansa korostaa, etteivät puheen tai kirjoituksen muoto ja sisältö ole kaksi eri asiaa, vaan toisiinsa kietoutuneita päättelyn ja vakuuttamisen elementtejä. (Summa 1996, 65, 67.) Perelmanin argumentaatioteoria (1982) analysoi niitä tapoja, joilla väitteitä, ajatuksia ja vaatimuksia tehdään uskottaviksi ja synnytetään niihin sitoutumista. Teoriaa on mahdollista käyttää välineenä tutkittaessa tekstien viestimää politiikkaa: kuka vetoaa kehen ja millä perusteella. Teoria jäsentyy kolmeen osaan: argumentoinnin viitekehukseen, lähtökohtiin ja tekniikkaan.

Perelmanin (1982) teoriassa yhteistoiminnallisuuden tavoite oletetaan annetuksi: konsensukseen päättyvä rationaalinen argumentointi on aina mahdollista. Poliitikan kannalta teoria on tässä mielessä "muotopuoli", mutta antaa kuitenkin yksityiskohtaisemmat analyysivälineet retoriikan keinojen havainnollistamiseksi ja systematisoimiseksi kuin esimerkiksi toinen "uuden retoriikan" klassikko Burke (1969). Perelmanin (1982) mukaan pohjimmiltaan kaikki

⁷ Mukana on kaksi kannanottoa myös Savon Sanomista.

inhimillinen päättely etenee retorisena vakuuttamisena, olipa kyseessä tieteellinen tosiasia, mielipide, päätös tai uskomus. Jopa neutraalilta ja faktalta vaikuttava hallinnollinen teksti täyttää retorisen tilanteen tunnusmerkit. Hallinnon suunnitelmissa ja lausunnoissa on perimmältään kysymys uskottavuuden ja kannatuksen hankkimisesta tietyille linjauksille. Hallinnollinen teksti rajaa poliittisten mahdollisuuksien horisonttia, mutta samalla se altistuu uusille mahdollisuuksille politiikkaan. (Summa 1989, 167.) Cicourelin (1968, ks. Häkli 1994, 53) mukaan virallinen puhunta esittää diagnoosin eli tuottaa kohteestaan legitiimin kuvauksen. Tuo kuvaus pyrkii myös määrittämään, mikä sen kohde on ja mitä kohde on universaalisti (ikään kuin objektiivisesti) kaikille ihmisille. Kolmanneksi hallinnollinen puhunta kertoo sääntöjen, ohjeiden ja määräysten muodossa, mitä on tehtävä.

2.1.1 Argumentoinnin viitekehys

Retorisessa tilanteessa käytetty päättelyn muoto, argumentointi, tähtää yhteisymmärryksen saavuttamiseen tai oman intressin paremmuuden perusteluun tilanteessa, jossa on mahdollista valita useamman kuin yhden vaihtoehdoisen päätelmän ja uskomuksen välillä. Retoriikka pyrkii pragmaattisesti ja emotionaalisesti hyväksyttävissä oleviin ratkaisuihin ja poikkeaa siten logiikasta. Luonnollinen kielenkäyttö on aina moniselitteistä verrattuna täysin formaaliin kieleen. Argumentaation tarkoituksena ei ole dedusoida eksaktisti annetuista premiseistä johtopäätöksiä, vaan lisätä tai vähentää jonkin väitteen uskottavuutta ja kannatusta. Argumentaationsa avulla puhuja tai kirjoittaja tuo esiin ja lisää yleisönsä keskinäistä yhteenkuuluvuutta (adherence) niihin teeseihin, joita hän heidän hyväksyttäväkseen esittää. Tällaisen yhteenkuuluvuuden syntyminen edellyttää puhujan ja yleisön mielen kohtaamista. (Perelman 1982, 8-10.) Kanervan tulkinnan (1990, 40) mukaan kysymys on puhujan ja yleisön välisen yhteyden synnyttämisestä ja tihentämisestä. Puhujan on sopeutettava itsensä yleisöihinsä. Perelmanin 'adherence' tulee näin lähelle Kenneth Burken (1969) identifikaation käsitettä. Puhujan ja yleisön keskinäiseen suhteeseen liittyvällä identifikaatiolla luodaan perusta yleisön yhteistyöhalulle.

Poliittisen puhujan on aloitettava sellaisista premiseistä, jotka hän arvelee yleisönsä hyväksyvän. Tavoitteena ei ole totuus, vaan yleisön suostuttelu puhujan sanoman taakse. Vakuuttavuus ei muodostu argumentin loogisesta rakenteesta, vaan esityksen uskottavuudesta kokonaisuutena. (Perelman 1989, 38-40.) Muun muassa identifikaation avulla puhuja pyrkii omien ja yleisön intressien samaistamiseen, jotta suostuttelu olisi mahdollista. Kanerva on (1990, 128) todennut, että argumentaatiossa yleisön vaikutusvalta korostuu. Yhteenkuuluvuus on puhujan toiminnan tuottamaa, mutta sen reunaehdot yleisön asettamia. Puhuja on sekä tarkoituksensa sisällön että käyttämiensä keinojen puolesta tilanteessa, joka ei takaa minkä tahansa politiikan olevan menestyksekkästä. Poliittikka on siis yhteisymmärrystä hakevaa toimintaa siinä, missä vastareaktiotakin, mutta kuten Burke (1969, 25) on todennut, puhdas samastuminen ja erillisyydet eivät tarvitse retoriikkaa. Retorisuus kuuluu kaikkeen, missä tarjoutuu tilaisuus kilpaileviin identifikaatioihin ja erotteluihin. Kaikenlainen joukkoon

kuuluminen on pohjimmiltaan retorista, sillä se edellyttää sekä identifikaatiota "meihin" että erottautumista "muista". (Ks. Summa 1996, 57-58.)

Poliittinen puhe on siis aina jossain määrin konsensusta hakevaa. Se on aina suunnattu jollekulle, johon halutaan vaikuttaa. Perelman (1982, 14) määrittelee 'yleisön' niiden ihmisten muodostamaksi kokonaisuudeksi, johon puhuja pyrkii argumentoinnillaan vaikuttamaan. Kyse ei ole välttämättä fyysisesti läsnäolevasta yleisöstä, sillä puhe voidaan suunnata joko läsnäolevia laajemmalle tai suppeammalle yleisölle. Yleisön kokoonpano voi vaihdella puhujasta itsensä kaikkiin ihmisiin. Argumentoijan tavoitteena on saada yleisö teesiensä taakse. Tämä edellyttää ajatuksellista yhteisyyttä puhujan ja yleisön välillä. Argumentoinnin onnistumisen edellytyksenä on siis yhteinen viitekehys.

Perelmanin käsite 'universaaliyleisö' tarkoittaa kaikkien normaalien, arvostelukykyisten ihmisten muodostamaa kokonaisuutta. Universaaliyleisö ei koskaan todella ole olemassa. Se on ideaalinen yleisö: mentaalinen konstruktio ihmisistä, joihin se viittaa. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1989a, 44.) Universaalia yleisöä vakuutettaessa vedotaan sellaisiin perusteisiin, joita kyseisessä kulttuurissa pidetään tosina ja yleisesti hyväksytyinä. Se, millaista argumentointia universaaliyleisölle suunnataan, vaihtelee siis kulttuurista ja jopa yksittäisestä argumentoijasta toiseen. (Summa 1989, 104.) Oletuksena on 'yhteisen kulttuurin' olemassaolo.

'Erityinen yleisö' on mikä tahansa rajattu joukko kuulijoita, mikä voi tarkoittaa joko ajallisesti ja tilallisesti määriteltyä konkreettista kuulijoiden joukkoa tai jonkin periaatteen nojalla rajautuvaa abstraktia argumentoinnin kohdejoukkoa. Erikoistapauksena argumentoinnista erityiselle yleisölle voidaan pitää puhujan itselleen kohdistamaa esitystä, itse-deliberaatiota. (Perelman 1982, 14.) Erityisen yleisön voi suostutella sitoutumaan johonkin väitteeseen vetoamalla yleisön erityisiin intresseihin tai taipumuksiin (Summa 1996, 68).

2.1.2 Argumentoinnin lähtökohdat

Perelmanin teorian toinen osa-alue koskee argumentaation lähtötilannetta määrittäviä tekijöitä. Ne ovat tärkeä perusta sille, mihin ja miten argumentoinnissa vedotaan. Argumentoijan ja yleisön väliset implisiittiset esisopimukset, julkilausumattomat yksimielisyyden alueet, ovat tärkein osa lähtötilannetta määrittävästä rakenteesta. Esisopimukset koskevat *reaalisuutta* (faktat, totuudet, oletukset jne.) ja *arvostamista* (arvot, hierarkiat ja paremmaksi arvioimisen lokus). (Perelman 1982, 23.) Jokainen yleisö hyväksyy tietyn määrän tietoa "faktoina", "totuuksina", "olettamuksina" tai "arvoina". Tosiasia on argumentaatiossa oleellinen, koska se täytyy jokaisen hyväksyä. Niin kauan kuin sitä ei kyseenalaisteta, kenenkään mieleen ei tule vaatia sen oikeutuksen selvittämistä. Näin fakta, ja sitä kautta konsensus, on lähtökohtana muulle argumentoinnille. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1989a, 44.)

Reaalisuutta koskevat argumentit justifioidaan yleensä suhteessa universaaliyleisöön ja arvostamista koskevat väitteet suhteutetaan johonkin erityiseen yleisöön (Summa 1989, 105). Arvojen tehtävänä on murtaa välinpitämättömyys tai asioiden tasa-arvoisuus. Perelman kuvaa "paremmaksi arvioimisen" yleisiä premissejä lokuksen käsitteellä. Perelman erottaa yleiselle lokukselle kuusi pe-

ruskategoriaa: kvantitatiivisen, kvalitatiivisen, järjestyksen, olemassaolon, olemuksen ja persoonan. *Kvantitatiivinen lokus* tarkoittaa määrällisiin perusteisiin vetoamista: sitä käytettäessä paremmuus perustellaan vetoamalla suurempaan määrään, monikäyttöisyyteen ja monialaisuuteen. (Perelman 1982, 30.) Pääperiaatteeksi voidaan tiivistää "paljon on parempi kuin vähän". Keskustelun rakentuminen lähes yksinomaan kvantitatiiviselle lokukselle merkitsee Perelmanin mukaan normaalin asettamista normiksi.

Kvantitatiivinen lokus asettaa kestävyuden epävarman ja hetkellisen edelle, ylentää kyvyn palvella jokaista kaikissa tilanteissa. Tavoiteltavaa on se, mikä on hyödyllistä useimmissa tilanteissa, millä on suurimmat mahdollisuudet onnistua, mikä on helpompaa ja helpommin saatavilla. Kvantitatiiviseen lokukseen liittyy sellaisia arvoja kuin kestävyys, stabiilisuus, objektiivisuus, universaalisuus, tehokkuus ja turvallisuus. Kokonaisuus on aina osia arvokkaampaa. Kvantitatiivinen lokus on sidottu yhteiseen järkeen sekä totuuteen, joka kaikkien tulee hyväksyä. Kvantitatiivinen lokus antaa arvon olemukselle, tyyppille ja luonnolle. Lokus sitoutuu myös tasapainoon, symmetriaan, mittasuhteisiin, säännöllisyyteen, homogeenisuuteen, toistoon ja jatkuvuuteen. Kvantitatiivinen lokus antaa arvon laeille ja tavoille. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1989b, 70.)

Kvalitatiivinen lokus vetoaa laadullisiin perusteisiin, jolloin asian ainutkertaisuus esitetään perusteena sen oikeutukselle. Kvalitatiivinen lokus perustuu esimerkiksi uniikkisuuteen, korvaamattomuuteen, korjaamattomuuteen ja hetkellisyyteen. Se arvostaa sitä, mikä on vaikeaa, mikä pitää tehdä juuri tietyllä hetkellä ja mikä on välitöntä. Kvalitatiivinen lokus on ominainen muutokseen pyrkivälle argumentaatiolle, mikä yleensä merkitsee normaalin kyseenalaistamista. (Perelman 1982, 29-30.) Lokus vakuuttaa harvinaisen, poikkeuksellisen, vaaranalaisen, vaikean ja alkuperäisen paremmuutta. Yksilöllisyys, ainutkertaisuus ja sellainen, mitä ei voida määritellä minkään lain avulla, on tavoiteltavaa. Kvalitatiivinen lokus linkittyy myös havaintoihin heterogeenisuudesta, konkreettisuudesta, historiasta ja sattumasta. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1989b, 70-71.)

Järjestyksen lokus rakentaa hierarkiaa, jossa aikaisempaa arvostetaan enemmän kuin myöhempää tai päinvastoin. *Olemassaolon lokus* arvostaa olemassaolevaa suhteessa mahdolliseen, *olemuksen lokus* yksilön tai tapauksen edustavuutta suhteessa luokkaansa. *Henkilön lokus* korostaa persoonan arvokkuutta ja autonomiaa. (Perelman 1982, 30.) Esteettiset standardit nojautuvat usein järjestyksen ja olemuksen lokukseen. Perelman osoittaa kuitenkin, että nämä ovat usein pohjimmiltaan redusoitavissa kvantitatiiviseen lokukseen: aikaisempi tai alkuperäinen on kuluneen ajan määrään nojaava arvostelma, ja olemus viittaa usein pohjimmiltaan määrälliseen "tyypillisyyteen". Olemassaolevan, aktuaalisen, asettaminen etusijalle mahdolliseen ja poissaolevaan nähden taas voidaan tulkita kvalitatiiviseksi lokukseksi, koska se vaihtaa aktuaalisen ainutkertaiseen. (Summa 1989, 106.)

2.1.3 Argumentaation kulku

Lokuksen käsite koskee premissejä, jotka ovat olemassa jo ennen argumentaation alkamista ja varsinaisesta argumentaation kulusta riippumatta. Argumentoinnin kulkuun taas kuuluvat ne periaatteet ja tekniikat, joita noudattaen varsinainen argumentointi etenee. Perusrakenteeltaan argumentaatioprosessi on joko assosiativista tai dissosiativista. Assosiativinen tekniikka liittää toisiinsa aikaisemmin erillisiä elementtejä, jolloin niistä muodostuu toistensa osatekijöitä tai arviointiperusteita. Dissosiativinen argumentaatorakenne taas erottaa toisistaan ennen yhteenkietoutuneita käsitteitä tai ilmiöitä ja siten strukturoi valitsevaa todellisuutta uudelleen. (Perelman 1982, 49.)

Assosiativisessa etenemistavassa perustelut kytetään jo hyväksytyihin ja vakiintuneisiin lausumiin. Assosiativisen argumentaation kulku etenee kvasiloogisen, todellisuuden rakenteeseen vetoavan tai todellisuuden rakennetta määrittävän perusrakenteen mukaisesti. Kvasiloogiset argumentit jäljittelevät loogista ja matemaattista ajattelua. Muuttaakseen argumentointinsa eksaktiksi todistukseksi argumentoijan tulee määritellä kaikki käyttämänsä termit, eliminoida kielen moniselitteisyys ja poistaa useiden tulkintojen mahdollisuus. Kuitenkin kvasilooginen argumentaatio eroaa formaalista deduktiosta, koska se aina edellyttää päättelylle yleisön kannatusta. Kvasilooginen argumentaatio ei ole yksiselitteisesti totta tai epätotta, vaan enemmän tai vähemmän vakuuttavaa. (mt., 50-51, 53.) Se kuitenkin tyypillisesti pyrkii kvantifioimaan käyttämänsä elementit sekä esittämään niiden väliset suhteet siten, että niillä voidaan operoida kuten matemaattisilla suureilla (Summa 1989, 107).

Todellisuuden rakenteeseen vetoavan argumentin oikeutus perustuu siihen, että sen osoitetaan olevan jonkinlaisessa riippuvuussuhteessa johonkin jo aikaisemmin hyväksytyyn faktaan tai arvostelmaan. Riippuvuussuhde voidaan muodostaa esimerkiksi osoittamalla elementtien esiintymisen peräkkäisyys, kuten argumentoitaessa syy-seuraus- tai tavoite-keino -suhteen nojalla (ns. pragmaattinen argumentti). Elementtien välinen riippuvuussuhde voidaan muodostaa myös viittaamalla niiden rinnakkaiseen esiintymiseen: voidaan kytkeä toisiinsa henkilöä ja hänen tekojaan koskeva arvio, jokin kokonaisuus sen osiin, ryhmä sen muodostaviin yksilöihin tai yleisemmin jokin olemus sen ilmenemismuotoihin. Peräkkäiseen tai rinnakkaiseen ilmiöiden yhteenkytkeytymiseen nojaava argumentti vetoaa aina uskottavaksi osoitettuun todellisuuden rakenteelliseen ominaisuuteen. (Perelman 1982, 81-82. Ks. Summa 1989, 107-108.)

Todellisuuden rakennetta määrittävä argumentaatio etenee esimerkin, illustraation tai mallin kautta. Se käyttää erityistapauksia. Ne viittaavat aina tavalla tai toisella siihen yleiseen sääntöön, jota juuri erityistapaus edustaa. Esimerkki osoittaa säännönmukaisuuden olemassaolon. Illustraatio havainnollistaa säännönmukaisuutta, jonka olemassaolo on jo aikaisemmin vahvistettu. Analogia pyrkii esittämään todellisuuden rakenteesta jonkin piirteen osoittamalla siinä yhtäläisyyden jonkin toisen, yleensä tutumman todellisuuden alueen piirteeseen (a on b:lle niin kuin c on d:lle). Kyse on jonkin suhteen vertailusta johonkin toiseen suhteeseen. Metafora on analogiaa käyttävä retorinen

kuvio. Analogiasta a on b:lle niin kuin c on d:lle, voi muodostua a on c. (Perelman 1982, 106-120.)

Dissosiatiiivinen argumentaatio kyseenalaistaa ja hylkää itsestäänselvinä pidettyjä asioita. Sen avulla voi kritisoida toisten yleisesti hyväksymiä käsityksiä ja tulkintoja. Erilaiset luokitukset, ryhmitykset, vaihtoehto- ja vasta-asetelmat ovat tärkeitä. Dissosiaatio erottaa esimerkiksi todellisuuden sellaisena kuin se ilmenee ja sellaisena kuin se on. Kun esimerkiksi käytetään sellaista ilmausta kuin 'todellinen demokratia', viitataan samalla 'ei-todelliseen demokratiaan'. Tyypillistä dissosiaatiota on myös se, kun "teoria ei vastaa käytäntöä". Dissosiaatiossa saatetaan osoittaa myös, että yksittäistapaus ei vastaa yleistä sääntöä. Etuliitteet pseudo-, kvasi- ja epä-, adjektiivi 'teennäinen' ja lainausmerkkien käyttö viittaavat ilmenemiseen, ei-todellisuuteen. Kun taas esimerkiksi ison alkukirjaimen käyttö, määrätty artikkeli englannin kielessä ja adjektiivi 'ainutlaatuinen' viittaavat todellisuuteen. (Perelman 1982, 49 ja 134.)

Assosiatiiivinen argumentointi on tavanomaista tilanteissa, joissa argumentoijan tavoitteena on olemassaolevan tilanteen säilyttäminen (ks. esim. Summa 1989, 179). Status quota tukeva retoriikka käyttää kvantitatiivista lokusta. Se arvostaa muun muassa selkeyttä, järjestystä, tasapainoa ja stabiilisuutta nojautumalla abstrakteihin arvoihin. Toisaalta myös abstraktien arvojen konkretisoituminen voi olla osoitus argumentaation säilyttävästä luonteesta. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1989b, 71-73.) Perelmanin (1982, 27-28) mukaan vallitsevan asiantilan säilyttämisen kannattaja on taipuvainen aloittamaan argumentaationsa konkreettisilla arvoilla.

Radikaali, muutokseen tähtäävä retoriikka turvautuu useammin dissosiatiiiviseen argumentointiin kuin konservatiivinen. Se käyttää tyypillisesti kvantitatiivista lokusta. Näin sen vallankumouksellisuus pääsee esille: se pyrkii vallitsevien itsestäänselvyyksien purkamiseen tai olojen muuttamiseen. Muutoksen puolesta puhujat aloittavat argumentaationsa nojautumalla abstrakteihin arvoihin (esimerkiksi oikeudenmukaisuuteen, totuuteen, kauneuteen ja hyvyyteen), jotka ovat kuitenkin taipuvaisia erilaisille tulkinnoille. On nimittäin huomattava, että perimmiltään kaikki arvot koskevat aina tiettyä erityisyleisöä ja ovat tässä mielessä konkreettisia. Universaalienkin arvojen sisältö on määriteltävä. (Perelman 1982, 27-28, Perelman & Olbrechts-Tyteca 1989b, 72-73.) Kuitenkin arvot pyritään esittämään niin universaaleina kuin mahdollista.

Argumentaatiossa poliittinen toimija siis kehittelee, muuntaa ja rikastaa projektinsa teemoja käyttämällä esimerkiksi sellaisia retorisia figureja kuin kielikuvia, allegorioita tai vaikkapa ironiaa. Osa figurativisaatiosta (Greimas & Courtés 1982, 118-120, 344. Ahonen 1984, 153-154) on ikonisaatiota eli "todellisuusvaikutuksen" luomista diskurssin aika-, paikka- ja subjektispesifillä ankkuroinnilla sekä esimerkiksi lainausten, sitaattien ja kommentoinnin yhdistelmiä käyttämällä. Tämän strategian tuloksena teksti näyttää viittaavaan johonkin itsensä ulkopuoliseen todellisuuteen. Tätä vaikutusta voi kuvata referentiaaliseksi illuusioksi (Greimas & Courtés 1982, 119): merkitysvaikutuksen luomiseksi siitä, että on olemassa referenttinä todellisuus, josta kerrotaan tekstissä totuus. Samaa figuria voi käyttää erilaisiin tarkoituksiin ja eri tavoin. Reaktionäärinen retoriikka suosii sellaisia retorisia malleja, jotka vakiinnuttavat olemassaolevaa järjestystä, sen epätasa-arvoisuuksia ja hierarkioita. Samalla se

estää vaihtoehtoisten maailmojen todellistumisen ja vakiintumisen. Progressiivinen retoriikka taas kyseenalaistaa olemassaolevaa järjestystä ja etsii sille vaihtoehtoja. (Ryan 1989, 116 ja 121.)

Hirschmanin (1991) mukaan reaktorinäärinen retoriikka tukeutuu tyypillisesti ns. turmellus-, tuloksettomuus- ja vaarantamisteeseihin. Niiden avulla on perinteisesti hyökätty yhteiskunnallisia uudistuksia ja muutoksia vastaan. Kun väitetään, että aiottu toimenpide pahentaa juuri sitä asiaa, jota sillä yritetään kohentaa, niin kyseessä on ns. turmellusteesi. Tuloksettomuusteesi korostaa, että muutosyritys on vain kosmeettinen ja illusorinen. Olennaisilta osiltaan se epäonnistuu tai ainakin jää keskeneräiseksi. Muutosyritys pystyy koskettamaan vain pintaa, kun yhteiskunnan syvät struktuurit jäävät entiselleen. Uudistajat ovat unohtaneet ongelmien syvällisimmät syyt. Heidän keinonsa ovat tuloksettomia ja turhauttavia. Vaarantamisteessin keskeinen kysymys kuuluu, onko järkevää uhrata jo saavutettu edistys. Ajetun reformin hinta on aivan liian korkea. Uudistus sinänsä ei ole väärä, mutta sen seuraukset ovat vaarallisia ja ei-toivottavia.

Hirschman (1991) on erottanut myös kolme tyypillistä progressiivisen retoriikan teesiä. Ne ovat reaktionäärisen retoriikan teesien vastinpareja. Progressiivinen retoriikka väittää, että ilman uudistusta ollaan välittömässä vaarassa. Toimettomuus on pahasta: on tehtävä jotain mahdollisimman nopeasti, jotta selvittäisiin. Pian olisi jo myöhäistä (välitön vaara -teesi). Voidaan myös vedota siihen, että muutos tapahtuisi kuitenkin, parempi siis hallitusti kuin hallitsemattomasti. Edistys on tavoitteena. Traditioita ei arvosteta, vaan muutosta (historia on puolellamme -teesi). Toisaalta muutoshaluiset voivat myös vakuuttaa, että he ajavat vanhoja tuttuja asioita reformeillaan: esimerkiksi demokratiaa, ihmisten parasta ja hyvinvointia (uusi ja vanha tukevat toisiaan -teesi).

2.2 Poliitikka tulevaisuuskertomuksena

Poliittiselle tekstille on luonteenomaista avoimuus. Se on perimmiltään retorinen siirto, jonka päätepisteenä on lukijan synnyttämä toiminta. Se, miten retoriikka onnistuu vaikuttamaan yleisöön, näkyy yleisön reagoineissa. Kanervan (1990, 9) mukaan poliittisen tekstin 'mallilukija' voi olla vain taho, joka ylittää tekstin sisältämät merkitykset ja luo niille uuden kontekstin omalla toiminnallaan. Poliittisen tekstin luonteeseen kuuluu aina viittaus fyysiseen toimintaan, ulkopuolelle oman itsensä. Poliittisen tekstin avoimuus on sen suhdetta sen itsensä ulkopuoliseen todellisuuteen, fyysisen toiminnan maailmaan.

Tekstin sisäisessä maailmassa merkitysten määrä on rajaton: aina on mahdollista esittää vielä yksi uusi ja ainakin hiukan erilainen tulkinta jostakin tekstin piirteestä. Näkökulmien lukumäärää ei ainakaan empiirisesti voida rajata. Näitä tekstin sisäisiä merkityksiä voidaan kutsua tekstin potentiaalisiksi merkittävyyksiksi. Mikä tahansa tekstin yksittäinen merkitys (meaning) on potentiaalinen osa tekstin merkittävyyttä (significance). Mutta tämän aktualisoituminen ei ole automaattinen eikä tekstin sisäinen prosessi. Yksittäisten merkitysten todellistuminen poliittisessa käytännössä on aina itse poliittisen proses-

sin, ei immanentti tekstikritiikin tulos. Poliitiikan tutkimuksen olisikin läpäistävä sekä merkityksen että merkittävyyden taso. Tutkijan tulisi liittää yhteen potentiaalisten merkitysten rajattomuus ja varsin rajalliset aktualisoituneet merkittävyydet. (mt., 13-14.)

Poliittisen kielenkäytön yleisenä tunnusmerkkinä voi pitää sitä, että siinä on aina kyse sekä intentionaalisesta ja tavoitteellisesta toiminnasta että päätöksistä ja toimintatavoista, joille on olemassa vaihtoehtoja (Pekonen 1991, 55). Poliittinen teksti voidaan ymmärtää (Greimas 1980; ks. esim. Kanerva 1991) sellaiseksi tulevaisuuskertomukseksi, jolla on aina ns. onnellinen loppu (subjektilla on mahdollisuus saavuttaa päämääränsä). Kertoja rakentaa poliittisen utopian. Jännitys nykyisen todellisuuden ja poliittisen toiminnan välillä poistetaan harmonisella tulevaisuusvisiolla, jossa poliittinen toiminta on poistanut nykyongelmat tai ainakin osan niistä. Jokainen poliittinen teksti sisältää tietyn ideologian sisäänrakennettuine ristiriitoineen ja niiden ratkaisuyrityksen. (Jameson 1981, 48-49, 82-83.)

Korostettaessa poliittisen tekstin kertomuksellisuutta viitataan politiikkaan kommunikaatioprosessina, jossa joku (lähettäjä) kertoo jotakin (sanoman) jollekulle (vastaanottaja). Yleisesti määritellen kertomus vastaa kuulijan esittämään kysymykseen "mitä on tapahtunut?", "mikä on muuttunut?", "mitä on tehty?". Kertomus kuvaa siis muutosta. Kertominen on tietoista toimintaa, sillä siinä otetaan kantaa asioihin tai esitetään niistä näkemys. Kertoja joutuu tekemään aina samat "loogiset laskutoimitukset": punnitsemaan kokonaisuuden valmiiksi, suunnittelemaan juonen, valitsemaan henkilöt ja sanansa. Tätä taustaa vasten ymmärrettynä poliittiset kertomukset ovat ns. metakertomuksia. Ne eivät vain totea tapahtunutta, vaan ne myös vaativat, kehottavat tai edellyttävät, että ryhdytään joihinkin toimiin. (Kinnunen 1989, 12-15, 31, 37-38.)

A. J. Greimasin kehittälemälle narratologiselle metodille (1980, alkuper. 1966) on ominaista tekstien kerronnallistaminen. Greimasin ympärille kehkeytyneen Pariisin koulukunnan mukaan ihminen hahmottaa ympäristöään nimenomaan kertomusten kautta. Koulukunta haluaa nähdä kertomuksen sielläkin, missä sitä ei ensinäkemältä havaitse. Tekstistä kuin tekstistä (oli kyseessä sitten kirjoitus, puhe, kuva tms.) saadaan esiin sen kerronnallinen luonne ja perusarvot. Mallin on katsottu soveltuvan erityisen hyvin strategisen toiminnan erittelyyn: päämäärien, keinojen ja niiden tiellä olevien esteiden kuvaukseen (esim. Alasuutari 1993, 108 ja 1996, 30-34).

Toinen olennainen osa Pariisin koulukunnan tekstinlukumetodia on vastakohtaisuuksien korostaminen. Koulukunta katsoo, että kaikki luokittelu ja määrittely, jolla ihminen hahmottaa maailmaansa, perustuu vastakohtien etsimiseen. Havaitsemme eroja myönteisten ja kielteisten asioiden tai ominaisuuksien välillä, ja maailmankuvamme rakentuu näiden havaintojen varaan. Kysymys on elävien olentojen pyrkimyksistä päästä joihinkin tiloihin ja välttää joihinkin toisia. (Ahonen 1984, 147.) Mihin tahansa kielelliseen tai esineelliseen vaihdantaan sisältyy ristiriita, koska vähintään kaksi eri tahtoa kohtaa. Konfliktitilanne kuvaa kaikkea inhimillistä kommunikaatiota. (Greimas & Courtés 1982, 205.) Juuri erotteluja ja luokittelujahan on pidetty välttämättömänä (mutta ei välttämättä riittävänä) ehtona poliittiselle puhumiselle (ks. Palonen 1988b, 31). Toisaalta kielelliseen tai esineelliseen vaihdantaan voi liittyä myös yhteis-

ymmärrys, joten poliittisen puheen voi katsoa rakentuvan sekä ristiriitaisista että konsensuaalisista elementeistä.

Pariisin koulukunnan yhdenmukainen ja muodollinen tutkimusote soveltuu hyvin myös laajan ja monimuotoisen tekstiaineiston vertailuun. Se mahdollistaa sekä yhtäläisin perustein tapahtuvan vertailun että yksittäisten tekstien analyysin. Myöskään kieli ei rajoita Pariisin koulukunnan oppien soveltamista. Kielen yksiköt voivat yhtä hyvin olla puhetta, kuvaa, ääntä tai näiden yhdistelmiä. Greimasin malli tarjoaa mahdollisuuden myös irrottautua tekstin välittömästä aika- ja paikkasidonnaisuudesta. Näin sen avulla voidaan tutkia tekstin potentiaalisia merkityksiä. Dekonstekstualisaation ja rekontekstualisaation dialektiikassa lukijan ja tulkitsijan on onnistuttava irrottamaan itsensä käsitteellisellä tasolla pintarakenteesta (ks. Palonen 1988b, 66-68, 71). Greimasin menetelmää on onnistuneesti käytetty juuri ns. järjestelmällisen löytämisen ja keksimisen välineenä (esim. Salosaari 1989).

A. J. Greimasin teorian tavoitteena on tiettyjen peruskäsitteiden sekä tekstin rakennetta ja rakentumista koskevien mallien avulla tarkastella sitä, kuinka tekstit synnyttävät ja kommunikoivat merkityksiä. Greimasin teorian perusnäkökymiin kuuluu se, ettei voida osoittaa yhtä ja ainoaa tulkintaa. Kaikkia niitä tulkintoja, jotka ovat perusteltavissa, voidaan pitää ainakin joltakin osin oikeina. Olennaista on, ettei teksti saa ainakaan kieltää siitä tehtyjä tulkintoja.

Ns. generatiivisen kulun teoriolla (Greimas & Courtés 1982, 132-134) on kaksi perusulottuvuutta: rakenteet ja komponentit. Rakenneulottuvuus jakaantuu kerronnalliseen ja kielenkäytön (diskursiivisiin) tasoihin, komponenttiulottuvuus syntaksiin ja semantiikkaan. Kerronnallinen taso jakaantuu edelleen syvä- ja pintatasoon. Empiirisissä tutkimuksissa syntaksi on "analyysimenetelmä" ja semantiikka taas tarkoittaa tämän menetelmän avulla saatavia spesifejä "tuloksia" eli niitä merkityksiä, joita tutkija aineistosta löytää (esim. Ranttilä 1989 ja Vennervirta 1990). Generatiivisen kulun teoriaa havainnollistaa kuvio 1. Sekä merkityksenmuodostuksessa että tutkimuksessa kulun suunta on kuvion vasemmasta yläkulmasta sen oikeaan alakulmaan (Greimas & Courtés 1982, 134 ja Ahonen 1984, 148).

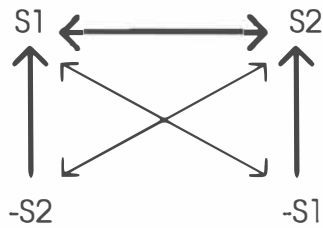
	SYNTAKTINEN KOMPONENTTI	SEMANTTINEN KOMPONENTTI
KERRONNALLISTEN RAKENTEIDEN SYVÄTASO	fundamentaalin syntaksi	fundamentaalin semantiikka
KERRONNALLISTEN RAKENTEIDEN PINTATASO	kerronnallinen pintasyntaksi	kerronnallinen semantiikka
DISKURSIIVISET RAKENTEET	diskursiivinen syntaksi <i>diskursivisaatio:</i> - <i>aktorialisaatio</i> - <i>temporalisaatio</i> - <i>spatialisaatio</i>	diskursiivinen semantiikka: - <i>tematisointi</i> - <i>figurativisointi</i>

KUVIO 1 Generatiivisen kulun teoria (lähde: Greimas & Courtés 1982, 134)

2.2.1 Kerronnalliset syväraakenteet

Kulttuuripoliittisissa kiistoissa kamppaillaan kielenkäytön tasolla määrittämistä: mikä on kiistan kohde ja syy sekä mitä täytyy tapahtua, jotta kiista ratkeaisi. Kulttuuripoliittisessa prosessissa poliittinen puhuja tuottaa 'kulttuurista' valikoivia merkityksiä oman näkökulmansa ja omien tarkoituksensa mukaisesti. Hän ei kuitenkaan voi määrätä, miten hänen tekstinsä tulevat luetuksi. Teksti on taistelulenttä, jossa kamppaillaan merkitysten tuottamisesta. Tekstit eivät sisällä kiinteitä koodeja, eikä niillä ole ennalta annettua merkitystä. (Lehtonen 1996, 177.) Kulttuuripoliittikka on 'kulttuuriin' liittyvien asioiden, ongelmien ja ilmiöiden nimeämistä. Jokainen siinä tuotettu määritelmä on raja-*us*, *negaatio*. 'Poliittiset mahdollisuudet' realisoituvat eksplisiittisiksi aina ja vain rajaamalla niitä. Sama prosessi kuitenkin paitsi tuottaa politiikkaa myös kaventaa sitä - ja altistaa itsensä uusille politisoinneille. Vastaansanomattominkin monologi on osoitettavissa vähintään jännitteiseksi dialogiksi. (Ks. esim. Ryan 1989, 6-8 ja 113-114.)

Greimasin (1980) teorian kerronnallinen syväraakenne on yksi perusteltu tapa tarkastella politiikkaa merkityksenantona. Greimasin teorian *fundamentaalin syntaksi* pyrkii tiivistämään sen, miten kertomus on jäsentynyt paradigmaattisesti. Fundamentaalisyntaksi perustuu käsitykseen elävien olentojen lajisidonnaisesta kyvystä havaita objektien välisiä eroja. Fundamentaalisyntaksissa merkityksenmuodostuksen alkeistermit muodostavat toisensa binäärisen logiikan mukaan. Ns. semioottinen neliö havainnollistaa tätä merkityksen muodostumista (kuvio 2). (Greimas & Courtés 1982, 308-311.)

KUVIO 2 Semioottinen neliö (lähde: Greimas ja Courtés 1982, 309)

Tutkimuksen empiirisen analyysin avain on semioottinen neliö. Se käsittää ominaisuuden (s_1), sen vastakohtan (s_2), ominaisuuden puuttumisen ($-s_1$) sekä ominaisuuden vastakohtan puuttumisen ($-s_2$). Ristikkäiset akselit kuvaavat vastakohtaisuutta tai ristiriitaa, pystyakselit täydentävyyttä tai implikaatiota ja vaakasuorat akselit vastakkaisuutta. (Greimas ja Courtés 1982, 309.) Termien s_1 ja $-s_1$ sekä s_2 ja $-s_2$ välillä on ristiriita, koska ne eivät voi olla samanaikaisesti olemassa. s_1 ja s_2 ovat puolestaan toisilleen vastakkaisia termejä (Silvo 1988, 44).

Semioottinen neliö voidaan rakentaa lähtien liikkeelle yhdestä perusarvosta tai ominaisuudesta etenemällä neliöön sisältyviä akseleita pitkin. Tavallisesti neliötä lähdetään purkamaan termistä s_1 , josta johdetaan sen vastakohtatermi $-s_1$. Termi $-s_1$ viittaa termiin s_2 , josta puolestaan saadaan $-s_2$. Neliön toimintaperiaate selkiytyy, kun mieltää perustermit s_1 ja s_2 siten, että ne kumpikin sisältävät piilevät vastakohtansa. Semioottinen neliö on luonteeltaan epäsymmetrinen siten, että termi s_1 painottuu analyysissä. Toinen ratkaiseva termi neliön käytön kannalta on $-s_2$, koska se on päättelyanalyysin viimeinen osa, josta koko tulkintaprosessin onnistuminen riippuu. $-s_2$ on käytännössä neliön vaikeimmin avautuva osa. Se on samalla myös neliön nurkista potentiaalisesti voimakkain, sillä siihen sisältyy usein uuden keksimisen tai löytämisen siemen. (Jameson 1987, XV-XVI.)

Semioottinen neliö on formaali malli, jonka termien suhteet ovat puhtaasti loogiset. Sen esittämät suhteet eivät riipu siitä, mitä semanttisia sisältöjä s_1 ja s_2 saavat. Neliötä ei pidä loogisesta luonteestaan huolimatta rinnastaa teoreettisiin matemaattis-loogisiin rakennelmiin, sillä neliö on ensisijaisesti käytännöllinen analyysiväline. (Greimas & Courtés 1982, 311.) Mallina, jossa merkityksenmuodostus etenee vastakkaisiin arvoihin ristiriitapäätelyn kautta, semioottinen neliö tuo Silvon (1988, 45) mukaan esille ne semanttiset arvot, joista kertomus ei ääneen puhu. Näin kertomuksista voidaan tarkastella myös niiden hiljaista, mutta merkityksenmuodostuksen kannalta tärkeää läsnäolevaa (immanenttia) maailmaa.

Fredric Jamesonin (1987, xv-xvi) mielestä neliön kaikki termit olisi käsiteltävä polyseemisinä. Tällöin jokaisella niistä on synonyyminsa ja synonyymien synonyymit, mikä laajentaa mahdollisten käsitteiden kirjoa lähes loputtomiin ja toimii tehokkaana heuristisena välineenä. Arvojen jäsentyminen perusarvojen varastoiksi tai evaluatorisiksi arvoryypäiksi synnyttää arvojen mikrojärjestelmän eli aksiologian. (Silvo 1988, 44). Loogisten ominaisuuksien lisäksi semioottiseen neliöön liittyy arvottava ulottuvuus: asemien s_1 ja $-s_2$ sanotaan asettuvan euforiselle (positiiviselle, haluttavalle) ja s_2 ja $-s_1$ dysforiselle (negatiiviselle, ei-haluttavalle) akselille (Greimas & Courtés 1982, 96, 109-110, 346).

Fundamentaalisemantiikka (mt., 275-276) koostuu niistä tekstin perusarvoista, jotka voivat asettua semioottisen neliön kuvaamiin suhteisiin. Kaikki arvot voidaan jakaa kahteen pääryhmään, sosiaalisiin ja yksilöllisiin arvoihin. Kaikki muut ovat johdettavissa niistä. Syvärakenteet erittelevät yksilön tai koko yhteiskunnan perusolemusta. Sosiaaliset arvot liittyvät luonnon (universaalisuus, vaistonvaraisuus, ehdottomuus, ei-kontrolli) ja kulttuurin (säännöt, yhteiskunnan hyväksymä ja säätelemä) väliseen ristiriitaan (mt., 66 ja 211). Yksilölliset arvot ovat palautettavissa elämän ja kuoleman väliseen perusulottuvuuteen (mt., 67, 155 ja 175-176).

Dikotomia on tyypillinen modernin politiikan raami. Joko-tai -asetelman avulla poliittinen toimija antaa maailmalleen rakenteen. Järjestyksen rakentaminen ja sen ylläpitäminen merkitsee yksinkertaistetusti 'ystävien' ja 'vihollisten' erottamista. On "meitä" ja "heitä", sisäpiiriläisiä ja ulkopuolisia, normaaleja ja epänormaaleja, positiivisia ja negatiivisia asioita, tavoiteltavia ja vältettäviä olotiloja. Nämä dikotomian eri puolet ovat keskenään riippuvaisia, mutta asetelma on vino "ystävien" suhteen. (Bauman 1991, 14 ja 53.) Greimasin mallin mukaisessa tekstianalyysissä termiksi s1 asettuu tekstin keskeinen (positiivinen) arvo ja termiksi -s1 tämän arvon tai ominaisuuden puuttuminen. Termiksi s2 semioottiseen neliöön tulee se (negatiivinen) arvo tai ominaisuus, joka tekstissä esiintyy s1:n vastakohtana tai vastavoimana. Ja viimein termiksi -s2 tulee arvon tai ominaisuuden s2 puuttuminen. (Greimas & Courtés 1982, 96, 109-110.)

Semioottinen neliö on hyvä apuväline pohdittaessa tekstien viestimiä perusarvoja. Maailmankuvallisten aineiden jakaminen vastakohtiin voi kuitenkin viedä harhaan. Vaarana on, että yksinkertaistettu semanttinen avaruus voi sellaisenaan siirtyä lopputuloksiin, mikä antaisi vääristyneitä ja liioiteltuja tulkin-toja. (Sipola 1992, 38.) Ellei maailmaa haluta nähdä syvien perusristiriitojen kamppailukenttänä, voi hyvin perustein kieltää kaiken sen, mitä semioottisen neliön avulla on yritetty osoittaa.

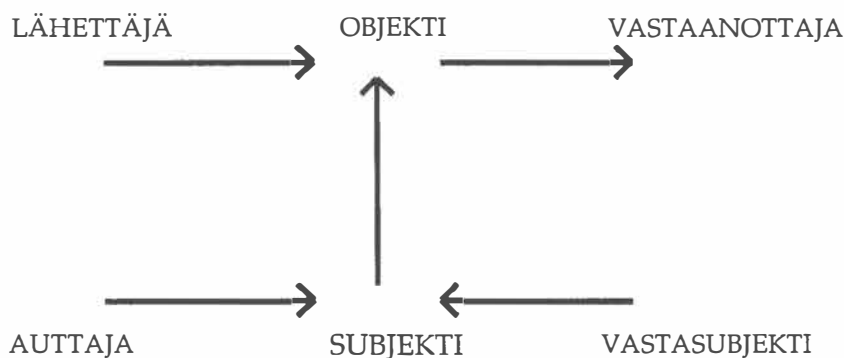
Politisointi synnyttää vakiintuneiden ystävien ja vihollisten rinnalle vieraan, joka kapinoo annettuja dikotomisia asetelmia vastaan. Kyseenalaistava näkemys ehkä hyväksyy molemmat osapuolet, mutta voi myös hylätä ne. Ajattelu ei tällöin seuraa joko-tai -luokittelua, vaan sekä-että tai ei-eikä -asetelmaa. (Ks. Bauman 1991, 1-3, 55-61.) Nykyistä yleistä poliittista ilmapiiriä on tulkittu tällaisena "politiikan politiikkana", sääntöjä muuttavana ja rikkovana politiikkana (Beck 1995, 56). Totutut perusarvot (kuten ihmisarvo, vapaus, tasa-arvo, solidaarisuus, oikeudenmukaisuus) ja niille perustuvat järjestykset eivät enää anna poliittiselle toiminnalle riittävästi orientaatiota (Luhman 1995, 112). Ihmiset ovat ristiriitaisesti ja monitahoisesti sitoutuneita. "Jokainen meistä on minänsä eri puolissa ja osatekijöissä samanaikaisesti sekä pessimisti ja passivisti että idealisti ja aktivisti", kuten Beck (1995, 37) toteaa. Kuitenkin tällä uudella politiikalla on omat nimeämisen prosessinsa, joita myös voidaan tarkastella dikotomioina semioottisen neliön tarjoamin työkaluin. Sisällä-ulkona tai me-he -vastakohtaisuuksien merkitys ei välttämättä vähene (mt., 66).

2.2.2 Kerronnalliset pintarakenteet

Politiikka on tavoitteellista toimintaa, joka lähtee ihmisten tarpeista, eduista, arvoista ja haluista. Greimasin aktanttimallin avulla on mahdollista yrittää identifioida poliittisen toimijan mielessä ollut tai oleva projekti. Malli pelkistää poliittisen toiminnan draamaksi. (Greimas & Courtés 1982, 321; Ks. esim. Casier, de Smedt & Huysmans 1992.) *Kerronnallinen pintasyntaksi* (Greimas & Courtés 1982, 14 ja 332-334) on luonteeltaan antropomorfinen. Ihminen hahmottaa toimintansa mielekkäänä, intentionaalisenä, suunniteltuna ja strategisesti systemaattisena kokonaisuutena. Kerronnallinen pintasyntaksi on kaava tai kielioppi, joka jäsentelee tekstit kerronnallisiksi kokonaisuuksiksi. Se on siis tekstin sitä tasoa, joka kertoo mistä puhutaan. (Silvo 1988, 45.) Tekstien kertomukset jäsennetään toimijoiden tavoitteelliseksi toiminnaksi. Halut, tarpeet, pelot ja muut tunteet sekä erilaiset päämäärät käynnistävät kertomuksen toiminnan. (Greimas 1980, 206-208.) Greimasin koulukunnan kielenkäytössä tekemistä tarkoittava lausuma hallitsee olemista tarkoittavaa lausumaa. Tekeminen muuttaa sitä, miten ollaan. (Greimas & Courtés 1982, 193 ja 333.)

Kerronnallisissa syntaksissa kerronnan alkeisosa koostuu Greimasin koulukunnan mukaan vähintään kahdesta teon osapuolesta, aktantista. Erotuksena tekstissä ilmenevistä toimijoista ja hahmoista (aktoreista) aktantti tarkoittaa sitä roolia, joka tietyllä tekstin osalla on suhteessa toiseen tekstiosaan. Aktantti tarkoittaa vain sitä, joka tekee, tai sitä, johon tekeminen kohdistuu. Se on syntaktinen käsite, jolle voidaan alistaa useampia aktoreita. Aktorit näyttäytyvät tekstissä sen ilmeisimmällä tasolla. Aktantti on puolestaan kerronnallisten rakenteiden määrittelemä rooli, joka luo merkitystä tekstin syvemmillä tasolla. Kertomuksen karaktäreilla voi olla useita aktanttirooleja, ja toisaalta yhdessä aktanttiroolissa voi esiintyä useita karaktäreja. (Greimas & Courtés 1982, 5-6; Silvo 1988, 47.)

Kanerva (1991) havainnollistaa aktantit osaksi poliittista sankaritarinaa käyttämällä seuraavia käsitteitä (suluissa Greimasin termi): sankari (subjekti), vihollinen (vastasubjekti), näiden molempien auttajat, taistelumaasto tai realiteettiaspekti (lähettäjä) sekä tehtävä (objekti). Vastaanottaja saa taistelun hyödyn. Käytän tutkimuksessani näitä konkreettisempia käsitteitä ja esitän ne taulukkomaisiksi pelkistettyinä kuvioina. Niiden taustalla on kuitenkin greimasilainen aktanttimalli (kuvio 3). (Greimas 1980, 205-206.)

KUVIO 3 Aktanttimalli (lähde: Greimas 1980, 206)

Aktanttimallissa lähettäjä saa subjektin (Greimas & Courtés 1982, 321) tavoittelemaan objektia vastaanottajalle auttajan tuella ja vastustajasta huolimatta. Vastasubjekti pyrkii itsenäisellä toiminnallaan katkaisemaan subjektin pyrkimyksen. Objekti (mt., 216-217) on kaiken toiminnan kohde, toivotun edun tai arvon edustaja. Pystysuorassa suunnassa kuvataan subjektin tavoitteellista toimintaa tai etsintää suhteessa objektiin. Alarivi (konfliktiakseli) on kertomuksen yksilöllinen aspekti. Siinä kuvataan sitä, kuinka jotkin tekijät auttavat tavoitteen saavuttamisessa ja jotkin ovat haitaksi. (Ks. Vennervirta 1990, 31.) Vastusten voittaminen edellyttää subjektilta kompetenssia (Greimas & Courtés 1982, 44-46 ja 142), jota auttajat (mt., 141) pyrkivät lisäämään. Vastasubjekti (mt., 220 ja 370-371) on subjektin antagonisti eli vastakkaissuuntaisesti vaikuttava osapuoli. Tämä edustaa kertomuksen antiarvoja eli pahaa. (mt., 6-7, 205.)

Aktanttisubjektin toiminta on aina jonkun lähettäjän oikeuttamaa. Tarkoituksena on palauttaa vastaanottajalta puuttuva tai kadonnut arvo. Toiminnan lähtökohtana on siis yhteinen arvo. Lähettäjä manipuloi ja sanktioi subjektia; saa subjektin tekemään jotakin, estää tekemästä jotakin, saa olemaan tekemättä jotakin tai sallii tehdä jotakin. (Greimas & Courtés 1982, 184-186 ja 267.) Lähettäjän ja subjektin suhde on paradigmaattisesti eriarvoinen, koska lähettäjä manipuloi tekemästä subjektista kompetenttiä ja arvioijana legitimoitua subjektin valtaa tai tietoa (mt., 205-206). Lähettäjä- ja vastaanottaja-aktantti eivät osallistu itse taisteluun eli kertomukseen, vaan ne ovat sen ulkopuolella vaikuttavia arvoja tai asioita. Niiden tehtävänä on määrittää kertomuksen lähtökohta-arvot ja ohjata sen kulkua. (Ahonen 1984, 152.)

Kussakin kerronnallisessa ohjelmassa arvo-objekti edustaa jotakin semioottisen neliön perusarvoista. Kerronnallinen ohjelma edistää tämän perusarvon toteutumista. Dynaamisten kerronnallisten kulkujen kytkeminen kertomuksen perusarvoihin luo loogisen kytkennän kerronnallisen syvä- ja pintatasojen välille. Näin esitetystä tulkinnasta tulee yhtenäisempi. Toisaalta kaikkien kerronnallisten ohjelmien tulkitseminen jotakin perusarvoa ilmentäväksi tai edistäväksi saattaa paikotellen tuntua kertomuksen pakottamiselta yhteen ja samaan muottiin (Saxén 1991, 53).

Aktanttimalli kuvaa kerronnallista pintatasoa staattisesti. Dynaamisesti samaa asiaa kuvaavat ns. kerronnalliset kulut. Jokaisella aktantilla on kerronnallinen kulku, toisiaan edellyttävien tapahtumien sarja, joka luonnehtii ko. aktantin toimintaa ja pyrkimyksiä kertomuksessa. Kertomus voidaan ymmärtää vuorottaisten voittojen ja tappioiden tai parannusten ja rappioiden sarjaksi. Tarinan alussa objekti on riistettynä tai on tullut riistetyksi subjektilta. Objekti on vastasubjektin hallussa. Kertomuksen ratkaisussa subjekti ottaa objektin vastasubjektilta haltuunsa. (Greimas & Courtés 1982, 204-205.) Ongelmallista käytännön tutkimuksen kannalta on se, että tutkittavien tekstien tulisi olla riittävän pitkiä, jotta kertomuksen dynaaminen luonne tulisi esille.

Kerronnallinen semantiikka konkretisoi syvätason arvot sitomalla ne kertomuksen toimijoihin, niiden välisiin suhteisiin tai toimintaan. Ne arvot, jotka aktantteihin kiinnittyvät, voivat koulukunnan mukaan olla modaalaisia, kulttuuriisia, subjektiivisia tai objektiivisia. Kerronnallisen semantiikan tasolla myös jo

osaltaan päätetään, miten tarina voidaan kertoa, eli luodaan perustaa diskurssiivisille rakenteille⁸. (mt., 149, 277.)

2.3 Lukumenetelmä

A. J. Greimas yrittää monien muiden strukturalistien tavoin luoda tutkijoille yhteistä metakieltä ja käsitteistöä tulkintajärjestelmäksi inhimilliselle toiminnalle. Strukturalistinen semantiikka tavallaan rakentaa siltaa luonnontieteellisen ja humanistisen tutkimusasenteen välille. Tavoitteena on eksakti, siis luonnontieteellistä tarkkuutta tavoitteleva tutkimus epätarkoilta ja hämäriltä tuntuvista asioista: tekstien perimmäisistä merkityksistä ja tarkoituksista. (Tarasti 1990, 39.) Lohkottaessa tutkimusaineistosta toistuvia rakenneyksiköitä ennakolta ajateltujen kaavioiden ja mallien pohjalta on vaarana, että tutkija samalla kadottaa tutkimuskohteensa erityiset piirteet ja pelkistää liikaa (Sulkunen 1983, 6).

Greimasilaisen metodin tavoitteena on rakentaa tutkimusaineiston heterogeenisista teksteistä yhtenäinen ja systematisoitu "toisen asteen" tekstikokoelma, johon voidaan soveltaa vertailevaa ja mahdollisimman yleistävää analyttistä tarkastelua. Jokaisen alkuperäisen tekstin lukemisessa tiivistetään systematisoidusti tekstin pinta-, kerronnallinen ja syvätaaso. (Silvo 1988, 54.) Strukturaalinen analyysi aloitetaan muodostamalla korpus eli analysoitavien tekstien kokoelma. Korpuukset puolestaan luokitellaan isotoopeiksi temaattisen sisällön pohjalta joko eliminoimalla eli hylkäämällä sopimattomat elementit tai suodattamalla eli valitsemalla sopivat elementit (normalisaatio). (Greimas 1980, 167 ja 168.)

Varsinainen tekstin tasojen analyysi etenee tekstin subjektiivisten elementtien karsimisesta kohden varsinaista tekstin rakenteitten analyysiä. Tekstin pintatasolle kohdistuvan temaattisen analyysin avulla selvitetään tekstien aihepiirit ja teemat sekä niissä esiintyvien asenteiden myönteisyys tai kielteisyys. Ideologinen lukeminen pureutuu tekstin kerronnallisiin rakenteisiin. Se pitää sisällään oletuksen "paremmasta lukijasta": tutkija ikään kuin pystyy tulkitsemaan tekstin tekijän tarkoitukselliset ja tarkoituksettomat aikomukset. Ideologinen lukeminen "paljastaa" kertomukseen sisältyvän politiikan. Kertomuksen sankari tavoittelee jotakin ja on valmis poistamaan tieltään kaikki es-

⁸ Greimasin ja Courtésin määritelmä diskurssista painottaa kielen syntagmaattisuutta. He tarkoittavat diskurssilla semiotiikan tutkimuskohteena olevaa kielellistä tai ei-kielellistä lausumaa, jonka jokin toimija tai lausuja on luonut. Tällöin diskurssi on toimintaa, jatkuvaa valikointia mahdollisten vaihtoehtojen joukosta. Kommunikaatio on teko ja juuri siksi myös valinta. Kommunikoija valitsee merkitysmaailman sisällä toimiessaan joka kerta tiettyjä merkityksiä ja sulkee pois muita. Kommunikaatio on rajoitetun vapauden harjoittamista. Diskurssi on paitsi ilmaisun ja sisällön kohtaamispaikka, myös merkityksen vääristymien paikka. (Greimas 1980, 46-47, 50; Greimas & Courtés 1982, 81-85.) Diskurssi tarkoittaa 'tapaa kertoa' erotukseksi 'kerrotusta'. Diskursiivisessa syntaksissa kertomuksen aktanttien paikalle tulevat konkreettiset toimijat (aktorit) ja kertomukseen ohjelmoidaan aika ja paikka. Nämä kolme asiaa yhdessä ovat tekstin diskursiivisaatio, diskurssiin asettaminen. Kyseessä on tekstille ominaisen puhutavan antaminen. (Greimas & Courtés 1982, 85-86, 274-275; Ahonen 1984, 153.)

teet. Syvätasolle keskittyvän lukemisen avulla selvitetään, millaiset arvot ja arvoryypäät viestittävät tekstien merkityksiä.

Kuitenkaan ei ole mitään takeita siitä, että tekstit on luettu tai tulevat luetuksi juuri oletetussa mielessä. "Paljaan" tekstin ja "pätevä" lukijan sijaan olisikin pystyttävä tutkimaan aktuaalista merkityksellistämistä ja aktuaalista lukemista, joita ei voi irrottaa konteksteistaan. Lukijat (ja kuulijat) lähestyvät tekstejä aktiivisesti tietyin ennakkotiedoin ja odotuksin. (Lehtonen 1996, 169.) Lisäksi Larrain (1986) on kritisoinut aktanttimallia ideologisen lukemisen väliin. Yksi perustava kysymys on, voidaanko ideologia samaistaa kertomukseen, satuun. Greimashan on kehitellyt mallinsa pohjautuen muun muassa Vladimir Proppin kansansatujen luokitteluun.

Pariisin koulukunnan semanttiset neliöt ja aktantit saattavat antaa tutkijalle liian 'helppoja' vastauksia. Todellisuus ei välttämättä järjestäydy minkään tietyn mallin mukaisesti. Jos koko tutkimusmateriaaliin soveltaa samaa teoriaa, samoja otaksumia ja samoja käsitteitä, on vaarana, että teoria muokkaa todellisuuden kaltaiseksi. Greimasin metodi on mielekäs strategisen toiminnan hahmottamiseen, mutta teorian ei tulisi johdattaa analyysin lopputuloksia yhteen muottiin. Greimasilaisessa tekstianalyysissä oletetaan, että tekstin ymmärrettävyys syntyy siitä itsestään käsin. Käytännössä mikään teksti, eikä ainakaan poliittinen teksti, ole olemassa vain itseään varten, vaan se on tarkoitettu luettavaksi konkreettisissa tilanteissa. Teksteillä on siis kontekstinsa. Merkityspotentiaalien lisäksi olisi pystyttävä tutkimaan siis sitä, mitkä monista mahdollisista merkityksistä aktualisoituvat, kun tekstejä luetaan. (Lehtonen 1996, 176-177.) Kanervan (1990, 14) mukaan semioottis-tyyppinen tutkimus voi olla vain hedelmällinen osa merkityskentän järjestämistä, lähtökohta myöhemmälle ja syvemmälle tutkimukselle, eikä suinkaan päätepiste ja tulos.

Semioottinen näkökulma on hedelmällinen analysoitaessa, millaisia merkitysten mahdollisuuksia jokin teksti avaa (Lehtonen 1996, 114-115). Kuitenkin jokaisella lukijalla on omat lähtökohtansa lukea tekstiä, niin myös tutkijalla. Tutkimuksessani syntetisoin paikallista kulttuuripoliittista keskustelua, mitä kannanottojen kirjoittajat ja niiden lukijat ovat tuskin tehneet osallistuessaan yksittäisiin debatteihin tai lukiessaan niistä. Tutkimuksessa etusijalle asetettu luentatapa siis ohjaa konstruoimaan yksittäisiin kiistoihin liittyvien kannanottojen avulla yläsavolaisen kulttuurikeskustelujen sirpaleista kokonaisuutta ja vertailemaan tekstejä toisiinsa tässä kontekstissa. Näin tutkimus väistämättä kadottaa tekstien ainutkertaista luonnetta kiinnostavine yksityiskohtineen, ja kiistojen varsin dramaattiset tapahtumakulut jäävät taustalle. Toisaalta lähestymistapa on näin etäännyttänyt minua tutkijana tapahtumista, joista osassa olen itsekin ollut mukana ja joista minulla on ollut varsin vankka ennakkokäsitys.

Ideaalityyppiset kulttuuripoliittiset sankaritarinat pelkistävät kannanottoja ja etäännyttävät niitä kohteidensa elämänkentästä. Näin ne näyttävät "ideologisoivan" (Althusser 1984) toimijat: ideologia ikään kuin lyö lukkoon, tosin vain tilapäisesti ja ristiriitaisesti muiden lukkoonlyöntien kanssa, tietyn identiteetin niistä kaikista mahdollisista identiteeteistä, joihin yksilö voisi olla osallisina. Ideologia saa tietyn ja tietyt identiteetit näyttämään luonnollisilta ja itsestäänselviltä. Kuitenkaan tässä merkityksen kiinnittämisessä ei ole kyse jon-

kun ajatusjärjestelmän liittämistä väkipakolla tiettyihin merkkeihin, vaan pikemminkin tietyn subjektin muotoutumisesta suhteessa tiettyyn merkityssuhteiden verkostoon. (Lehtonen 1996, 202.)

Analysoin yläsavolaista kulttuuripoliittikkaa lukemalla alueen lehdistössä näkyvästi esillä olleita kulttuurikiistoja. Kuhunkin debattiin osallistui useita ihmisiä, joiden mielipiteet olivat vastakkaisia tai tukivat toisiaan. Konflikteihin osalliset tuottivat teksteissään erilaisia merkityksiä paikalliselle kulttuuripoliitikalle. Merkitys syntyi osittain kunkin poliittisen toimijan omista tarpeista, haluista, toiveista tai vaikkapa peloista (ks. Ryan 1989, 127). Toisaalta merkitysten omaperäisyyttä ja moninaisuutta rajoittaa historiallinen tilanne ja vallitsevat yhteiskunnalliset olosuhteet. Tietynä aikana tiettyssä paikassa vallitseva sosiaalisten suhteiden verkosto säätelee ja vakiinnuttaa reaalisesti tuotettavia merkityksiä. Foucault'n (1991, 63) 'diskurssi' ei ole vain puhetta (kirjoitettua, lausuttua sanaa tai ei-sanallista viestintää), vaan diskurssi sisältää puhunnan institutionaaliset ja yhteiskunnalliset käytännöt. Kielen käyttäjät ovat sidoksissa tiettyyn, yleensä vain osittain tiedostettuun ja julkilausuttuun rakenteeseen. Se asettaa omat rajansa sille, mitä voidaan ilmaista ja miten ilmaistu välittyy edelleen. Diskurssit ovat strukturalistisesti tulkittuina ylikäsitteellisiä tieto-valta-muodostelmia, joilla on kaksi perusluottavuutta: henkilöiden puhe omasta asemastaan käsin ja heidän puheensa säännönmukaisuudet. (Varis 1989, 12.)

Ääristrukturalistisesti katsoen diskurssit eivät ole subjektin ajatusten tai oivallusten synnyttämiä, vaan tiettyissä historiallisissa yhteyksissä kehittyneiden ja suuressa määrin tiedostamattomien suhtautumistapojen tuotteita. Subjekti vain kannattelee, välittää ja kehittää diskurssia. (Ehrnrooth 1992, 38.) Tämän tutkimuksen kannalta 'diskurssissa' on olennaista se, että "sanat" muuttavat merkityksiään diskurssista toiseen ja niiden positioiden mukaan, joista ja joissa niitä käytetään. Diskursiivinen muodostuma on eräänlainen strategisten mahdollisuuksien rypäs, joka on olemassa jo ennen konkreettista puhetapahumaa. Toistuvien temaattisten valintojen, käsitteellistämisen ja ilmaisujen tapojen, päätelmien ja niiden keskinäisten suhteiden järjestelmällisyys viestii diskurssin olemassaolosta. (Summa 1989, 71-72.) Diskurssi voidaan määritellä verrattain eheäksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisessa käytännössä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta. Sosiaalinen todellisuus heijastuu moninaisena rinnakkaisten ja keskenään kilpailevienkin merkityssystemien kirjona. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 24 ja 27.)

Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993, 27-28) mielestä diskurssin käsite sopii ilmiöiden historialliseen tarkasteluun, valtasuhteiden analyysiin ja institutionaalisten sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tulkintarepertuaarin käsite on puolestaan oivallinen silloin, kun tutkimustehtävänä on spesifioida yksityiskohtaisesti arkisen kielenkäytön vaihtelevuutta. Diskurssia ja tulkintarepertuaaria ehkä vakiintumattomampi ja tutkimuksellisesti konnotaatioista vapaampi käsite on 'tulkintakehys', jonka avulla esimerkiksi Anssi Peräkylä (1990) on operoinut. Hän on omaksunut kehyyksen käsitteen Erving Goffmannilta (1986), mutta muunnellut sitä omiin tarkoituksiinsa.

Fyysisellä toimijalla on käytettävissään erilaisia tulkintakehyyksiä hänen selittäessään todellisuutta. Kehyyksen avulla puhuja/kirjoittaja tulkitsee tilannetta ja samalla rajaa sen potentiaalisia merkityksiä. Kehys määrittää ne omi-

naisuudet, velvollisuudet ja oikeudet, joita toimija olettaa itsellään ja toisilla olevan. Hän organisoii tietojaan ja havaintojaan siitä, mitä ympärillä tapahtuu, sovittaa niitä kuvittelemiinsa yleisön odotuksiin ja näin antaa perustellun käsitteksen siitä, miten tilanne tulisi tulkita. Kukin kehys virittää tavallaan oman todellisuutensa ja myös rakentaa sitä. Se tarjoaa käyttäjälleen esimerkiksi retoriikan aineksia, joiden avulla hän voi synnyttää, kärjistää, lieventää tai eliminoida ristiriitoja ja ratkaista niitä. Kehyksen sisällä hän voi vakuuttavasti kyseenalaistaa toisten toimia ja toisenlaisia tulkintoja sekä puolustaa omiaan. Kehys tarjoaa mahdollisuuden rakentaa vakuuttava kertomus. Ihminen ottaa erilaisia kehyksiä omien tarkoituksensa mukaiseen käyttöön. Mitä useampia erikoisyleisöjä on tarkoitus vakuuttaa, sitä useampia kehyksiäkin on järkevämpi käyttää. (Peräkylä 1990, 17, 22, 105.)

Tutkimuksissa diskurssit tai tulkintarepertuaarit usein näyttävät muodostavan suhteellisen ristiriidattoman, erottuvan ja tiukasti määrättyjen termien järjestelmän. Puheen erot ja epäjatkuvuudet nähdään diskurssien tai tulkintarepertuaarien välisenä. Systemi ikään kuin pyörittää puhujaa. Puhuja vain kokoaa valmiita palikoita persoonalliseen järjestykseen. Ihmiset voivat käyttää vain sitä, mikä on tarjolla; uuden keksiminen on mahdotonta. (Hoikkala 1993, 22-24.) Tulkintakehyksen käsitteen ymmärrän tässä yhteydessä Hoikkalan (1993) tavoin niin, että puhuja käyttäessään kehystä samalla myös muuttaa sitä.

Anna-Leena Siikalan (1991, 50-51) mukaan prototyypin tieto valaisee, mikä on 'normaalista', 'tyypillisestä' ja 'tavallisesta' erilaisissa kulttuurisissa yhteyksissä. Prototyypin tiedon avulla tiedämme, mitkä asiat ovat tavallisimmin yhteydessä toisiinsa, edeltävät ja seuraavat toisiaan (mt., 54). Puhuja ei kuitenkaan tavallisesti tyydy referoimaan pelkästään konventionaalista tulkintaa, vaan osoittaa mistä hänen nähdäkseen on kysymys ja mikä on kertomuksen kärki hänen näkemyksensä mukaisesti (mt., 74). Puhujien omat arviot tilanteesta ja hänen roolinsa siinä vaikuttavat annettujen lausuntojen sisältöön ja muotoon. Sanotun todellinen ja täsmällinen merkitys jää tutkijalle kuitenkin enemmän tai vähemmän piiloon. Tutkijat saavat ajattelutavoista käsiinsä vain siruja, jotka ovat tiedon osittaisia ilmauksia, tilannesidonnaisia tai viitteellisiä muotoja. Siruja yhdistellessään tutkija luo oman mallinsa yhteisön ajattelumallista. (mt., 52-53.)

Tulkintakehys on mahdollista ymmärtää tutkijan konstruktiona toimijoiden kielenkäytön semioottisista ja retorisisista resurssivarastosta. Tutkijalle resurssivarastot näyttäytyvät vain erilaisina versioina ja ainutkertaisina muunnoksina, joista hän kokoaa eheän oletuksen tulkintakehyksestä. (Hoikkala 1993, 25-26.) Tulkintakehykset eivät ole siis tutkijan mekaanisesti poimittavissa, vaan ne ovat aina hänen tulkintatyönsä tuloksia tutkimusaineistosta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 28). Kannanottokirjoitus tai -puheenvuoro on syntynyt fyysisen toimijan tarpeesta, halusta tai pakosta tuoda esiin oma eriävä mielipiteensä ja tehdä siitä ainakin jossain sosiaalisessa piirissä myös yhteinen. Hänen tekstinsä on samanaikaisesti sekä hänen yksityisten ajatustensa ja tarkoituksensa että hänen tietoisesti tai tiedostamatta tulkittamien ylikäsitteellisten tietovalta -rakenteiden tulos. Hänen kosketuspintansa sosiaalisiin verkostoihin rajaavat hänen käytössään olevien tulkintakehysten määrää, niiden käytön intensiteettiä ja yleensä niihin identifioitumista.

Tarkastelen paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehyksiä retoriselta ja semioottiselta kannalta. Tutkimusaineistona ovat kannanottotekstit toimivat paikallisen kulttuuripoliittisen toiminnan referenssinä. Ne suuntautuvat tulevaisuuteen: mitä pitäisi tehdä tai tulkitsevat tapahtunutta tulevaisuusorientoituneesti (onko onnistuttu tavoitteissa, mitä olisi pitänyt tehdä). Greimasin aktanttimallin avulla on mahdollista hahmottaa poliittisen subjektin mielessä ollut projekti. Tulkitseen tekstejä strategisina kertomuksina, jotka viestivät myös niihin sisältyvistä perusarvoista. Poliitikka on nimeämistä: erojen ja luokitusten tekemistä.

Tässä tutkimuksessa hyödynnän analyysissani Greimasin teoriasta (1980) vain aktanttimallia ja semioottista neliötä. Kuten jo edellä painotin, Greimasilainen metodi pelkistää kannanottoja. Se kuvaa niitä hyvin jäsentyneinä ja sisäisesti harmonisina poliittisina ideologioina, jotka kamppailevat keskenään. On kuitenkin huomattava, että aktanttimalli ja semioottiset neliöt ovat tässä tutkimuksessa tulkinnan apuväline, jonka avulla hyvin rönsyilevästä aineistosta voidaan poimia tietyt näkökulmat yhteistä vertailua varten. Aktanttimalli on yksi havainnollinen tapa saada esiin teksteistä niiden poliittisuuden minimehto: tavoitteellisuus ja vastustamisen intentio. Vaikka esitysteknisesti semioottiset perusarvot ja sankaritarinat korostuvatkin, niin en tutkimuksellani halua väittää, että todellisuus on näin yksiselitteinen.

Myös Perelmanin (1982) retoriikka tarjoaa välineistön lukea esiin tekstien sisältämää politiikkaa. Poliittisen tekstin puhuja/kirjoittaja pyrkii vakuuttamaan ja suostuttelemaan yleisönsä omien ajatustensa taakse. Puhuja haluaa antaa itsestään mahdollisimman järkevän, luotettavan ja vakavasti otettavan kuvan. Hän etsii tukea omille mielipiteilleen ja horjuttaa kilpailevia mielipiteitä. Hänen tavoitteenaan on tehdä omaa asiaansa yhteiseksi. Hän voi vedota useisiin yleisöihin. Hän tarvitsee tällöin useita erilaisia viitekehyksiä ja argumentaationkulkuja. Ne asemoituvat eri tavoin suhteessa kulloiseenkin poliittiseen ongelmaan. Perelman korostaa kielenkäyttöä yhteisymmärrykseen tähtäävänä toimintana. Tosin siihenkin, kuten Kari Palonen (1993b, 28-29) huomauttaa, on sisäänrakennettuna politiikan mikromaailma: puhujan ja yleisön välillä vallitsee vetoomustilanteessa konflikti. Argumentti, jolla vedotaan, on viite siihen toimintaan, jolla konfliktitilannetta liikutetaan joko suostuttelun tai provosoinnin suuntaan.

Greimasilainen näkemys johdattaa tulkitsemaan politiikkaa vastustamisena, mikä sotii osin Perelmanin retoriikkaa vastaan. Perelmanilaisittain vakuuttamisen lähtökohtanahan on yleisesti hyväksytty näkökanta, jota sitten taitavasti kuljettamalla päädytään puhujan haluamiin päätelmiin. Yleisö 'liimataan' tai 'kiinnitetään' puhujaan tai tämän asiaan. Taivuttelulla on lisäksi inhimillinen kohde. Se suuntautuu siis myös tekstistä ulospäin. Puhujan on sopeutettava itsensä yleisöihinsä. Hän ei voi saavuttaa tarkoitustaan, jos hän tavoitteiltaan ja keinoiltaan poikkeaa radikaalisti yleisönsä perusehdoista. (Kanerva 1994, 23, 40 ja 128.) Greimasilainen lähestymistapa on vastakkainen paitsi tälle näkemykselle myös ajatukselle politiikasta pelaamisena (Palonen 1993b). Strukturaalisessa semantiikassa vastustaminen on annettuna, ihmisluontoon liittyvänä vakiona. Se heijastuu tekstistä kuin tekstistä samantyyppisenä rakenne- tai juonikuviona, jolloin politiikan kuvio on ikään kuin ennalta määrätty. Näkemysten vastakkaisuudet on ymmärretty tässä tutkimuksessa (kuten Alasuutari 1996) toisiaan täydentävinä, ei antagonistisina.

3 PAIKALLISEN KULTTUURIPOLITIIKAN TOIMIJAT

Yläsavolaisiin kulttuuridebatteihin osallistujat määrittivät varsin usein itse, missä roolissa he kulloinkin esiintyivät ("veronmaksaja", "arkkitehti", "kansalaisopiston rehtori", "kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja"). Oman asemointinsa kautta he tulivat määritelleeksi oman oikeutensa ja arvovaltansa osallistua julkiseen kulttuuripoliittiseen keskusteluun. Pierre Bourdieu (1987, 170) kutsuu kentäksi samasta asiasta kilpailevien instituutioiden ja agenttien pelialuetta. Kentän rakenne on taistelussa mukana olevien agenttien ja instituutioiden voimasuhteiden tila (mt., 106). Kenttä ei ole vain eloton rakenne, joukko "tyhjiä paikkoja", vaan pelitila, joka on olemassa vain, jos pelaajat tulevat ja uskovat siihen sekä aktiivisesti tavoittelevat sen tarjoamia palkintoja (Wacquant 1995, 39). Kenttä voidaan analyttisesti määritellä asemien välisten objektiivisten suhteiden verkostoksi tai konfiguraatioksi. Kentän rajojen määrittäminen on vaikeaa, sillä rajat ovat jatkuvan kilpailun kohteena itse kentälläkin. (Bourdieu & Wacquant 1995, 125 ja 127.) Bourdieulaisessa mielessä kulttuuripolitiikan kentän olemassaololle voidaan asettaa kaksi ehtoa: yhteisymmärrys kentän perustasta ja symbolinen taistelu kentän hallinnasta.

Kulttuuripolitiikan kentän toimijoilla on joukko yhteisiä etuja ja intressejä, jotka liittyvät kentän olemassaoloon. Kentän sisäisten taistelujen taustalla on siis perimmäinen yhteenkuuluvuus. Taistelu edellyttää sopimusta vastustajien välillä ainakin siitä, mikä on taistelun arvoista. Kullakin kentällä on omat käsitteensä ja sääntönsä. Kulttuuripolitiikan kentän toimijoilla on omista asemistaan käsin kompetenssia määritellä kulttuuria ja kulttuuripolitiikkaa. Kentän toimijat ovat usein myös toistensa vastasubjekteja ja arvioinneissaan ristiriidassa keskenään. Vaikka kulttuuritoiminnan kentän arvoperusta, toiminnan autonomisena säilyttäminen ja uudistaminen ovat periaatteessa koko kentän, sen ryhmien ja ryhmiin kuuluvien yksilöiden intressi, niin kentällä on sisäisiä, tulkinnallisia ristiriitoja näistä asioista. Kentällä jatkuvasti tapahtuvat

osittaiset "vallankumoukset" eivät kuitenkaan kyseenalaista pelin perusteita. Uusienkin kentälle pyrkijöiden on tunnustettava pelin arvo ja tunnettava sen toimintaperiaatteet. (Bourdieu 1987, 105-107.) Uusien tulokkaiden intressissä on pitää huoli siitä, että sääntöjä muutetaan niin, että heidän suhteellinen asemansa paranee, mutta ei niin paljoa, että koko kenttä romahtaa (Roos 1987, 12).

Kentän säännöt muuttuvat koko ajan, sillä kamppailu pitää kentän jatkuvassa liikkeessä. Kenttä rakentuu siis koko ajan uudelleen. Vastakohta-asetelma muutokseen pyrkijöiden ja sitä vastustavien kesken muuttuu sisältönsä puolesta, mutta pysyy rakenteellisesti samanlaisena. (Bourdieu 1987, 172). Kulttuuripolitiikka voidaan ymmärtää toimintakenttänä, joka koostuu *sekä* kyseenalaistamisesta, muutoksesta ja kamppailusta *että* rationalisoitumisesta, sosiaalistumisesta ja neutraloitumisesta. Kulttuuripolitiikka on jatkuvaa, eri suuntiin käyvää liikettä. Politisointi on uusien ongelmien alituista tuottamista ja olemassa olevien neutraalien asioiden määrittelyä niiksi. Politikointi on pelitilan valtaamista. Näin politiikka (politics: politisointi ja politikointi) on yhteiskunnan viimeistelelemättömyyttä. Se synnyttää vääjäämättömästi vastailmiön: rationaalisen politiikan (policyn). Se on jatkuvaa pyrkimystä täydellisyyteen, yhteiseen kieleen ja järjestykseen - tavallaan siis kohti aikaa ja tilaa, joissa mikään ei voisi enää olla toisin. Tavoitteena on tietyn järjestyksen ja vakauden ylläpitäminen (polity). (Lappalainen 1992, 150.)

Kari Palosen (1993b, 101-102) mukaan politiikan pelianalogia ei tarkoita niinkään sääntöihin rajattua ja tuomarien valvomaa erää tai ottelua (game) voitajineen, vaan vakavuuden vastakohtaa (play). Tosin, kuten Bourdieu ja Wacquant (1995, 125) huomauttavat, myöskään kentän noudattamia sääntöjä ei ole eksplikoitu eikä kodifioitu. Jokainen kenttä konstituoitua periaatteessa avoimen pelitilan, jonka rajat ovat dynaamisia ja kamppailun kohteena itse kentän sisällä tapahtuvissa taisteluissa. Kenttä on peli, jota kukaan ei ole suunnitellut ja se on paljon muuttuvaisempi kuin kenenkään keksimä peli. Poliitiikan pelissä (Palonen 1993b) on kuitenkin kyse tilanteesta, jossa periaatteessa kaikki päämäärät ja tulokset voi ad hoc kyseenalaistaa tai relativoida. Politikoinnille on ominaista pitää kaikkia annettuja pelisääntöjä tulkinnanvaraisina ja jo itsessään politikoinnin kohteina. Poliitiikan toimija voi pelata useita eri pelejä yhtäaikaan. Pelejä ei aloiteta tai lopeteta tietyssä pisteessä, vaan niihin mennään mukaan ja niistä lähdetään pelin ollessa käynnissä.

Palosen (1993b) mukaan poliitiikasta voi puhua ainoastaan siellä, missä inhimillisellä toiminnalla on pelivaraa. Hänen näkökulmastaan kulttuuripolitiikassa korostuu yksilön toimintavapaus. Sitoutuminen pelkästään kenttäteoriaan kaventaisi kulttuuripolitiikan tutkimuksen lähinnä institutionaaliseen kulttuuripolitiikkaan virallisine toimija-asemineen. Toisaalta käytännön poliitiikassa ne, jotka etupäässä vastustavat tai pelkästään 'vastustavat', usein eristetään ja oppositoidaan kentän ulkopuolelle ja jätetään näin huomiotta. Kenttä-käsite on havainnollinen hahmotettaessa ja jäsenettäessä paikallisen kulttuuripolitiikan toimijoita, heidän motiivejaan, sidoksiaan ja asemiaan. Kulttuuripolitiikkaan kuuluu kuitenkin olennaisesti paitsi sääntöjen mukaista peliä (Bourdieu 1987) myös poliitiikan peliä (Palonen 1993b). Molempia pelityyppejä pelataan yhtä aikaa. Sääntösuuntautunut sekä sääntöjä muuttava ja rikkova poliitiikka limittyvät, sekoittuvat ja muokkaavat toisiaan. (Beck 1995, 57.)

Kulttuuripolitiikan kentällä on oma järjestyksensä ja omat toimija-asemansa. Kulttuuripolitiikan kenttä voidaan jakaa useisiin osakenttiin, joilla on omat sisäiset taistelunsa. Paikallinen kulttuuripolitiikan kenttä koostuu agenteista ja instituutioista, joilla katsotaan olevan ikään kuin luonnollinen oikeus määrittellä ja tulkita paikallista kulttuuripolitiikkaa omista asemistaan. Kentällä vallitsee konsensus kulttuuripolitiikan "hyvyydestä": sen puolesta kannattaa taistella. Schulzen (1992, 511) mukaan kulttuuripolitiikan kentän kullakin toimijalla on oma tyypillinen rationaliteettinsa. Kulloinkin toteutuva kulttuuripolitiikka on vaikeasti ennustettava rationaliteettien kohtaamisen tulos. Toiminnan kaaosmaisuuutta rajoittaa siis kuitenkin ns. pienin yhteinen nimittäjä: taistelun kokeminen mielekkääksi.

Kunnallinen poliittis-hallinnollinen järjestelmä "huolehtii" kulttuuripolitiikasta: edistää, tukee ja vaalii kulttuuria. Sen keinoina ovat lähinnä tuen saajien valikoiminen ja toiminnan institutionaalistaminen. Poliittis-hallinnollisen järjestelmän toiminnalle on tyypillistä yhteiskuntapoliittinen rationaliteetti. Se pyrkii joko säilyttämään tai muuttamaan sosiaalista todellisuutta kulttuuripolitiikan avulla. (mt., 502-503.) Kulttuuripolitiikan korporaatioita ovat erilaiset kulttuuripalveluja tuottavat (autonomiset) kulttuurilaitokset sekä kansalaisjärjestöt ja -ryhmät. Niitä yhdistävä piirre on itsesäilytysrationaliteetti. Niille on tärkeää olla olemassa. Itsesäilytysrationaliteettia ne toteuttavat hankkimalla päättäjiltä legimitettä (osoittamalla olevansa yhteiskunnallisesti tärkeitä), pyrkimällä vakiinnuttamaan asemansa institutionaalisesti, tavoittelemalla taloudellista menestystä kulttuurimarkkinoilla ja tarjoamalla yleisölle miellyttäviä elämyksiä (ja saamalla näin yleisön hyväksynnän). (mt., 504-505.) Kunnallista kulttuurihallintoa ja kulttuuripalveluja tuottavia kulttuurikorporaatiota (esim. kirjastoa, kansalaisopistoa) on käytännössä kuitenkin vaikea erottaa toisistaan.

Schulzen (1992, 505-506) mukaan taiteilijat noudattavat "itsensä esittämisen" rationaliteettia. He haluavat olla sekä "omaperäisiä" että "tunnustettuja". Hyväksyntää (tai ei-hyväksyntää) he hakevat muilta kulttuuripolitiikan kentän toimijoilta. Yleisölle (mt., 506-509) tyypillinen toimintarationaliteetti on elämysten kysyntä. Elämysten kysyjänä ihmistä ohjaa sisäisesti suuntautunut kulutusmotivaatio. Yleisö ei tee eroa sen suhteen, onko tarjonta julkista vai yksityistä, vaan valitsee odotuksiensa perusteella mieleisensä. 'Yleisön' käsite ei tässä yhteydessä siis viittaa niinkään kulttuurin (taiteen) vastaanottamiseen, vaan aktiiviseen valitsemiseen.

Alue- ja paikallislehdet ovat yksi paikallisen kulttuuripolitiikan toimijoiden kohtaamis- ja taistelupaikka. Niiden palstoilla taistellaan vallasta ja 'kulttuurin' legitimitistä määrittelyvallasta. Niiden sivuilla vahvistetaan ja kyseenalaistetaan olemassaolevia merkityksiä. (Hurri 1993, 47.) Toisaalta hyvinkin erilaiset yhteiskunnalliset kysymykset ja niiden "asianajat" kamppailevat julkisesta huomiosta lehdistön välityksellä. Ne kytkeytyvät myös toisiinsa. Lisäksi yksi ja sama teksti voi eri ihmisille merkitä eri asioita tai olla merkittävää yhtään mitään, tilanteen ja lukijoiden mukaan. Ihminen voi elää myös samanaikaisesti monta kamppailua "päällekkäin". Tutkimusaineistossani on yhteensä 268 aktiivista mielipiteenilmaisijaa: henkilöä, ryhmää tai organisaatiota. Jos tarkastelukohteeksi rajataan vain lehdistö, heitä/niitä on 226 (taulukko 2.)

Yli puolet tutkimusaineiston kannanottojen kirjoittajista luokittelee itsensä ns. tavalliseksi kuntalaisiksi, esimerkiksi käyttämällä sentyyppistä nimimerkkiä. Sillä saatettiin tavallaan viitata marginaaliseksi koettuun asemaan kulttuuripolitiikan kentällä: "Yks kiuruvetinen", "Väesäsen Elvi" tai "Pörsänmäen mummu". He eivät kuitenkaan luonnehdi itseään niinkään kulttuuritarjonnan vastaanottajiksi tai yleisöksi, vaan yksittäisiksi vaikuttajiksi. Heidän lisäksi julkisessa keskustelussa ovat näkyvästi esillä paikallisesti tunnetut, vapaaehtoistyötä tekevät kulttuurivaikuttajat tai kansalaisliikkeiden aktivistit. Kaiken kaikkiaan lähes kolme neljästä tutkimusaineiston kannanottajasta esiintyy ns. tavallisina kuntalaisina tai ei-ammattillisina kulttuurivaikuttajina ja -aktivisteina (taulukko 2). Saadakseen asiansa julkiseen tietoisuuteen he usein käyttävät kirjoituksissaan kärjekkäitä vastakkainasetteluja, kyseenalaistavat itsestäänselvyyksiä ja haluavat muutoinkin herättää lukijoiden huomion. Kirjoitusta ei suunnata pelkästään vastustajalle tai omille kannattajille, vaan lehden lukijoilta haetaan myös yleisempää ymmärrystä omalle asialle ja puheoikeutta.

Noin joka neljännellä tutkimusaineiston kirjoittajalla on osallistumistaan selittävää pääomaa oman ammattinsa tai keskeisen asemansa kautta, mikä osaltaan on varmasti helpottanut heidän pääsyään lehtijulkisuuteen ja lisännyt heidän kannanottojensa painavuutta (taulukko 2). He ovat muun muassa toimittajia, kulttuuribyrokratteja, -poliitikkoja tai muita poliittis-hallinnollisen järjestelmän toimijoita. Taiteellista pääomaa on Iisalmen Sanomien vakituisilla kulttuuriavustajilla, ammattitaiteilijoilla ja taidelaitosten työntekijöillä. Paikalliseen kulttuuripolitiikkaan osallistujat ovat siis varsin heterogeenista joukkoa. Määrällisesti keskustelua dominoivat usein passiivisina pidetyt "tavalliset ihmiset" -keitä heidän taakseen sitten kätkeytyikään (taulukko 2). He, useat kansalaisliikkeiden aktivistit sekä yleishallinnon edustajat eivät välttämättä jaa yhteistä käsitystä kulttuuripolitiikan "hyvyydestä": he ovat usein kulttuuripolitiikan kentän näkökulmasta "ulkopuolisia" häiriköitä ja toiminnan kyseenalaistajia.

Kirjoittajien luokittelussa on omat vaikeutensa. Esimerkiksi sama henkilö voi esiintyä erilaisissa yhteyksissä erilaisissa rooleissa. Jopa samassakin konfliktissa hän voi korostaa erilaisia roolejaan. Esimerkiksi yksi kirjoittajista on kotiseutuneuvos ja tunnettu kulttuurivaikuttaja. Hän toimii kuitenkin myös PeeÄssän hallintoneuvostossa ja niinpä PeeÄssän rakennussuojelukiistassa edusti taloudellisia intressejä. Sama henkilö voi ajaa erilaista politiikkaa erilaisissa tilanteissa ja perustella kantaansa samassakin tekstissä hyvin erilaisista lähtökohdista käsin. Tämän vuoksi on mielekkäämpää hahmottaa käytössä olevia tulkintakehyksiä kuin etsiä tietyn ihmisen tai ryhmän ajamaa yhtä suurta kulttuuripoliittista ideologiaa. On siis konkreettisia asioita, joihin tekstien kirjoittajilla on kulloinkin selkeä kanta (esim. "golfkenttää ei tule rakentaa"). Kirjoittajan tavoitteena on vakuuttaa lukijansa asiansa oikeellisuudesta.

TAULUKKO 2 Tutkimusaineiston kirjoittajien tausta: a) lehtiin kirjoittaneet henkilöt, b) kaikki lehtikirjoitukset sekä c) keskimääräinen kirjoitusten lukumäärä kirjoittajaa kohden

Kirjoittajan tausta	Lehtiin kirjoittaneet henkilöt		Lehtikirjoitusten lukumäärä		Kirjoituksia/kirjoittaja (keskiarvo)
	lkm	%	lkm	%	
Toimittaja	15	6,6	75	22,1	5,0
Kulttuurihallinto	14	6,2	31	9,1	2,2
Muu hallinto	16	7,1	18	5,3	1,1
Taiteilija, kriitikko, taidelaitoksen edustaja	15	6,6	21	6,2	1,4
Aktivisti/vaikuttaja	37	16,4	46	13,6	1,2
"Tavallinen ihminen"	129	57,1	148	43,7	1,1
Yhteensä	226	100,0	339	100,0	1,5

Mielipidekirjoitusten ja kannanottojen taustalla on moninaisia vaikuttimia. Kirjoitukset ovat syntyneet myös muista syistä kuin halusta vaikuttaa paikalliseen kulttuuripolitiikkaan ja -elämään. Toimittajat olivat ryhmänä aktiivisimpia kulttuuripoliittisiin kiistoihin osallistujia. Jokainen tutkimusaineiston toimittaja (mukaanlukien lehtien pääkirjoitukset) kirjoitti keskimäärin viisi kirjoitusta (taulukko 2). Toimittajat herättivät keskustelua ja kannattelivat sitä, todennäköisesti usein nimenomaan muista kuin kulttuuripoliittisista intresseistä. He esimerkiksi nostivat ongelmia ja kiistoja esiin lisätäkseen lehden kiinnostavuutta ja ajankohtaisuutta. Toisaalta jokakesäiset pohdinnat kesätapahtumista selittyvät myös "uutisköyhyydeksi": jostain oli jutut nyhjäistävä loma-aikaankin.

Erityisesti pääkirjoituksille oli tyypillistä se, että niissä tehtiin jonkinlainen yhteenveto ja ulkopuolisen oloinen arviointi kulloisestakin kiistasta. Näin lehti antoi ikään kuin objektiivisen tulkinnan tilanteesta. Pääkirjoituksessa saatiin ehkä vain toivoa, että kiistan osapuolet saisivat vapaasti ilmaista mielipiteensä julkisuudessa, mutta toisaalta toimittajat saattoivat myös selkeästi kannattaa jotain kiistanalaista hanketta tai riidan osapuolta. Myös alueen kulttuurivirkamiehet ja -poliitikot ottivat kantaa ahkerasti ja herättelivät kulttuurikeskusteluja. Osalla oli jopa oma vakiopalstansa, mikä korosti heidän asiantuntija-asemaansa. (taulukko 2, liite 2.) Moni heistä kirjoitti ehkä pelkästä ilmaisupaineesta. He halusivat olla esillä ja vakuuttaa lukijoita omasta kulttuurisesta pääomastaan, poliittisesta kyvykkyydestään tai pätevyydestään muihin tehtäviin.

Kulttuurivirkamiehet ja -poliitikot olivat kiinnostuneita ennen kaikkea omasta asemastaan, organisaatiostaan ja toiminnastaan. He olivat aktiivisimmillaan keskusteltaessa paikallisesta kulttuurihallinnosta. Ammatilliset kulttuurin asiantuntijat olivat kiinnostuneita nimenomaan taiteen ja taiteilijoiden tukemisesta: Lapinlahden taidemuseosta ja kuvanveistäjä Äkkijyrkästä. Tavalliset kuntalaiset ottivat kantaa monentyypisiin kysymyksiin, mutta sinänsä kulttuurihallinnon organisointikysymykset eivät saaneet heitä esittämään mielipiteitään. Kansalaisliikkeen tyypistä aktivismia heräsi urheilurakentamisen,

rakennussuojeluasioiden, taidemuseon peruskorjauksen ja taiteilija Äkkijyrkän yhteydessä. Myös lehdet pääkirjoituksissaan ja toimittajat kolumneissaan ottivat kantaa kaikentyypisiin kiistoihin. (Liite 2.)

Debatit eivät siis olleet asianosaisten ja asiantuntijoiden suljettuja keskusteluja, vaan erilaiset ryhmät ja ihmiset katsoivat oikeudekseen tuoda kantansa esiin. Ainoastaan kulttuurin ammattilaisilla ja erityisesti kulttuurivirkamiehillä näytti olevan selkeää rajaus sen suhteen, mistä lausua mielipiteensä ja mistä ei. Oli asioita, jotka "kuuluvat" selkeästi heille ja heidän asiantuntemuksensa alueelle. Näin tutkimusaineistossa erottuvat kuntalaisten mielipiteet ja asiantuntijoiden "tosiasioihin nojaavat" kannanotot. (Liite 2.)

Weberiläisen ideaalittyyden mukaisesti politiikan ja hallinnon välillä on selkeä työnjako: poliitikot päättävät, virkamiehet valmistelevat ja toimeenpanevat. Kulttuurivirkamiehet alansa asiantuntijoina hallitsevat kulttuuripolitiikan toimintakentän säännöt ja resurssit. Heillä on perusteet arvioida kulttuuripoliittisten toimien toteuttamiskelpoisuutta, mutta ei toiminnan arvosisältöjä tai intentioita. (Ahponen 1991a, 128.) Käytännössä hallinnon ja politiikan erottaminen toisistaan on kuitenkin vaikeaa. Myös virkamiehet osallistuvat sen määrittelyyn, mihin toiminnassa pyritään. He ottavat kantaa siis sellaisiin poliitikoille kuuluviin kysymyksiin kuten "mitä pitäisi tehdä". Vaikka esimerkiksi kulttuurisihteerit voivat verhoutua neutraaleiksi asiantuntijoiksi (faktojen esittäjiksi) määritellessään kulttuuritoimintaa, he tulevat kuitenkin samalla lausuneeksi jotain myös siitä, miten asiat tulisi tulkita. (Kangas & Pohjola 1992, 76; Ks. Pekonen 1988, 219-220.) Lisäksi heilläkin on erilaisia intressejä, jotka saavat heidät politikoimaan. Vastaavasti poliitikot voivat puuttua asioiden valmisteluun ja toimeenpanoon.

Helanderin (1993, 109-110, 120-122) mukaan julkisessa hallinnossa toimivista on kehittynyt tai ainakin kehittymässä oma hallintoprofessionsa. Tai kyse on pikemminkin monista eri professioista, sillä julkisen hallinnon eri ammattikunnat toimivat usein omista lähtökohdistaan, oman maailmankuvansa mukaisesti. Specialistivirkamiesten maailmankuva on suodattunut tietyn koulutuksen, kokemuksen, sosiaalisuuden ja erikoistiedon läpi. Kunnallisen kulttuurihallinnon ammattikuntien vakiintumisen myötä on havaittu myös niiden pyrkimys julkisen profession⁹ statukseen. (Esim. Alakulppi 1992, Kangas & Pohjola

⁹ Professiotutkimus on ollut pelkistetyimmillään kahtalaista. Ns. klassinen professiotutkimus erittelee profession tunnusmerkkejä ja ominaisuuksia funktionaaliselta kannalta. Suuntauksen mukaan profession tehtävä on yhteiskunnan kiinteiden lujittaminen. Tämän suuntauksen tutkijat ovat pyrkineet identifioimaan profession olemusta ja todellista luonnetta. Lähestymistapa on ollut pääosin taksonominen, profession ja ammatillisten ryhmien välisiä erottelevia hahmottava. Profession tunnuspiirteistä ei kuitenkaan vallitse yksimielisyyttä. (Konttinen 1989, 25.) Ns. uusweberiläinen suuntaus määrittelee profession ammatilliseksi monopoliksi, jonka ammattikunta on itse saanut aikaiseksi. Koska materiaaliset edut ja muut sosiaaliset palkinnot ovat yhteiskunnassa niukkoja, ne voidaan hankkia tietyille ihmisjoukkoille vain sulkemalla muut niiden ulkopuolelle. Poissulkemisen välineiksi on otettu erityisesti erikoiskoulutus ja tutkinto. (Konttinen 1991, 13-14.) Profession toiminta-alue voidaan käsittää bourdieulaisena kenttänä, jossa symbolinen pääoma näyttelee keskeistä roolia.

Professioksi kutsutaan yleensä ammattia, joka on pitkälle erikoistunut ja edellyttää harjoittajaltaan systemaattisia tietoja ja tiettyjä kelpoisuusvaatimuksia. Profession on tieto-taito -monopoli omalla asiantuntemuksensa alueella: vastaukset oman alansa kysymyksiin. Koulutuksen avulla professiot vahvistavat paitsi omaa ammattiuskoaan, myös valavat luottamusta asiakkaisiinsa: asiantuntijan tieto on totuutta. Professio antaa illuusion asioiden hallittavuudesta. Profession

1992 ja Luttinen 1993). Jokainen näistä ammattiryhmistä on yrittänyt saavuttaa julkisen profession aseman seuraamalla samanlaisia strategioita ja synnyttämällä samantyyppisiä työhönsä liittyviä arvoja. Niillä on valtakunnalliset, akavalaiset etujärjestönsä: Suomen Kirjastonhoitajien liitto, Kansalais- ja työväenopistojen rehtorit ja opettajat sekä Taide- ja kulttuurihallinnon ammattijärjestö (aik. Kulttuurisihteerit ry.). Ne ovat korostaneet muun muassa erikoiskoulutuksen ja kelpoisuusvaatimusten tärkeyttä virkoja täytettäessä. Jokaisella näistä ammattikunnista on myös "oma" tieteenalansa: aikuiskasvatustiede, kirjastotiede ja informatiikka sekä osin sellaiseksi tulkittava Cultural management -opintokokonaisuus (ks. Luttinen 1993, 35-46).

Kunnan kulttuurihallinnon ammattikunnat ovat kuitenkin vakiinnuttaneet asemansa ennen kaikkea lainsäädännön avulla. Ensimmäiset kirjastojen ja kansalaisopistojen henkilökuntaa koskevat kelpoisuusehdot määriteltiin laeissa jo 1920-luvulla, mutta koko maan kattavasti kunnalliset kulttuurin ammattikunnat vakiintuivat vasta uusien valtiosuuslakien pätevyysvaatimusten myötä: kirjastonhoitajat ja kansalaisopistojen rehtorit 1960-luvulla, nuoriso- ja liikuntasiheteerit 1970-luvulta lähtien ja kulttuurisihteerit 1980-luvulla. Bertilsson (1990, 115-119) on tarkastellut modernien professioiden rooleja sekä ideaalittyyppisissä liberaaleissa valtioissa että hyvinvointivaltioissa. Liberaalissa valtiossa voidaan puhua professioista markkinoilla ja markkinoiden määräämistä professioista. Hyvinvointivaltiossa professioiden lähtökohtana ovat lähinnä lait, jotka takaavat kansalaisille oikeuksia. He eivät ole asiakkaina markkinoilla professioiden tuottamia hyödykkeitä ostamassa. Julkisten palvelujen tuottajan ja kuluttajan suhdetta säätelee julkinen valta. (Ks. myös Brante 1988, 137-139.)

Valtio ja kunnat määrittelevät kansalaisopistojen, kirjastojen ja kunnallisen kulttuuritoiminnan tarkoitusta ja tavoitteita laeilla, johtosäännöillä, muilla määräyksillä, suosituksilla ja ohjeilla. Kansalaisopistoa tarkastellaan laissa yleissivistäviä aikuiskoulutuspalveluita tarjoavana oppilaitoksena. Valtio myöntää kansalaisopiston ylläpitämisluvan, jos opisto on "koulutustarpeen vaatima" ja se ei tavoittele taloudellista voittoa. (L722/92.) Yleisten kirjastojen tarkoituksena on puolestaan mm. tyydyttää yleistä "sivistyksen, tiedon ja virkistyksen tarvetta" sekä tukea opiskelua, omatoimista tiedonhankintaa sekä kirjallisuuden ja taiteen harrastusta (L235/86). Kulttuuritoimintalaki määrittelee kulttuuritoiminnan taiteen harjoittamiseksi ja harrastamiseksi, taidepalvelusten tarjonnaksi ja käytöksi, kotiseututyöksi sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimiseksi ja edistämiseksi (L728/92).

Kunnan kulttuuriviranhaltijoiden kuuliaisuus suuntautuu kuntaorganisaationsa lisäksi siis myös omille ammattikunnilleen. Tietyin alan spesialisteina he eivät ole niinkään kiinnostuneita toimintansa kustannuksista, sillä ammatillisten ("lakimääreisten") tavoitteiden saavuttaminen on heille usein tärkeintä. Näin heidän ja kunnan johdon välille syntyy helposti erimielisyyksiä. Yleishalintovirkamiehet (generalistit) korostavat kokonaisnäkemystä ja taloudellisuutta resurssien käytössä. He ovat sitoutuneet palvelemaan organisaatiokokonai-

auktoriteettiaseman kannalta on keskeistä, että hänen spesiaalitetionsa on niukkaa ja vaikeasti saavutettavissa. Asiakasta ei päästetä samalla kompetenssin tasolle profession kanssa. (Ks. esim. Rinne & Jauhiainen 1988, 29-37.)

suuden etua, kulttuurihallinto taas edistämään tiettyä sektoria. (Ks. Helander 1993, 115-119.)

Ståhlbergin (1992, 145-147) mukaan julkisen profession toiminnan taustalla on erotettavissa autonomia-, osallisuus- ja legitimizeetti-intressit. Julkiset professiot haluavat olla niin itsenäisiä kuin mahdollista. Sen vuoksi niitä ei kiinnosta hallinnollisten sektorirajojen rikkominen. Ne haluavat vahvistaa omaa asiantuntemuksen aluettaan. Autonomia-intressi aiheuttaa reviiirikampailuja sektoreiden välille. Ns. yleinen etu hajoaakin osaeduiksi, joita sektori-professiot puolustavat toinen toisiaan vastaan yleisenä, julkisena etuna. (Ks. Temmes 1987, 326-327.) Julkiset professiot haluavat myös itse vaikuttaa ja osallistua poliittiseen päätöksentekoon, joka koskee heidän toimintaansa. Niiden on kyettävä määrittelemään ja perustelemaan olemassaolonsa ja toimintansa päätöksentekijöille. Samoin niillä on tarve hakea tukea yleisestä mielipiteestä. Ne haluavat legitimoita itsensä mahdollisimman yleisen ja yhteisen edun ajajiksi. Näin ne puhuvat esimerkiksi käyttäjädemokratian ja palveluperiaatteen puolesta. (Ståhlberg 1992, 146-150.)

Hyvinvointivaltiollinen kehitys merkitsi myös paikallisen kulttuuritoiminnan kannalta erilaisten kunnallisten sektorivirkamiesten ja taidelaitosten määrän lisääntymistä ja aseman vakiintumista osaksi kunnanhallintoa. Maahan muodostui kattava paikallinen, mutta valtakunnallisesta perspektiivistä varsin samannäköinen ja myös toiminnaltaan samankaltainen kulttuurihallinto. (Kangas 1994.) Beckin (1995, 19 ja 48) mukaan modernisaation autonomisointiprosessit, joiksi myös kulttuurin sektoroituminen hallinnonaloihin voidaan ymmärtää, ovat tuottaneet kokoavan tiedon ja ymmärryksen sijasta hajanaisuutta, varmuuden sijasta epävarmuutta. Asiantuntemuksen erikoistuuessa kokonaisuuksia hallitsevat asiantuntijat katoavat. Eri asiantuntemuksen alat tuottavat keskenään ristiriitaista tietoa, ja mitä pitemmälle erikoistumiskehitys kulkee, sen sisäisestikin tuottama tieto näyttää olevan kiistellympää. (Giddens 1995b, 251.)

Yleisen käsityksen mukaan kunnallinen kulttuurihallinto on 1990-luvulla ollut rakenteellisen muutoksen kohteena, kuten koko julkinen hallinto laajemminkin. Esimerkiksi kulttuurihallinnon erillislautakuntia on yhdistetty yhdeksi laajaksi sivistys- tai vapaa-ajanlautakunnaksi. Virkoja on lakkautettu ja viranhaltijoiden tehtäviä yhdistelty. Kulttuuripalvelut ovat joutuneet säästöjen kohteeksi. (Korpipää 1995.) Gallupien perusteella kuntalaiset eivät näytä osoittavan ymmärtämystä kunnallisille kulttuuripalveluille listattaessa julkisen sektorin leikkauskohteita (Korpipää & Saarela 1995, 21-24). Kunnat etsivät vaihtoehtoja julkisesti järjestetyille paikallisille kulttuuripalveluille korostaen markkinasuuntauneisuutta ja kansalaisaktiivisuutta (ks. esim. Korpipää 1990a ja b, Korpipää & Arminen 1993, Korpipää & Saarela 1995).

Kunnallisen kulttuurihallinnon murrosta voidaan tulkita siten, että kulttuurihallinnon toimijat ovat kohdanneet uskottavuus- ja luottamusongelman. Kunnallinen kulttuurihallinto on "tulosaajattelussa" asetettu kilpailutilanteeseen muiden kulttuuripolitiikan kentän toimijoiden kanssa. Sen asiantuntemusmonopoli (tai pyrkimys monopoliin) kulttuuripolitiikan alueella on murtunut. Hyvinvointivaltiollisessa politiikassa ollut itsestäänselvyys siitä, että kulttuuri-

hallinto on osa julkista hallintoa ja rahoittaa toimintansa verovaroin, on kyseenalaistunut.

Rosen (1995, 34) mukaan markkinoistaminen edustaa ideaalimuodossaan visiota vapaista asiantuntijuuden markkinoista, joilla kansalaisten ja asiantuntijoiden suhteita eivät organisoi ja säätele mitkään määräykset ja ohjeet, vaan kansalaisten vapaat valinnat. Markkina-käsite on muodostunut julkisuudessa näkyväksi vaihtoehdoksi hyvinvoinnin käsitteelle. Markkina-käsitteen alle voidaan koota se poliittinen ajattelutapa, joka pohjaa yksilön etiikalle (yksilöllisyys, valinta, vapaus) ja tehokkuuden periaatteelle (kilpailu, hinta). (mt., 37). Kankaan ja Pohjolan (1992, 95-96) mukaan esimerkiksi kulttuurisihteerien markkinoistaminen edellyttää heidän kyvykkyyttään myydä työnsä markkinoille, muotoutua toiminimeksi, yritykseksi, freelancereiksi, managereiksi tai tulosvastuullisiksi yksiköiksi. Heidän on profiloiduttava markkinoilla, löydettävä omat vahvuutensa, esitettävä itsensä houkuttelevana vaihtoehtona ja tehtävä toiminnastaan kannattavaa tai ainakin kannatettavaa. Kulttuurihallinnon on jatkuvasti kamppailtava asemastaan mielipidemarkkinoilla.

4 KULTTUURIPOLITIIKAN SUURET KERTOMUKSET

Politiikkaan säilyttävänä asenteena sisältyy olemassaolevan tilanteen hyväksyminen. Kentän järjestys ja siellä vallitsevat käsitykset ja säännöt halutaan nähdä mahdollisimman yleispätevinä, yhtenäisinä ja neutraaleina. Muuttavaan asenteeseen taas sisältyy vallitsevan järjestyksen kyseenalaistaminen. (Ahponen 1991a, 24.) Kulttuuripolitiikan kentän symbolista taistelua voidaan tulkita myös retoriikan lähtökohdista. Kenttää hallitsevat agentit ja instituutiot suosivat reaktionäärisiä retoriikoita. Olemassaolevan järjestyksen haastajien on löydettävä progressiiviset tapansa vakuuttaa ja taivutella kentän toimijoita. (Bourdieu 1987, 170-171.) Näin ymmärrettynä kentällä on dominoivia ja tukahdutettuja, virallisia ja vastakertomuksia. Mikään hegemoninen projekti ei ole niin täydellinen, että se kykenisi sulkemaan pois kaikki muut vaihtoehdot. Kentän tekstit ovat vallan tuotteita. Ne heijastelevat ja uusintavat auktoriteetin ja legitimitietin eri asteita. Niiden kertojilla on erilaisia materiaalisia, sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja. Poliittiset kertomukset ovat dominaation välineitä tai vastustuksen aseita symbolisessa taistelussa. (Fairclough 1992, 92 sekä Jordan & Weedon 1995, 463.)

Dominoivia, virallisia ja autoritaarisia kulttuuripolitiikan kertomuksia kerrotaan kentällä näkyvimmin ja eniten. Niillä on käyttäytymistä ohjaava, tulkitseva ja perusteleva luonne. Ne otetaan vastaan itsestäänselvyyksinä, tietynä aikana ja tietyssä paikassa pätevinä totuuksina. Dominoivat kertomukset kertovat, mikä on oikein ja väärin, kaunista ja rumaa, tärkeää ja epäolennaista sekä totta ja epätotta. (Jordan & Weedon 1995, 463.) Hegemoniset kertomukset antavat sen vaikutelman, että ne edustavat kentän yhteistä intressiä. Instituutio-naalinen kulttuuripolitiikka tuottaa tällaisia konsensusta hakevia ja ikään kuin ideologiattomia legitimaatiokertomuksia virallisissa dokumenteissaan: laeissa, ohjeissa, määräyksissä, komitean mietinnöissä jne. (Onsér-Franzén 1992, 42-44, 244).

Suomessa kulttuuripoliittiset tutkimukset ovat keskittyneet poliittis-hallinnollisen järjestelmän edustamaan ns. viralliseen kulttuuripolitiikkaan (ks. Ahponen 1991a, 20). Niille on ollut tyypillistä sektorikohtainen tarkastelu: kansalaisopistot, kirjastot, kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoiminta sekä taidealat ovat saaneet omat historiansa ja aikalaisanalyysinsä. Kulttuuripolitiikkaa on vaiheistettu periodeihin, ikään kuin tiettyinä aikoina olisi ollut vain yksi kulttuuripolitiikka. Kulttuuripolitiikkaa ei ole tutkittu niinkään poliittikkana, vaan hallintona tai vakiintuneena kenttänä, jossa toimijoilla on staattiset taisteluasemat suhteessa toisiinsa. Tosin poikkeuksia tutkimuksissa on. Esimerkiksi Pirkkoliisa Ahponen (1991a) on väitöskirjassaan tuonut esiin kulttuuripolitiikan institutionaalisen oikeuttamisen takana olevia hegemonisia ortodoksiapyrkimyksiä. Merja Hurrin (1993) väitöskirja valaisee kulttuurikamppailujen jatkuvuutta. Hän hahmottaa kulttuurijournalismin paradigmoja, kulttuuriosastoja eri aikoina hallinneita arvoja ja päämääriä, mutta tuo ne esiin kulttuurikamppailujen tuloksina ja uusien haastamina. Taisteluja käydään jatkuvasti niin "nuorten" ja "vanhojen" kuin "konservatiivien" ja "radikaalien" välillä.

Ajatus yhdestä, kutakin aikakautta hallitsevasta kulttuuripolitiikasta nojaa siihen käsitykseen, että politiikan toimijoilla on keskenään yhteisiä nimittäjiä ja juuri nämä toimijat muodostavat kulttuuripolitiikan kentän. Gerhard Schulzen (1992, 514) mielestä julkisesti tuettu kulttuuripolitiikka on saavuttanut yhteiskunnallisen legitimaationsa tällaisen yhteiseen ideologiaan perustuvan retorikan avulla. Verovaroin tuettu kulttuuripolitiikka on ympäröity hyvyyden sädekehällä. Harva uskaltanut väittää, että kulttuuripolitiikalla olisi vahingollisia vaikutuksia. Sen tehtävänähän on nimenomaan edistää asioita: esimerkiksi yksilön itsensäkehittämistä, yhteiskunnallista integraatiota, kansallista ja paikallista identiteettiä, kulttuuriperintöä, taidetta ja tiedettä. Kulttuuripoliittinen retoriikka pyrkii tyypillisesti vakuuttamaan (ja näin saamaan aikaan konsensuksen siitä), että julkinen kulttuurin edistäminen on yksiselitteisesti hyvä ja samalla välttämätön asia. Ahponen (1991a, 211) on huomauttanut, että virallisessa kulttuuripolitiikassa on ideaalina usein kulttuuritoiminnan vapaaehtoisuus ja paikallisuus. Instituutioiden tehtävänä on "vain" resurssointi: toiminnan tukeminen, ohjaus, koordinointi, evaluointi ja vastuu koko funktionaalista organisaatiosta.

Suomalaista kulttuuripolitiikkaa vaiheistavia tutkimuksia on useita. Esimerkiksi Pirkkoliisa Ahponen (1991a) ja Anita Kangas (1994) ovat tarkastelleet kulttuuripolitiikkaa virallisuontoisten dokumenttien sisältämien ideaalien, intressien ja ideologioiden perusteella. Ilkka Heiskanen (1994) on päätenyt tutkijoiden näkemyksiä kokoavaan kolmijakoon: kansalliseen, hyvinvointivaltiolliseen ja vielä täsmällistä nimeä vailla olevaan "kolmanteen kulttuuripoliittiseen pitkään linjaan". Kansallinen pitkä linja kesti 1800-luvun alkupuolelta aina 1960-luvun alkuun. Sitä seurasi hyvinvointivaltiollinen perusideologia, joka nyt 1990-luvulla on rapautumassa uudelleenlaiseksi kulttuuripolitiikaksi. Vaikka Heiskanen tyypistää suomalaisen kulttuuripolitiikan kolmeen historialliseen jaksoon, hän kuitenkin korostaa, että näitä linjoja koko ajan kehiteltiin ja koeteltiin niiden valtakauden aikana. Kyseessä ovat siis kulttuuripolitiikan rutinoituneet puolet, jotka ovat olleet politiikan hyökkäyksen kohteena. Kansallisen prototyypin peruspremissit romuttuivat vähitellen 1960- ja 1970-lukujen kuluessa, ja

tilalle nousi uusi hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan paradigma. Ja vastaavasti elämme myös nyt paradigman vaihtumisen aikaa.

Greimasin (1980) aktanttimallin avulla voidaan kaikista kolmesta kulttuuripolitiikan linjanvedosta identifoida kulloisenkin hegemonisen projektin strategia. Näin muodostuvat sankarikertomukset ovat ikäänkuin draamaa, jossa subjekti etsii objektia täyttääkseen tietyn tyhjiön. Vastustaja pyrkii estämään subjektin toiminnan. Lähettäjä mahdollistaa etsityn objektin välittämisen vastaanottajalle. Greimasin malli pelkistää vallitsevan linjan politiikaksi, jolla on tulevaisuusorientaatio (tavoitteet) ja vastustamisen intentio. Historiallisissa teksteissä tällaisia kertomuksia ei esiinny näin paljaina ja yksinkertaistettuina, vaan niissä perustelut ovat vivahteikkaampia ja eivät niin yksiselitteisiä. Aktanttimalliin pelkistetyt legitimaatiokertomukset korostavat vakiintuneen kulttuuripolitiikan poliittista puolta: sekin pitää sisällään vastustamisen intention sekä tarpeen vakuuttaa yleisönsä, olla oikeassa ja voittaa mielipiteet puolelleen (sankaruus). Kulttuuripolitiikka on liikettä kohti eri- ja samanmielisyyttä. Kulttuuripoliittinen ideologia on samanaikaisesti sekä positiivinen ja houkutteleva projekti että tiettyjen asioiden ja määritelmien negaatiota ja kieltämistä (Ryan 1989, 113).

4.1 Kansallisen kulttuurin prototyyppi

Heiskanen (1994) on luonnehtinut ensimmäistä suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkää linjaa kansallisen kulttuurin prototyyppiksi. Ruotsinkielisen sivistyneistön kansallisromanttisesta harrastuneisuudesta kehittyi fennomaanien yhtenäisen ja yksimielisen kansakunnan rakennusprojekti: näkemys Suomesta, Suomen luonnosta, kansasta ja suomalaisesta luonteesta. Kansallisen kulttuurin prototyypin sankari oli kutsumuksellinen kansanvalistaja. Hänen ideologiansa taustalla on snellmanilainen unelma sivistyneestä ihmisestä, joka toimii aina omasta tahdostaan lainmukaisesti. Sivistyneen ihmisen tunnusmerkkejä ovat aktiivisuus, toiminta yleisen ja sitä kautta myös oman itsensä jalostamiseksi. (Pulkinen 1987, 65-68.) Kansanvalistaja-sankarin tehtävänä oli rakentaa yhtenäinen kansallisvaltio luomalla kansallinen kulttuuri ja sivistyneet kansalaiset (Alapuro & Stenius 1987).

Julkisen vallan roolin fennomaanit näkivät yövartiomaisena, klassisen liberalismin mukaisesti. Julkisen vallan tuli toimia näkymättömästi ja puuttua sosiaaliseen ja taloudelliseen elämään vain vähän. Sen tärkein tehtävä oli luoda vapaille markkinoille suotuisat ja turvalliset olot. (Ks. esim. Nikkilä 1986, 5 ja Pulkinen 1987.) Kulttuurityö oli sivistyneistön paternalistista vapaaehtoistyötä. Fennomaanien ohjailmien valtakunnallisten kansalaisjärjestöjen tehtävä ei ollut liittää ihmisiä niinkään lähiyhteisöön kuin ylipaikalliseen (kansalliseen) ajatteluun. Ihmisiä opetettiin rakastamaan isänmaata ja yleensä kotiseutuaan. (Alapuro & Stenius 1987 ja Liikanen 1987.)

Ylevöitetty kansankulttuuri erotettiin rahvaan riennoista, korkeakulttuuri viihteestä. Huonoja tapoja, pinnallisuutta ja passiivisuutta vastaan taisteltiin. Kansanvalistaja koki jakamansa kulttuurin edustavan syvällisiä, ihanteellisia ja

ikuisia arvoja. Kansanvalistuksellisuuden korkeakulttuurinen motiivi perustui elitismille ja kulttuuriseen idealismiin. Kulttuurityön funktio oli kasvattaa rahvaasta kunnan kansalaisia ja työntekijöitä, taata yhteiskuntarauha sekä luoda yhtenäinen kansakunta. (Ks. esim. Sulkunen 1988, 21 ja 24 ja Tuomisto 1991, 46-47.) Kulttuuripolitiikan yhteiskunnalliset vaikutukset perustelivat julkista tukea. Kulttuuripolitiikan strategia oli selkeästi kaksijakoinen: toisaalta kansanvalistaminen (sosiaalisaatio), toisaalta korkeakulttuuristen huippusaavutusten tukeminen (individualisaatio).

Korkeakulttuurinen motiivi (Schulze 1992, 499, 515-517) perustelee tyyppillisesti institutionaalisen kulttuuritarjonnan tukemista ja kehittämistä. Motiivi pitää sisällään usein myös valistuksellisen lähtökohdan: ihmiset kasvatetaan yleisöksi ymmärtämään eliittikulttuuria. Julkiset paikalliset kulttuuripalvelut ovat vaihtoehto kaupalliselle ja kansainväliselle viihdetarjonnalle. Korkeakulttuurinen motiivi tekee eron 'arvokkaan' ja 'arvottoman' kulttuurin välillä. Tällöin julkinen kulttuuripolitiikka näkee itsensä pinnallisuuden ja taloudellisen rationaliteetin vastavoimana. Kulttuuri tuo jotain 'syvällistä', 'ihanteellista' ja 'ikuista' maailmaan. Kulttuuri vapauttaa 'luovuutta', kulttuuri 'koskettaa' ja sen avulla ihminen sekä yhteisö voivat löytää 'identiteettinsä'.

Korkeakulttuurinen kulttuuripolitiikka korostaa kulttuurin vaatavuutta miellyttävyyden sijaan. Tällaisen kulttuuripolitiikan paradoksi on kuitenkin se, että sekin joutuu hakemaan yleisön hyväksyntää muun muassa näytävyydellä, näkyvyydellä ja korostetulla imagolla. Tällöin on vaarana, että kulttuurin 'syvyys' latistuu julistukselliseksi pinnaksi ja pohjimmiltaan kulttuuripolitiikka mukautuu vain miellyttämään ihmisiä. (mt., 515-517.) Suomessa korkeakulttuurisen kulttuuripolitiikan valtakautena on pidetty aikaa ennen 1960-lukua. Tosin korkeakulttuurinen motiivi on mukana edelleenkin osaltaan perustelemassa kulttuuripolitiikkaa. (Kangas 1994.) Kuviossa 4 on esitetty korkeakulttuurisen, kansallisen prototyypin aktanttimalli.

AKTANTTI KANSALLINEN PROTOTYYPPI

SANKARI	kutsumuksellinen kansanvalistaja
TEHTÄVÄ	sivistynyt kansalainen, yhtenäinen kansakunta, kansallinen kulttuuri
KOHDE	"rahvas" ja kansakunta
STRATEGIA	kansanvalistus, huippujen tukeminen
VIHOLLINEN	"sivistymättömyys", erityisintressit
MAASTO	kansallisvaltio

KUVIO 4 Kansallisen prototyypin sankaritarina

4.2 Hyvinvointivaltiollinen linja

Toisen maailmansodan jälkeen alkoi vakiintua ns. hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka. Sen sankari oli ammatillistuva kulttuurihallinto. Tehtävä oli saada Suomeen koko maan kattava, laadukkaitten kulttuuripalvelujen verkko ja aktivoida kansalaisia kulttuurin pariin. Moderni teollisuusvaltio tarvitsi itseään jatkuvasti kehittäviä kansalaisia ja työntekijöitä. (Numminen 1964.) Hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka nojasi länsimaiseen demokratiakäsitykseen, jonka keskeisenä sisältönä on kansalaisten tasa-arvoisuus (Kuusi 1961, 5 ja Numminen 1964, 19-21). Tasa-arvoa ei tulkittu ainoastaan samanlaisten mahdollisuuksien tarjoamisena, vaan myös eri ihmisryhmien tarpeiden erilaisuuden hyväksymisenä (ks. esim. KM 1974:2). Kulttuuripolitiikassa oli näin kaksi rinnakkaista tulkintaa tasa-arvon tavoitteesta: korkeakulttuurin demokratisointi ja kulttuuridemokratia (Kangas 1983, 16-18).

Kulttuurin demokratisoinnilla tarkoitettiin kulttuuripalvelusten hajauttamista niin, että koko väestöllä olisi tasa-arvoiset mahdollisuudet käyttää niitä. Korkeakulttuuria ja asiantuntijapalveluita vietiin tasaisesti eri alueille ja ihmisryhmiin (potentiaalistenkin) käyttäjien ulottuville. Kulttuurin demokratisoinnin perusoletuksia on, että kaikilla ihmisillä on kyky yhteiskunnan voimavarojen hyväksikäyttöön. Kaikki sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset esteet ovat poistettavissa, ja ne on myös poistettava. Kulttuuria demokratisoitaessa se nähdään palveluna, jonka tasa-arvoinen jakelu vaatii asiantuntevan ja kattavan kulttuuripalvelujen infrastruktuurin. Tasa-arvoa toteutetaan luomalla uusia virkoja, laitoksia ja rakennuksia, mikä on myös professionaalistuvan kulttuurihallinnon ja taiteen kentän tavoite. (Esim. KM 1965A:8, Numminen 1964 ja Salonen 1967.)

Kulttuuridemokratian tavoite puolestaan toteutuu, kun ihmiset voivat itse luoda ja muokata kulttuuriaan sekä osallistua kulttuuripoliittiseen päätöksentekoon. Kulttuuri liittyy kiinteästi ihmisten elämänmuotoon. Kulttuuripoliittisin toimin stimuloidaan ihmisten omaa luovuutta ja aktiivisuutta. Korkeakulttuurin vastaanottajan ja kansalaisalamaisen tilalle tulee autonominen, itseään toteuttava ihminen. Kulttuuridemokratian periaatteelle perustuvassa kulttuuripolitiikassa ei arvoteta toista kulttuurimuotoa toistaan paremmaksi. Kulttuuripolitiikan keskipisteenä ei ole teos tai muu aikaansaannos, vaan sosiaalinen prosessi sinänsä. Toimintoja ei voi verrata keskenään, mutta niitä voidaan julkisin varoin edistää. Ammatillistuva kulttuurihallinto voi kulttuuridemokratia puolustamalla hankkia itselleen legitimaatiota. (Ahponen 1991a, 19-20.)

Kulttuuripolitiikan sosiokulttuurinen motiivi (Schulze 1992, 500, 518-519) asettuu kaikenlaisia anonyymisiä yhteiskunnallisia voimia vastaan: markkinoita, joukkoviestimiä, isoja organisaatioita, politiikkaa ja tekniikkaa vastaan. Kulttuuripolitiikka haluaa 'vapauttaa' ihmisten elämismaailman (Habermas 1987) ulkopuolisesta ohjailusta. Sosiokulttuurisen motiivin paradoksi piilee siinä, että taistellessaan yksilön holhousta vastaan virallinen kulttuuripolitiikka tulee itse synnyttäneeksi oman rajoittavan asiantuntijainstituutionsa. Yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä on ongelmallista tukea institutionaalisesti.

Pirkkoliisa Ahposen (1991a, 227-235) mukaan virallisuontoisissa dokumenteissa kulttuurin sosiaalinen kehittämiss politiikka alkoi Suomessa vuoden 1974 kulttuuritoimintakomiteasta ja päättyi tavallaan kulttuuritoimintalain säätämiseen vuonna 1980. Erityisesti 1980-luvulta lähtien virallisen kulttuuripolitiikan retoriikassa on korostettu regionalismia, paikallisuuden ja paikallisyhteisöjen merkitystä kulttuuriensa määrittelijöinä ja toteuttajina. Alueiden ja väestöryhmien omaleimaisuus, omaehtoisuus ja omatoimisuus tulivat kulttuuripolitiikan ideaalisiksi tavoitteiksi. Ahponen (1991a, 235-240) on kutsunut tätä vaihetta kulttuuriseksi yhteiskuntapolitiikaksi. Kangas (1994, 34) nimittää samaa ajanjaksoa vakauttamisen ajaksi, joka tarkoittaa lähinnä institutionaalisen kulttuuripolitiikan määrällistä kukoistuskautta.

Kankaan (1990) mukaan suomalaisessa (vakiintuneessa) kulttuuripolitiikassa on painottunut nimenomaan kulttuurin demokratisoinnin idea kulttuuridemokratian kustannuksella. Tuloksena ovat olleet samankaltaiset, rinnakkaiset ja osin päällekkäisetkin kulttuuripalvelu- ja kontrollijärjestelmät. Habermasin (1987, 199-200) mielestä hyvinvointivaltiolla on ollut tyypillistä tavoitteen ja keinon välinen ristiriita. Tavoitteena on tasavertaisesti rakentuneiden elämismailmojen luominen, yksilön itsensä toteuttamisen mahdollistaminen ja spontaanisuus. Mutta niitä on erittäin vaikea yrittää toteuttaa hallinnollisesti tai oikeudellisesti. Tuloksena on helposti kansalaisille etäinen ja kasvoton järjestelmä. Hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka sotii paikallisuutta ja poikkeuksia vastaan (ks. Bauman 1993, 82-83, 135) siinä missä kansallinen kulttuuripolitiikan prototyyppikin. Kärjistetysti voisi jopa väittää, että hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka on vain kansallisen prototyypin tasa-arvopainotteisempi jatke. Siirtymä vaiheesta toiseen ei merkinnyt radikaalisti uutta kulttuuripolitiikkaa, vaan korkeakulttuurinen valistustyö sai rinnalleen tasa-arvon korostuksen, mikä laajensi kulttuurin aluetta ja kulttuurityön kohdejoukkoa. Kuviossa 5 on hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan aktanttimalli.

AKTANTTI HYVINVOINTIVALTIOLLINEN LINJA

SANKARI	ammattillistunut, sektoroitunut kulttuurihallinto
TEHTÄVÄ	tasa-arvo
KOHDE	kansalaiset, asiakkaat
STRATEGIA	kulttuuridemokratia, kulttuurin demokratisointi kulttuuripalveluja tarjoamalla
VIHOLLINEN	kaupallisuus, viihde
MAASTO	hyvinvointivaltio

KUVIO 5 Hyvinvointivaltiollisen linjan sankaritarina

4.3 Kolmas pitkä linja?

Kulttuuripolitiikan hyvinvointivaltiollinen kausi on väistymässä, mutta mikään uusi selkeä linjanveto ei ole sitä korvannut. Heiskasen (1994, 9) mielestä kulttuurihallinto etsii parhaillaan uutta legitimaatiokertomustaan, mutta uuden kansallisen tason kulttuuripoliittisen linjan vakiinnuttaminen tulee olemaan vaikeaa. Esimerkiksi Kupoli (KM 1992:36) ei ole selkeä kulttuuripoliittinen ohjelma, ellei juuri kaiken moninaisuutta katsota siksi. Kulttuuripolitiikan sankareita, tehtäviä, kohteita ja strategioita on useita. Vihollinen näyttää kuitenkin olevan yksi ja sama: kansallinen ja hyvinvointivaltiollinen tapa hoitaa paikallista kulttuuripolitiikkaa. Myös toimintamaasto on käsitteenä yhteinen: kansainvälinen markkinayhteiskunta, jatkuva muutoksen maailma.

Kulttuuripolitiikan suuntauksien moninaisuutta on korostanut myös esimerkiksi Henry (1993, 133-135) eritellessään brittiläisen vapaa-aikapolitiikan orientaatioita 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Paikallinen kulttuuripolitiikka koostuu hänen mukaansa ainakin seitsemästä erityyppisestä kehittämislinjauksesta (policysta). Perinteinen palveluiden kehittämissuuntaus haluaa ylläpitää ja, jos vain mahdollista, myös laajentaa olemassaolevia julkisia kulttuuripalveluita. Palveluidenkehittäjät luottavat kunnallisiin kulttuuriprofessioihin. Paikallisyhteisön kehittäjät kiinnittävät huomiota ihmisten itseilmaisun ja osallistumismahdollisuuksien parantamiseen. Cultural politics -suuntaus pitää kulttuuripolitiikkaa (policy) poliittisen toiminnan (politics) välineenä. Minimalistinen kulttuuripolitiikka on eräänlainen tyypillinen veronmaksajan ideologia. Siinä korostuu tiukka kustannuskontrolli ja julkisten hyvinvointipalveluiden riisuttu malli. Voluntarismissa ei niinkään painoteta kustannusten leikkauksia, vaan katsotaan, että vapaaehtoissektori on joustavin ja tehokkain tapa tuottaa palveluita. Usein voluntaristi haluaa suunnata julkista tukea vapaaehtoistyöhön. "Yrittäjyys-tyyli" korvaisi julkiset kulttuurimenojen leikkaukset hyödyntämällä markkinoiden tarjoamia mahdollisuuksia. Taloudellista kehittämistä painottavat kulttuuripolitiikot uskovat, että paikalliset vapaa-ajan ja kulttuuriinvestoinnit stimuloivat paikallista elinkeinoelämää ja yleensä taloutta.

Juuri taloudellisen rationaliteetin ja talouden toimintatapojen korostamista voidaan pitää yhtenä tyypillisenä 1990-luvun julkisen kulttuuripolitiikan retoriikan trendinä. Kulttuuripolitiikan taloudellinen motiivi on ollut laajalti esillä julkisessa kulttuuripoliittisessa keskustelussa kaikkialla Euroopassa. Kulttuuria on "välineellistetty", "hyödykkeistetty" tai "markkinoistettu". Kulttuurin julkisen "tukemisen" sijaan on puhuttu kulttuuriin "investoimisesta". Kulttuuri "kannattaa": tuo yrityksiä, työpaikkoja ja matkailumarkkoja alueelle. (Ks. esim. Bianchini 1993, Duelund 1993 ja Schulze 1992, 500-501.) Kulttuuritarjontaa on ryhdytty tarkastelemaan ennen kaikkea "kilpailutalouden" viitekehyksessä tuotteiden markkinointina, jossa kulutuskysyntä ja kannattavuus ovat toiminnan menestyksellisyyden mittareita (Alasuutari 1996, 225).

Julkisen kulttuuripolitiikan retorinen siirtymä "taloudelliseen tehokkuuteen" näkyy myös kulttuurihallinnon viranhaltijoiden muuttumisena "manageriksi" ja palveluiden käyttäjien vastaanottajista "kuluttajiksi". Kulttuuripolitiikan 'uutuus' ilmenee uudenlaisina tulkintoina kulttuurista, politiikasta ja pai-

kallisuudestakin. Kulttuuripolitiikka voi olla esimerkiksi, painotuksesta riippuen, osa elämyspolitiikkaa (Schulze 1992), elämänpolitiikkaa (Giddens 1991) tai instrumentaalista paikallispolitiikkaa (Duelund 1993). Tarkastelen näistä kolmesta näkökulmasta yhteenkokoavasti eri tutkijoiden näkemyksiä kulttuuripoliittisesta murroksesta. Vertailun vuoksi rakennan niistäkin yhteisen sankaritarinan luvussa 4.3.4.

4.3.1 Elämyspolitiikkaa

Kansallinen prototyyppi ja hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka profiloituvat molemmat hyötyä tavoittelevan kaupallisuuden sekä keveän ja passivoivan viihteen vastavoimiksi. Elämisyhteiskunnassa julkiset kulttuuripalvelut kamppailevat olemassaolostaan elämysmarkkinoilla. Kuluttajaa ohjaa sisäinen, psykofyysinen elämysrationaliteetti: hän etsii subjektiivisesti palkitsevana koettuja elämyksiä. Jos elämysprojekti epäonnistuu, epäonnistuminen johtuu ihmisestä itsestään. Ihminen ei vastaanota mekaanisesti elämyksiä, vaan tuottaa ne itse. Näin jokainen on vastuussa omista elämyksistään. Elämysprojektin alussa on aina epävarmuus: mitä oikein haluan - ja lopussa pettymyksen riski: en saavuttanutkaan kuvittelemaani elämystä. (Schulze 1992, 14, 33-44, 60-67 ja 449-450.)

Päästäkseen epävarmuudestaan ja lisätäkseen turvallisuudentunnettaan elämysten kysyjä turvautuu elämysmarkkinoiden tarjontaan. Schulze (1992, 423) näkee elämysmarkkinat kulttuurituotteiden kysynnän ja tarjonnan mekanismiksi, jossa tuottajat ja kuluttajat reagoivat "symmetrisesti". Tämä tarkoittaa tietynlaista strategista toimintaa. Kyse ei ole vain kuluttajien manipuloinnista ja suggeroinnista, vaan eräänlaisesta kompromissista elämystentuottajan ja -kuluttajan välillä. (Noro 1995, 131.) Kuluttajien systemaattinen ja massiivinen elämysten etsintä mahdollistaa elämysmarkkinat.

Elämysmarkkinoilla julkinen kulttuuripolitiikka on vain yksi toimija muiden joukossa. Elämysten kuluttaja ei tee eroa sen suhteen, onko elämys kunnallisesti vai kaupallisesti tuotettu. Pääasia on, että hän kuvittelee sen avulla pystyvänsä saavuttamaan haluamansa elämyksen. Elämyksellisyys on markkinavälittynyttä ja julkisuudessa koodattua. Kulttuurin arvostusperusteeksi nostetaan subjektiivisen mielihyvän ja elämysten tuottamiskyky. Kulttuurimuotoja ei voi enää arvottaa toinen toistaan paremmaksi muuten kuin henkilökohtaisten mieltymysten mukaisesti, mitä voi pitää kulttuuridemokratian ideaalin kulminaatiopisteenä. Kulttuuritarjonta seuraa yleisönmakua. Menestyvä kulttuuri on sellaista, joka myy hyvin. Yleisömenestyksestä ja julkisuudesta tulee menestymisen mittari julkisessakin kulttuuripolitiikassa, vaikka julkilausutut tavoitteet ehkä ovatkin muualla. Julkisen kulttuuripolitiikan on alistuttava miellyttämään eriytyneitä elämysyleisöjä. (Schulze 1992, 419-427, 438-439, 449-450, 506-507, 516-517.)

Elämysmarkkinoiden luoma kuva valinnanmahdollisuuksista ei tee yksilön elämää helpoksi. Hänen on pakko valita. Hän ei kuitenkaan välttämättä tiedä, millä perusteella tehdä valintansa. Epävarmuudessaan ja sisäistä mielihyvää etsiessään ihminen rakentaa ja muuttaa identiteettiään yhä uudelleen.

Identiteetti on valinnan, tyylin ja käytöksen asia; ei moraalin tai psykologian. Identiteetti on peli, jota yksilö pelaa jatkuvasti. Modernin luoma autonominen, syvähenkinen ja suhteellisen pysyvä identiteetti fragmentoituu ja katoaa. Enää ei ole niin varmaa, kuka kukin on ja missä hänen paikkansa yhteiskunnassa sijaitsee. Postmoderni ihminen voi ottaa näytteille ja kokeilla erilaisia identiteetin ja sosiaalisen muotoja kuin vaateostoksilla ikään. (Ks. Shields 1992, 15-16.)

Elämispainotteisessa kulttuuripolitiikan retoriikassa julkisen kulttuuripolitiikan sankari on kulttuuriyrittäjä. Hän luo ostovoimaisille kuluttajille jatkuvasti uusia elämyksiä, näkemisen ja kokemisen arvoista. Kuluttajan mielihalut määräävät, millainen kulttuuri menestyy. Kulttuuripalveluja mitoitetaan erilaisille kuluttajaryhmille ja kulutustyyyleille sopiviksi tuotteiksi. Kuluttajien mielihaluja pyritään manipuloimaan, jotta nämä valitsisivat tarjottuja vaihtoehtoja. Äärimmillään kuluttajan kulttuuripolitiikka on pelkkää kaupallisuuteen perustuvaa vetonaula- ja ostoskeskuskulttuuria. Pirkkoliisa Ahponen (1994) on nimittänyt kuluttajan kulttuuripolitiikkaa turismipolitiikaksi. Markkinaperusteinen turismikulttuuri on vapaa-ajan viihdettä suurimittaisina tai usein kertautuvina simulaatiotapahtumina; yleisölle ja medialle näyttävästi markkinoituina speaktaakkeleina, tähtikulttina ja megaproduktioina.

Elämismarkkinoilla vallitsee asymmetria kuitenkin siinä mielessä, että elämysten tuottajaa ohjaa muukin kuin elämysintressi, esimerkiksi voitontavoittelu (Schulze 1992, 437). Elämispolitiikka voidaan tulkita myös uudelleenlaiseksi, kulttuurisesti legitimoiduksi sosiaalseksi eriarvoistumiseksi. Kun elämä nähdään valintana eri elämäntapojen välillä, yksilön paikka elämässä määrittäyty valinnan tai valinnan epäonnistumisen lopputuloksena. Autonomiaan ja valintaan perustuva hallinta erottaa toisistaan ne, joilla on valintojen edellyttämät materiaaliset, subjektiiviset ja kulttuuriset resurssit, ja ne, joilla niitä ei ole. (Rose 1995, 54-55.) Elämyksiä ei ole myöskään tarjolla kaikille samalla tavoin. Edelleenkin kulttuuripolitiikassa on mahdollista esittää palveluiden saatavuuden ongelma. (Ks. Cahill 1994, 173, 185 ja 190.)

4.3.2 Elämänpolitiikkaa

Kansallisen prototyypin ja hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan käsitys politiikasta on klassinen aristotelilainen näkemys. Ensimmäisen tavoitteena on tuottaa yhteistä hyvää palvelevia kansalaisalamaisia, toinen huolehtii kansalaisten mahdollisuuksista yhteiseen hyvään. Nämä politiikkanäkemykset kyseenalaistavaa 1990-luvun kulttuuripoliittista retoriikkaa luonnehtii ainakin kaksi seikkaa. Ensinnäkin kulttuuripolitiikan toiminta-areena nähdään joustavana verkostona, jossa intressien moninaisuus ja vastakkaisuuskin hyväksytään politiikan lähtökohtina. Poliittis-hallinnollisen järjestelmän suhde muuhun yhteiskuntaan muuttuu autoritaarisesta hallinnoinnista poliittiseksi suhteeksi. Se on vain yksi toimija muiden joukossa eikä 'määräävä' osapuoli. Melucci (1988, 251) määrittelee julkisen vallan tehtäväksi epävarmuuden vähentämisen ja vastakkaisten intressien sovittamisen päätöksien avulla. Toiseksi politiikkaan tulevat mukaan myös ihmisten arkielämän ja henkilökohtaiset ratkaisut.

Anthony Giddensin (1991, 214-215) käsite elämänpolitiikka kuvaa moninaisten elämäntyylien ja -valintojen politiikkaa. Elämänpolitiikka on kiistoja ja taisteluja siitä, "kuinka meidän (yksilönä ja ihmiskuntana) tulisi elää". Giddensin (1991) elämänpolitiikassa korostetaan ihmisen toisaalta pakkoa ja toisaalta mahdollisuutta tehdä valintoja. Yksilöllistyminen on paitsi vapautta myös erillisyyden luomaa turvattomuutta. Yksilö on tuomittu elinikäiseen itsensä löytämisen ja elämän tarkoituksen pohtimisen prosessiin, "minän refleksiiviseen projektiin". Hän joutuu toistuvasti vastaamaan eksistentiaalisiin, moraalisiin ja elämäntyyllisiin kysymyksiin. Hän tavallaan kirjoittaa koko ajan omaa elämäkertansa kyetäkseen selittämään ympäristöään, omaa tilannettaan ja käytöstään. Hän reflektoi asiantuntijoiden keskenään ristiriitaisia tietoja ja näkemyksiä käytännön elämäänsä ja ratkaisuihinsa. Yksilö luo ja ylläpitää identiteettiään rakentamansa "elämäkerran" avulla.

Elämänpolitiikassa arvot ymmärretään minuuteen läheisesti kytkeytyvinä. Sen ihmiskuva korostaa itsensä toteuttamista, ja sen politiikan perustana ovat yksityiselämä, henkilökohtainen elämäntilanne ja elämäntyyli. Yksilöllä on kyky tietää omat tarpeensa ja tehdä moraaliset ratkaisunsa, omalla vastuullaan. (mt., 214-215). Toisaalta jo yhdelläkin ihmisellä voi olla hyvinkin monitahoisia sitoumuksia. Hän on toisissa asioissa aktiivinen, toisissa passiivinen. Häntä voi luonnehtia sekä edistykselliseksi että konservatiiviseksi. Esimerkiksi keski-ikäisenä, naisena ja kuvataiteilijana ihminen saattaa huomata itsessään keskenään jo kolme keskenään ristiriitaista puolta suhtautumisessaan taiteilija-apurahojen jakoperusteisiin.

Elämänpolitiikka ei nojaa suuriin ideologioihin. Kokonaisvaltaiset kaikkia koskettavat yhteiskunnalliset ohjelmat universaaleine periaatteineen ja kauaskantoisine päämäärineen ovat menettäneet uskottavuuttaan. Elämänpolitiikka avaa tavallaan vapautuksen vision. Yksilö kohoaa determinoituneesta traditioiden tai asiantuntijoiden ohjailemasta käyttäytymisestä kohti tietoista toimintaa. (Kivivuori 1996, 137.) Itseään toteuttava yksilö ei ole välttämättä kiinnostunut yleisistä asioista, demokratiasta ja muiden emansipaatiosta. Hän tuntee, ettei mikään yksittäinen organisaatio tai ideologia edusta täydellisesti häntä. Halutessaan vaikuttaa hän ei välttämättä tukeudu olemassaoleviin organisaatioihin eikä organisoitumismuotoihin. Elämänpolitiikassa on myös ongelmallista ratkaista yksilöiden keskenään vastakkaiset ja hyvin erilaisille lähtökohdille perustuvat näkemykset "hyvästä elämästä".

Elämänpolitiikassa painottunut julkinen kulttuuripolitiikka nostaa retoriikkaan kulttuurin ja ennen kaikkea yksilön omakohtaisen kosketuksen siihen yhdeksi nykyihmisen selviytymiskeinoksi. Se vastaa minuuden tuottamisen sosiaaliseen kysyntään. Kulttuurin (tiedon, taiteen ja taitojen) avulla ihminen pystyy toteuttamaan itseään, tulkitsemaan maailmaa ja hallitsemaan elämäänsä. Kulttuurin ammattikunnat antavat kulttuuripalvelujen välityksellä ihmisille sosiaalisesti hyväksytyjä keinoja vastata kysymyksiin "kuka minä olen" ja "mihin minä kuulun". Kulttuurin ammattilaiset ovat kuin matkaoppaita, jotka merkitsevät ja informoivat kulloinkin tärkeitä identiteetin rakennuspuita, tai terapeutteja, jotka auttavat potilaan löytämään vastauksensa itse. Kulttuuri on näin turismia tai terapiaa. Asiantuntijat antavat lupauksia yksilön vapaudesta, autonomiasta ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudesta. Kulttuurin asiantun-

tijat puolestaan tarvitsevat ihmisiä, jotka uskovat tarvitsevansa kulttuurin tulkkeja ja välittäjiä.

4.3.3 Instrumentaalista paikallispolitiikkaa

Kansallisen prototyypin käsitys paikallisuudesta on yksi ja romantisoitu malli, joka itse asiassa kieltää paikallisen omaleimaisuuden. Hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan luoma paikallinen kulttuurihallinto ei niinkään tue paikallisia kulttuureja kuin keskittyy varmistamaan samankaltaiset mahdollisuudet kulttuuripalveluihin ympäri Suomea. Duelund (1993) on leimannut 1990-luvun pohjoismaisen kulttuuripolitiikan instrumentaaliseksi paikallispolitiikaksi. Paikallispolitiikkaa se on jo siinä mielessä, että kunnat ovat ottaneet (ja joutuneet ottamaan) paikallisesti julkisen kulttuuripolitiikan omalle vastuulleen. Instrumentaaliseksi nykyistä paikallista kulttuuripolitiikkaa voi Duelundin (1993) mielestä luonnehtia siksi, että kulttuuriin sijoitetuilta resursseilta vaaditaan taoudellista tai muuta hyötyä. Kulttuuri ei ole itseisarvo, vaan väline kuntien ja alueiden kehittämisessä. Kulttuuri on keino lisätä alueen vetovoimaisuutta. Tavoitteena on usein gentrifikaation prosessi, jossa alueen sosiaalista rakennetta yritetään parantaa. Alueelle houkuttelee esimerkiksi menestyviä yrityksiä, maksukykyisiä asukkaita ja turisteja. (Ks. esim. Jauhiainen 1992, 72-73.)

Instrumentaalissa kulttuuripolitiikassa paikallisuutta tuotetaan aktiivisesti kahdesta näkökulmasta: kulttuurisena imagona ja identiteettinä. Pyrkimyksenä on tulla nähdyksi ja koetuksi tietyllä tavalla. (Ks. Ilmonen 1994.) Kunnan ulkoisen imagon on oltava omaleimainen ja houkutteleva; sisäisen identiteetin on luotava sosiaalista integraatiota. Paikallisuuden rakentamiseen voi ironisesti viitata karnevaalinaamioina: sillä peitetään alueen ongelmia, eriarvoisuutta ja konflikteja. Toiset taas näkevät kulttuurin sosiaalisena liimana: kyse on integraation, koheesion ja identiteetin vahvistamisesta. (Bianchini 1993, 14.) Instrumentaalisen kulttuuripolitiikan retoriikassa sankareita ovat kulttuuristrategit, jotka uskovat alueen menestyksekkääseen kehittämiseen nimenomaan kulttuurin avulla.

Paikallisuuden rakentaminen on kuitenkin ongelmallista maailmassa, jossa ei enää ole merkittäviä eroja eri alueiden tai ihmisten välillä. Ihmiset eivät tunne välttämättä yhteenkuuluvuutta samalla paikkakunnalla asuvien kanssa, vaan heidän yhteisönsä muodostuvatkin esimerkiksi jonkin harrastuksen perusteella yli maantieteellisten rajojen. Postmoderni ihmistyyppi ei sitoudu Gemeinschaft-tyyppiseen yhteisöön tai Geschellschaft-tyyppiseen järjestöön. Yksilö valitsee yhteisönsä, joita voi olla monia. Hänen sitoumuksensa saattavat olla keskenään ristiriitaisia. Hän ei välttämättä antaudu niihin koko persoonallaan. Näistä yhteisöistä yksilö pääsee halutessaan pois: hän voi tulla ja mennä niin kuin turisti ikään. Yhteisöllisyys on "kevyttä". Yhteisöt kiinnittyvät usein johonkin esineelliseen toimintaan tai esineeseen. Tällaisia yhteisöjä löytyy nimenomaan vapaa-ajan alueelta. (Noro 1991.) Uudessa yhteisöllisyydessä on kyse hetkellisyydestä, "empatiasta, yhteisöllisyyden halusta, yhteisestä mielenliikutuksesta ja eräänlaisesta samalla aaltopituudella olemisesta" (Maffesoli 1995, 18). Yhdistyksellisyydestä uusyhteisöt eroavat siinä, ettei niillä ole tiettyä pää-

määrää tai tulevaisuusorientaatiota, vaan ne vain suosivat yhdessäolemistä ja nauttivat nykyhetkestä. Uusyhteisöt perustuvat haluun olla samankaltaisten kanssa, vaikka se edellyttäisi erilaisen ulossulkemista (mt., 63.) Bauman (1993, 238) on korostanut, että postmodernilla yhteisöllisyydellä on usein kahdet kasvot: se on moninaisuutta suvaitsevaa, mutta usein myös nurkkakuntaisen kiihkeää.

Postmoderneja yhteisöjä on nimitetty liitoiksi (Bündes) ja uusheimoiksi (neotribes). Traditionaalisesta yhteisöstä ne poikkeavat siinä, että niiltä puuttuu itsensä uusintamisen ja ikuistamisen kyky. Ne ovat yhden asian liikkeitä. Jäsenet kokoontuvat harvoin yhteen. Niitä ei voi rajata yhteen paikkaan, eikä niillä ole yhtä yhteistä tahtoa. Uusheimot ja liitot ovat erikoistuneet usein vain yhteen teemaan, yhdentyypiseen toimintaan ja yhdenlaisiin symboleihin. (mt., 141-143 ja Shields 1992, 15.) Pelkkä hetkellinen tapahtuma tai tuttu figuuri voi kiteyttää joksikin aikaa kollektiivisen hengen ja muodostaa mikroyhteisön. "Sielujen yhteisö" toteutuu säännöllisesti, vaikkakin tilapäisenä ja sattumanvaraisena. Esimerkiksi televisio tekee mahdolliseksi "värähdellä" yhdessä.

Paikallisestikin on havaittavissa arvojen (muotien, olemisen tapojen, elämäntyylien) paljous, joka ilmenee toinen toistaan fragmentaarisempien ideologioiden kakofoniana. Maffesoli käyttääkin metaforaa maailmaan barokkisoitumisesta. (Maffesoli 1995, 48 ja 89 sekä 129.) Vattimon (1991, 20) mukaan yleisen kommunikaation maailma räjähtää "paikallisten" rationaliteettien - etnisten, seksuaalisten, uskonnollisten, kulttuuristen tai esteettisten vähemmistöjen moneudeksi. Ne ottavat itselleen puheoikeuden. Moneuden keskellä ihminen tuntee itsensä kodittomaksi: sitoutuipa hän mihin tahansa, hän on tietoinen valintansa satunnaisuudesta ja rajallisuudesta (ks. myös Rorty 1989, 73-80).

Pirkkoliisa Ahposen (1994) mukaan paikallisidentiteetti tarvitsee "toteumin" (esim. esiinnostetun historian), jonka palvonta ylläpitää yhteisön elinvoimaa ja jonka ympärillä ollaan yhteisyydessä. Esimerkiksi pyhiinvaellukset museoihin siellä noudatettavine rituaaleineen vahvistavat yhteisöllistä kokemusta ja palvelevat näin osana yhteisön kulttuurista integrointia. Paikallisyhteisökin, niin kuin muutkin postyhteisöt, on olemassa vain, jos onnistutaan luomaan elämys sen olemassaolosta. Alue voi esimerkiksi lähteä tulkitsemaan uudelleen juuriaan: kirjoittamaan historiaansa (tavallisesti varsin pinnallisesti, valikoidusti ja romantisoidusti) ja luomaan samalla yhteisiä symboleja, tapoja ja perinteitä. Tavoitteena on löytää paikallinen omaleimaisuus ja yhteisö. Taiteilijat ja kulttuuriaktivistit ovat oppaina alueen imagoon ja identiteettiin nostamalla ympäristöstä esiin historiaa ja muita kulttuurisesti arvokkaita elementtejä. Alueet, joilta ns. puuttuu mielenkiintoinen menneisyys, saattavat kehittää ympäröivästä luonnosta vetovoimansa ainekset. Jotkut kunnat ovat tuoneet alueelleen uuden imagon ytimen: vaikkapa teemapuiston tai kylpylän. (Zukin 1992.)

Instrumentaalisessa paikalliskulttuuripolitiikassa kuntia ja alueita katsellaan eräänlaisesta "jumalansilmä-perspektiivistä". Katse kohdistuu territorion sisäpuolella asuviin ihmisiin - kuntalaisiin, heimoon tms. - yhtenäisenä joukkona, jolla on "yhteisiä asioita" ja jopa yhteinen intressi. Kyseessä ei ole siis poliittinen yhteisö, joka muodostuu aina yksilöiden ja ryhmien erityisintresseis-

tä. Instrumentaalisen paikalliskulttuuripolitiikan näkemä yhteisöllisyys on ideaalista ja julistuksellista. (Ks. Häkli 1993, 8-9).

4.3.4 Kolmannen kulttuuripoliittisen linjan sankaritarina

Painotuksen mukaan uuden virallisen kulttuuripolitiikan (esim. KM 1992:36) sankariksi kohoaa kulttuuriyrittäjä, -terapeutti tai -strategi. Hän hakee kannatusta erilaisilta yleisöiltä. Sankareita yhdistävä piirre näyttää olevan se, että hyvinvointivaltiollisen sektoriprofession tilalle on tullut uudenlainen asiantuntija, joka myy kulttuuria houkuttelevana tuotteena elämystenkuluttajille, terapiana tai opastuksena identiteettiään etsiville yksilöille ja aseena alueille, jotka taistelevat taloudellisen menestyksen tai olemassaolonsa puolesta "kansainvälisessä kilpailussa" ja "jatkuvan muutoksen maailmassa". Kolmas pitkä linja vaikuttaa vaihtoehdoiltaan lavealta: kulttuuripolitiikka jakaantuu niin julkisen hallinnon, vapaiden markkinoiden kuin ns. kolmannen sektorin harteille (mt., 13, 18 ja 20). Keskeistä uudentyypisessä asiantuntijuudessa on valmius markkinoida ja myydä osaamistaan ja koko toimintaansa julkisuudessa tuotteena: mielikuvina, tuotepaketteina sekä yleensä aikaan ja paikkaan sopivina positiivisina toiminnallisina merkkisarvoina (esimerkiksi tehokkuutena, tuotavuutena, innovatiivisuutena ja dynaamisuutena).

Kolmannen kulttuuripoliittisen pitkän linjan maasto on jatkuva muutoksen maailma. "Jatkuva muutos" on hyväksytty elämän keskeiseksi tekijäksi (Korpipää & Saarela 1995, 41). "Yhteiskunnalliset muutokset ovat nopeita ja vaikeita ennakoita", todetaan Kupolissa (KM 1992:36, 13). Tällaiset toteamukset voidaan koota yhteen riskin käsitteen avulla. Eräsaaren (1996, 27) mukaan riski tarkoittaa outojen asioiden tietämistä tai niiden vetämistä ratkaisu- ja päätöstilanteisiin. 'Riskistä' on tullut julkisessa keskustelussa minkä tahansa ei hyväksyttävissä olevan vaaran tai uhan "merkitsijä, peittäjä tai koristelijä". Muutoksen korostaminen tarkoittaa, että jatkuvuutta ei uskota olevan, vaan jatkuvuuden sijaan on pikemminkin epävarmoja mahdollisuuksia. Riskiretoriikka suuntautuu epävarmuuden ja tietämättömyyden lisääntymistä vastaan. Sen avulla kesytetään muutosta, organisoitaan tietämättömyyttä ja rajoitetaan monimutkaisuutta. Ideana 'riski' houkuttelee ajattelemaan, että toiminnan satunnaisuus ja henkilökohtainen vapaus voisivat olla sukua toisilleen. (mt., 25 ja 35.)

Viimeaikaisissa kulttuuripoliittisissa ohjelmissa ja linjanvedoissa tuntuu olevan toiminta-ajatuksena jonkinlainen "positiivinen riski-ideologia" tai "riskikasvatus" (mt., 39): kuntalaisten tulee oppia ottamaan riskejä, päättämään omista asioista ja hallitsemaan omat projektinsa. Jos halutaan pysyä kehityksessä mukana, on otettava riskejä. Päätöksentekijöiltä odotetaan esimerkiksi rohkeutta, ennakkoluulottomuutta, nopeutta, joustavuutta, kykyä ideoida ja ajatella sekä substantiaalista asiantuntemusta. (KM 1992:36, 14 ja Korpipää & Saarela 1995, 41.) Heidän on virittäydyttävä "valmiustilaan": "Kun uusi tilanne tulee päälle, on siihen oltava valmiina välittömästi reagoimaan". Toiminta orientoituu ja tuottaa palveluja "asiakkaiden valintojen ja tarpeiden" mukaisesti. (Korpipää & Saarela 1995, 41.) Julkisen kulttuuripolitiikan kannalta "yksilöllinen mosaiikkikulttuuri" (KM 1992:36) aiheuttaa jatkuvaa epävarmuutta,

mutta kuluttajien muuttuviin kulutustottumuksiin ja muihin valintoihin pyritään ennakolta varautumaan ja vastaamaan.

Kaavamaiset ratkaisut, jollaisiksi hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan tulokset tulkitaan, ovat tulleet kolmannessa kulttuuripoliittisessa linjassa mahdolltomiksi. Julkiselta kulttuurihallinnolta vaaditaan muun muassa management-orientaatiota ja -strategioita tuottaakseen ja pitääkseen esillä mahdollisuuksia. Kyse on epävarmuuksien ja riskien organisointiin pohjaavasta kontingenttien mahdollisuuksien osoittamisesta. (Eräsaari 1996, 16 ja 17.) Kulttuuripolitiikan kolmannen linjan sankarit ovat siis jonkinlaisia "mahdollisuus-asiiantuntijoita": yksilöiden elämysten kokemisen ja identiteetin rakentamisen sekä alueiden elinvoimaisuuden mahdollistajia. Kuvio 6 kokoaa kolmannen kulttuuripoliittisen linjan aktanttimallin.

Kulttuuripolitiikan poliittis-hallinnollisen järjestelmän laajalti omaksuma positiivissävyinen riski- ja mahdollisuusretoriikka perustelee lähes toimintaa kuin toimintaa. Tällainen retoriikka on muodostunut tavanomaiseksi ja itsensäselväksi, ikään kuin "muutoksesta" ja "mahdollisuuksista" vallitsisi konsensus kentällä. Samalla itse käsitteet ovat hämärtyneet, kuluneet sekä menettäneet ilmaisuvoimaansa ja "poliittisuuttaan". Kangas (1996) viittaa virkaanastujaisesityksessään Ilkka Heiskasen (mm. 1983) tutkimuksiin ja toteaa, että kulttuuripolitiikan koneistossa jähmettyy sekä kulttuurin että politiikan tieto ja kieli, joista edellisen pitäisi ammentaa uutta luovuutta taiteista ja jälkimmäisten olla todella reaalista, shakin peluun viimeisten siirtojen tietoa ja kieltä. Riski- ja mahdollisuusretoriikka on pikemminkin sementoitunut osaksi vakiintunutta kulttuuripoliittista pelikenttää kuin on osa dynaamista poliittista toimintaa.

AKTANTTI KULTTUURIPOLITIIKAN KOLMAS PITKÄ LINJA

SANKARI	kulttuuriyrittäjät; kulttuuriterapeutit/-oppaat; kulttuuristrategit
TEHTÄVÄ	"kulttuurin" myyminen; elämysten mahdollistaminen; elämänsuunnittelun mahdollistaminen; alueen elinvoimaisuuden mahdollistaminen
KOHDE	kuluttajat; yksilöt; alue ja yhteisö
STRATEGIA	elämykselliset kulttuurituotteet; elämänsuunnittelun konsultointi; vetovoimainen imago, integroiva identiteetti
VIHOLLINEN	kansallinen ja hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka
MAASTO	jatkuva muutoksen maailma

KUVIO 6 Kulttuuripolitiikan kolmannen linjan hajoava sankaritarina

5 PAIKALLISEN KULTTUURIPOLITIIKAN TULKINTAKEHYKSET

Kulttuuripolitiikka ei hahmotu enää suurten ideologioiden ja niiden välisten jännitteiden kautta. Virallisten dokumenttien retoriikassa kulttuuripolitiikkaa ohjaavat ihmisten mieltymykset ja elämäntyyli sekä paikkakunnan omaleimaisuus ja identiteetti. Julkisen kulttuuripolitiikan ideaalina on mahdollisimman suuren valinnanvapauden salliminen. Näin yhteiskuntaa kehitetään tavallaan minä-perspektiiveistä. Ihminen ei enää ankkuroidu tiettyyn paikkakuntaan, sosiaaliseen luokkaan tai poliittiseen ideologiaan, vaan hänellä on hyvinkin ristiriitaisia sitoumuksia. Joissakin asioissa hän on aktiivinen, toisissa passiivinen. Hän valitsee yhteisönsä ja niihin kiinnittymisen intensiteetin. Minä-suuntautuneisuus luo yleistä määreettömyyden tai epämääräisyyden vaikutelmaa.

Vaikka maailmaa on yhä vaikeampi käsitteellisesti hallita ja ymmärtää, niin ihmisillä on keinoja orientoitua elämässään. Etsiessään sisäiselle ja ulkoiselle maailmalleen jonkinasteista kiinteyttä ihmiset profiloituvat erilaisiin ryhmiin. He kokevat olevansa samanlaisia tai erilaisia kuin jotkut muut. He lähestyvät toisia ryhmiä ja ottavat etäisyyttä toisiin. He identifioituvat tai ovat tietoisesti identifioitumatta niihin. Näin he luovat tilapäistä järjestystä ja turvallisuutta elämäänsä. (Schulze 1992, 68-69, 72, 103-104, 243, 245.) Samalla he tulevat rakentaneeksi persoonallista tyyliään. Sen elementteinä Schulze (1992, 105-114) erottaa nautinnon (henkisesti ja fyysisesti miellyttävän elämyksen), distinktion ja elämänfilosofian. Elämysyhteiskunnassa persoonallisen tyylin vallitseva elementti on nautinto. Schulze määrittelee persoonallisten tyylien yhteisiä elementtejä arkipäivän esteettisiksi skeemoiksi. Skeemojen lähtökohtana ovat arkipäivän episodit ja niissä tapahtuva kulttuurin kulutus. Ihmisten elämykset koodautuvat ja hahmottuvat kollektiiviseksi skeemaksi. Skeema on ryhmän arkielämän esteettinen konsensus. (mt., 128, 134 ja 141.)

Schulze (1992) kuvaa sosiaalisten miljöiden avulla nyky-yhteiskunnan yksilöiden osittaisia yhteisyyksiä. Olemme siirtyneet hierarkkisten rakenteiden yhteiskunnasta horisontaalisten ryhmien ja yksilöllistyneiden yksilöiden eli valitsijoiden yhteiskuntaan. Sosiaaliset miljööt ovat kollektiivisia konstruktioita, jotka tuovat järjestystä elämän kaaokseen. (mt., 171.) Sosiaaliset miljööt havainnoivat ja tulkitsevat ulkoista maailmaa eri tavoin. Niiden avulla yksilöt voivat sopeuttaa ulkoisen maailman subjektiiviseen todellisuuteensa ja yrittää elää mielekkäästi omista lähtökohdistaan käsin. (mt., 231-232.) Sosiaalinen miljöö muodostuu ennen kaikkea yhteisestä arkipäivän esteettisestä skeemasta sekä iän ja koulutuksen kaltaisista tekijöistä. Kuitenkaan sosiaaliset ympäristöt eivät ankkuroidu mihinkään yksittäiseen muuttajaan. Sosiaaliset miljööt näkyvät paikallisilla kulttuuritoiminnan näyttämöillä: samassa paikassa samanaikaisesti kokoontuvina paikallisina yleisöinä. Tällaisia näyttämöitä voivat olla mitä moninaisimmat elämystentarjonnan paikat kapakoista ja pelihalleista oopperataloihin. Näyttämöllä kukin on samanaikaisesti sekä katsoja että esittäjä. Näyttämöt mahdollistavat samankaltaisen seurassaolon, oppivan vertailun ja jopa jäljittelyn. Sosiaaliset miljööt arkipäivän esteettisine skeemoineen ja näyttämöineen ovat yrityksiä orientoitua sosiaaliseen todellisuuteen. (mt., 465.)

Sosiaalisen miljöön käsitteelle voi hakea synonyymeja 'makuluokasta', 'kutusluokasta', 'elämäntavasta', 'alakulttuurista' tai vaikkapa 'sosiokulttuurisesta segmentistä'. Sosiaalisen miljöön käsitteen avulla Schulze kuitenkin korostaa, ettei siinä ole kyse ankkuroitumisesta mihinkään sosiaaliseen ryhmään työn, ammatin, tulojen, omaisuuden, iän tai koulutuksen perusteella. Sosiaaliset miljööt eivät ole myöskään selitettävissä hierarkkisesti. Ne ovat horisontaalisia sosiaalisia verkostoja, jotka elävät toisiinsa nähden lähes pluralistisessa tietämättömyydessä, mutta eivät eristyksissä toisistaan. Sosiaalisen miljöön käsitteeseen ei kytkeydy käsitystä kulttuurikonfliktista valta- ja vastakulttuurien välillä. Sosiaaliset miljööt ovat aika- ja paikkasidonnaisia. Miljööt eivät kuitenkaan täysin palaudu yksittäiseen ihmiseen. (mt., 174-175.)

Suomalaisten kulttuuripolitiikan tutkijoiden (Ahponen 1991a, Heiskanen 1994 ja Kangas 1994) esilletuoma Suurten kertomusten hajoaminen on tulkittavissa siirtymiseksi hegemonisen kulttuuripolitiikan valtakaudesta jonkinasteisen tai -tyyppisen elämisyhteiskunnan fragmentoituvaan kulttuuripolitiikkaan. Kuten Schulzekin on todennut, kyse ei ole yhtäkkisestä ja kertakaikkisesta siirtymisestä jostakin johonkin, vaan vähittäisestä muutoksesta: 1990-luku on enemmän elämisyhteiskunta kuin 1980-luku ja kulttuuripolitiikka on vastavasti fragmentoituneempaa. Kuluttajien elämyksiin vetoava kulttuuripoliittinen retoriikka murentaa uskoa siihen, että olisi mahdollista kehittää paikallisesti- ja yhteinen ohjelmallinen kulttuuripolitiikka. Kulttuuripolitiikka näyttää erilaiselta erilaisissa sosiaalisissa miljöissä.

Paikallisen kulttuuripolitiikan kentän voi käsittää hajonneen aikaisempaa moninaisemmiksi, erillisimmiksi ja tilapäisemmiksi sosiaalisiksi verkostoiksi. Verkosto on sosiaalisten suhteiden muodostama toimintaympäristö, jonka toimijoita yhdistää yhteinen intressi, mutta mikään virallinen asema ei takaa kuulumista siihen. Verkoston sisäinen kiinteys muodostuu yhteisistä tavoista arvioida tilanteita, ongelmia ja mahdollisuuksia. (Esim. Kautonen 1993, 78 ja 85.) Sosiaalisen miljöön voi olettaa tarjoavan poliittiselle puhujalle omanlaisi-

aan retorisia ja semioottisia tulkintakehyksiä, joiden avulla hän kielenkäytösään synnyttää kulttuuripolitiikkaa. Puhuja käyttää, luo ja muotoilee resursseja dynaamisesti sen mukaan, mitä kulloinkin on puheellaan tekemässä. (Hoikkala 1993, 248.) Poliittinen toimija valitsee kulloinkin sopivia argumentaation resursseja ja vaihtelee niitä paitsi oman sosiaalisen ympäristönsä rajaamana, myös yleisölleen olettamien sosiaalisten ympäristöjen mukaisesti.

Tutkimusaineistossa mielipidekirjoitusten enemmistö käsitteli joko kirjoittajan asuinpaikkakunnan asioita tai siihen liittyen läheiseksi koettuja Ylä-Savon kysymyksiä (taulukko 3). Tutkimusaineisto koostuu siis paikallisista ja alueellisista kulttuurikiistoista. Greimasin (1980) ja Perelmanin (1982) teorioita hyödyntäen konstruoin niistä, useiden luentakertojen perusteella, viisi tyypillistä kulttuuripolitiikan tulkintakehystä. Hahmotan tutkimusaineistosta kulttuuripalvelujen jarruttajat ja puolustajat, taiteenylistäjät, kulttuuristrategit sekä kulttuuridemokratian kannattajat. Tyypittely luo helposti vaikutelman pysäytystä ideologioiden kamppailusta. Kuitenkaan tekstien tekijöillä ei ole ollut käytössään viiden tulkintakehyksen kokoelmaa kootessaan puhettaan tai kirjoitustaan. Kehykset ovat tutkijan tulkintoja tutkimusaineiston jäsentämiseksi. Nämä kehykset näkyvät yksittäisissä teksteissä hajanaisina paloina. Kehykset ilmenevät tilannesidonnaisina, viitteellisinä ja ainutkertaisina muunnoksina, yhdistelminä ja jopa poikkeuksina.

TAULUKKO 3 Lehdistössä julkaistujen kannanottojen paikallisuus

Kirjoittajan kotipaikan suhde kiistan kohteen sijaintipaikkakuntaan	Kirjoitusten lukumäärä	%-osuus kaikista kirjoituksista
Oma paikkakunta/alue	275	81,6
Muu Ylä-Savon kunta	37	11,0
Entinen yläsavolainen	12	3,5
Muualta kuin Ylä-Savosta	8	2,4
Ei pääteltävissä	5	1,5
Yhteensä	337	100,0

5.1 Kulttuuripalvelujen jarruttajat

Julkisten kulttuuripalvelujen vastustajien kehys profiloituu selkeästi tutkimusaineistosta. Kehys on tyypillinen ns. tavallisille kuntalaisille (tai ainakin sellaisen nimimerkin taakse kätkeytyville) ja kunnan yleispoliitikoille (valtuutetuille, hallituksen jäsenille) ja -virkamiehille. Jarruttajissa on siis sekä ns. maallikkoetta asiantuntijapuheenvuoroja. Heille on tyypillistä esiintyä kulttuuritoimintakentän ulkopuolisina arvioijina. Heidän mielestään *"kunnan tehtävänä ei ole tukea kulttuuria"*. Kulttuuripalvelujen jarruttajien suuntausta voi kuvata minimalistiseksi ja kustannuksia kontrolloivaksi. He ovat suopeita vapaaehtoiselle

kulttuurityölle, mutta eivät pidä kunnan velvollisuutena tukea sitäkään. (Henry 1993, 133-134.)

Kulttuuripalvelujen jarruttajien kehyksessä ns. tavalliset kuntalaiset ratkaisevat yhteiskunnallisia ongelmia ottamalla kantaa lähiympäristönsä asioihin "tässä ja nyt". He katsovat oikeudekseen vaikuttaa paikalliseen päätöksentekoon ja vaativat, että heitä on myös kuunneltava. He eivät kunnioita virkamiehiä tai poliitikkoja auktoriteetteinaan, vaan tuovat oman moraalinsa politiikan perustaksi. Ne kunnallispoliitikot ja virkamiehet, jotka vastustavat julkisia kulttuuripalveluja tai ainakin niiden lisäämistä, ajavat pelkistettyä yhteiskuntapolitiikkaa. Kuntien on huolehdittava vain välttämättömistä perustehtävistä. Käytän näistä kulttuuripalvelujen vastustajista yhteisnimitystä jarruttajat.

Yleisö

Jarruttajat vetoavat populistille tyypillisesti *ns. tavalliseen kuntalaiseen tai kunnan päättäjiin*. He asettavat vastakkain "tavallisen ihmisen" välttämättömät perustarpeet ja "kulttuuri-ihmisten" ylelliset tavoitteet. Veronmaksajien oikeudet vaarantuvat, jos kunta ottaa uusia kulttuurihankkeita kontolleen. Jarruttajat samaistavat tavallisen kuntalaisen varsin usein vähäosaiseen. (Esim. Ihminen on ihmiselle... ML 25.11.1992.) Jarruttajat puhuvat ikään kuin kaikkien kuntalaisten suulla ja vakuuttavat edustavansa ns. yleistä mielipidettä. Toisaalta kulttuuripalvelujen vastustajat ovat myös heikompiosaisten äänitorvena. (Esim. Kinnunen, IS 20.6.1994.) Jarruttajien retoriikan mukaan ns. kulttuuriväki on vain pieni merkityksetön ryhmä. Se on kuntalaisten vähemmistöä, ja sen vaatimukset ovat enemmistön edun vastaisia.

Kunnan päättäjiin vedotessaan jarruttajilla on valttikorttinaan oma äänensä. Jos mieleisiä päätöksiä ei synny, ei myöskään poliittinen valtakirja uudistu. "Vaalit ovat onneksi uusiutuva luonnonvara" (L. Nissinen, IS 28.7.1990). Jarruttajat näkevät kuntalaiset voimakkaana ja yhtenäisenä joukkovoimana. Kuntalaisilla ja nimenomaan vain heillä on oikeus määrittää, mihin veromarkkoja käytetään. Jarruttajat aktivoituvat usein liikkeelle juuri ennen kunnalliselinten ratkaisevia kokoontumisia. He vetoavat päättäjiin, etteivät nämä myöntäisi uusia määrärahoja kulttuuripalveluihin tai -rakennuksiin, ja yllyttävät muitakin ilmaisemaan kantansa julkisesti.

Lähtötilanne

Kulttuuripalvelujen jarruttajat perustavat argumentaationsa tosiseikoille, "realiteeteille". Ylin fakta on taloudellinen *lama*. Ihmiset ovat tahtomattaan joutuneet työttömiksi; kunnat painivat talousvaikeuksien kanssa. Jarruttajat tulkitsevat yhteiskunnan tilan pula-ajaksi. He näkevät ympärillään ihmisten hätää, kärsimyksiä ja tuskaa. Kunnilla ei ole tarpeeksi rahaa, jotta ne voisivat tyydyttää mitä tahansa tarpeita. *Julkisia menoja on karsittava nykyistä enemmän*. Tärkeintä on taata jokaiselle ihmiselle perustarpeet: ruokaa, asunto ja työpaikka. Kuntien on uskallettava tehdä säästöpäätökset itse, sillä valtion ohjaus on päätynyt. (Esim. Rytkönen, IS 4.11.1994.)

Jarruttajien toinen realiteetti on se, että *ihminen elää leivästä*. Välttämättömintä on tyydyttää aineelliset perustarpeet. Ihminen kykenee arvostamaan esteettisiä kysymyksiä vasta silloin, kun elämän perusasiat ovat kunnossa. Jarrutuspolitiikan kannattajat asettavat leivän kulttuurin, aterian porealtaan edelle (Oksanen, IS 24.6.1994). "... (H)enkisetkään nautinnot eivät ilahuta, jos vatsa on tyhjä" (AT, ML 25.11.1992). Tunteisiin vetoavasti he kysyvät, kuka työtön, vanhus tai lapsi arvottaisi kulttuurinautinnon ennen jokapäiväistä leipäänsä. Toimeentulo on ihmisten elinehto, kulttuuri on vähemmän tärkeää "puuhastelua". "Kulttuurinälkää" pystyy tyydyttämään televisiosta ja "siihen ei kuole. Leivän puutteeseen kuolee". (Kärkkäinen, kä ja Siuro, kä.)

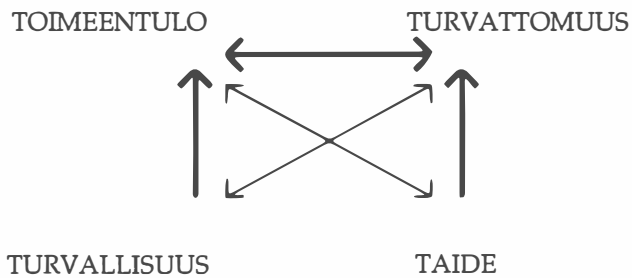
"Jokaisen iisalmelaisen veronmaksajan tulee esittää itselleen kysymys, *onko uiminen tässä taloudellisessa tilanteessa tärkeämpää* kuin lasten hoitaminen, koululaisten ruoka ja opetus, vanhusten, sairaiden ja vammaisten hoitaminen, työttömien ja muiden toimeentulotukea tarvitsevien asuminen, ruokailu jne..." (Kinnunen, IS 17.8.1994. kursivointi J.L.)

Jarruttajien mielestä "tavalliset" tarpeet tulevat ennen erityistarpeita. Mutta kuitenkin julkisen vallan on otettava huomioon lapset ennen aikuisia, sairaat ennen terveitä, vanhukset ennen työikäisiä, sosiaalipalvelut ennen kulttuuripalveluja. Jarruttajien maailma perustuu hierarkkiseen järjestykseen ja olemassaolevan arvostamiseen. Kulttuurin vuoro on vasta sitten, "(k)un maa saadaan jaloilleen" (Realisti, Kiuruvesi 6.10.1993). Valtion ja kuntien tehtävänä oli auttaa vain kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Pääasiallisesti ihmisten pitäisi tulla toimeen omin voimin ja vapaaehtoistyön turvin. Tässä mielessä kulttuuripalvelujen jarruttajat lukeutuvat *residualistisen tai marginalististisen sosiaalipolitiikan* (ks. esim. Hellsten 1992, 134) kannattajiin. Jarruttajien yhteiskuntaa voi luonnehtia myös niukkuuden poistamisen yhteiskunnaksi (Schulze 1992).

Jarruttajien vastustama 'kulttuuri' viittaa korkeakulttuuriin, lähinnä taiteeseen. Se on tavalliselle kansalle vierasta ja tarpeetonta. Toisaalta kukaan ei vastusta 'oikeaa' kulttuuria. Jarruttajien *käsitys oikeasta kulttuurista* on hyvin avara: "koko ihmisen elämä" (Eskelinen, kä). "Kulttuuria on kaikki se, mitä ihmiset tekevät, mutta eivät apinat". Kulttuurin perusta on maanviljelys ja muu yritystoiminta. (Realisti, KV 6.10.1993.) Kulttuurin laaja-alaisuus johtaa siihen, ettei ole mitään erityistä syytä satsata johonkin pieneen kulttuurin osa-alueeseen, kuten taiteeseen. Erilaisia kulttuurin muotoja ei voi asettaa arvojärjestykseen, koska kaikki on kulttuuria. Siispä kulttuurin järkevä tukeminen on mahdollista.

Jarruttajien mielestä kulttuuria on myös turha yrittää synnyttää ulkoapäin (esimerkiksi virkamiesten avulla), sillä kulttuuri kehittyy ihmisistä itsestään, jos on kehittyäkseen (Partanen, IS 17.8.1991). Kulttuuri syntyy vain viettimäisestä luomisen halusta ja tahdosta tai pohjalta: "kansan syvistä riveistä". Kulttuurin kukoistus on kiinni ihmisten halusta tehdä vapaaehtoisesti kulttuurityötä. (Laukkanen, kä.) Jos kunta välttämättä haluaa tukea kulttuuria, on tuen suuntauduttava suoraan toimintaan eikä byrokratiaan. Toisaalta "harrastelijat ja puuhastelijat" voisivat kustantaa "toughunsa itse" ja kulttuuripalvelujen käyttäjät maksaa tarjonnasta "vointinsa mukaan". (Vuorela kä.)

Kulttuuripalvelujen jarruttajat asettavat aineen ja hengen vastakkain. Heidän kulttuurinäkemysensä oli materialistinen. Siinä aineellinen toimeentulo tuo turvallisuutta. Henkiset arvot eivät tähän yksinään pysty. (Esim. Siuro, kä). Kunnan tehtävänä on taata ihmisten perusturvallisuuden tunne. Jarruttajat asettavat vastakkain toimeentulon ja turvattomuuden. (Kuvio 7.)

KUVIO 7 Kulttuuripalvelujen jarruttajien 'kulttuuri' semioottisena neliönä

Jarruttajat korostavat kulttuurin sosiaalista puolta. Esimerkiksi tori on yksi parhaimpia kulttuuritiloja. Se on yleinen väen kohtaamispaikka. (Alamainen, KV 1.8.1990.) Pitäjäpäivillä on tärkeintä tavata tuttuja ja "siinä sivussa nauttia kotoisesta ohjelmasta" (Lomalainen, KV 8.8.1990). Kesätapahtumien ohjelmaa luonnehditaan taustalla tapahtuvaksi "toisarvoiseksi" ilveilyksi ja temppuiluksi (Kiuruvesi 3.7.1991).

"Älkää asettako liian korkeita tasovaatimuksia ohjelman suhteen. Suurin osa yleisöstä on mielestäni kuitenkin vähemmän kriittisiä siinä suhteessa. Moni pitää tärkeämpänä, että on saatavilla hyvää kahvia ja pitkiä, pitkiä kenttäpöytiä ja penkkejä, joilla sitten voidaan kaikessa rauhassa keskustella ja ehkä vaivihkaa tehdä lohdullisia havaintoja: onpas vain tuollakin tukka harmaantunut ja tullut kummia juonteita kasvoihin! Ei suinkaan, Onko se Se!" (Tapaninen, KV 30.1.1991, kursivointi J.L.)

Jarruttajat kannattavat vapaaehtoistyötä ja talkoohenkeä. Tämä näkyy niin yleisönosastokirjoittelussa kuin keskushallinnon virallisissa kannanotoissakin. (Esim. Köyhä laulaja, KV 29.6.1994, Vieremän kunnanhallitus 28.10.1991 ja Remes, kä.) Jarruttajat korostavat vapaaehtoisen aktiivisen osallistumisen merkitystä paikalliselle kulttuurielämälle. Kulttuuri-identiteetti muodostuu nimenomaan sosiaalisesta yhteisyydestä. Kulttuuripalvelujen jarruttajien kulttuuripolitiikka on tyypillistä yhteisöpolitiikkaa (Ahponen 1991b). Yhteisö todentuu iloa tuottavassa harrastustoiminnassa ja yhdessäolossa. Kaikki ovat yhtä mieltä demokraattisen yhteistoiminnan myönteisistä vaikutuksista. Jarruttajien yhteisössä on kyse myös ihmisten yhteistoiminnasta elinehtojensa parantamiseksi. (Ahponen 1991b; 18. Ks. myös Lehtonen 1990, 29.)

Jarruttajia luonnehtii myös tiukka kulttuurin *moralisointi: konkreettinen näkemys hyvästä ja pahasta kulttuurista*. Jarruttajat peräänkuuluttavat "tervehenkistä ilonpitoa". Esimerkiksi Iisalmen Olutjuhlien vaikutuksia he pitivät turmiollisina. Niissä on kyse vain mainosmiesten ja markkinavoimien laskelmoivasta bisneksestä, ei oikeasta yhteisöllisyydestä. (Esim. Kettunen, Maila, IS 9.7.1991 ja Maksimainen, IS 18.7.1991.) Erityisen arveluttavaa oli se, kun Oluset laajentui-

vat lasten ja koko perheen juhlaiksi. Olusten pelättiin turmelevan iisalmelaisperheet ja kaupungin maineen. Muun muassa "känniset", "puliset", "sikailutilaisuus" kuvasivat Olutjuhlien olemusta. (Esim. Mies Kirkonsalmelta, IS 1.3.1992, Etiäinen, IS 19.7.1992.) Iisalmesta oli tullut "rypemisen Mekka" (Negatiivi, IS 5.7.1993), ja kaupunki saattaisi aivan perustellusti vaihtaa nimensä "Humalaksi" (Etiäinen, IS 15.8.1993).

"Voi Iisalmi, Iisalmi, sinä kaunis, ihana kaupunki, mihin oletkaan joutunut ihmisten tähden, jotka Suomen suurimmaksi olutkaupungiksi ovat sinut tehneet. Murhe täyttää sydämeni, kun kävelen kadulla. Olvia mainostetaan vähän väliä. Eikö ole tarpeeksi murhetta ja surua perheissä laman takia.

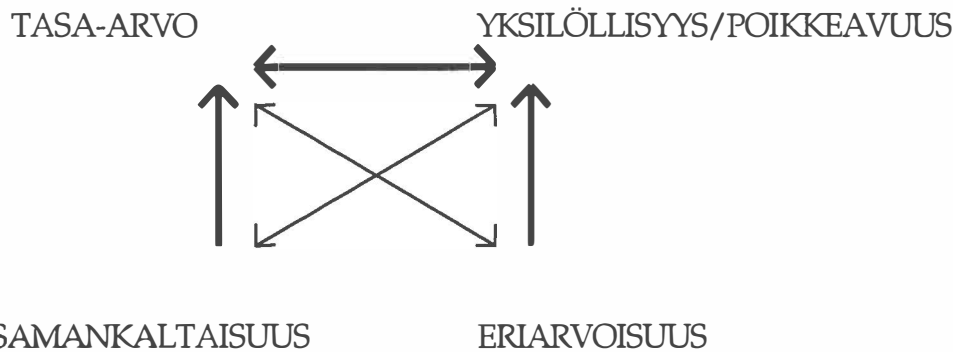
Nyt vielä rahat laitetaan olusiin oikein olutjuhlien malliin. Lisää se vain tuo murhetta silmiin, kun katselee noita oluen maistajia ja lisäksi suuren murheen koteihin. Herätkää ennen kuin on liian myöhäistä.

Pitäisikö Jumalan herättää taas mies Niilo Yli-Vainion malliin? Mutta auttaisiko se? Herätkää päättäjät." (Olutjuhlista kiusaantunut, IS 8.7.1994)

Tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja demokratia ovat jarruttajien keskeisiä arvoja. Ne saavat hyvin konkreettisen luonteen, sillä niiden sisältö muotoutuu tilannekohtaisesti. Tämä on tyypillistä status quon puolustajille. *Tasa-arvo* konkretisoituu kuntien peruspalveluihin, joiden tulee olla kaikkien käytettävissä kohtuuhintaan. *Oikeudenmukaisuutta* on se, että kunta keskittyy vain välttämättömiin palveluihin, kunnes ihmisten perustarpeet on tyydytetty. Kunnan vähäisiä varoja ei saa jakaa epäoikeudenmukaisesti taiteeseen, koska vielä "keskuudessamme on ihmisiä, joilla on nälkä, kylmä, ei ole työtä/mielekästä tekemistä - eikä heitä edes arvosteta ihmisinä" (Ihminen on... ML 25.11.1992). Jarruttajien politiikka on emansipoivaa (Giddens 1991): sorrettujen puolesta toimimista ja heidän oikeuksiensa puolustamista.

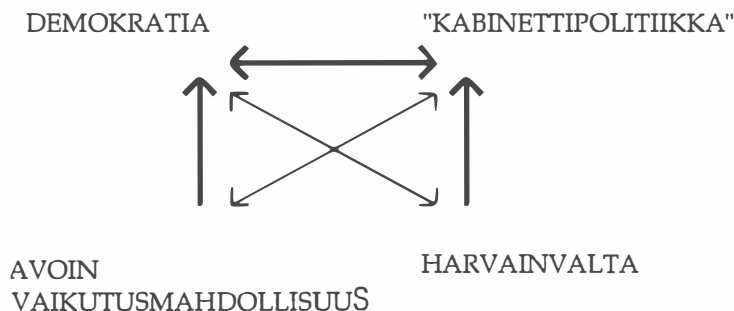
Sekä tasa-arvo että oikeudenmukaisuus ovat sosiaalisia arvoja. Jarruttajien mielestä julkisen vallan on tasoitettava ihmisten välisiä sosiaalisia eroja. Vähäosaiset ovat toiminnan mittapuuna. Nimenomaan köyhät, sairaat ja muut avuttomat tarvitsevat julkista tukea, jotta myös he pystyisivät elämään 'tavallista' elämää. Henkisten palvelujen vuoro on vasta sitten, kun kaikille on taattu tietty minimielintaso, jos silloinkaan. Jarruttajat tulkitsevat tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden hyvin lähelle 'samankaltaisuutta'. Julkisen vallan tehtävä ei ole edistää ihmisryhmien erilaistumista ja ihmisten yksilöllisiä tarpeita. (Kuvio 8.)

Jarruttajien *demokratia* on edustuksellista: vaaleilla valittuja poliitikkoja, jotka edustavat yleensä kuntalaisia, eivät erityisryhmiä. Valtuutettujen velvollisuus on kuunnella äänestäjiään, sillä "kunnalla ei ole omaa rahaa vaan ainoastaan kuntalaisilta kerättyjä verovaroja" (AT, ML 25.11.1992). Niinpä ihmisten on saatava mahdollisuus vaikuttaa siihen, mihin heidän rahansa käytetään. Jarruttajat leimaavat kulttuurin kehittämishankkeet demokratian vastaisiksi: pienen suljetun piirin päätöksenteoksi, salaiseksi suunnitteluksi, kabinettipoliitikaksi, poliittikkokaartin vallanhimoksi ja laittomiksi päätöksiksi (ainakin moraalisesti). Jarruttajat ovat yleisesti tyytymättömiä kunnalliseen päätöksentekoon, jossa edustuksellisen demokratian periaate ei nykyisellään toteudu.

KUVIO 8 Kulttuuripalvelujen jarruttajien 'tasa-arvo' semioottisena neliönä

Jarruttajien mielestä edustuksellinen demokratia on luonnollinen tapa saada "kansan ääni" kuuluviin. Jarruttajien teksteissä 'kuntalaiset' tai 'kansa' vaikuttavat hyvin homogeenisilta kollektiiveilta, joilla on yksi tahto. Jarruttajien politiikka on moneuden vastustamista niin politiikan toimijoiden, aiheiden kuin ratkaisujenkin suhteen. He korostavat politiikan tavoitteiden samansuuntaisuutta ja kuntalaisten yksiselitteistä 'yhteistä hyvää'. Todellisen politiikan vihollisena on kabinettipolitiikka ja virkamiesten yksinvalta. Ne ovat useasti syrjäyttäneet äänestäjien ja demokraattisesti valittujen päättäjien mielipiteet. (Kuvio 9.)

KUVIO 9 Kulttuuripalvelujen jarruttajien 'politiikka' semioottisena neliönä

Jarruttajille edustuksellinen demokratia on ihanne, joka ei ole toiminut käytännössä. Päättäjien ja tavallisten kuntalaisten välillä vallitsee kuilu. Yleisellä mielipiteellä ei ole vaikutusta päätöksentekoon. (Esim. Ihminen on ihmiselle..., ML 25.11.1992.) Päättäjät eivät ole joko kykeneviä tai halukkaita asettamaan kunnan tehtäviä tärkeysjärjestykseen. Usein he lisäksi täysin tietoisesti pettivät kuntalaisia. Virkamiehet valmistelevat hankkeita salamyhkäisesti ja ns. nopeutetuilla aikatauluilla. He kertovat julkisuuteen vain osatotuuksia, nekin usein kaunisteltuina. Pieni, todellinen vaikuttajapiiri salaa tietoja valtuutetuilta, ja usein valtuusto jopa ohitetaan täysin. Jarruttajien mielestä kyseessä on vanhanaikainen poliittinen peli. (Esim. Kinnunen, IS 17.8.1994 ja Pihlainen, IS 26.9.1994.) Valtuutetut itsekkin tunnustavat joutuneensa pelinappuloiksi:

"Typeryyttäni olen katsellut asioita ja pyrkinyt tekemään päätöksiä ihmisten ja erityisesti heikompiensaisten näkökulmasta. Olen kuvitellut, että minut on valittu edustamaan kaupunkilaisia, tuomaan esiin heidän tärkeitä tarpeitaan, katsomaan kokonaisuutta!..." (Kinnunen, IS 20.6.1994)

Jarruttajat vetoavat kuntalaisiin, että nämä ilmaisisivat mielipiteensä julkisesti, viimeistään seuraavissa vaaleissa. Jokaisen olisi seurattava kunnallista päätöksentekoa tarkasti ja pantava merkille kunkin valtuutetun ratkaisut. Jarruttaja on innokas tuomaan näkemyksensä julkisuuteen ja vaikuttamaan asioihin. Esimerkiksi nimimerkki "Ällistynyt yksinkertainen" (KV 29.8.1990) kritisoi Kiuruveden vanhan linja-autoaseman ja Lotta-kahvilan suojelijoiden adressinkeruuta: "Mikä äänestys sellainen on, jossa ei voi antaa kuin yhdenlaisia ääniä (nimittäin rakennuksen puolesta, J.L.)?".

Jarruttajat ovat valmiita myös suoraan toimintaan: avoimeen protestointiin, kansalaisliikkeiden perustamiseen (golf-kentän vastustajat) ja lakkoiluun (Aittokosken koululakko, jotta taiteilija Äkkijyrkkä saataisiin hädetyksi pois). Jarruttajien retoriikassa päämääriksi muodostuvat 'kansanvalta' tai ainakin "kaikkien kansalaisten etua katsova päätöksenteko" (Lappalainen, IS 21.2.1991), toteutuivatpa ne sitten laillisesti tai laittomasti:

"Meillähän on tässä maassa demokraattinen järjestelmä, vaikka se Iisalmen hallintokoneistossa välillä tahtoo unohtua. Lakikirjoissa se vielä kyllä esiintyy. Nykymeininkiä seurattaessa ei voi uskoa, että Suomessa asutaan. Niin paljon ollaan menossa laittomuuden tielle. *Meillä sentään on vielä vaalijärjestelmä, mutta kun kansalaisten kärsivällisyys loppuu, ottavat ihmiset lain omiin käsiinsä.*" (T.L., Iisalmi, IS 14.8.1990, kursivointi J.L.)

Jarruttajat eivät hyväksy sitä, että ulkopuoliset (ei kunnassa asuvat) yrittävät vaikuttaa kunnan päätöksiin vaikkapa vain kirjoittamalla mielipiteitään lehtiin. Esimerkiksi rakennussuojeluasioissa "muutamien muistojen maailmassa elävien pitäjistä aikoja sitten muuttaneiden" mielipiteillä ei katsottu olevan mitään arvoa (Alamainen, KV 1.8.1990). Satojen kilometrien päässä, kirjoituspöydän takaa ei voinut tietää ja ymmärtää paikallista tilannetta ja paikallisia erityisvaatimuksia. Pelkän yleisönosaston kautta asioista sai helposti vääristyneen kuvan. (Wikström, Mandi, IS 25.8.1990.) Jarruttajat eivät soisi ulkopaikkakuntalaisille samoja etuja kuin varsinaisille kunnan asukkaille. Esimerkiksi iisalmelaisten veromarkoilla saa tukea vain omien kaupunkilaisten palvelujen käyttöä (Oksanen, IS 24.6.1994). Jarruttajien yhteisöpolitiikka on varsin nurkkapatriottista ja suvaitsematonta ulkopuolisia kohtaan.

Jarruttajat käyttävät reaktionäariselle retoriikalle tyypillisesti kvantitatiivisia perusteita. Oli esimerkiksi kohtuutonta, että kyläläisten pitäisi muuttaa pois asuinsijoiltaan, jotta yksi poikkeava taiteilija voisi jäädä. Enemmistö ei voi olla väärässä. Jarruttajat asettavat normaaliuden, maalaisjärjen ja turvallisuuden normikseen. Jarruttajien perusarvot ovat sosiaalisia arvoja, jotka ovat palautettavissa kulttuurin ja luonnon vastakohtaksi (ks. Greimas 1980). Kulttuuri edustaa yhteiskunnan haltuunsa ottamia sisältöjä, sitä mitä ihminen kontrolloi. Kulttuuripalvelujen jarruttajat haluavat säilyttää olemassaolevan järjestyksen,

'normaalin' elämän. Normaalius liittyi käytännöllisyyteen, tavallisuuteen, vaatimattomuuteen...

"Minä ainakaan en kyllä kykenisi nauttimaan höyrysaunassa istumisesta enkä mistään muistakaan itsekkään omahyväisistä mukavuuksista, jos tietäisin, että kaikki on hankittu ja pystytetty huomattavasti arvokkaampien ja tähdellisimpien tarpeiden kustannuksella." (Kotilainen, Salm. 21.10.1994)

Jarruttajien ihanteena on normaali elämä. Se sulkee pois vähemmistön etuoikeudet, häiritsevän erilaisuuden ja eri-arvoisuuden. Kuvanveistäjä Miina Äkkijyrkän tapauksessa kyse on myös yhteisen edun asettamisesta yksilön etua ennen. Jarruttajat taistelevat arvaamatonta yksilöä ja luontoa vastaan puolustessaan tasapuolista oikeudenmukaisuutta ja samankaltaisuutta. Kukaan ei suoranaisesti vastusta luovuutta ja erilaisuutta, mutta niiden on oltava yhteisön valvonnassa tai hallitusti eristyksissä. Esimerkiksi Sonkajärven kunnanjohtajan vastine Äkkijyrkän puolustajille viestii puolueettoman oloisesta tyylistään huolimatta tästä piiloasenteesta:

"Koulu (ehdotettu uusi koti Äkkijyrkälle, J.L.) sijaitsee *rauhallisessa, suorastaan neitseellisessä ympäristössä*. Se on myös huomattavasti parempikuntoinen kuin Aittokosken vanha koulu. Paikka on *mitä sopivin taiteelliseen luomistyöhön*. Siellä ei olisi haittaa oppilaiden melusta." (Tyrväinen, IS 25.1.1991, kursivointi J.L.)

Jarruttajien mielestä hyväksyttävää on se, mikä koskettaa mahdollisimman monia, mikä kestää ja mikä on myös ajan myötä kannattavaa. He ovat 'peruspalvelujen' puolestapuhujia. Peruspalvelu "on kaikkien ihmisten käytettävissä kohtuuhinnalla" (Oksanen, IS 24.6.1994). Perinteet, kansankulttuuri ja joukkotapahtumat ovat kannatettavia. Sen sijaan korkeakulttuuri on etäännyntynyt normaalista elämästä. On jotenkin luonnotonta "vaatia kulttuuria", koska kulttuurihan on koko ihmisen elämä, sen kummemmin erittelemättä (esim. Eskelinen kä). Koska kuntalaiset pistävät veromarkkojaan kulttuuriin, on kulttuuripalvelujen tarjottava myös vastinetta heille. "Jotain kattavampaa pitäisi olla, kaikkia koskettavaa, kaikkia mukaan vetävää, kaikkia miellyttävää" (Toinen Kiurukas, KV 12.8.1992). Useimmat kuntien tukemat kulttuuriyhdistykset tarjoavat tapahtumia vain pienille valikoiduille ryhmille. Niiden tapahtumat jättävät kylmäksi "keskivertoihmisen" ja "suuren yleisön". (Asioita hyvin huolestuneena..., Salm. 10.7.1992.)

Jarruttajien retoriikassa sellainen toiminta on parasta, joihin osallistuu eniten ihmisiä. He laskevat tapahtumien kävijämääriä. He asettavat käytännöllisyyden ja halpuuden etusijalle. Esimerkiksi uimahalli on arvokkaampi palvelu kuin taidemuseo tai golfkenttä, vaikka se vaikuttaa kalliimmalta. Uimahallia nimittäin käyttää huomattavasti useampi kuin taidemuseota tai golfkenttää. (Ruotsalainen, ML 20.5.1992 ja Kritiikki, IS 7.8.1990.) Mutta uimahalliakin tuli korjata vain vaatimattomasti. Näin sen käyttökustannukset pysyisivät niin alhaisina, että jokaisella kuntalaisella olisi mahdollisuus sitä käyttää ja rahaa riittäisi muuallekin kuin urheiluun. (Esim. Pasma, IS 11.6.1994.) Kvantitatiiviset perustelut näkyvät myös siinä, että kansankulttuuria arvostetaan eliittikulttuuria, joukkuelajeja yksilölajeja enemmän.

"...Eliittuurheilijat menevät muodinmukana unholaan. Sensijaan joukkuelajit säilyvät. Niissä onkin kysymys ihmisten hakeutumisesta yhteisen viihteen pariin. Jalkapalloilu, jääkiekko, lentopallo ym. lajit eivät ole tarkoitettu syrjäyttämään vähävaraista ihmistä urheilun kulttuurin piireistä, kuten esim. golf." (L. Nissinen, IS 28.7.1990)

Jarruttajat vähättelevät ainutlaatuista. "Hitto vie, purettiinpa pari rakennusta tai ei, se on yksi lysti. Pääasia, että elämä jatkuu." (Äly hoi..., KV 28.9.1994.) Suojeltavaa rakennusta he saattoivat kutsua "rotteloksi" (Kotirintamanainen, KV 10.10.1990), "rähjäiseksi laatikoksi", "parakiksi" (Alamainen, KV 1.8.1990) ja "häpeäpilkuksi" (Yks kiuruvetinen, KV 10.10.1990). Näin he kyseenalaistavat rakennusten historiallisen ainutlaatuisuuden.

Jarruttajat leimaavat golfarit ja taidemuseoon tutustujat herrasväeksi, eliitiksi, hyväosaisiksi ja maksukykyiseksi vähemmistöksi. Kunnan on järjetöntä sijoittaa rahojaan hankkeisiin, joista koituu hyötyä vain harvoille rikkaille. Nämä pystyvät kyllä itsekkin kustantamaan omat huvinsa. (Esim. Manninen, IS 29.6.1990.) Kulttuuripalvelujen puolustajat ja edelleen kehittäjät leimautuvat vähälukuisiksi "kulttuuriväeksi", joka kuvittelee olevansa etuoikeutetussa asemassa: "Kaikesta näki, että kulttuuriväki katsoo, ettei supistukset ja leikkaukset koske heitä laisinkaan" (Käkriäinen, Salm. 1.10.1993). Työttömiä on yhteiskunnassa enemmän ja työ on jokaisen ihmisen perusoikeus, siis työttömien "syytökset olisivat varmasti kovempia ja todempia" kuin pienen kulttuuriporukan edunvalvonta (Kärkkäinen, kä). Taide ja usein urheilukin on hyödytöntä ja tarpeetonta. Esimerkiksi nimimerkki Talousintellektuellin (IS 20.11.1992) mielestä taidemuseorakennukselle olisi järkevämpääkin käyttöä kuin jonninjoutava näyttelytoiminta. Siitä saisi moni asunnoton perhe kodin, "jos laittelisi hieman väliseiniä sinne tänne".

Argumentaation kulku

Kulttuuripalvelujen jarruttajien sankari on tavallinen ihminen. Teksteissä hän on eräänlainen sorretun enemmistön edustaja. Jarruttajien retoriikka kuvailee hänet toisaalta määrällisesti lukuisana, mutta kuitenkin vähäosaisena ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta syrjäytyneenä. Hän on nykyisessä tilanteessa vailla todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Hänen hyveitään ovat säästäväisyys, työteliäisyys, vaatimattomuus, pyyteettömyys ja moraalisuus. Hän on käytännöllinen, järkevä ja kaikinpuolinen normaali ihminen. Hän ajattelee sekä kokonaisuuden että yksittäisen ihmisen etua.

Kulttuurijarruttajien retoriikassa tavallinen ihminen alkaa osallistua ja toimia. Hän puolustaa ihmisten tasa-arvoa ja oikeutta perusturvaan sekä päätöksenteon demokraattista luonnetta. Kulttuuripalvelujen jarruttajien vihollisia ovat sekä päättäjien ja virkamiesten suljettu piiri että kulttuuriväki. Jarruttajat vastustavat elitismiä, hyväosaisia ja oman edun tavoittelijoita. Vastustettavia paheita ovat tuhlailu, moraalittomuus, asioiden salailu ja vallanhimo. Tavallinen ihminen taistelee ylellisyyksiä, etuoikeuksia ja sanelupolitiikkaa vastaan. Kulttuuripalvelujen jarruttajien tarina tapahtuu lama-ajan yhteiskunnassa. Sankari onnistuu estämään ainakin kulttuuripalvelujen lisäämisen. Näin tavallinen

AKTANTTI KULTTUURIPALVELUJEN JARRUTTAJAT

SANKARI	tavallinen ihminen/kuntalainen
TEHTÄVÄ	tasa-arvon, demokratian ja perusturvan puolustaminen
KOHDE	tavallinen ihminen/kuntalainen
STRATEGIA	kulttuuripalvelujen vastustaminen
VIHOLLINEN	"kulttuuriväki" ja "vallanpitäjät"
MAASTO	lama-ajan yhteiskunta

KUVIO 10 Kulttuuripalvelujen jarruttajien sankaritarina

Jarruttajat argumentoivat assosiatiiivisesti. On ristiriitaista etsiä uusia rahan reikiä, kun samanaikaisesti kunnat säästävät palkkamenoista, opetuksesta, terveydenhoidosta ja niin edelleen. Jarruttajat tuovat esiin kuntien päätöksenteon epäloogisuuden. Toisaalta he asettavat kulttuuripalvelut materiaalisempien palvelujen jälkeen, ja toisaalta he rinnastavat kaikki palvelut samalle viivalle, samojen taloudellisten välttämättömyyslakien alaisiksi.

"... ei ole käytössä kahta eri kukkaroa, joista Iisalmen kaupungin rahoja ammennetaan. Samoilla rahoilla tulisi huolehtia tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti kaikenlaisista tarpeellisista palveluista - teiden kunnossapidosta lastensuojeluun." (Itkonen, IS 29.9.1994)

Jarrutuspolitiikka on välttämättömyysretoriikkaa: kuvausta todellisuudesta, jossa ei ole vaihtoehtoja. Välttämättömyyskielen ja -puheen keskeinen strateginen tavoite on tulla mahdollisimman universaaliksi politiikan areenalla. Se on suunnattu ja tarkoitettu kaikille, ja sen pitäisi myös sitoa kaikkia. Tästä syystä välttämättömyyskieli ja -puhe yrittää muodostua yleiseksi, automaattiseksi ja yksimerkitykselliseksi. Se ei pyri aktiivisesti politisoimaan ihmisten käsitystä yhteiskunnasta, vaan sen sijaan vähentämään politikoinnin mahdollisuuksia. (Ks. Pekonen 1991, 80-81.) Esimerkiksi yleisen tason viittauksilla 'tasa-arvoon' ja 'demokratiaan' pyritään sitomaan kaikki omien tarkoituksien taakse. Hyvinvoinnin yksityiset edut saatetaan esittää näin yleisinä etuina.

Kulttuuripalvelujen jarruttajille erityisesti talous on jotakin primaarista, määräävää ja rajoittavaa. Lama on synnyttänyt vaihtoehdottoman tilanteen. Kuntien on pakko keskittyä turvaamaan olemassaolevat palvelut ja nykyisten asukkaidensa toimeentulo. "Turhuuteen" tai "sirkushuveihin" ei saa enää sijoittaa rahaa. Kuntien tulee siirtyä puolustusasemiin ja välttää riskisijoituksia. Säästäminen olkoon primus motor. Kuntien on keskityttävä perustehtäviinsä, jotka ovat peräisin kunnallishallinnon syntyajoilta: köyhäinhoitoon ja kansakouluopetukseen, ts. sosiaali- ja sivistyspalveluihin (esim. Lyytinen, kä). Jarruttajien mitta on raha, johon kaikki tuntuu palautuvan. He laskevat vastustajiensa esittämien hankkeiden kustannuksia osoittaakseen niiden kalleuden.

"Uimahallihankkeen siirtämisen taloudelliseen syihin vedoten voisi ja tuleekin hyväksyä, mutta kun samalla ja saman ryhmän (Keskustan, J.L.) toimesta ilman aikaisempaa suunnitelmaa kunnanhallituksessa jaetaan voimakkaasti.

Taidekeskuksen kehittämistä (säätio) n. 3 milj. rakennusinvestointi ja 0,5 - 1,0 milj. vuotuisten ylläpitokustannusten (!) kunnan maksettavaksi, vähintään oudolta. Mielestäni Lapinlahden kunnan tulisi pidättäytyä Taidekeskuksen jatkoinvestoinnin rahoituksesta kokonaan, myös 0,5 milj./nykyisellään menevän kuin myöskin suunnitelmissa olevan 0,5 - 1,0 milj./v. ylläpitokustannusten osalta." (Ruotsalainen, ML 20.5.1992)

Jarruttajat käyttävät paljon todellisuuden rakenteeseen vetoavia perusteluja. Kunta on "omistajayhteisö", jossa omistajat (kuntalaiset) edustajiensa (luottamusmiestensä) välityksellä laativat kulloinkin voimassa olevan arvojen (palvelujen) tärkeysjärjestyksen. Tätä luokitusta sovelletaan sitten valtuustokauden ajan. (Vuorela, kä.) Tärkeysjärjestyksen laatiminen on rationaalista toimintaa, josta tunteet on suljettava pois.

Hilkka Summa (1989, 200, 205) on osoittanut, että ns. pragmaattisella argumentilla (asioiden esittämisellä tavoite-keino -asetelmassa) on hallinnollisessa retoriikassa suorastaan myyttinen asema. Toimenpiteet perustellaan teknisesti. Asioiden suunnittelussa on kysymys yhteiskuntakappaleiden laskemisesta, mittaamisesta ja niiden toiminnan mekaniikan kuvaamisesta sekä mittauksien perusteella tapahtuvasta oikeiden toimenpiteiden osoittamisesta. Hallinnossa elää illuusio, että instituutioita, ihmisten välisiä sopimuksia ja politiikkaa voisi tehdä samoin kuin tehdään esineitä tai rakennuksia. Pyrkimys korvata toiminta tekemisellä on yritystä redusoida politiikka toimintana tekniikoiksi. Jarruttajien lähestymistapa murrokseen on hyvin rationaalinen. He uskovat taltuttavansa negatiiviset uhkat laskelmoidun järkevillä toimenpiteillä.

Jarruttajien mielestä rationaalisesti tehtyjen arvoluokitusten avulla voidaan ajaa kokonaisuuden ja kuntalaisten etua. Julkisten menojen karsinta aloitetaan erityisintresseistä. Tekstit huokuvat realistisuutta ja kieltävät idealistisuuden olemassaolon. (Esim. Vuorela kä ja Lyytinen kä.)

"Arvot on nyt kerta kaikkiaan asetettava kaupungissamme oikeaan järjestykseen ja rahat sosiaalipuolen samoin kuin palo- ja pelastuspuolen tarpeisiin on kaivettava vaikka jäähallin tai kulttuurikeskuksen peruskivien alta. Irtisanomisten, työaikojen pidentämisen ja kaikenlaisen muun hiostamisen sijasta on sosiaalipuolen työntekijämäärää saatava lisättyä ja palokunnalle hankittua riittävän pelastusvalmiuden takaava kalusto ilman että mikään harrastushalli ajaa niiden edelle." (Kotilainen, IS 12.10.1994)

Jarruttajat vetoavat myös lakeihin, viranomaisiin ja sopimuksiin. Esimerkiksi näin tekivät Aittokosken kyläläiset häätäessään taiteilija Miina Äkkijyrkkää vanhalla kyläkoululta. Juuri koululain mukaan lapsilla oli oikeus viihtyä ja turvalliseen kouluympäristöön. Kunta oli tehnyt taiteilijan kanssa nimenomaan vuokrasopimuksen, jonka mukaan taiteilija ei saisi häiritä koulutyöskentelyä. Jopa sosiaali- ja terveyslautakunnan lausunto oli osoittanut koulun pihan olevan esteettisesti ja hygieenisesti arveluttava. Näin Miina Äkkijyrkkä saatiin näyttämään lain- ja sopimuksen rikkojalta, epäsiistiltä, epäluotettavalta ja välillisesti (lehmiensä kautta) vaaralliseltakin. Hänen kanssaan ei voinut järkevästi neuvotella. Miina Äkkijyrkkä osoitettiin siis olemassaolevalle ja hyväksytylle järjestykselle vaaralliseksi käyttämällä viranomaisia, heidän määräyksiään ja lausuntojaan auktoriteetteina. (Esim. Wikström, Mandi, IS 25.8.1990.) Äkkijyr-

kän vastustajat viittasivat myös lääketieteeseen. Heidän mielestään oli esimerkiksi kiistatonta, että lasten allergian oireita voi lievittää vain ärsytystekijöitä (taiteilijan lehmiiä) minimoimalla (häättämällä). (Tikka, IS 17.8.1990.)

Jarruttaja kohottaa itsensä auktoriteetiksi: kuntalaisena, veronmaksajana, päättäjänä ja osallisena. Jarruttajat nostavat näin myös tavallisen ihmisen asiantuntijaksi oman ympäristönsä suhteen. Esimerkiksi Aittokosken kyläläiset tiesivät, milloin lehmät olivat lapsille vaarallisia:

"Jos todistajat olisivat kaupunkilaisjuppeja tai muita hienohelmoja, heidän lausuntonsa voitaisiin ehkä pyrkiä kumoamaan. Mutta Aittokosken asukkaat ovat rehellisiä maalaisihmisiä. He saavat elantonsa pääasiassa maataloudesta ja ovat itse koko ikänsä eläneet lehmien keskellä. He tietävät, mistä puhuvat. Sitä paitsi Sonkajärven eläinlääkäri on vahvistanut aittokoskelaisten paljastaman tiedon tieteellisesti päteväksi." (Alas lehmät, IS 7.9.1990)

Myös oma kokemus riittää perusteluksi, sillä jarruttajien retoriikassahan kulttuuri syntyy ihmisistä itsestään.

"Omasta kokemuksesta voin sanoa, että minua ainakaan ei ollenkaan kyrsi, vaikka en pienenä ollessa päässytäkään kesällä luistelemaan enkä talvella uida räpisköimään. Eikä siihen ole koskaan tarvittu kaupungin tai valtion palkkaamaa hoputtajaa, kun on ruvennut oikein kirjoittamaan." (Kotilainen, IS 12.10.1994)

Jarruttajat tuovat esiin varoittavia esimerkkejä. Tällainen on Iisalmen jäähallin runnominen läpi päätöksenteossa: hanke lopulta ylitti roimasti budjettinsa (esim. Oksanen, IS 24.6.1994). Golfkenttien ympäristöhaitoista ja kuntien syliin kaatumisesta löytyi esimerkkejä ympäri Suomea (esim. Kansalaistoimikunnan jäsen, IS 19.10.1990). Jarruttajat myös kuvailivat hyvin tunteenomaisesti ja konkreettisesti hankkeiden mahdollisia haittoja. He kertoivat esimerkiksi Miina Äkkijyrkän ja hänen lehmiensä elämästä yksityiskohtia, joiden tarkoituksena oli vakuuttaa, että häättäminen oli ainoa järkevä ratkaisu kyläläisten kannalta (Wikström, Kari, IS 15.8.1990). Päättäjien ja virkamiesten sanojen ja tekojen välistä ristiriitaa havainnollistettiin esimerkiksi näin:

"Suorastaan pöyristyttävän ristiriitaista on, että kaupunginjohtaja Harju, joka vain vähän aikaa sitten ajoi puoliväkisellä uimahallin laajennuksen läpi valtuustossa, esittää 5.10. Iisalmen Sanomissa hyvin huolestunutta miestä ja toteaa, että vyönkiristämiseksi ei näytä loppua tulevan, ja että kuntien olisi ilmeisesti syytä alkaa jo nyt varautua vielä pahempien päivien varalle." (Kotilainen, IS 12.10.1994)

Tällaisten esimerkkien tarkoituksena on saada kulttuurihankkeet ja niitä ajavat tahot epäilyttävään valoon. Jarruttajat luottavat myös stereotyyppien voimaan. Golfin pelaajat ovat äveriästä herrasväkeä, jotka kyllä pystyisivät kustantamaan itse omat harrastuksensa. Taiteilija on arveluttavaa elämää viettävä boheemi. Ja niin edelleen.

Jarruttajille on tyypillistä tarkastella asioita vastakohtaparien kautta. Virkamiehet tekevät töitä palkkapussin voimalla, vapaaehtoistyöntekijät sydämeään (Kotilainen, IS 12.10.1991). Virkamiehet ja poliitikot ovat "herroja", ja heidän narrattavanaan on vaikkapa nimimerkki "Pörsänmäen mummu" (IS

21.5.1991). Jarruttajien kulttuuri on matalaa, laajaa, avointa, suosittua ja kansanomaista. He vastustavat 'korkeaa', 'suppeaa' ja elitististä 'herrasväen' kulttuuria. Näin jarruttajat ylentävät tavallisuuden, arkipäiväisyyden, jokapäiväisen elämän ja inhimillisen vuorovaikutuksen.

Jarruttajat kuvaavat todellisuutta hyvin kärjekkäästi. Usein heidän sävynsä on liioitteleva. (Late, KV 23.5.1990.) He arvostavat metaforissaan elämän perusasioita: ruokaa ja luontoa. Tärkeintä elämässä näyttää olevan leivän syöminen. Kulttuuri on maan viljelemistä. Niinpä kulttuuri "kukoistaa", "kasvaa maaperästä" ja "kulttuurisarkaa kynnetään". Julkisesti tuettu, taideväritteinen kulttuuri rinnastettiin halventavasti "sirkushuveihin". Hyväksyttävä kulttuuri on orgaanista, taide on keinotekoisia.

Kunnallispolitiikka on juonittelevaa "peliä" (panoksina kuntalaisten veromarkat) tai näennäistä "teatteria" (päätökset syntyvät "kulissien" takana, sisäpiiri on tehnyt "käsikirjoituksen" jo etukäteen ja päätöksenteko on vain "lavastettua" tai "näyteltä" demokratiaa.). Näin jarruttajat haluavat havainnollistaa ajatustaan siitä, että nykyinen kunnallinen demokratia ei ole todellista, tai ainakaan se ei ole sitä, miltä se näyttää. Jarruttajien mielestä politikointi oli myös raakaa sotaa: taistelua, kamppailua ja painia. Siinä on voittajia ja häviäjiä. Sääli on tuntematonta.

Verratessaan kunnallista politiikkaa peliin, teatteriin ja sotaan kulttuuripalvelujen jarruttajat näkevät kuntalaisen passiivisena uhrina ja ulkopuolisena katsojana, jolla kuitenkin olisi halu vaikuttaa omiin asioihinsa. Toisaalta jarruttajat uskovat yhteiseen hyvään. Kunnallistalous on loppujen lopuksi vain yhteinen "kukkaro" tai "pussi", josta vallanhimoiset poliitikot ja virkamiehet yrittävät pistää rahat "liiviinsä" tai löytää "rahanreikiä". Jarruttajat haluaisivat vähentää politikointia ja luoda yhteisen tahdon.

Jarruttajien poliittinen retoriikka on *vahvasti reaktionääristä*. Tavallisen ihmisen edut on turvattava. Sijoitukset kulttuuriin vaarantaisivat hyvinvointivaltion todelliset saavutukset. Uudet satsaukset aiheuttaisivat tuhoisia seurauksia, sillä kaikki uusi on köyhiltä, sairailta ja vammaisilta pois. Kunnan aktiivinen rooli kulttuuripolitiikassa on kaiken lisäksi tuloksetonta. Se ei auttaisi tippaakaan todellisten ongelmien (työttömyys, asunnottomuus, sairaudet) hoitamisessa. Jarruttajat eivät suuntautuneet tulevaisuuteen, vaan heidän mielestään eteentulevia epäkohtia tuli paikkailla ja olemassaoleva järjestys säilyttää.

5.2 Kulttuuripalvelujen puolustajat

Osa tutkimusaineiston teksteistä hahmottuu kulttuuripalvelujen puolustajien nimiin. He ovat tyypillisesti kansalaisopistojen rehtoreita, kirjastojen johtajia tai muita kulttuurialan ammattilaisia sekä vakiintuneiden järjestöjen aktiivijäseniä, kulttuurilautakuntien luottamushenkilöitä ja paikallislehden toimittajia. He kuuluvat paikallisen kulttuuripolitiikan kentän vakiintuneisiin toimijoihin ja instituutioihin, ja tavallaan muodostavat "kulttuuripuolueen". He perustelevat vaatimusta: *"Kansalaisopistot, kirjastot ja muut kunnalliset kulttuuripalvelut kuuluvat kunnallisiin peruspalveluihin."* Heidän kulttuuripoliittista linjaustaan voi ku-

vata olemassaolevan kunnallisen kulttuuripalveluverkon puolustamiseksi ja edelleen kehittämiseksi (Henry 1993, 133). Kulttuuripalvelujen puolustajien toimintaa ohjaa sekä yhteiskuntapoliittinen rationaaliteetti (korkeakulttuurisuus, tasa-arvoisuus ja demokraattisuus) että itsesäilytysrationaaliteetti (kukin pitää omista asemistaan kiinni) (Schulze 1992).

Yleisö

Kulttuuripalvelujen puolustajat suuntaavat *vastustuksensa alueen kunnanjohtajiin*. Kunnanjohtajan virat ovat "turhia", "jälkijättöisiä", "veronmaksajille kalleimpia". Tutkimusaineistossa kulttuuripalvelujen puolustaja astui esiin erityisesti silloin, kun vastustettiin olemassaolevan kunnallisen kulttuurihallinnon uudistamisvaateita. Ne reformiehdotukset, joita vastaan kulttuuripalvelujen puolustaja kapinoi, olivat syntyneet juuri kuntien keskushallinnossa. Kulttuuripalvelujen puolustaja ei yleensä reagoinut kulttuuripoliittisen kentän "ulkopuolisiin" mielipiteisiin.

"Siis miksi jokaisessa kunnassa elätetään edelleen omaa kunnanjohtajaa, vaikka Ylä-Savon yhteisessä kunkussakin olisi yksi liikaa? Miksi meidän markkojamme haaskataan viranhaltijaan, jonka ainoa 'työ' on edustaminen? Vai onko jollakin varma havainto, että kunnanjohtaja olisi tavattu tuottavassa työssä? Niin että otetaanpa järki käteen ja säilötään Esko Rautio sinne aiemmin mainittuun reservaattiin lajinsa valioyksikkönä edustamaan ammattikuntaa, joka kauan sitten tapahti kehityksen kelkasta kuin eno veneestä." (Uimataitoinen eno, IS 8.8.1991)

Kulttuuripalvelujen puolustajat hakevat tukea *kaikilta kuntalaisilta*. Tässä tapauksessa 'tavallinen kuntalainen' osoittautuu toisaalta ideaalittyyppinä valistuneeksi, sivistyneeksi ja kulttuurinälkäiseksi toimijaksi, toisaalta syrjäytyneeksi ja vähäosaiseksi autettavaksi. Näiden molempien ryhmien avulla voidaan perustella kulttuuripalvelujen tarvetta. Kulttuuripalvelujen puolustajat vakuuttavat puolustavansa ihmisen ja paikallisyhteisön etuja tunteetonta järjestelmää ja säälimätöntä talouselämää vastaan.

Lähtötilanne

Kulttuuripalvelujen puolustajien *todellisuuskuva on negatiivinen*. Ongelmista vallitsee yksimielisyys: yksilön tasolla työttömyyttä, taloudellisia vaikeuksia, toivottomuutta ja tarkoituksettomuuden tunnetta. Pahimmillaan lisääntynyt vapaa-aika passivoi ja syrjäyttää ihmisiä. Rikollisuus, sairaudet, mielenterveydelliset ongelmat ja poismuutto alueelta lisääntyvät. Alueen elinkeino- ja väestörakenne yksipuolistuvat. (Esim. Ylä-Savon Akatemian..., IS 17.8.1991.) *Taloudellisen laman olemassaolo on fakta, samoin maailman nopea muuttuminen ja Suomen kansainvälistyminen*. Kulttuurihallinnon puolustajat maalaavat kuvaa *hallitsemattomasta maailmasta*, jota vastaan taistellessa jokaisen ihmisen osallistuminen ja vastuuntunto on tärkeää.

Kulttuuripalvelujen puolustajat jakavat yhteisen uskon siitä, että *kulttuuri* (julkisten kulttuuripalvelujen muodossa) *on ratkaisu* niin yksilöllisiin kuin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Kulttuuriin sijoittaminen on kannattavaa

vaikeinakin aikoina. Kulttuuri auttaa kestämaan laman ankeutta. Kulttuuripalvelujen puolustajien retoriikassa kulttuuri on yksikössä ja muodostaa näin yhden ja yhtenäisen kokonaisuuden: kunta selviiä "kulttuurinsa" avulla kuntien keskinäisestä kilpailusta. Myös "Ylä-Savon rikkaus on sen kulttuurissa". Kulttuuri samaistetaan kunnallisiin kulttuuripalveluihin. Jos kunta päätyisi karsimaan sivistyspalveluitaan, se vähentäisi samalla oleellisesti elinkelpoisuuttaan. (Esim. Ylä-Savon Akatemian..., IS 17.8.1991 ja Paananen, IS 28.9.1993.)

Yksilön tasolla kulttuuriin uhratut markat muuntuvat "sisäiseksi elämykseksi, jonka varassa joku pieni ihminen kestää ahdistuksensa, vastuunsa, meitä kaikkia koskevan laman" (Hortamo, IS 25.9.1993). Kulttuuri on "elämänevaitten" (henkisen pääoman ja mahdollisuuksien) antamista ihmiselle. Kulttuurin avulla hän pääsee ongelmiansa yläpuolelle henkisesti ja kykenee selviämään niistä. Kulttuuri auttaa häntä löytämään niitä kohtia elämästään ja ympäristöstään, jotka auttavat häntä eteenpäin. (Miettinen, kä). Kulttuuripalvelujen puolustajien retoriikassa on elämänpoliittinen sävy (Giddens 1991). Kulttuuripalvelujen avulla ihmiset voisivat lisätä turvallisuudentunnettaan ja elämönhallintaansa:

"Terho Pursiaisen kuvaama tulossa oleva monikulttuurinen yhteiskunta vaatii yksilöltä hyvän itsetunnon antamaa pelottomuutta ja suvaitsevuutta, kritiikin viidakkoveistä, jonka vain kulttuuri antaa.

Itsetuntoinen ihminen on positiivisen utelias ja antaa vierellensä olevalle erilaisuudelle elämisen oikeuden. Kulttuuri parhaimmillaan johtaa ihmisten välisten kuilujen ja railojen kaventumiseen. Erilaisuudesta huolimatta samalla matkalla olemisen tunteeseen. Tällaiset ihmiset eivät kuluta poliisitoimen resursseja ja sairastu aivan herkästi. He eivät tarvitse määrättömästi rahaa kulutuskeskeisten harrastusten toteuttamiseen.

Jokaisessa ihmisessä elää polttava itsensäajunamisen tarve, ja paikan löytämisen tarve tässä hajoavassa maailmassa. Tiedotus ja päivittäinen uutisvyöry on pelkkää saastetta, jolle siihen sisälly yksityisen ihmisen kohdalla taustojen ymmärtäminen ja vähittäisen, edes jollakin tavalla hahmotetun maailmankuvan syntyminen. Jos tuo kuva muodostuu mielettömyyden ja kaaoksen sinfoniaksi, olisi löydettävä ainakin ne asiat., (!) joihin omassa lähipiirissä voi itse aktiivisesti vaikuttaa. Onko surullisempaa kuin ulkoisten olosuhteiden sysimäksi ajopuuksi heittäytynyt ihminen?" (Hortamo, IS 25.9.1993, kursivointi J.L.)

Kulttuuripalvelujen puolustajat uskovat kulttuurin ammattilaisiin uutta aikaa ja murroskautta tulkitsevina asiantuntijoina. Koulutetut, päätoimiset kulttuurityöntekijät auttavat ihmisiä tiedostamaan maailmaa ja omaa itseään. Näin ihmisten on helpompi tehdä elämänvalintojaan ja elää hyvää elämää. Kulttuuripalvelujen puolustajat puhuvat kunnan palkkalistoilla olevista kulttuurityöntekijöistä muun muassa seuraavilla termeillä: "elämänavun antaja" (Ylä-Savon Akatemian..., IS 17.8.1991), paikallisten ihmisten "toiveiden tulkki ja välittäjä" ja sairauksien ennaltaehkäisijä (Suomala, IS 15.9.1991). Kunnalliset kulttuurilaitokset ja -työntekijät olivat "pelastajia" (Paananen, IS 28.9.1993). Kuntalaiset ovat tällöin avun saajia, tulkattavia, kykenemättömiä suoraan ilmaisemaan itseään ja tulemaan ymmärretyiksi, potentiaalisia sairaita ja uhreja. Kulttuuri on jotain välttämätöntä ja oikeastaan välttämättä asiantuntijan kautta välittyvää. Kult-

tuuripalvelujen puolustajien retoriikassa kulttuurihallinto auttaa ihmisiä saavuttamaan vapauden ja toteuttamaan itseään. Kulttuurivirkamiehet ovat kulttuuriterapeutteja ja -oppaita.

"...Tarvitaan ihmisiä, ihan *virkaansa asetettuja*, jotka *päätoimisesti ohjailevat niitä kulttuuriprosesseja*, joiden avulla ihmiset löytävät itsensä, kasvavat omaksi itsekseen ja tukevat vielä muita elämän ajopuiksi luiskahtaneita tämän päivän umpikujan uhreja." (Hortamo, IS 25.9.1993, kursivointi J.L.)

Kulttuuripalvelujen puolustajissa on paljon juuri kunnan kulttuurihallinnon edustajia. He nostavat itse itsensä sankareiksi, jotka uhmaavat järjestelmän vakiintuneita totuuksia. He toimivat yksilön hyväksi auttaakseen häntä selviytymään. Kulttuurityöntekijät muuntavat kulttuuriorganisaatioiden ja -asiantuntijoiden tehtävät elämänpoliittisiksi välineiksi. Yksilöt saavat asiantuntijan välityksellä tietoja, taitoja ja elämyksiä, joiden avulla he voivat hahmottaa omaa elämänkokonaisuuttaan, suhdettaan omaan itseensä ja muuhun maailman.

Kulttuurihallinnon puolustajat käyttävät kulttuuri- tai taide-käsitteitä useammin *'sivistystä'*. He käsittävät sen hyvin klassisesti. Heidän esikuvanaan on antiikin humanismi.

"Kreikassa orjat tekivät työt. Ja vapaa kreikkalainen vilosohvoi, taiteili ja urheili. Eikä puhuttu mitään semmosesta, että nyt on semmonen hirveä henkinen lama. Tällä hetkellä orjan korvaa kone, automatio. Meidän on toisin sanoen koulutettava ihmisiä, siis koulusta lähtien myöskin vapaa-aikaa varten, niin että me voijaan viedä kehitystä eteenpäin. Tieteen ja taiteen käyttäjiks, että tekijöiks." (Kellberg, kä).

'Sivistys'-käsitteen tulkinta muistuttaa Snellmanin ajatuksia ja kansallisen kulttuuripolitiikan prototyyppiä. Snellmanilainen sivistysprosessi on kaksivaiheinen. (Ks. esim. Wilenius 1978, 138-139.) Ensinnäkin ihmisen tulee saavuttaa itsetietoisuus: käsittää itsensä luovaksi subjektiksi, saada perusitsetuntemus ja perusitselfuottamus. Ihmisen on löydettävä itsensä. Siinä hän onnistuu kasvatuksen avulla ja ympäröivän yhteiskunnan tuella. Toinen taso (varsinainen sivistyminen) merkitsee sitä, että yksilö tajuaa juurtumisensa sivistysperintöön ja hänestä tulee eettinen persoona. Tämä varsinainen sivistys syntyy kapinan, tradition torjunnan kautta. Yksilö asettaa kaiken perityn kyseenalaiseksi, kriittisen tarkastelun alaiseksi. Kyse on tradition totuuden arvioimisesta, kriittisestä ajattelusta. Sivistynyt yksilö ajattelee ja toimii itsenäisesti, muovaa tradition uuteen muotoon ja jättää sen toisille toisenlaisena kuin itse otti sen vastaan. (Toiskallio 1981, 70.) Ihminen ei enää ota itsestään selvinä mitään annettuja velvollisuuksia, vaan hän kysyy itseltään niiden eettistä oikeutusta. Hän ei siis seuraa omia halujaan, vaan kuuntelee eettistä tajuntaansa. Hän on vapaa sekä sisäänpäin (suhteessa haluihinsa) että ulospäin (suhteessa muiden haluihin). (Wilenius 1982, 52-55.)

Kulttuuripalvelujen puolustajat korostavat sivistyksen kaksitahoista vaikutusta. Sivistys vaikuttaa ensinnäkin syvästi yksilöön. Sivistys on ihmisen sisäinen tila, joka ilmenee hänen toiminnassaan. Sivistynyt ihminen on aktiivinen, oma-aloitteinen, innostunut ja valmis vapaaehtoistyöhön yhteisönsä hyväksi. Sivistyksessä on kyse "tien" ("totuuden") etsimisestä "pimeyden" ("kaaok-

sen") keskellä. Ihmisen sisäinen tyhjiys on "salakavalaa sairautta". (Hortamo, IS 25.9.1993.) Ihminen tarvitsee sivistystä selviytyäkseen ja kehittyäkseen ihmisenä. Kulttuuripalvelut auttavat yksilöä saavuttamaan sivistyksen ihanteen. Sivistymisen prosessi on elinikäinen, koska ihminen ei ole koskaan valmis: täydellisesti sivistynyt. Tämän vuoksi julkisia kulttuuripalveluja tarvitaan aina, ja kaikki tarvitsevat niitä. Sivistys-käsitteen kaltaisia mielikuvia liittyy myös käsitteisiin "henkinen hyvinvointi ja omatoimisuus" sekä "omaehtoinen" opiskelutarve ja kulttuuri (Ylä-Savon Akatemian..., IS 17.8.1991).

Sivistys vaikuttaa positiivisesti myös yhteiskuntaan. Sivistynyt ihminen on itseään jatkuvasti kehittävä ja toteuttava yksilö, joka tajuaa velvollisuudekseen kansakuntansa ja erityisesti nyt 1990-luvulla kuntansa kehittämisen. "Suomi selviää ahdingostaan vain sivistyksen voimalla". Ilman sivistystä ei voi olla hyvinvointia. Tiedolla on vain välinearvo. Sivistystä on se, miten tietoa käytetään. Jokaisen kuntalaisen velvollisuus on miettiä, "mitä juuri minä voisin antaa suuren yhteisen kodin hyväksi". Tulevaisuus on sivistyksen varassa. Sivistyksen rakennuspuita on kulttuuri. (Ks. esim. Winberg, KV 15.8.1990 ja Lappalainen, ML 18.11.1992.) Kulttuuripalvelujen puolustajien retoriikassa itsensä-toteuttaja on kiinnostunut myös yhteiskunnallisista asioista ja yhteisestä hyvästä.

Kulttuuripalvelujen puolustajat määrittelevät *kulttuurin* mielellään laaja-alaisesti, mikä toisaalta aiheuttaa kvalifikaatio-ongelman. Kaiken toiminnan nähdään rakentuvan kulttuurin pohjalle. Kulttuuri ei ole vain "jokin vapaa-ajan täyttö ja jokin tuokio jossakin, vaan sen pitäisi sisältyä ihan koko elämään" (Miettinen, kä). Kulttuuripalvelujen puolustajat puhuvat kulttuurista yhtenä kollektiivisena asiana: "Kulttuuristaan kansa imee identiteettinsä ja voimansa" (Airaksinen, ML 4.9.1991) tai "Kulttuuri on perinne, joka elää meissä" (Suomala, IS 15.9.1991). Kulttuuripalvelujen puolustajat vetoavat menneiden sukupolvien työhön ja sen asettamiin velvollisuuksiin. Kulttuuri on jatkumo menneestä tulevaan. Kulttuuri on "meitä kaikkia" yhdistävä asia. (Ks. myös Kiuruveden kulttuuriltk 11.12.1991):

"...kunnat velvoitetaan huolehtimaan *kulttuurielämän* tukemisesta ja edistämisestä niin, ettei meidän, tämän maailmanajan yläsavolaisten, tarvitse tuntea syyllisyyttä sen *kulttuuriperinnön* turmelemisesta ja hukkaamisesta, jonka edeltäjämme ovat vaikeissakin oloissa *uurastaen vaalittavaksemme hankkineet* eikä häpeää siitä, että jätämme *kulttuurin viljelyn* kesannolle jälkipolviemme suureksi surkeudeksi ja meidän aikamme ylkäsavolaisten (!) yhteiseksi häpeäksi." (Ylä-Savon Akatemia, IS 27.7.1993, kursivointi J.L.).

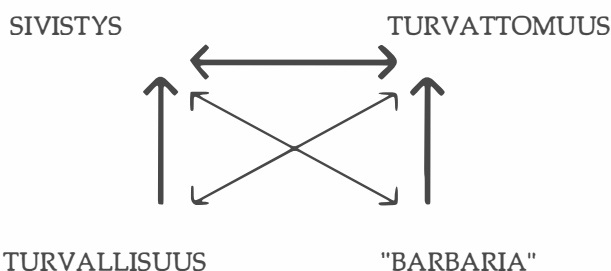
Kulttuuripalvelujen puolustajien 'kulttuuri' on inhimillisen täydellistymisen prosessi. Täydellistyessään kulttuuri puhdistuu ja ylevöityy; erottautuu arkisesta, matalasta ja maallisesta. Puolustajien kulttuurikäsitystä voi luonnehtia klassiseksi tai ideaaliseksi. (Ks. Ahponen 1991a, 28-29.) 'Kulttuurin' ydin on *korkeakulttuurinen*. Kulttuurihallinto taistelee ala-arvoista ja pinnallista viihdettä vastaan (ks. esim. Ylä-Savon Akatemia, IS 17.8.1991). Kulttuuri on jotain syvää, idealistista, kaunista ja asiantuntijoiden varassa. "Ihmiselo on liian lyhyt käytettäväksi moskaan, josta ei saa elämyksiä eikä energiaa omalle kasvulleen..." (Paananen, IS 28.9.1993). Kulttuuri on moraalisesti hyvää. Ilman kulttuuria ihmiset hurauttavat.

"...Ja tämä hurahtaminen näkyy sitten ihmissuhteitten särkymisenä, mielenterveydellisinä ongelmina, itsemurhina, huumeiden ja päihteiden käyttönä, epärehellisyyksinä, varkauksina ja niin edes päin.

Toisin sanoen pitkällä tähtäimellä meidän täytyy tinkiä...meidän on tingittävä kulttuurin ja sivistyksen hyväksi...Kyllä tämä on tullut esimerkiksi työttömyys pysyäkseen. Jollei me kehitystä jarruteta, meillä on tällä hetkellä automatio ja meillä on elektroniikka niin pitkällä, että ei tarvita muuta kuin työtä vain työn vuoksi. Ja silloin joutuu kysymään, missä, millä täyttävät ihmiset, niin nuoret kuin ikäisemmätkin, lisääntyvän vapaa-aikansa. Koituuko vapaa-aika heille virkistykseksi ja eteenpäin menoksi, vai koituuko se turmioksi? Minä oon seurannu esimerkiksi semmosia, joilla ei ole mitään harrastuksia, erikoisempia eivätkä oo niitä saanu, niin ne hyvin pian kävelee pitkän kaljakassin kanssa ja kahtelevat läheltä oksaa." (Kellberg, kä)

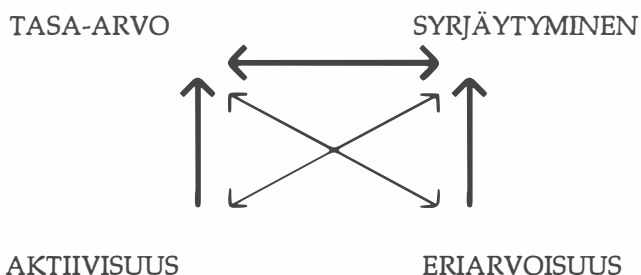
Kulttuuripalvelujen puolustajien käsittelemä arvoristiriita on sivistyksen ja turvallisuuden välinen. Yksilön ja yhteiskunnan vakaus, tasapaino ja menestys ovat riippuvaisia sivistystasosta. Ilman sivistystä kehitys vie kohti hallitsematonta sekasortoa, mikä lisää kaikkinaista turvallisuuden tunnetta. Kulttuuripalvelujen puolustajat arvostavat olemassaolevaa länsimaista korkeakulttuurista sivistystä. Heidän mielestään se takaa yksilön ja yhteisön tasapainoisen ja rikkaan elämän. Sivistyksen negaationa ei ole sivistymättömyys puuttuvana ominaisuutena. Kyse siis ei ole sivistystyhjiön täyttämisestä. Sivistyneisyyden ydin on refleктоivassa asenteessa. Ilman kykyä siirtyä normien sokeasta noudattamisesta tietoiseen toimintaan eivät laajatakaan tiedolliset ja taidolliset valmiudet muodostu sivistyneisyydeksi. (Kuvio 11.) Kuten Tervonen (1982, 46-47) on todennut, tavallaan barbaria nykyisin viittaa siihen, ettei ihmisillä ole omakohtaista suhdetta sivilisaatiomme luomiin tietoihin ja taitoihin. Kulttuuripalvelujen puolustajat hyökkäävät pelkkiä instrumentaalisia tietoja ja taitoja korostavia käsityksiä vastaan (kuvio 11).

Myös kulttuuripalvelujen puolustajien keskeiset tavoitteet ovat *tasa-arvo ja demokratia*. Vasta silloin kun ihmisille on taattu samanlaiset mahdollisuudet kulttuuriin riippumatta asuinpaikasta, iästä ja sosiaalisesta taustasta, voidaan puhua 'tehokkaasta' toiminnasta. Kulttuuripalvelujen puolustajat ovat huolissaan maaseudun ja etenkin sen syrjäisimpien osien elinvoimaisuudesta. Toisaalta he puhuvat myös syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien puolesta: vanhusten, yksinäisten, sairaiden, lasten ja työttömien. Kulttuuripalvelujen puolustajien tasa-arvon käsitteeseen liittyy olennaisesti kulttuuridemokratian idea. Ihmisten on päästävä itse vaikuttamaan heitä koskeviin päätöksiin. (Esim. Keiteleen kirjasto-kulttuuriltk 10.2.1992, Matti ja Liisa 11.9.1991 ja Suomala, IS 15.9.1991.)

KUVIO 11 Kulttuuripalvelujen puolustajien 'kulttuuri' semioottisena neliönä

Kulttuuripalvelujen puolustajien mielestä julkiset kulttuuripalvelut ovat tehokkaita ennen kaikkea silloin, kun ne ovat ihmisten saavutettavissa, mutta myös kun ne innostavat kuntalaisia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Kunnanjohtajien korostama tehokkuus johtaa ihmisten yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen ja eriarvoisuuteen. Kulttuuripalvelujen puolustajien retoriikassa kulkevat oikeudet ja velvollisuudet rinnakkain. Ihmisillä on oikeus kulttuuripalveluihin ja velvollisuus antaa sivistyksensä yhteisön käyttöön. (Kuvio 12.)

KUVIO 12 Kulttuuripalvelujen puolustajien 'tasa-arvo' semioottisena neliönä

Erityisesti kulttuurihallinnon edustajat ovat sitä mieltä, että olemassaoleva kulttuuripolitiikan järjestelmä perustuu kuntalaisten toiveiden ja tarpeiden kuulemiselle. He käyttävät mielellään käsitettä "vuoropuhelu", mutta sen sisältö näyttää olevan tarpeiden kartoittamista, toiveiden kirjaamista ja niiden toteuttamista (ks. esim. Sillanpää, IS 2.9.1991). Kulttuuripalvelujen puolustajat samaistavat kuntalaisen "asukkaaksi", "asiakkaaksi" ja jopa "suureksi yleisöksi" (Säisä, IS 4.9.1991). Näissä käsitteissä korostuu passiivisen vastaanottajan rooli. Kulttuuripalvelujen puolustajat edustavat responsiivisuusstrategiaa (Keränen ja Mäkitalo 1993, 51): he ovat kyllä valmiita ottamaan huomioon asukkaiden toivomuksia, mutta paneutuvat niukasti pohtimaan kuntalaisten todellisten vaikuttamismahdollisuuksien parantamista. Kulttuuridemokratia on vain kuntalaisten kuulemista, asiantuntijat huolehtivat toteuttamiskelpoisten ehdotusten arvioinnista. Tärkeimmät kriteerit sivistys/kulttuuripalveluille ovat "laatu" ja "määrä". Jokaiselle tulee olla jotakin korkeatasoista. Kriteerien täyttäminen edellyttää paikallisesti organisoitua kulttuurihallintoa sektoreineen.

"...Ihmisten toiveet ja tarpeet tiedetään parhaiten paikallisesti, ja näin ollen tuntuisi luontevimmalta, että niihin myös pystytään parhaiten vastaamaan paikallisesti. Mikäli suunnittelua keskitettäisiin olisi samalla luotava järjestelmä, joka varmistaisi eri alueiden ihmisten kuulemisen." (Pielaveden kirjastotoimenjohtaja, elokuu 1991)

Kulttuuripalvelujen puolustajien mielestä paikallisen kulttuurin laatu, määrä ja tasa-arvoinen saavutettavuus on kiinni kunnallisista kulttuuripalveluista. Kuntien kulttuuripalvelun ammattilaiset (kulttuurisihteerit, kansalaisopistojen, kirjastojen, museoiden jne. henkilöstö) pystyvät vastaamaan asiakkaiden spesiifihinkin tarpeisiin sekä välittämään ja tulkitsemaan niitä eteenpäin. Heidän toimintansa on tavoitteellista, lakien ja ohjeiden säatelemää, taattua toimintaa (esim. Ylä-Savon musiikkikoulun rehtori 19.10.1991). Kulttuuripalvelujen puo-

lustajien käsitys virkamiehen ja poliitikon suhteista on uustraditionaalinen (Henry 1993, 122). Virkamies on objektiivinen, neutraali ja ammattialansa ehdoton asiantuntija. Poliitikko on maallikko. Virkamiehen ja poliitikon suhteessa virkamiehellä on dominoiva rooli. Kulttuuripalvelujen puolustajat nojaavat hierarkkiseen perusteluun: korkeakulttuuri on viihdettä ylempänä, asiantuntija-virkamies poliitikkoa. Puolustajien mielestä tasa-arvo on toteutunut, kun 'oikeaa' kulttuuria on tuotettu alas 'asiakkaille' ja 'vastaanottajille'. Kulttuuripalvelujen puolustajien tasa-arvon tavoitetta toteutetaan kulttuurin demokratisoinnilla.

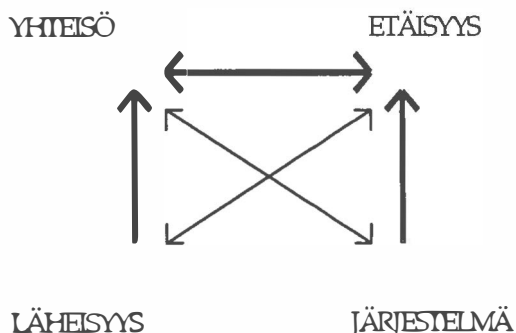
Kulttuuripalvelujen puolustajat ovat paikallisten (=kunnallisten) kulttuuripalvelujen puolestapuhujia. He asettavat vastakkain Ylä-Savon yhteisönä ja alueellisena hallinnollisena yksikkönä (kuvio 13). Edellinen merkitsee hajautettua, ihmisläheistä ja ihmisten tarpeista lähtevää hallintoa, joka on oleellinen osa elinvoimaista yhteisöä. Jälkimmäinen on keskitetty ja moniportainen mammuttijärjestelmä, jossa toteutuvat kaikki byrokratian huonot puolet. (Esim. Pielaveden kansalaisopiston rehtori, elokuu 1991.)

Kulttuuripalvelujen puolustajat korostavat mielellään, että kunnalliset kulttuuriorganisaatiot ovat *paikallisesti omaleimaisia*. Ne ottavat huomioon paikalliset olosuhteet ja tarpeet. Ne ovat "paikalliskulttuurin peruselementtejä". (Airaksinen, ML 4.9.1991.) Toisaalta kuitenkin he käyttävät näistä organisaatioista muun muassa nimitystä "laitos" (ks. esim. Kiuruvesi 11.9.1991). Paikallisuus kyseenalaistuu myös siinä mielessä, että kulttuuripalvelujen puolustajat puhuvat mielellään kunnan yhteisestä tahdosta ja kuntalaisten yhteisistä tarpeista. Heidän kirjoituksissaan kunnasta tai Ylä-Savosta tulee tahtova ja toimiva yksimielinen subjekti. Tällainen lähestymistapa ei jätä tilaa politikoinnille: erilaisten näkemysten ja ristiriitojen esiintuomiselle. Ihanteena on konsensus.

"...Mutta jokainen opisto vastaa ensi sijassa oman kuntansa koulutus- ja aikuiskasvatustyöstä ja tukee omalla sektorillaan kuntansa *yleistä, yhdessä hyväksyttyä kehitystä*." (Pielaveden kansalaisopiston rehtori, elokuu 1991, kursivointi J.L.)

"...Ylä-Savon Akatemia on ensimmäisiä askeleita *seudullisen vuorovaikutuksen* lisäämiseen kansalaisjärjestöjen rinnalla. Tärkein tehtävä on arvojen ja asenteiden luominen *yhteisten tavoitteiden pohjalta, jotta Ylä-Savosta kasvaa ennakkoluuloton, kestävä kehityksen kulttuuriseutu*." (Kiuruveden kirjastolautakunta 11.12.1991, kursivointi J.L.)

1

KUVIO 13 Kulttuuripalvelujen puolustajien 'paikallisuus' semioottisena neliönä

Kulttuuripalvelujen puolustajien abstraktit arvot saavat usein konkreettisen tulkinnan. Näin edistykseellisyys kääntyikin itse asiassa status quon perusteluksi, yhteisöllisyys organisaatioiksi ja hallintoyksiköiksi.

"...Uusi kirjasto ja oma opisto samalla symbolisoivat omalla tavallaan kunnan vahvaa identiteettiä. Varpaisjärveläisyys tuntui luissa ja ytimissä. Ulkopuolisestakin. Luopuminen saavutetuista voitoista on vähittäistä kuihtumisen (!) olemassaolosta.

Mikäli Varpaisjärven luottamushenkilöt harkitsevat luopumista omista kultturiorganisaatioistaan (!), he harkitsevat lipunlaskemista - antautumista. Johto on ymmärräntänyt (!) asemansa väärin: liian itseriittoisesti sen vähimmäisen kuntalaisen edessä. Oman itsenäisen kunnan olemassaolo käy tarpeettomaksi ja - taloudelliseksi. Saavutus sekini!" (Airaksinen, ML 4.9.1991, kursivointi J.L.)

Reaktionäariselle retoriikalle tyypillisesti kulttuuripalvelujen puolustaja käyttää kvantitatiivista lokusta. Hän vetoaa yhteiseen järkeen ja totuuteen, joka kaikkien tulee hyväksyä. Hän perustelee toimintansa laaja-alaisuutta: kulttuuripalvelut koskettavat kaikkein yksinäisintä kuntalaista, kaikkein syrjäisintä mökkiä kunnassa, nuoria ja vanhoja, vähän koulutettuja ja korkeasti koulutettuja. Siis: kulttuuripalvelut koskettavat jokaista. Kulttuuripalvelut toimivat myös kokonaisuuden hyväksi. Pienistä osa-alueista muodostuu kukoistava kokonaisuus, yläsavolainen kulttuuri. Kulttuurihallinto toimii tehokkaasti: "Ne saavat paljon aikaaan hyvin pienin hallintomenoin. Niiden sairastamis- ja sosiaaliongelmia ehkäisevä vaikutus on yleisesti tunnustettu." (Ylä-Savon Akatemian..., IS 17.8.1991).

Retorisesti kulttuuripalvelujen puolustajat eivät oikeastaan vedonneet muuhun erityisyleisöön kuin poliittis-hallinnollisen järjestelmän edustajiin. Puolustajat pitäytyvät eniten 'kaikille yhteisissä' asioissa ('peruspalveluissa', 'yhteisessä sivistyspohjassa', 'kulttuuriperinnössä' jne.). Vaikka he puhuivat syrjäkylästä, työttömistä ja yksinäisistä, he eivät kuitenkaan suunnanneet puhetta erityisesti näille, vaan osoittivat tällä tavoin toimintansa laajuutta.

Kulttuuripalvelujen puolustajat vetoavat maalaisjärkeen: Eikö olekin järkevää, että rikkinäinen museon katto tai rapistunut uimahalli korjattaisiin? Olisi tuhlausta jättää käyttämättä valtion myöntämä työllistämisavustus. (Esim. Lappalainen, ML 18.11.1992 ja Synnyinseutu Lapinlahti...ML 18.11.1992.) Kunnallistalouden kannalta on typerää olla hyödyntämättä kulttuurisihteereiden, kansalaisopistojen ja kirjastojen henkilökunnan asiantuntemusta. Jos olemassaolevia taidelaitoksia ei kunnostettaisi ajanmukaisiksi, uhrattaisiin niihin jo aiemmin käytetyt veromarkat. Päättäjät eivät saisi unohtaa, että kulttuurikin työllistää.

"...Tai ehkä on parempi maksaa työttömille toimeentulotukea sekä asumistukia ja antaa samanaikaisesti satsattujen markkojen lahota museon muodossa paikoilleen?" (Lappalainen, ML 18.11.1992).

Argumentaation kulku

Kulttuuripalvelujen puolustajat pitävät kunnallisia kulttuurityöntekijöitä ja -laitoksia sankareinaan. Murroksen yhteiskunnassa tarvitaan kulttuurityöntekijöiden asiantuntemusta tasa-arvon, kulttuuridemokratian ja sivistyksen puolustajina. Kunnallisten kulttuuripalvelujen avulla jokainen ihminen ja kunta voisi

luoda oman selviytymisstrategiansa. Byrokraattiset järjestelmät ja erityisesti kunnanjohtajat ovat sankarin vastustajia. Näiden suhtauminen kulttuuriin on yksipuolisen välineellistä, ja toimintaa määräävät vain taloudelliset seikat. Kulttuuripalvelujen puolustajien kulttuuripolitiikka on toisten puolesta toimimista. Sankari auttaa niin murroksen uhreja kuin jo valistuneita "kulttuurinälkäisiäkin". (Kuvio 14.)

AKTANTTI KULTTUURIPALVELUJEN PUOLUSTAJAT

SANKARI	kunnalliset kulttuurin ammattilaiset
TEHTÄVÄ	tasa-arvon, demokratian ja sivistyksen puolustaminen
KOHDE	jokainen ihminen ja koko kunta
STRATEGIA	kunnallisten kulttuuripalvelujen säilyttäminen
VIHOLLINEN	kunnallisten kulttuuripalvelujen purkajat (erityisesti kunnanjohtajat)
MAASTO	murroksen yhteiskunta

KUVIO 14 Kulttuuripalvelujen puolustajien sankaritarina

Myös kulttuuripalvelujen puolustajat ovat omaksuneet talouden välttämättömyysretoriikan. Vakuuttaakseen kuulijansa siitä, että nykyiset paikalliset kulttuuriorganisaatiot ovat tärkeitä, kulttuuripalvelujen puolustajat turvautuvat taloudellisen tehokkuuden retoriikkaan, sillä heidän on tavoiteltava jonkinasteista yhteisymmärrystä myös kunnallisten päättäjien kanssa. Säästäminen on yleisesti hyväksytty hyve ja sopivan väljä käsite monensuuntaisille tulkinnoille (esim. Pielaveden vs. kulttuurisihteerin, elokuva 1991). Tarkoitus siis tavallaan pyhittää keinot. Nykyinen kulttuurihallinto on esimerkiksi niin kevyt, joustava ja tehokas, ettei säästämisen tarvetta ole. Itse asiassa sen toiminta on kunnalle edullista. Sonkajärven kansalaisopiston rehtori vertaa opistonsa merkitystä pieneen teollisuuslaitokseen. Kulttuurityötä on siis mahdollista arvioida markoissa ja esineellistä (mitata, punnita):

"Kansalaisopistot ovat nykyisin omistajakunnilleen taloudellisesti jopa edullisia laitoksia. Valtionosuus kattaa menoista lähes 70 prosenttia. Henkilöstö puolestaan tuottaa kunnille verotuloja kohtalaisen potin - ainakin pienen teollisuuslaitoksen verran. Kun kerrannaisvaikutuksetkin otetaan huomioon, saldo jää varmasti plussan puolelle..." (Sillanpää, IS 2.9.1991)

Toisaalta kulttuuripalvelujen puolustajat kuvaavat 1990-luvun alun kulttuuripolitiikkaa orgaanisesti: esimerkiksi elämän ja kuoleman metaforilla. Heidän mukaansa niin alueen ihmiset kuin kunnatkin kamppailevat henkensä puolesta. Ilmaisut ovat hyvin sotaisia: taistelua, kamppailua ja kaatumista. Kunnallisten kulttuuriorganisaatioiden synty on ollut työtä ja tuskaa, mutta "(k)oko kunta seisoi yhtenä miehenä hankkeen takana" (Airaksinen, ML 4.9.1991). Kulttuuripalvelujen puolustajat leimaavat kunnanjohtajien uudistusehdotukset "kulttuurin tuhoamisprojektiksi" (Sillanpää, IS 2.9.1991). Kyse on "kulttuuri-ihmisten" kunniallisesta, kotiseutuhenkisestä ja suorastaan pyhästä kulttuurin puolustussodasta ymmärtämättömiä ja sivistymättömiä "kulttuurielämän" tuhoajia vastaan. Kunnallinen kulttuurityö saa kulttuuripalvelujen puolustajien

retoriikassa parantamiseen, terapiaan ja ruokkimiseen liittyviä metaforia (esim. Hortamo, IS 25.9.1993), jolloin kuntalaisesta tulee avuton ja hoitoa tarvitseva potilas tai uhri. Kulttuuri on viljelyä ja sivistys valoa. Ne ovat siis elämälle välttämättömiä elementtejä.

Kunnanjohtajien ajamat uudistukset saavat negatiivisen ja byrokraattisen leiman. Kulttuuripalvelujen puolustajat vertasivat niitä usein Neuvostoliiton kaltaiseen järjestelmään. (Esim. Jääskeläinen, SS 14.9.1991 ja Säisä, IS 4.9.1991.) Kuntien välisen virallisen yhteistyön he näkevät "Euroopan Yhteisön" kaltaisena monimutkaisena järjestelmänä. Kunnanjohtajien esittämät hallinnolliset muutokset loisivat vain uusia "byrokratiaportaita" tai "mutkia" matkaan. Raskaus, mammuttimaisuus ja paperinmakuisuus kuvaavat keskushallinnon "epäinhimillisiä" pyrkimyksiä. (Sillanpää, IS 2.9.1991.)

Kulttuuripalvelujen puolustajat leimaavat kunnallisen poliittis-hallinnollisen järjestelmän suljetuksi, salaiseksi ja kaksinaamaiseksi valtapeliksi. Jopa monet suurten sivistyslautakuntien luottamushenkilöistäkin ovat "susia lampaiden vaatteissa" (Paananen, IS 24.9.1993). He ovat näet valmiita tekemään myyrän työtä, kaivamaan maata kulttuurin alta. Erityisesti kuitenkin kunnanjohtajat ja valtuutetut ovat kaksinaismoralisteja ja juonittelijoita. Heidän perimmäinen toimintamotiivinsa tulkitaan henkilökohtaiseksi vallankaipuuksi ja suuruudenhulluudeksi (Kiuruvesi 11.9.1991). Esittämällä kunnanjohtajat ja päättäjät vallanhimoisina oman edun tavoittelijoina kulttuuripalvelujen puolustajat saavat kaikki näiden vaatimat uudistukset näyttämään vähintäänkin arveluttavilta. Poliittisen pelin uhri on kuntalainen. (Jääskeläinen, SS 14.9.1991.) Sen sijaan kulttuurin ammattilainen on kaiken pelaamisen yläpuolella. Hänen toimintaansa ohjaa neutraali ammattitaito. Tämä väite on luettavissa erityisen selvästi kulttuurilautakuntien ja vastaavien lausunnoista.

Hallintokuntien viralliset lausunnot informoivat asioista täsmällisen mutta niukan oloisesti. Toimielinten päätökset ja asioiden perustelut vaikuttavat ehdottoman tosilta. Niihin on vaikea ulkopuolisen tarttua. Hallinnon teksti ei näytä odottavan vastaväitteitä tai vaihtoehtoisia esityksiä. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta eroteltiin yksiselitteisen oloisesti "väävät" ja "oikeat" tiedot ja johtopäätökset (esim. Iisalmen kansalaisopisto 29.10.1991). Tekstit eivät useinkaan kerro, että lausunto on nimenomaan kyseisen lausunnonantajan näkökulma tai tulkinta, vaan ne antavat sen kuvan, että lausunto on yleispätevä. Lausunnot ovat myös korostetusti "pyydettyjä". Niissä kulttuuritoimen lautakunnilla ja työntekijöillä ei näytä olevan mitään omia intressejä tuoda kantansa esiin. (Esim. Iisalmen kulttuuriltk 11.12.1991.) Lausunnot ovat paitsi epäpersoonallisia ja neutraalin virallisia, myös pelkistetyimmillään erittäin näennäisiä (Sonkajärven kirjastotoimenjohtaja 21.1.1992). Lausunnonantaja katsoo asioita ulkopuolisin silmin, ilman aktiivisen vaikuttajan roolia. "Taloudelliset reaali-teetit" oikeuttivat useimmiten tällaisen passiivisuuden. (Esim. Rautavaaran sivistystoimenjohtaja... 10.12.1991.)

Kulttuuripalvelujen puolustajat eivät varsinaisesti vastusta kuntien välistä yhteistyötä, mutta he pitävät sitä hyvin hauraana asiana. Onnistuessaan yhteistyö on kaunis ja harmoninen kokonaisuus. Varomattomasti tai liian kiivaasti edeten yhteistyö ei tulisi onnistumaan. Toimiva, aluetta ja sen osia vahvistava yhteistyö syntyy vain yksituumaisesti. Kulttuuripalvelujen puolustajien mieles-

tä 'kulttuuripolitiikka' ei ole politikointia ja politisointia, vaan yhteisen linjan löytämistä ja vaalimista.

"Ylä-Savo on kokonaisuus kuin *himmeli, jonka jokainen korsi tarvitaan ylläpitämään himmelin ryhdikkyys ja olemassaolo*. Kulttuurin merkitys 90-luvun kehityksen osana lisääntyy ratkaisevasti ja Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma on lähtölaukaus *himmelin eri osien tasapainon vahvistamiseksi*.

Ylä-Savo tarvitsee aktiivisia, uusia suuntauksia, jotka perustuvat toistemme kunnioittamiseen ja tasa-arvoiseen yhteistyöhön. Kirjastolautakunta katsoo, että se haluaa olla kantamassa olkensa *Ylä-Savo himmelin rakennusaineiksi menneiden sukupolvien velvoittavien perinteiden mukaisesti*. Siihen tarvitsemme avoimuutta, keskustelua ja pohdintaa avartavassa ja henkisesti raikkaassa ilmapiirissä. Työn mittakaava on suuri, mutta *antaa mehukkaat hedelmät*." (Kiuruveden kirjastolautakunta 11.12.1991, lihavointi J.L.)

Todellisuuden rakennetta kuvaavien perustelujen lisäksi kulttuuripalvelujen puolustajat käyttävät myös todellisuuden rakenteeseen vetoavia argumentteja. Korostaessaan asiantuntijuuttaan he saavat kulttuurin positiiviset vaikutukset näyttämään tieteellisesti todistetuilta, vaikka kulttuuritutkijoiden keskuudessa on varsin ristiriitaisia käsityksiä esimerkiksi kulttuuri-investointien vaikutuksesta kuntien talouteen. Kulttuuripalvelujen puolustajat kuitenkin väittävät, että kulttuuriin sijoitetut markat lisäävät taloudellista menestystä ja ihmisten kaikinpuolista hyvinvointia:

"...On aivan varmaa, että sivistyspalvelujen vähentäminen kunnissa vähentää myös kuntien elinkelpoisuutta, kiihdyttää muuttoliikettä kaupunkeihin ja etelään" (Sillanpää, IS 2.9.1991)

Kulttuuripalvelujen puolustajat todistavat väitteitään mielellään erilaisten tutkimusten avulla. He arvostivat Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmassakin nimenomaan sen sisältämää alueen kulttuuritoiminnan kartoitusta (esim. Lapinlahden kansalaisopiston rehtori 20.12.1991). Palvelukyselyt osoittavat kuntalaisten olevan tyytyväisiä nykyisiin kulttuuripalveluihin, ja nimenomaan niihin (Pielaveden kansalaisopiston rehtori, elokuu 1991). Myös valtiovallan edustajat ja valtakunnalliset standardit (lait, ohjeet) palvelevat väitteiden oikeiksi todistajina. Virallisesti hyväksytyillä säännöillä on helppo vakuuttaa, että olemassaoleva järjestys on ainoa oikea. Samoin "käytännössä tehokkaiksi ja toimiviksi todettuja rakenteita tuskin kannattaa romuttaa yhteistyökokeilun nimissä" (Matti ja Liisa 11.9.1991).

Kulttuuripalvelujen puolustajat erottavat 'byrokratian' ja 'kulttuurihallinnon' toisistaan. Tältä osin argumentaatio kulki dissosiativisesti. Kulttuurihallinto edustaa "todellista" demokratiaa, muu hallinto edistää vain näennäisesti demokratiaa. Samassakin kirjoituksessa saatetaan todeta: "Ihmisillä ei ole yhteyttä hallintoon, koska hallinto puhuu kielellä, jonka sisältöön ei saa otetta" ja "(Kulttuuri)hallintoa ei voida enää keventää, jos yhteys alueen ihmisiin halutaan säilyttää. (Suomala, IS 15.9.1991). Vastakkain on siis negatiiviseksi koettu byrokratia ja kulttuuridemokratian ideaaliin perustuva kulttuurihallinto. Se, mikä näyttää pelkältä paperihallinnolta kulttuurihallinnossa ei itseasiassa olekaan sitä. Todellinen byrokratia on jossain aivan muualla kuin kunnallisissa kulttuuripalveluissa. Kulttuurihallinto toimii edistyksellisesti ja

vuorovaikutuksellisesti. Kulttuurihallinnon organisaatio on joustava, luova ja tasa-arvoinen niin sisäisesti kuin ulos kansalaisiin päin. Kunnallishallinto yleensä on jäykkä, mekaaninen, hierarkkinen ja autoritatiivinen. Sitä voi verrata koneeseen tai jyrkkään portaikkoon. Kulttuurihallintoon nämä metaforat eivät sovi.

"Kansalaisopiston rehtorin ja kanslistin 'hallintotyö' ei todellisuudessa pääosiltaan ole kovinkaan paperinmakuista. Se on jatkuvaa opetuksen suunnittelua, opettajien värväämistä (usein ylipuhumista), neuvottelua, opetustilojen hankkimista. Tietysti siihen liittyy myös taloussuunnittelua, tilityksiä, toimintakertomuksia, tilastoja, palkanlaskentaa ym. byrokraatiaan vivahtavaa. *Ennen kaikkea se työ on kuitenkin vuoropuhelua kuntalaisten kanssa, heidän toiveittensa ja tarpeittensa kartoittamista.* Juuri siihen opetussuunnittelu perustuu" (Sillanpää, IS 2.9.1991, kursivointi J.L.)

"...Kulttuurisihteeri, ..., ei ole byrokraatti. Minä olen ollut Kuopion läänin kuntien kulttuurisihteerien tai sitä tehtävää hoitavien kanssa vuodesta -75, niin pian kuin heitä rupes olemaan kunnissa, erittäin tiiviissä yhteistyössä. Ja ilman tätä joukkoa, joka tekee ylitöitä, me emme olisi siinä tilassa, missä nyt ollaan. Ja olemme palaamassa kauaksi aikaan ennen kulttuuritoimintalakia. Ja tämä ei tietenkään takaa hyvää." (Miettinen, kä)

Myös kulttuuripalvelujen puolustajien retoriikka on *reaktionääristä*. He käyttävät usein ns. turmellusteesiä (Hirschman 1991). Kunnanjohtajien edistyksellisenä markkinoima hallinnon uudistus johtaa automaattisesti tuhoon. Asiat muuttuvat juuri vastakkaiseen suuntaan kuin on tarkoitus: tehokkuuden sijasta päädytään tehottomuuteen. Nykyaikaistaminen onkin taaksepäin menoa. Kulttuurihallinnon rakenteiden karsiminen johtaa itse asiassa uusien hallinnollisten tasojen pystyttämiseen. Väitetty asukkaiden etu onkin heidän heitteillejättöään ja elämänmahdollisuuksiensa kiristämistä. Kulttuuripalvelujen kehittämissuunnitelmat ovat kulttuurin tuhoamisprojekti.

Myös tuloksettomuusteesi (Hirschman 1991) on tyypillinen kulttuuripalvelujen puolustajille. Kunnanjohtajien muutosyritys on vain kosmeettinen, illusorinen. Olennaisilta osiltaan se epäonnistuu tai ainakin jää keskeneräiseksi. Muutosyritys pystyy koskettamaan vain pintaa, kun yhteiskunnan syvät rakenteet jäävät entiselleen. Kuntien taloudellinen tila ei parane kulttuurin julkista tukea ja rakenteita karsimalla. Ongelmat piilevät paljon syvemmillä. Itse asiassa juuri kulttuurihallinnon tähänastinen toiminta on sitä, joka hiljalleen voisi muuttaa yhteiskuntaa toivottuun suuntaan. Kulttuuripalvelujen puolustajien mielestä kunnanjohtajien uudistusehdotukset vaarantavat paitsi Ylä-Savon kulttuuripalvelut ja koko kulttuurielämän myös koko alueen elinkelpoisuuden. Syrjäkylät autioituvat, vähäosaiset joutuvat vaikeuksiin. Alueen positiivinen kehitys vaarantuu. Demokratia on vaarassa. Kunnanjohtajien ajaman reformin hinta on aivan liian korkea. Hallinnonuudistus sinänsä ei ole kokonaan väärä tavoite, mutta sen seuraukset ovat vaarallisia ja ei-toivottavia. Vaarantamisteesin (Hirschman 1991) mukaisen ajatuskulun keskeinen kysymys kuuluukin, onko järkevää uhrata jo saavutettu edistys.

5.3 Taiteenylistäjät

Tutkimusaineistossa useimmat museoalan ammattilaiset, taideyhdistysten edustajat, taiteilijat, kriitikot, ammattimaiset ja aktiiviset kulttuurinharrastajat vaativat *"kunnallista tukea taiteelle, mutta niin, että taiteen autonomia säilyy"*. Heille taide sinänsä on tärkeää. Taidetta on arvioitava sen omin kriteerein. He ylevöittävät taiteen. Tässä mielessä heitä voi luonnehtia taiteenylistäjiksi. Heidän rationaliteettinsa on lähinnä korkeakulttuurin esilletuomista ja itsesäilyttämistä. He katsovat kuuluvansa taidemaailmaan, kulttuuripolitiikan taidepaineeseen ytimeen.

Yleisö

Taiteen ylistäjä vetoaa *sivistyneisiin taiteenystäviin*. Hän hyökkää urheilua ja tavallista kansaa vastaan. Hänen silmissään urheilu vaikuttaa hieman rahvaanomaiselta. Kärjistetysti urheilu ja tavallinen kansa sopivat hyvin yhteen: urheilu ei näet vaadi kovin paljon. Lisäksi: "Urheilu on narsisimia, itsekeskeyttä ruokkivaa toimintaa. Taiteen maailma taas luovuuden rakentamista." (Linkoneva, ML 18.11.1992.)

Taiteenylistäjä ei odotakaan, että tavallinen kansa tai poliitikot alkaisivat puolustaa (saati edistää) taidetta. Vain tietty eliitti voi ymmärtää taiteen todellisen olemuksen. Tavallinen kansa voi olla valistustyön kohde. Kansasta saadaan kasvattamalla pätevää taideyleisöä, taiteen vastaanottajia. Se vie tosin aikansa. (Pöykkö, IS 15.12.1992.) Myönteinen asenne taiteeseen kehittyy, jos ihmisellä on mahdollisuuksia tutustua taideperinteeseen ja -laitoksiin. Ihmisiä voidaan totuttaa taiteeseen heidän huomaamattaankin. Taiteenylistäjän ja kulttuuripalvelujen puolustajien kehykset ovat itse asiassa varsin lähellä toisiaan, kun ne korostavat kulttuurin ja erityisesti taiteen sivistävää merkitystä:

"...Kun silmä kohtaa taidetta vähän siellä sun täällä, se tottuu ja alkaa nauttia taiteen suomasta kauneudesta. *Pian taide muuttuu osaksi jokapäiväistä elämää.*" (Lappalainen, ML 4.11.1992, kursivointi J.L.)

Lähtötilanne

Taiteenylistäjän mielestä taiteilijat ovat muun yhteiskunnan, jos ei ylä-, niin ainakin ulkopuolella. Heidän retoriikkansa perustaa voi tältä osin luonnehtia "adornolaiseksi" (ks. Mehtonen & Sironen 1991, 52 ja 61): kyse on toisaalta autenttisen taiteen puolustuksesta, toisaalta kaupallisen massakulttuurin kritiikistä. Taide ja ns. viihdekulttuuri ovat täysin eri maata, eikä niiden välillä ole välittäviä muotoja ja tekijöitä. Kumpaakaan ei pidä siksi tarkastella toisen mitapuulla, eikä ole mitään kolmatta, joka tekisi ne keskenään yhteismitalliseksi. *Taide on elämää suurempaa* - se on "ainoa, mitä meistä jää jäljelle". (Lappalainen, ML 4.11.1992). Toisaalta taiteen merkitys on myös siinä, että se on levinnyt kaikkialle. "Emme voi juoda kahvikupista ilman sitä muotoillutta taiteilijaa." Taide innostaa ja antaa käyttövoimaa sen vastustajillekin. Se on kuitenkin ar-

vokasta riippumatta siitä, arvostavatko tavalliset ihmiset sitä vai eivät. (Linkoneva, ML 18.11.1992.)

Taiteenylistäjä painottaa, ettei taidetta voi arvioida muuta kuin esteettisin kriteerein, eikä taiteilijaa voi kahlita palvelemaan vallanpitäjiä. Ero taiteen ja muun maailman, taiteilijoiden ja muiden ihmisten välillä on suuri.

"Poliitikon on vaikea puolustaa taidetta, koska se ei tuota taloudellista hyötyä. Se on arkitodellisuudesta irrallaan, eikä se kuulu niinsanottuihin peruspalveluihin, joita kaikki kannattavat. Taide ja taiteentekijät ovat helppo säästökohde. Heitä on helppo olla ymmärtämättä, koska he ovat taiteilijoina yhteiskuntakritiikin esittäjiä ja ruman ajankuvan maalaaajia." (Savolainen, IS 4.11.1992)

Taide on luovaa, totunnaisuuksien ja arjen yläpuolella. Taiteenylistäjät vaalivat *romanttista taiteilijamyyttä*. Taiteilija uhraa elämänsä taiteelle. He korostavat kärsimysten merkitystä taiteilijaa jalostavana piirteenä.

"Taiteen tekeminen ei ole kullan vuolemista, mutta joka on saanut taiteen tekemisen taidon ja polton ei voi luopua, vaikka pöydällä ei olisi leivänpalaakaan." (Ollikainen, IS 22.9.1990)

Esimerkiksi Miina Äkkijyrkkä on väärinymmärretty boheemi ja lahjakkuus, jonka arvon ymmärtävät vasta tulevat sukupolvet. Aleksis Kiven kohtalo ei näyttänyt olevan kaukana: kolmen lapsen yksinhuoltaja-äiti kylmässä kyläkoulussa kykenemättömänä hoitamaan ammattiaan, ympäristönsä vihaamana (Kirjosieppo, ML 6.3.1991). Taiteilija on ympäristölleen välttämättömyys, mutta voidakseen olla taiteilija ihmisen tulee saada olla erilainen.

"Taiteen tekeminen on uuden tekemistä, uuden ajattelemista, ja siihen kyetäkseen on hänen saatava olla *erilainen* ja tavallisen ahtaan arvomaailman *ulkopuolella* myös normaalissa arkielämässään.... Pelkällä erilaisella elämällään he ovat esimerkkejä siviilirohkeudesta, mutta ennenkaikkea tarkkailija, joka toimii eräänlaisena *yhteiskunnan peilinä ja herkkänä omatuntona*. Tappamalla taiteilijan yhteisö tappaa luovuuden itsestään ja omista lapsistaan.
(...)

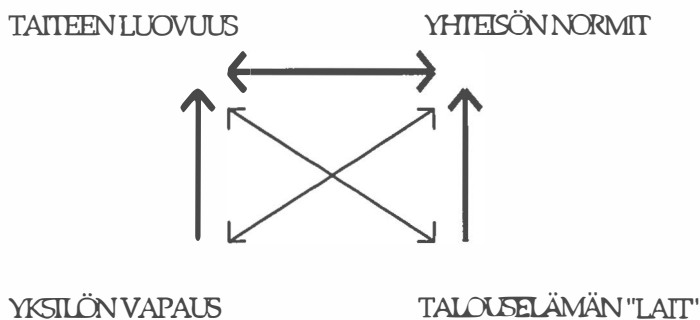
...Kuvataiteen historiassa on liikaa aikalaisten tuomitsemia taiteilijoita, joiden tuotannon arvo osataan nähdä vasta taiteilijan kuoleman jälkeen. Sitten kyllä ollaan valmiita uhraamaan suuriakin varoja jopa taiteilijan kotitalon museoimiseen. Vasta sitten ymmärretään taiteilijan merkitys paikkakunnan henkiselle identiteetille." (Kaikkonen, IS 6.2.1991, kursivointi J.L.)

Taiteenylistäjien *arvohierarkia* on selkeä: "Ensin tulee taide, sitten tiede ja näiden mukana henkinen ja aineellinen kehitys." (Linkoneva, ML 18.11.1992). "Taide on ... lähtökohta kaikelle henkiselle ja taloudelliselle kehitykselle" (Lappalainen, ML 4.11.1992). Taiteenylistäjä asettaa taiteen rahan ja talouselämän edelle. Esimerkiksi vanhojen rakennusten puolustajat taistelevat "kovia" liikemiehiä vastaan. Talousmiehillä on "sydämen paikalla taskulaskin". "Harvalla kaupankäyntiin elämänsä omistaneella on ymmärrystä historialle, paikallisille kulttuuriarvoille ja ihmisen kokonaisvaltaiselle viihtymiselle. Ainoa viihtymistä määrävä tekijä on sileät setelit." (Väisänen, IS 14.7.1994.) Liikemaailma on sokea esteettisille arvoille. Sen sijaan se on hävittämässä jotain rahalla korvaamatonta.

Esimerkiksi purkamiensa rakennusten tilalle se pystyttää vain rumia "lättänöitä" (Niskanen, KV 31.8.1994 ja Stadin kundi, KV 3.8.1994.) "Uudet automarketit, peltilaatikot ovat klooneja..." (Väisänen, IS 14.7.1994).

Taiteenylistäjä käyttää usein kvalitatiivista lokusta, mikä antaa argumentoinnille romanttisen sävyn. Äkkijyrkkä on ainutlaatuisuudessaan ja erikoisuudessaan kunnalle "matkailuvaltti" (esim. Anoppihirmu, KV 3.10.1990). Miinaa verrataan jopa huippu-urheilijaan, joka saavutuksillaan tuo mainetta kuntaan ja on ainakin yhden omakotitalon arvoinen (Ei suden eikä lampaan puolta, IS 5.1.1991). Äkkijyrkän puolustajat arvostavat taiteilijan rohkeutta, ennakkoluu-lottomuutta, estottomuutta, vapautta ja luovuutta (esim. Piällysmies, IS 22.8.1990). Äkkijyrkkä on joutunut vihatuksi erilaisten tapojensa ja tottumus-tensa vuoksi. Miina rinnastetaan Suomen vastaanottamiin pakolaisiin: hänkin on syyttään joutunut ennakkoluuulojen ja suvaitsemattomuuden uhriksi. (Esim. Erilaisuus kunniaan, IS 29.9.1990, Äiti Iisalimesta, IS 4.9.1990, Ollikainen, IS 22.9.1990.)

Taiteenylistäjillä jaottelu luonnolliseen (vaistonvaraiseen, villiin) ja kesy-tettyyn normaalielämään on selkeä. Taiteenylistäjät kuitenkin kääntävät sosi-aalisten arvojen tyypillisen vastakohtan (kulttuuri vs. luonto) päinvastaiseksi. (Greimas 1980). He ihailevat villiä luovuutta, sääntöjä rikkovaa taidetta sekä poikkeavaa taiteilijaneroa ja -boheemia. Tällaisina heidän perusarvonsa koros-tavat taiteen maailman autonomisuutta muusta inhimillisestä toiminnasta. He tekevät pesäeron laajaan kulttuurikäsitteeseen. Taiteenylistäjät asettuvat näin totunnaista järjestystä vastaan. He haluavat muuttaa maailman taiteita kunni-oittavaksi sivistisyhteiskunnaksi. Heidän politiikkansa vastustaa sekä talous-elämän välttämättömyyksiä että yhteisön yksilöä kahlitsevia normeja. Toisaalta he eivät kiellä taiteen positiivisia vaikutuksia paikallisyhteisölle ja elinkeino-elämälle. Taide rikastuttaa niitä. (Kuvio 15.)

KUVIO 15 Taiteenylistäjien 'kulttuuri' semioottisena neliönä

Taiteenylistäjät pitäytyvät tiukasti kiinni modernissa, ammatillisessa asiantuntija-vallassa. He ovat esimerkiksi konventionaalisen museokäsityksen (Linko 1994) puolustajia. Taidemuseo on paikka, jossa esitellään kauneutta ja esteettisesti arvokasta, ainutlaatuista. Kokoelmilla ja näyttelyillä on tietty taiteellinen tasonsa, johon kenen tahansa työt eivät yllä (Pöykkö, IS 15.12.1992). Taidemu-seolta on turha odottaa suurta yleisöä miellyttäviä näyttelyitä ja mahtavia lip-putuloja. Taiteenylistäjän mielestä tärkeintä on huolehtia kulttuuritarjonnan

laadusta ja toiminnan tasokkuudesta. Esimerkiksi musiikkikoulujärjestelmä takaa opetuksen laadun, koska se on valtakunnallisesti standardisoitu: on valtakunnalliset opetussuunnitelmat, ja kurssitutkinnot takaavat opetuksen tavoitteellisuuden. Opetus on auktorisoitujen ammattilaisten käsissä. (Ylä-Savon musiikkikoulun rehtori 18.10.1993.) Samoin oikeaoppisen koulutuksen pätevoittämät museoalan ammattilaiset tekevät museostakin museon (Puurunen, 19.11.1991).

Taiteenylistäjän mielestä suuret kävijämäärät eivät ole toiminnan itsetar koitus. Hän myöntää täysin avoimesti, että "näyttelyihin tutustuu pieni osa" kuntalaisista. Hänen mielestään tämä pieni ryhmä edustaa kuitenkin yhteiskunnallisesti aktiivista väkeä. Se on yhteiskunnalle tärkeä. Lisäksi: "Vähemmistöäkin tulee palvella" (Breilin, ML 3.6.1992.) Tapahtumien arvoa eivät määritä yksin isot yleisöt.

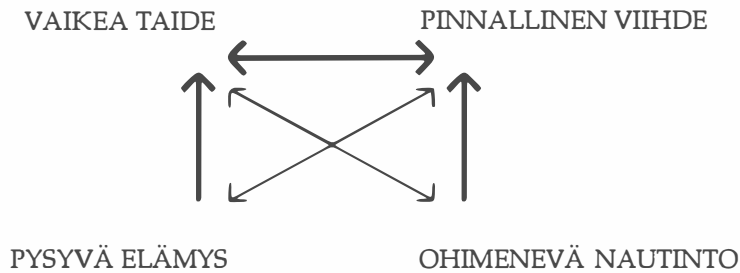
"Tilaisuuden arvon ratkaisee pitkälti se, mitä siitä jää korvien väliin. Se, lähteekö *ajatusprosessi* kuullusta ja nähdystä käyntiin. Saammeko elämyksiä, oivalluksia ja henkistä käyttövoimaa. Ei yksin se, montako ihmistä siellä näimme, montako markkaa järjestäjien kirstuun kilahti, vaikka ihanne tietysti on monen monta. Tapahtumista jokaisella on erityisluonteensa, eronsa muutenkin kuin äänen voimakkuudessa ja tupakansavun paksuudessa. Kävijä voi testata pitääkö Aarno Kellbergin sanoma paikkansa: *hurlupsishommista tarttuu vähän matkaan. Uusin, tieteellisesti tutkittu tieto kirjallisuudesta, avautumattomaksi kuviteltu mutta avautuva taide* elokuvana tai valokuvana voivat *henkisenä polttoaineena kestää kauemmin* kuin parhaatkaan automerkkien kehujaiset tai navanalaisvitsit huuhdeltiinpa ne alas kirkkaalla tai kuohuvalla." (Paananen, IS 20.7.1990, kursivointi J.L.)

Todellinen kulttuuri ei voi perustua yleisön kalasteluun. Esimerkiksi "kirjallisuus on henkistä älykköurheilua eikä massahölkää" (Etiäinen, IS 22.7.1990). Taiteenylistäjän elitistinen näkemys hieman halveksii tavallisten kävijöiden tunnekokemuksia ja markkinamiesten tuotesuunnittelua. Markkinointi ja tiedottaminen ovat tärkeitä, mutta niitä ei saa tehdä "latistumisen, omaleimaisuuden menettämisen" uhalla. Tapahtumat elävät erikoispiirteistään. (Paananen, IS 20.7.1990.) Taiteenylistäjä vierastaa perinteisen taidelaitoksen muuttamista nautinnonhaluisten kuluttajien vapaa-ajanviettopaikaksi. Todellinen taide vaatii työtä myös yleisöltä.

"Tarkoituksena ei voi olla *taidetivolin* luominen suurten kävijämäärien toivossa. Vähäisemmällekin vierasjoukolle on *kyettävä tarjoamaan sitä, mitä taidemuseo on tai taidekeskus nimike edellyttää*. Sillä on merkitystä Lapinlahden kulttuurimaineelle. 'Artonella' ei ole ratkaisu." (Kivimäki..., IS 17.11.1992, kursivointi J.L.)

Myös paikallisuuden arvostaminen on kvalitatiivisen lokuksen käyttöä. Taiteenylistäjän mielestä jokaisella paikkakunnalla on oma ainutlaatuinen kulttuurinsa, ilmapiirinsä, menneisyytensä ja kotiseutuhenkensä. Millä nimellä siitä kukakin kirjoittaa. Siitä ihmiset saavat identiteettinsä. Taiteenylistäjä vähättelee standardikulttuuria: 1960- ja 1970-lukujen lähiöitä, ökyrakentamista (Reinikainen, KV 20.7.1994), taajamahirviöitä (Pieni kukkanen vain, KV 18.7.1990), lättänä (Savikan puolesta, KV 19.9.1990), automarketkulttuuria, viihdeteollisuutta ja kaiken kansan huvituksia. Taiteenylistäjät korostavat omaperäisyyttä,

korkeatasoisuutta, laatua ja asiantuntemusta kansansuosion, halpuuden ja taloudellisen menestyksen kustannuksella. Tässäkin mielessä he taistelevat sosiaalisia arvoja vastaan arvostaen poikkeavaa, vain harvojen luomaa ja arvostamaa. He painottavat tietämystä, tiedostamista ja näkemyksellisyyttä. Vaikeasti avautuva taide vaatii vastaanottajaltaan paljon, mutta tarjoaa myös pysyvän ja koskettavan elämyksen. Pinnallinen viihde mahdollistaa vain hetkellisen nautinnon. (Kuvio 16.)

KUVIO 16 Taiteenylistäjien 'taide' semioottisena neliönä

Taiteenylistäjät käyttävät myös olemassaolon ja olemuksen lokuksia. He arvostavat vanhoja rakennuksia ja nykyistä kaupunkikuvaa eivätkä näe uudisrakennusten tarjoamia vaihtoehtoja mielekkäinä. He vetoavat rakennusten olemukseen: tyylisuuntansa edustajana, kotirintamanaisten työn kunniamerkkinä, O.I. Meurmanin lintukaavan osana jne. (Esim. Huttunen, KV 29.8.1990 ja 10.10.1990). Perimmiltään nämä lokukset ovat palautettavissa kvantitatiivisiksi, jolloin niissä on konservatiivinen, olemassaolevaa järjestystä arvostava sävy. Persoonankin lokus on joissakin teksteissä läsnä: Miina Äkkijyrkän tapauksessa, kun argumentoijan (Kaikkonen, IS 6.2.1991) mielestä ko. kuvataiteilijaa on ymmärrettävä, koska hän on juuri Miina Äkkijyrkkä.

Vedotessaan universaaliyleisöön (kaikkiin kuntalaisiin) taiteenylistäjät korostavat taiteen yleistä arvostusta. Valtakunnan tason päättäjät arvostavat Lapinlahden taidemuseota, ja Lapinlahti tunnetaan yleisesti taidepitäjänä. (Puurunen, ML 11.11.1992, Lappalainen, ML 18.11.1992, Pöykkö, IS 15.12.1992.) Miina Äkkijyrkkä on laajalti arvostettu taiteilija. Taide tuo turistien kautta rahaa kuntaan, ja taiteen tukemisella on työllistäviäkin vaikutuksia. Siis myös taiteenylistäjät tekevät myönnytyksen rahan suuntaan: taiteellakin on taloudellisia vaikutuksia. Mutta taloudelliset vaikutukset ovat sekundäärisiä taiteen edistymisen rinnalla. (Linkoneva, ML 18.11.1992.) Taide ja sen vaikutukset ovat kestäviä. Taide ei ole hetkellistä nautintoa tai ajankuluketta. Taiteenylistäjän piilo-opetussuunnitelma on saada taide osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää. Kvantitatiivisen lokuksen käyttö lieventää taiteenylistäjien elitistisyyttä ja palauttaa heidät vallitsevan järjestyksen kannattajiksi. He tekevät tavallaan myönnytyksiä saadakseen mahdollisimman suuren yleisön taidepolitiikkansa taakse. Taiteenylistäjän kehityksessä on epideiktisiä piirteitä: taidetta ja taiteen ammattilaisia ylistetään, mutta samalla etsitään yhteistä arvokonsensusta mahdollisimman laajan yleisön kanssa.

Argumentaation kulku

Taiteenylistäjät nostavat taidemaailman ammattilaiset sankareiksi. Sankarin päämääränä on edistää taidetta ja vaalia arvokasta kulttuuriperintöä sivistisyhteiskunnan velvoitteiden mukaisesti. Tarkoituksena on taiteen jatkuva kehittäminen lisäämällä sen julkista rahoitusta. Sankarin vihollisena ovat ymmärtämättömät poliitikot ja taiteeseen harjaantumaton kansa. Taiteenylistäjä halveksii urheilun yksipuolisuutta ja huvitusten pinnallisuutta. Sankarin ystäviä ovat sivistyneet taiteenystävät, jotka vaativat kulttuurilta korkeatasoisuutta ja arvostavat asiantuntijoiden näkemyksiä. (Kuvio 17.)

AKTANTTI	TAITEEN YLISTÄJÄT
SANKARI	taidemaailman ammattilaiset
TEHTÄVÄ	taiteen edistäminen, kulttuuriperinnön vaaliminen
KOHDE	taide, (yhteiskunta)
STRATEGIA	julkinen rahoitus taiteelle
VIHOLLINEN	poliitikot, ymmärtämätön kansa
MAASTO	sivistisyhteiskunta

KUVIO 17 Taiteenylistäjien sankaritarina

Taiteenylistäjät auktorisoivat taiteen asiantuntijan. Esimerkiksi vain museoammattilaiset tekevät oikean museon. Arkkitehti osaa parhaiten arvioida kulttuuriympäristön arvon. Maallikoiden ongelma on siinä, etteivät he tunne museaalisia ja arkkitehtonisia periaatteita. Taiteenylistäjä edistää myyttiä museoiden ehjistä kokonaisuuksista. Hän ei tunnusta, että jokainen näyttely on tekijöidensä valinta ja tavallaan myös vallankäyttöä. Hän pitää yllä uskoa anonyymiin auktoriteettiin (neutraaliin asiantuntemukseen), ja tekee selvän eron esineitä keräävän ammattilaisen ja esineitä katselevan museovieraan välillä. "Museokävijät näkevät taideteokset kauniisti ripustettuina salien seinille, mutta harva tuntee sen vaativan työn, mikä on jokaista näyttelyä edeltänyt." (Pöykkö, IS 15.12.1992. Vrt. Linko 1994, 178-179). Taiteenylistäjä ei hyväksy sitä, että maallikko puuttuu taiteen ja taidehallinnon sisällölliseen kehittämiseen:

"...Kyse onkin jostakin muusta: suppean joukon yksisilmäisestä vallankäyttöharjoituksesta demokratian nimissä, avarakatseisuuden puutteesta, harkitsemattomasta asenteellisesta suhtautumisesta asioihin, joita ei itse tunne. *Kunnanvaltuusto tai sen jäsenet eivät ole oikea asiantuntijataho esittämään museon kehittämiselle suuntaviivoja.* Museon oma johto ja sen käyttämät asiantuntijat ovat selkeästi tuoneet omat perustellut ja oikeansuuntaiset suunnitelmansa esille. Ne ovat olleet riittävät ja hyväksi havaitut valtion päättävissä elimissä. Niiden on kelvattava myös paikallisille luottamusmiehillä." (Kivimäki..., IS 17.11.1992. kursivointi J.L.)

Taiteenylistäjä käyttää myös jonkin verran todellisuuden rakennetta kuvaavia tekniikoita. He hakevat malleja isoista kaupungeista. "Muualla Suomessa onkin jo vuosikymmeniä sitten tajuttu vanhojen ja saneerauskelpoisten rakennusten arvo kaupunkikuvan kannalta ja kielletty niiden hävittäminen" (Ruotsalainen, KV 3.8.1994). Ylä-Savo leimattaisiin "periferiaksi", jos se ei oivalla taiteen ja

kulttuurin arvoja. Osoittaakseen paikallisten rakennusten arvon taiteenylistäjä vertaa niitä tunnettuihin rakennuksiin: Kiuruveden PeeÄssä Stockmanin tavarataloon, PeeÄssän risteysaluetta Tukholman vanhaan kaupunkiin. (Väisänen, KV 13.7.1994.) Varoittavia esimerkkejä tarjosivat puolestaan Turku (esim. "Turun tauti", Lappalainen-Lilja, KV 22.8.1990) sekä 1960- ja 1970-lukujen lähiöt ja kirkonkylät ympäri Suomea (Reinikainen, KV 20.7.1994). Esimerkkien tarkoituksena oli kertoa, että taiteenylistäjä on järkevä ja vakavastiotettava - olihan muuallakin toteutettu hänen ajamaansa linjaa. Esimerkit menestyvistä alueista ja liikkeistä viestivät myös taiteenylistäjän halusta olla edistyksellinen.

Pinnallisuus huipentuu taloudellisia arvoja korostavassa elämäntavassa. "Nykyinen juppikulttuuri" ja "automarketkulttuuriin ehdollistunut kulutusnisäkselaji" saattavat olla niin tyhmiä ja lyhytnäköisiä, että asettavat oman mukavuutensa kulttuuriperinteen edelle. (Savikan puolesta, KV 19.9.1990 ja Väisänen, KV 13.7.1994.) Markkinaviihde on nykyajan vallanpitäjien tukemaa sirkushuvitusta, jolla ihmisten omaa ajattelua ja kritiikin siemeniä vaimennetaan (Paananen, IS 20.7.1990). Todellinen kulttuuri on pysyvää ja merkittävää, muu "kulttuuri" petkutusta ja harhaa. Taiteenylistäjä pitää urheilua ja kulttuuria toisilleen vastakkaisina.

Taiteenylistäjä korostaa mielellään taideinvestointien positiivisia taloudellisia vaikutuksia: taide on halpaa pitkällä tähtäyksellä. Taidekin on siis mitattavissa. Taiteenylistäjän mielestä on kiistatonta, että taide tuo pysyvää menestystä. Lisäksi osa taiteeseen liittyvistä asioista voidaan tarkastella "tavallisenä" työntekona. Taidekin tarvitsee oman infrastruktuurinsa, joka työllistää siinä missä teiden rakentaminen ja:

"Rahamäärä, jolla vaihtoehtoisesti saataisiin muutama sata metriä viemäriverkostoa, ei voi olla peruste museon kehittämishankkeiden tyrmäämiselle varsinkaan, kun se samalla olisi tuottanut toisen kokon kunnan kipeästi tarvitsemia työllistämismenoja valtion tiukkanyörisestä kassasta." (Kivimäki..., IS 17.11.1992, kursivointi J.L.)

Dissosiativista päättelyä taiteenylistäjillä ilmenee siten, että he usein erottavat "todellisen" taiteen näennäistaiteesta, "todellisen" kulttuurin ei-kulttuurista, kauneuden ei-kauneudesta, asiantuntemuksen näennäisasiantuntemuksesta ja niin edelleen. Taiteenylistäjät tekevät selkeän eron myös taiteen asiantuntijan ja harrastelijan välillä. Esimerkiksi Ylä-Savon musiikkikoulun rehtori (18.10.1991) luokittelee "touhuksi" Kiuruveden kunnan oma-aloitteisen ja osin amatöörimäisen musiikin opetuksen, koska se ei ollut musiikkikoulun alaista ja virallisiin kurssitutkintoihin tähtäävää opetusta.

5.4 Kulttuuristrategit

Tutkimusaineistossa erottuu selvästi se joukko, joka tarkastelee kuntia ja Ylä-Savoa "jumalan silmä" -perspektiivistä (Häkli 1993). Useasti kuntien yleispoliittikot ja -virkamiehet, aluelehden ja Iisalmen kaupunkilehden Salmettaren pääkirjoittajat sekä eräät kulttuurivirkamiehet näkivät kunnat ja alueen yhtenä-

senä subjektina. Heidän mielestään "kulttuurin on tuotava alueelle lisää rahaa" ja "kulttuurin on vastattava yleisön vaatimuksiin". *Kulttuurikin on osa kunnallista ja seudullista menestysstrategiaa*. Kulttuuristrategien rationaliteetti on pitkälti taloudellista. Julkisten kulttuuripalvelujen tuottajat rinnastuvat usein vapaiden markkinoiden yrittäjiin (Henry 1993, 134). Kulttuuristrategien poliittisuus voidaan nähdä eräänlaisena vastapolitiikkana sektoroituneelle kulttuuripolitiikalle. Se ajaa kuntien yleispolitiikassa 1990-luvun alussa vallitsevia linjauksia. Kulttuuristrategit perustavat toimintansa talouselämän vaatimuksille. Toiminta on perusteltua, kun se on taloudellista.

Yleisö

Kulttuuristrategit kohdistavat sanomansa kaltaisilleen, *'edistyksellisille' kuntansa kehittäjille*, mutta myös *alueen väestölle* kokonaisuutena. Kulttuuristrategit hyökkäävät yleensä muutosta vastustavia vastaan. Nämä leimataan vanhanaikaisiksi kehityksen jarruttajiksi. He ovat yhteiskunnalle vaarallisia, taannuttavia voimia. Heidän politiikkansa (policynsa) johtaisi koko alueen museoitumiseen. (Esim. Leppänen, KV 14.9.1994.)

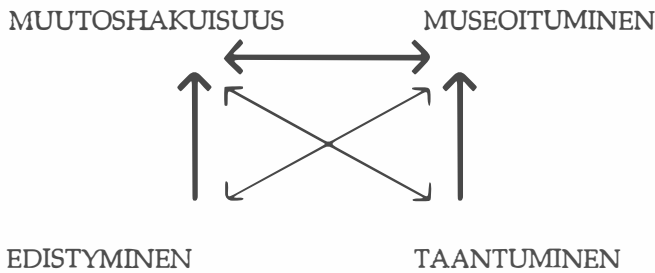
Lähtökohdat

Kulttuuristrategit perustavat toimintansa ns. *taloudellisille reaali-teeteille*. He elävät kilpailutaloudessa. Talouselämä sanelee sen todellisuuden, jossa kunnat ja Ylä-Savo joutuvat toimimaan. Ylä-Savon on kilpailtava muiden alueiden kanssa yrityksistä ja asukkaista pärjätäkseen: säilyäkseen elinvoimaisena *jatkuvasti muuttuvassa ja kansainvälistyvässä maailmassa*. Lama, työttömyys ja muuttotappiot ovat yläsavolaistakin todellisuutta. Kunnat ovat taloudellisissa vaikeuksissa. (Esim. Salmetar 31.1.1992 ja Topelius-Tuomainen, SS 19.10.1991). Ihmistä he tarkastelevat *vapaana, valintoja tekevänä kuluttajana*.

Yhteiskunnallisiin muutoksiin on syytä reagoida koordinoitulla ja järjestelmällisellä tavalla: selkeällä, mutta joustavalla toimenpideohjelmalla. Jatkuvat muutokset, joihin on varauduttava ja reagoitava, ovat ennen kaikkea talouden rakennemuutoksia. Kunnallishallinnon todetaan olevan riippuvainen alueen tuotannollisesta perustasta: työpaikoista, verotuloista ja taloudellisesta kasvusta. (Ks. esim. Iisalmen Sanomat 2.9.1991 ja Topelius-Tuomainen, SS 19.10.1991). Kunnan ja seutukunnan on kyettävä toimimaan strategisena kokonaisuutena vastatakseen muutoksiin. Kulttuuristrategit taistelevat kunnan ja alueen henkiinjäämisen puolesta sopeutumalla ulkoisiin olosuhteisiin. Heidän retoriikkaansa voi kuvata *jatkuvaan muutokseen aktiiviseksi sopeutumiseksi*.

"... uskoisin, että tämä syyte on siinä mielessä oikea, että tulevaisuuden rakentaminen on unohtunut. Se ei onnistu sillä, että ... me riisumme itseltämme pois ... vaatteita ja yritämme selviytyä eteenpäin, vaan... pitää keksiä ja kehittää jotain uutta....maailmalla puhutaan banaanivaltioista, joissa ainoastaan perusraaka-ainetta viedään ja niiden kehitystaso on aika alhainen. Emme kai me halua, että me olemme banaani-Ylä-Savo, joka tekee vain ... perustuotantoon liittyviä asioita, vaan kyllä meidän pitää tässä kansainvälistyvässä ja yhdentyvässä maailmassa tehdä jotain muutakin..." (Maskulainen, kä)

Kulttuuristrategit väittävät edustavansa edistyksellisyyttä. He asettavat muutoksen olemassaolevan edelle. Heidän mielestään tulee uskaltaa ottaa riskejä, jotta pärjättäisiin kansainvälisessä kilpailussa. He taistelevat taantumista ja pysyvyyttä vastaan. Heidän perusarvonsa ovat vahvasti modaalisia, sillä he korostavat yleistä tarvetta muutokseen, omaa haluaan muutokseen, kykyään ohjata muutosta ja tietojaan toivotun muutoksen saavuttamisesta. Heidän modaaliset arvonsa vaikuttavat yksilöllisiltä, koska niissä korostuu alueen, yritysten ja kuntalaisten elämä (menestys) vastakohtanaan kuolema (taantuma). (Kuvio 18.)

KUVIO 18 Kulttuuristrategien 'muutos' semioottisena neliönä

Kulttuuristrategien kielenkäytössä 'alue' ja 'kunta' saavat persoonallisia ominaisuuksia ja ne saavat toiminnallisen merkkiarvon (elinvoimainen, aktiivinen, menestyvä, omaleimainen, osaava, "Kiuruvesi elää...", "Ylä-Savo museoituu", "Ylä-Savo on menossa kohti kansainvälistyvää maailmaa"). Alueen ja kunnan asukkaat muodostavat ikään kuin yhtenäisen joukon, jolla on yhteinen tahto ja joka toimii yhteiseksi hyväksi. Tällainen vakuuttamisretoriikka peittää aidon poliittisuuden mahdollisuuden: sen, että kuntalaisilla onkin erilaisia intressejä. Valaiseva esimerkki alueen agenttiluonteesta on Ylä-Savon kuntien strategia-seminaarissa vuonna 1991 määritelty Ylä-Savon "toiminta-ajatus" (ks. Ylä-Savon Instituutti 1992). Virkamiehet ja poliitikot viittasivat siihen useissa yhteyksissä (esim. Maskulainen, IS 8.9.1991).

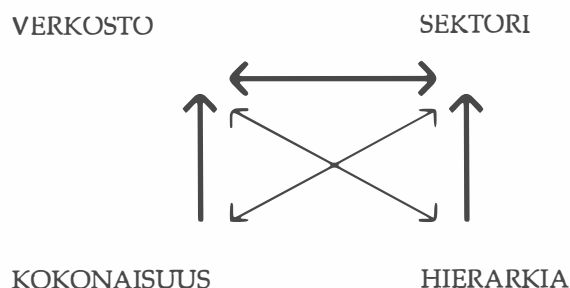
"Ylä-Savo on toiminnallisesti yhtenäinen ja ennakkoluulottomasti elinkeino-suhteitansa ja kulttuuriensa kehittävä, yrittäjäyttä edistävä, yhteistyön, työnjaon ja kestävän kehityksen alue." (tässä Topelius-Tuomainen, SS 19.10.1991)

Kulttuuristrategeille on tyypillistä, että he eivät vetoa demokratiaan tai oikeudenmukaisuuteen. He kyllä luovat kuvaa ideaalisesta yhteisöstä ja sen tyytyväisistä jäsenistä, mutta he eivät korosta kuntalaisten osallistumista tai mielipiteiden eroavuutta. Tavallaan he kolonialisoivat asukkaiden kotiseututunnetta alueen ja kunnan hyväksi. Heidän puhetapansa on aluefetisististä. He korostavat ehkä huomaamattaan asiantuntijakeskeistä mielipiteenmuodostusta ja kanonisoitua käsitystä yhteisestä hyvästä. He vaalivat paternalistista politiikkamallia, jossa kuntalainen on holhouksenalainen. (Ks. Häkli 1993.) Heidän mielestään poliittisten päättäjien on pystyttävä itsenäisiin päätöksiin eikä sopeuttava opportunistisesti yleisen mielipiteen heiluteltaviksi. Päättäjien on ajateltava kokonaisuuden etua, mikä samaistuu elinkeinoelämän etuihin. He su-

pistavat politiikan kunnallishallinnon sisään. Turha avoimuus ja demokraattisuus voivat olla jopa haitaksi. (Ks. esim. Rakennusmies, KV 19.7.1995.)

"Kansalaisten mielenkiinto yhteisiä asioita kohtaan on kannatettava asia, mutta jos kapinoinnista muodostuu nurkkakuntaista ja likinäköistä, niin toiminnan mielekkyys on syytä asettaa kyseenalaiseksi." (Salmetar 27.7.1990)

Kulttuuristrategi arvostaa joustavuutta oli kyse sitten taide- ja perinnelaitoksista, kunnallis- tai yrityskulttuurista. Hän vastustaa olemassaolevia hierarkkisia järjestelmiä ja kannattaa joustavia toimintaverkostoja. Samoin hänen mielestään sektorihallinto ja -virkamiehet ovat jo aikansa eläneitä. Uuden ajan virkamies on oman alansa asiantuntija, joka ottaa kaikessa toiminnassaan kokonaisuuden edun huomioon. Profiisoiden sijaan kulttuuristrategi suosii visiointikykyisiä yleismanagereita ja käytännön monitoimityöntekijöitä. (Esim. Iisalmen Sanomat 2.9.1991 ja Salmetar 6.9.1991.) Hän näkee kulttuurihallinnon kiinteänä osana muuta kuntaorganisaatiota. Osasten on asetettava tavoitteensa samaan suuntaan. 'Tehokkuuteen' he suhtautuvat ikään kuin se olisi neutraali ja yksiselitteisesti saavutettavissa oleva asia. (Ks. myös Ball 1991, 153-154.) Kulttuuristrategien retoriikassa julkiset kulttuuripalvelut kilpailevat vapailla markkinoilla (tai ainakin olisivat kilpailukykyisiä), mutta ovat samalla alistettuja kunnan kokonaisuutta palvelemaan. (Kuvio 19.)

KUVIO 19 Kulttuuristrategien 'politiikka' semioottisena neliönä

Verkostoajattelun mukaisesti kulttuuristrategit korostavat, että yhteiskunnallisten toimijoiden välillä on olemassa vastavuoroisia ja luottamuksellisia resursien vaihtosuhteita. Kulttuuriorganisaatiotkaan eivät ole atomistisia ja riippumattomia yksiköitä, vaan tiiviisti sidoksissa toisiin toimijoihin. Verkoston toimijoista kukin on erikoistunut johonkin ydinalueeseen. Kulttuuristrategit näkevät verkoston etuna joustavuuden, erikoisosaamisen hyödyntämisen sekä innovatiivisuuden ja synergiaedut. (Ks. Kautonen 1993, 76-77.) Kulttuuristrategit puhuvat ensisijaisesti Ylä-Savoon kiinnittyvästä verkostosta. Heidän mielestään on oleellista koota verkosto alueen kehityksen kannalta keskeisimmistä toimijoista.

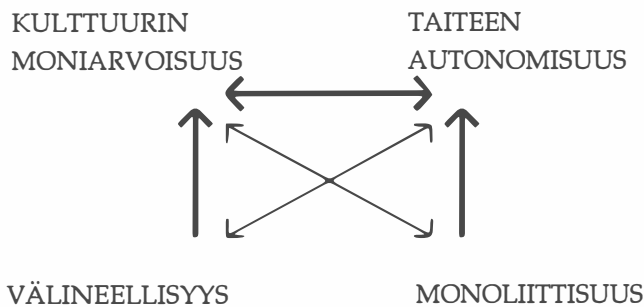
"...Ylä-Savon kirjastot katsovat, että Ylä-Savon kirjastoverkolla *seutustrategian yhtenä osatekijänä* on velvollisuutena kohottaa osaamisen ja sivistyksen yleistaso koko Ylä-Savon alueella.

Tätä kautta Ylä-Savo voi tuottaa osaamisen ylivoimaa ja edistää mahdollisuuksiaan säilyä aktiivisten ihmisten kotiseutuna, jossa on vahva kulttuuri.

Tämä edellyttää yhteistyötä koulutusjärjestelmien, elinkeinoelämän ja paikallisen sekä alueellisen demokraattisen järjestelmän kanssa. Lisäksi Ylä-Savo tarvitsee tietoliikennevalmiuksia, joissa tiedonvälityslaitoksena kirjasto haluaa olla kehittämässä innostavaa ja vireää maaseutua." (Maskulainen, IS 8.9.1991, kursivointi J.L.)

Kulttuuristrategien *kulttuurin määritelmä* on avara, moniulotteinen ja erilaisiin tilanteisiin sopeutuva. He korostavat kulttuurin moniarvoisuutta ja -käyttöisyyttä. (Kuvio 20.) He näkevät kulttuurin perustekijänä, "joka tuottaa myös mahdollisuuksia rakentaa uusia ideoita, luoda yhteyksiä, hankkia lisäarvoa, jota me kaikki tarvitsemme tämän yhteiskunnan kehittämiseen". (Maskulainen, kä). Kulttuuristrategien mielestä kuntien päätöksentekijät ja virkamiehet ovat nähneet kulttuurin liian kapea-alaisesti. Sen merkitystä ihmisten jokapäiväiselle elämälle ja taloudelliselle kehitykselle ei ole tajuttu. Kunnat ovat yrittäneet ratkoa talouspulmiaan liian yksioikoisesti oivaltamatta kulttuurin tarjoamia ratkaisukeinoja. Kulttuuri on muun muassa talouspolitiikan instrumentti. (Iisalmen Sanomat 19.7.1994.)

"Kulttuurielämän puolella tulosta ei voida ilmaista suoraan markkoina, vaikka raha on myös kulttuuritoiminnan tärkeä osatekijä. On selvää, että aluetietoinen, taloudellisesti menestyvä Ylä-Savo tarvitsee myös omaleimaista kulttuuria." (Kivelä, IS 1.8.1994)

KUVIO 20 Kulttuuristrategien 'kulttuuri' semioottisena neliönä

Kulttuuristrategi rikkoo korkean ja matalan kulttuurin välisiä raja-aitoja. Karnevaalit, festivaalit, kansanjuhlat, taiteiden yöt ja massatapahtumat asetetaan perinteisiä juhlia ja taidetilaisuuksia kiinnostavammiksi, mutta ei sinänsä arvokkaammiksi. Yleisö vain haluaa enemmän uudenlaista kaavaa kuin vanhaa. Kulttuuristrategit haluavat irti totunnaisuudesta ja ennalta määrätystä järjestyksestä. Tori- ja katutapahtumissa juhlietaan nykyisyyttä. Perinteenkin tulee tarjota elämyksiä nimenomaan tähän päivään. Elämysten kysynnän ja tarjonnan on kohdattava toisensa. Taidelaitosten kynnyksiä on madallettava myös tavallisten taivaltajien korkeudelle. (Lappalainen, ML 4.11.1992.)

Kulttuuristrategien mielestä taiteilijoiden on alistuttava kaupallisuuteen, "sillä kautta aikojen taiteilijat ovat saaneet leipänsä myymällä omaa tuotantoaan". Kulttuuria on opittava tuotteistamaan ja markkinoimaan. (Lappalainen, ML 4.11.1992.) Lama ja kulttuuri-instituutioiden rinnastaminen liikeyritykseen ovat niitä perusteluja, jotka kulttuuristrategien retoriikassa pakottavat kulttuuri-instituutiot rahanhankintaan, kannattavuuden arviointiin ja oman profiilin

propagointiin. Kulttuuristrategi ei arvioi kulttuuria vertikaalisesti, vaan *horisontaalisesti*. Kulttuurin määritelmä sinänsä ei ole olennainen, mutta kulttuurin suhde taloudellisiin tekijöihin on siis tärkeää. Kulttuuri käsitetään alueen infrastruktuurin monipuolistajana tärkeäksi alue- ja elinkeinopoliittiseksi valtioksi. (Ahponen 1994, 24.)

"...kulttuurilla on suuri merkitys elinkeinoelämän ja koko yhteiskunnallisen toiminnan kannalta. Enää ei riitä, että pienet kaupungit ja kunnat voivat tarjota työpaikkoja, peruskoulutuksen ja sosiaalipalvelut, vaan hyvinkoulutetut ihmiset vaativat asuinpaikkakunnaltaan tasokkaita vapaa-ajanpalveluja, myös kulttuuripalveluja ja taidekasvatusta." (Iisalmen Sanomat 14.8.1991)

Kulttuuristrategit asettavat aineellisen hyvinvoinnin henkisen edelle, mutta tavoitteena on toteuttaa mahdollisimman korkeiden tarpeiden taso. He myöntävät sen, että aineellinen hyvinvointi ei synny vain materiaalisista seikoista: tarvitaan myös "panostuksia aineettomaan hyvään". (Iisalmen Sanomat 15.5.1990.) Kulttuuristrategi korostaa paitsi kulttuurin merkitystä talouselämälle myös alueelliselle identiteetille (esim. Ahonen, Aulis, Monto ja Hallikainen, IS 8.12.1991 ja Iisalmen kaupunginhallitus, 3.2.1992). Kulttuuristrategien kulttuurin määritelmää kuvaa sekä-että -asennoituminen joko-tai -vastakkainasettelun sijaan.

Kulttuuristrategi aloittaa argumentaationsa mielellään kvalitatiivisella lo-kuksella. Hän vaalii kuvaa Ylä-Savosta ainutlaatuisena mahdollisuuksien maa-kuntana. Alueesta tulee luoda kansainvälisestikin kilpailukykyinen "osaamis-keskus". (Esim. Ylitalo, IS 20.3.1992 ja Maskulainen, IS 8.9.1990.) Kulttuuri-strategi uskoo oma-aloitteisuuteen, luovuuteen, ennakkoluulottomuuteen ja joustavuuteen. Lapinlahden taidemuseota saatetaan ainutlaatuisuudessaan ver-rata Särestöniemeen tai Retrettiin, Lapinlahtea kuvataiteen Kaustiseksi. Kult-tuuristrategi pitää taiteen statusta korkeana ja tavoiteltavana.

"Taidepitäjiä ei sentään kasva joka oksalla eikä vielä joka toisellakaan. Taidepitäjäksi synnyttään. Se on arvokasta ja sitä arvostetaan." (Lappalainen, ML 4.11.1992)

Konstruktiona taidepitäjä on monipuolinen ja -arvoinen kokonaisuus. Siellä vallitsee ennakkoluuloton henkinen ilmapiiri yhdistettynä kauniiseen ympäris-töön ja koskettaviin elämyksiin. Uutta ja vanhaa arkkitehtuuria, museoita, tai-dekahviloita, -myymälöitä ja -yrityksiä. Paikalle saapunut kuluttaja ostaa itsel-leen "aitoja" elämyksiä menneisyydestä, taiteesta ja maaseudusta. Hän kokee it-sekin pääsevänsä osalliseksi taiteen luovuudesta. (Lappalainen, ML 4.11.1992.) Taiteella on mainosmerkkiarvoa, ja taidepitäjä luo kunnalle myönteistä imagoa.

Kulttuuristrategit ovat post-traditionalisteja. Post-museo tarjoaa viihdyt-täviä elämyksiä vierailijoilleen sovitun aikataulun mukaisesti esitettyinä ja ke-hystettyinä tapahtumina ja tuotteina. Menneisyyden simulaatiossa leikitellään ajan voittamisella hetkittäisinä sukelluksina historiaan. (Ahponen 1991b, 19.) Kaikki tämä on tyyppillistä romanttista retoriikkaa, joka vetoaa uniikkisuuteen, korvaamattomuuteen ja ainutkertaisuuteen. Se arvostaa myös persoonalli-suutta. Erikoisuus on tavoiteltavaa: matkailijan on vakuututtava, että hän "kokee jotain erikoista" painaessaan jarrua kunnan kohdalla (Lappalainen, ML

4.11.1992). Kulttuuritapahtumien suunnittelussa tarvitaan mielikuvitusta, "savolaista hulluutta". Tapahtumiin on saatava jotain uutta, kiehtovaa ja humoristista. (Esim. Iisalmen Sanomat 3.7.1994.)

"Uinuvat tapahtumat ovat saaneet uutta puhtia *huimilta vaikuttavista tempauksista*. Monet oivallukset ovat alkaneet elää omaa elämäänsä. Koljonvirta on pölkynveistäjien paratiisi. Saappanheitto leimaa Pielaveden ja akankanto Sonkajärven ulkoista kuvaa.

Varsinaisen uusimuotoisen läpimurron *savolaisten siunattu hulluus* on tehnyt erilaisten kesätapahtumien selkärankana. Vuosittaiset pitäjäjuhlakin ovat muuntautumassa *hauskoiksi kujetapahtumiksi*. Paikallisten asukkaiden lisäksi nämä *hulluttelut* vetävät puoleensa syntymäseudullaan lomailevia ja kasvavassa määrin muitakin." (Salmetar 22.7.1994, kursivointi J.L.)

Kulttuuristrategi käyttää myös kvantitatiivisia perusteluita suunnatessaan vaikutteita universaalille kuntalaisten joukolle. Kvantitatiivinen lokus silottaa muutosta, tekee siitä ikään kuin tutumman ja välttämättömämmän. Kulttuuri työllistää, lisää alueen houkuttelevuutta, tuo kuntiin uusia yrityksiä ja asukkaita, jotka lisäävät verotuloja. Turistit jättävät kuntaan "matkailumarkkoja". Kaikesta tästä seuraa, että kuntien talous helpottuu, mistä seuraa, että kuntalaisten elämä helpottuu. Kulttuuria arvioidaan suurten kävijämäärien, tapahtumien monipuolisuuden mukaan. "Kohunäyttelyt" ja "matkailuloukut" ovat tavoiteltavia. (Ks. esim. ML 21.8.1991.) Taidemuseon on luovuttava ainakin osittain ylevästä tutkija-tallentaja -roolistaan (Lappalainen, ML 4.11.1992). Kulttuuriin sijoitettu markka säteilee ympäristöönsä: siitä hyötyvät paikkakunnan yrittäjät ja kunta. Kulttuuritapahtuman arvo mitataan loppujen lopuksi markeissa. (Ks. myös Kuvaja, KV 15.8.1990.)

"Kulttuuritarjonnan ohella musiikkitapahtumalla oli *suuri matkailullinen arvo*. Kiuruveden musiikkitapahtumasta oli tulossa *merkittävä* perhelomakohta, jossa oli tarjolla *monenlaista* harrastusmahdollisuutta musiikin ohella. Nyt kun kotimaan matkailu on laman seurauksena *suosiossa*, ei ole vaikea veikata, että musiikkitapahtuman osallistujamäärät olisivat varmasti *kasvaneet*.

Musiikkitapahtuma myös toi kaupunkiin *rahaa*, mikä on kaikissa keskusteluissa unohdettu. Tutkimuksien mukaan *jokainen ihminen kuluttaa lomalla ollessaan* muutaman sata markkaa päivässä syömiseen, asumiseen ja muuhun elämiseen. Siten musiikkitapahtuman runsaat sata vieraspaikkakuntalaista osallistujaa toivat viikon aikana *jopa useita satoja tuhansia markkoja kaupungin elinkeinoelämälle*. Musiikkitapahtuman lopettaminen on laskettu säästökseksi, koska siihen ei kulu kulttuuritoimen rahaa. Sen sijaan *sitä ei ole laskettu paljonko kaupunki musiikkitapahtuman myötä menetti rahaa*, muista arvoista puhumattakaan." (Tenhunen-Marttala, KV 29.6.1994, kursivointi J.L.)

Kulttuuristrategi asettaa uuden vanhan, suuren pienen sekä vaihtelun rituaalin edelle. Hänen retoriikkansa tähtää muutoksen oikeuttamiseen. Hän myötäilee yleisön elämysten kysyntää, mutta noudattelee toimintana ulkoista rationaliteettia: ihmisten sisäisiä elämyksiä pyritään tyydyttämään rationaalisesti suunnitellulla ja toteutetulla toiminnalla (Schulze 1992).

Argumentaation kulku

Kulttuuristrategit taistelevat elinvoimaisen alueen puolesta. Sankareita ovat kaikki edistykselliset ja laaja-alaiset kunnan sekä alueen kehittäjät. Sankarit ovat muutosorientoituneita, dynaamisia, joustavia, tehokkaita ja ennakkoluulottomia visionäärejä. Sankarin ystävinä ovat elinkeinoelämä, turismi ja kulttuurin kulutus. Sankarin tarkoituksena on vetovoimaisen imagon ja integroivan identiteetin avulla päästä tavoitteeseensa. Kulttuurielämysten tarjonta on vain yksi keino. Kulttuuristrategit ovat tavallaan vain jonkinlaisia "apusankareita", kun itse alue taistelee tiensä menestykseen. Kulttuuristrategien vihollisina ovat sektoripolitiikka ja muut erityisryhmät. Myös kuntayhteisön ulkopuolinen maailma tulkitaan usein vastustajaksi. Kulttuuristrategit vähättelevät vastustajia leimaamalla heidät ns. junantuomiksi asukkaiksi. He eivät olleet siis syntyperäisiä yläsavolaisia. (Esim. Äly, hoi...!, KV 28.9.1994 ja EU vai Sokos?, KV 7.9.1994.) Vastustajat ovat myös vanhanaikaisia ja vanhaan järjestykseen jämähtäneitä. He ovat ennakkoluuloisia, rajoittuneita ja jäykkiä toimijoita. Kulttuuristrategien sankaritarinan maastoina ovat kansainvälinen kilpailuyhteiskunta ja jatkuva muutoksen maailma. (Kuvio 21.)

AKTANTTI	KULTTUURISTRATEGIT
SANKARI	kulttuuristrategit, alue
TEHTÄVÄ	elinvoimainen alue
KOHDE	alue
STRATEGIA	vetovoimainen imago, integroiva identiteetti kulttuurielämyksiä tarjoamalla
VIHOLLINEN	sektorihallinto
MAASTO	kansainvälinen kilpailuyhteiskunta, jatkuva muutoksen maailma

KUVIO 21 Kulttuuristrategien sankaritarina

Kulttuuristrategien retoriikka on progressiivista. He väittävät, että Ylä-Savo ja sen kunnat ovat välittömässä vaarassa. Toimettomuus on pahasta. On tehtävä jotain mahdollisimman nopeasti, jotta alueella selvittäisiin lamasta ja julkisista palveluista voitaisiin pelastaa olennaisimmat. On pakko ryhtyä "sanoista tekoihin", sillä pian on myöhäistä (välitön vaara -teesi). Muutos tulisi tapahtumaan joka tapauksessa. Parempi siis hallitusti kuin hallitsemattomasti (historia on puolellamme -teesi).

Kulttuuristrategien retoriikka on myös pragmaattista. Siinä poliittinen toiminta muuttuu tekemiseksi. Määritellään tavoitetilä ja keinot sen saavuttamiseksi. Loppu onkin vain keinojen toteuttamista. (Topelius-Tuomainen, SS 19.10.1991). Kulttuuristrategien argumentaatio hyödyntää syyn ja seurauksen lakia. Muutos tuo automaattisesti edistystä. Kulttuuristrategien retoriikka on paitsi talouden myös edistyksen välttämättömyyttä. "Kehityksen on kuljettava eteenpäin." (Uuden rakentamisen kannalla, KV 26.10.94). Elinkeinoelämän menestys tuo kaikille kuntalaisille työtä ja muuta hyvää.

Kulttuuristrategi käyttää erityisen paljon todellisuuden rakennetta kuvaavaa tekniikkaa. Kulttuuritapahtumissa ei tulisi enää "justeerilla sahata", vaan

niissä tulisi esitellä kilpailukykyistä paikkakunnan osaamista, työtä ja kulttuuria. Vanhan muisteleminen ei ole tulevaisuuden "rakentamista". (Juhlattomaksi jäänyt, KV 30.7.1990.) On ryhdyttävä pohtimaan myös tätä aikaa, "tämän päivän vaatimuksia ja haasteita" (Kiuruvesi, 14.8.1991). Erittäin tavallista on vedota Euroopan yhdentymisprosessiin edistyksellisyyden mallina. "Suomemme yhdentyy Eurooppaan ja maailma pienenee" (Juhlattomaksi jäänyt, KV 8.8.1990). Esimerkit valaisevat tavoitetta:

"Hiljattain näytettiin telkkarin ajankohtaislähetyksessä Joutsan Joutopäivien ohjelmaa. Oli menoa ja meininkiä, oli pellehyppyjä, oluenjuontikisaa, tanssia, Kikkakin laulamassa. Kannattaisi kokeilla meilläkin!" (Eläköön Kiuruvesi-päivät! KV 1.8.1990)

Kulttuuristrategin huolenaihe on Ylä-Savon taantuminen. He pelkäävät, että alue lepää liian yksipuolisella alustalla. "Riittävätkö maito ja metsä Ylä-Savon vahvuuksiksi vielä 2000-luvun alussa? Entä ruuhkattomuus ja puhdas luonto Iisalmen kaupungin voimatekijöiksi?" (Topelius-Tuomainen, SS 19.10.1991). Eitoivottua tulevaisuutta kuvataan muun muassa "museoitumisen" (Leppänen, KV 14.9.1994) ja "banaanivaltion" (Maskulainen, kä) uhkakuvilla. Pelottavaa olisi jäädä "sarvikuonojen maaksi". (Juhlattomaksi jäänyt, KV 8.8.1990). Kulttuuristrategi hylkää perinteisen kuvan maaseutuidyllistä ja haaveilee jonkinlaisesta maailmankylästä. Kulttuuristrategien kielenkäytössä maaseutu saa helposti nurkkakuntaisuuteen, takapajuisuuteen ja yleensä taantumukseen liittyviä negatiivisia mielikuvia. Vastaavasti kaupunki, Eurooppa ja kansainvälisyys kuvaavat ajanhermolla oloa, nykyaikaa, edistystä ja muita positiivisiksi miellettyjä asioita. Tosin maaseutu nähdään myös voimavarana. Silloin puhdas, rauhallinen ja kaunis luonto kohoaa stressaantuneiden kaupunkilaisten virkistys- ja elämysmatkailun kohteeksi, välineeksi kehittää aluetta eurokuntoon.

Kulttuuristrategit ovat retorisesti offensiivisia kehittäjiä. He suuntautuvat tulevaisuuteen.

"...En oikein ole tajunnut, kuinka nämä samat ihmiset ovat vaatimassa *uudistumista* ja kaupungin *kehittymistä* palvelujen ja uusien työpaikkojen suhteen, kun mikään ei saisi *muuttua!* Voitaisiinko näiden ihmisten mieliksi tehdä Kiuruvedestä *maaseutukaupunkimuseo?* Kaikki *uudistumisien* myötä tulleet asiat kiellettäisiin. Pelot kynnettäisiin ja muokattaisiin hevospelillä, lehmät lypsettäisiin käsin, kyläreissut tehtäisiin polkupyörillä tai hevosilla. Kaupankäynnissä palattaisiin 40-luvun palveluihin ja tavarantarjontaan. Autojen käyttö rajoitettaisiin kaupunkialueella vain vuokrapirsseille ja hälytysajoneuvoille. Vinteiltä etsittäisiin kehruurukit, elleivät niitä ole jo etelän serkut vieneet antiikkina ja ruvettaisiin kehräämään langat kotona ja kutomaan vaatteet itse.

Näillä toimenpiteillä saataisiin Suomen suurin toimiva museo, ja turisteja riittäisi...

Mutta tähän on jo *edistystä*, unohdetaan koko juttu!

Eiköhän anneta kaupungin kulkea *edistyksellistä* ja *uudistuvaa* tietänsä! *Kehittyvä* kaupunki tuo kuitenkin tullessaan uusia työllistymismahdollisuuksia.

Ottavatko nämä *vanhoillismieliset* vastuun siitä, että kaupungin *kehittyminen taantuu* ja sitä mukaa työllistämismahdollisuudet vähenevät? Tämän seurauksena myös kaupungissa kulkevat *rahavirrat heikkenevät*, ja sen seurauksena tarpeellisetkin *uudistumiset ja kehittyminen näivettyy*.

Kiuruvedellä on laaja periferia alueita, jonne *uudistuksien vastustajat* voivat rakentaa havumajansa ja pysyä poissa *kehityksen tieltä*." (Leppänen, KV 14.9.94, kursivointi J.L.)

Vanhan suojelijat eivät ole realisteja vaan haihattelijoita, nostalgikkoja ja "viherpipertäjiä" (esim. Realisti, KV 19.7.1995). Suojelijat eivät osaa keskittyä tärkeisiin asioihin. He elävät menneessä ja tunteidensa vallassa. Kulttuuristrategit rinnastavat rakennustensuojelijat vihreisiin. (Ks. esim. ...ja miksei tytötkin!, KV 5.10.1994.) Kulttuuristrategit vieroksuvat kansalaisaktivismia, tai ainakin monessa kirjoituksessa sitä näkyvästi vähätellään. Kansalaisaktiivisuus on monesti ristiriidassa aluestrategian kanssa. Vastustajat leimataan häiriköiksi ja elämän realiteetteja ymmärtämättömiksi vouhottajiksi.

"...On helppo heiluttaa plakaatteja, sössöttää suojelusta ja kerätä nimiä listaan ja takertua kuvaannollisesti joihinkin rakennuksiin kuin apinat palmupuuhun" (Äly, hoi..., KV 28.9.94)

"Rakennuksen purkamistapa on täysin hyväksyttävä, nykyaikainen ja haitaton. Jos olisi viivytelty ja kyselty kansalaisilta puretaanko vai ei, olisivat kenties hurjimmat suojelijat pultanneet itsensä seiniin kiinni (nykykäytännön mukaan)." (Rakennusmies, KV 19.7.1995)

Jos muutoksen vastustajat sijoitetaan museoon, kehitysmaihin ja luonnonsuojelijoiden idealistiseen maailmaan, niin muutoksen edistäjät ovat taistelijoita, rakennusmiehiä, parantajia, metsästäjiä ja liikemiehiä. Kulttuuri saattaa heidän argumentoinnissaan olla yhtä hyvin "piristysruiske", "turistiloukku" kuin "panostus" tai "investointi". "Elefanttitautinen" kunnallishallinto on "tervehdytettävä" tai sen "rakenteita korjattava". Kulttuuristrategit ovat jatkuvassa liikkeessä "kehityksen tiellä" tai ihailevat "rahavirtoja". Katse on eteenpäin: tulevaisuuteen. He suoristavat turhia "mutkia". He kaatavat "raja-aitoja" ja pakottavat byrokraatit pois omista "komeroistaan". Tämä kaikki on Edistystä. (Ks. esim. Salmetar 6.9.1991.)

"On ihan mukava todeta, miten kaupungin johtajiston terävä kärki käsittää, ettei kaupunkimme kehity suojelemalla jo aikansa palvelleet vanhat rakennukset. *Ajanmukaisuus on auttamattomasti jättänyt ne jälkeensä, kehityksen on kuljettava eteenpäin.*" (Uuden rakentamisen kannalla, KV 26.10.1994, kursivointi J.L.)

"Kyllä Kiuruvesi-päivillä *edistykselliset kansalaiset* hykertelivät tyytyväisinä katsellessaan kaupunkimme keskustan muotoutumista tyylikkääksi pikkukaupungiksi..." (Rakennusmies, KV 19.7.1995)

5.5 Kulttuuridemokratian kannattajat

Osa tutkimusaineiston kunnallispoliitikoista, toimittajista ja paikallisista aktiivisteista korostaa kulttuuridemokratian takaamista kulttuuripolitiikan tärkeimpänä tavoitteena. Heidän mielestään kaikilla kuntalaisilla tulee olla mah-

dollisuus osallistua ja vaikuttaa paikalliseen kulttuuripolitiikkaan. Kuntalaiset ovat valistuneita ja itsenäiseen ajatteluun pystyviä yhteiskunnallisia toimijoita, joita ei saa sivuuttaa päätöksenteossa. Ihmisillä on oikeus luoda ja muokata omaa kulttuuriaan. Kulttuuridemokratian kannattajien vaatimuksena on, että *"kunnan toteuttaman kulttuuripolitiikan tulee olla kuntalaisten vapaan itseilmaisun, mutta myös avoimen vuorovaikutuksen tulos"*. He eivät väitä, että heillä olisi jotain erikoisosaamista tai -ammattillisuutta oikeuttajanaan. Heille on luonnollista, että he 'tavallisina kansalaisina' voivat vaikuttaa omaan lähiympäristöönsä. He eivät näe kuntalaisia samaa tahtovana, homogeenisena joukkovoimana, kuten kulttuuripalvelujen jarruttajat. Kulttuuridemokratian kannattajia voi luonnehtia myös kulttuuripolitiikan kentälle pyrkijöiksi. Useat heistä halusivat päästä vaikuttamaan ja kokivat oman politiikkansa vaihtoehdoksi olemassaolevalle kulttuuripolitiikan järjestykselle ja vallitseville pelisäännöille.

Yleisö

Kulttuuridemokratian kannattajat vastustavat vallalla olevaa kunnallispolitiikkaa ja suuntaavat argumentointinsa poliittista eliittiä (pääöksentekijöitä) vastaan. Kulttuuridemokratian kannattajat vetoavat *jokaiseen kuntalaiseen*. Heidän tavoitteensa on, että ihmiset tiedostaisivat omat mahdollisuutensa, mutta myös velvollisuutensa vaikuttaa päätöksentekoon. Näin he hakevat kannatusta yritykselleen vallata pelikenttä.

Lähtötilanne

Kulttuuridemokratian kannattajille on yhteistä, että he suhtautuvat kriittisesti vallalla olevaan *poliittiseen kulttuuriin*. He vastustavat puolueiden saneluvaltaa (esim. Saarenvirta, IS 25.9.1993). He protestoivat poliittisia päätöksiä ja päätöksentekotapoja vastaan. Heidän mielestään asioista pitää tiedottaa kuntalaisille jo varhaisessa vaiheessa. Tavallisille kansalaisille on annettava mahdollisuus lausua asioista mielipiteensä ennen kuin viralliset päätökset on tehty. (Ks. esim. Kiuruvetiset..., KV 3.8.1994.) Kunnanhallituksen ja -valtuuston päätöksille näyttää olevan tyypillistä, ettei niistä valmisteluvaiheessa kerrota julkisesti, "vaikka kunnallisesta päätöksenteosta on kuitenkin loppujen lopuksi kysymys" (Savolainen, IS 17.6.1994). Luottamushenkilöt pakotetaan mukaan poliittiseen peliin.

"Voin hyvin kuvitella, miten monissa kunnissa päätöksiä *ajetaan putkeen*.

Kun asia on ensimmäisen kerran esillä jossakin luottamuselimestä, sanotaan, että asiasta vasta informoidaan ja keskustellaan.

Kun seuraavassa yhteydessä asia tuodaan esille, voidaan vedota siihen, että silloinhan 'sovittiin', 'päätettiin' ja tultiin yhteisymmärrykseen.

Luottamushenkilöt sitoutetaan joihinkin asioihin sillä, että he ovat olleet läsnä keskusteluissa, ja vaikka olisivatkin sitä vastustaneet." (Savolainen, IS 17.6.1994, kursivointi J.L.)

Kulttuuridemokratian kannattajien mielestä on kuntalaisia loukkaavaa ja demokratian vastaista, että päättäjät eivät arvosta alueen asukkaiden mielipiteitä.

Kansalaisadressit annetaan vain tiedoksi, ja kuntalaisten selän takana käydään salaisia neuvotteluja heitä koskevista asioista. Asiat päätetään "sisä-piirissä ilman kansalaiskeskustelua".

"Menettelytapa loukkaa paikallisten ihmisten täysjäsenistä, demokraattista oikeutta ilmaista vastuunkantoon paikallisesta rakennushistoriasta, maisemanhoidosta ja kulttuurihistoriasta. Toiseksi menettelytapa paljastaa kuntalaisille, että edelleen todelliset päätökset syntyvät *valtaeliitin* ja liike-elämän *kabinettineuvotteluissa*." (Väisänen, KV 5.10.1994, kursivointi J.L.)

Kulttuuridemokratian kannattajat pitävät kunnallista päätöksentekoa poukkoilevana. Kaiken huipuksi päättäjät kävelevät omien päätönsä ja periaatteidensa yli ja syövät näin omaa arvovaltaansaakin. (Iisalmen Sanomat 20.10.1994.) Lisäksi "(i)tsestänselvyydet, yksimielisyyden vaatimus ja keskustelun pelko ovat suurimmat peikot, jotka estävät kunnallisen demokratian toteutumisen". Jos joku uskaltaisi epäillä ja kyseenalaistaa päätöksiä, hänet leimattaisiin häiriköksi. Tosin häiriköt voidaan aina vaientaa ottamalla heidät mukaan "salaseuran" toimintaan. "Salattu tieto kiehtoo, ja etenkin se, että on saanut vihkimyksen etuoikeutettujen joukkoon." (Savolainen, IS 17.6.1994.) Esimerkkejä suljettujen ovien takana tehdyistä asioiden valmistelusta ja runnomisesta olivat Iisalmen uimahallin remonttipäätös sekä Kiuruveden PeeÄssän purkuhanke. Iisalmelainen valtuutettu kuvaa uimahallin remonttipäätöksen syntyä:

"Päätöshän oli kouluesimerkki *salailusta, kabinetti- ja laivaseminaaripolitiikoinnista, junntauksesta, laillisuuden rajojen hipomisesta, jälkien peittelystä*. Kaikkea sitä, mitä kuntalaiset aina epäilevät kunnallisen päätöksenteon olevan.

Kukaan *kabinetissa lehmäkauppoja* seurannut ei vain ihmettele ääneen kuin korkeintaan jäljestä päin. Sitäpaitsi *kertomalla kähminnoista menettäisi 'yhteistyökykyisen' maineen ja saisi tilalle 'änkyrän' maineen* - kuka nyt sellaista haluaisi!" (Kaikkonen, Salm. 14.11.1994, kursivointi J.L.)

Kulttuuridemokratian kannattajat innostavat kuntalaisia vaikuttamaan suoraan kunnalliseen päätöksentekoon. Sinänsä he arvostavat edustuksellisen *demokratian* periaatetta, mutta käytännössä se ei heidän mielestään toiminut.

"Kuitenkin tiesi jo ennalta, että kaupungin johtoportaahan ajama kalliimpi vaihtoehto tullaan hivuttamaan läpi. *Tapahtuman kulku oli kuin kirkossa kuulutettu: johtajat päättivät mitä tehdään, ja muodollisen demokratian pyhittämiseksi päätös kierrätetään valtuuston kautta*.

Omantuntonsa mukaan toimiva kansan edusmies tai -nainen saa kunnian kantaa *häirikön leimaa*, kun ei taivuta niskaansa vallan edessä. Näinä eletävinä aikoina voimistuu voimistumistaan ylhäältä ohjattu *kumileimasindemokratia*.

Kun sitä ennen vanhaan vielä salailtiin ja häpeiltiin, on siitä nyt tullut hyvä maan tapa ja röhönaurun aihe niin valtakunnan kuin kunnankin tasolla...." (Haapalainen, IS 27.10.1994, kursivointi J.L.)

Kulttuuridemokratian kannattajat *vastustavat myös talouselämän ylivaltaa* ja kyseenalaistavat taloudellisen välttämättömyyskielen. He eivät ole "Iiron kanssa samoilla linjoilla ajamassa sivistys- ja kulttuuripuolta ihan nolville" (Saarenvirta, IS 25.9.1993). Sosiaalisia ja kulttuurisia kysymyksiä ei voida ratkaista

talouden periaatteiden mukaisesti. Kuitenkin paikallistasolla on esimerkkejä liike-elämän härskeistä toimintatavoista. Kuntalaisten mielipiteille ei anneta arvoa, ja poliittisia päätöksentekijöitä sekä houkutellaan että uhkaillaan hankkeiden taakse. Vain liiketaloudellinen voitto on tärkeää, "millään muulla ei ole arvoa tai että toisten mielipiteitä kunnioitettaisiin". (Ruotsalainen, KV 2.2.1995.) Kulttuuridemokratian kannattajat pelkäävät, että kunnallinen demokratia on todellisessa vaarassa. Markkinavoimat ovat alkaneet ottaa määrääjän aseman paikallisissakin ratkaisuisissa.

"Ajan raakuutta kuvaa tapa, jolla asioita hoidetaan. Kaikki revitään maantasalle vallan ja rahan voimalla. Toivottavasti kaupungin päättäjät miettivät todellisia vaihtoehtoja eivätkä sorru nöyristelemaan ja pelottelun varjolla tekemään ratkaisujaan. On pöyristyttävää, millä tavalla PeeÄssän taholta uhkaillaan kaupungin päättäjiä. PeeÄssän ylikävely ei onnistunut Kuopiossa. Toivottavasti ei myöskään Kiuruvedellä, jolla lienee mahdollisuus tehdä omia päätöksiä ja ratkaisuja. Kyllä Kiuruvedellä yrittäjiä riittää ja palvelut paranevat investoipa PeeÄssä rahansa minne hyvänsä." (Ruotsalainen, KV 2.2.1995)

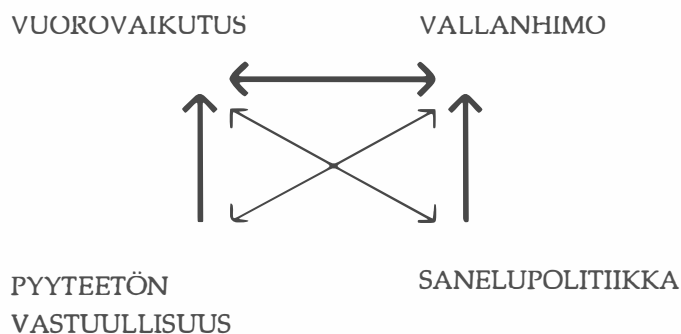
"Me kiuruvetiset konttaamme ajastamme jäljessä. Muualta tulevat direktiivit ohjaavat tekoja. Mitä ihmeen lässyjä me olemme, kun emme osaa puolustaa oikeuksiamme, vaan annamme RAHAN määrätä kaikessa? Eikö meillä ole selkärankaa puolustaa MEIDÄN kulttuurihistoriaamme kuuluvia arvoja? Ei voi luottaa herrasmiessopimuksiin tänä aikana, jolloin yksilöt ja kulttuuriarvot jyrätään matalaksi." (Don Quijote, KV 12.7.1995)

Kulttuuridemokratian kannattajat puhuvat arvojen ja moraalin puolesta niin yksilön kuin yhteisönkin tasolla. Lupaukset, suullisetkin, tulee pitää. Toisia ihmisiä on kuunneltava. On uskallettava tehdä päätöksiä, kun on niiden aika. On myös rohkeasti vaikutettava asioihin. (Esim. Iisalmen Sanomat 6.7.1995 ja Don Quijote, KV 12.7.1995.) Materiaaliset arvot eivät saa määrätä inhimillistä elämää. Jos 'väärän' politiikan motiivina on vallan- ja rahanhimo, niin 'oikea' politiikka lähtee yksilön *moraalista ja yhteisesti hyväksytyistä ei-materiaalisista 'kulttuuriarvoista'*.

"...Kaupungin asukkaiden peruspalvelujen takaamisen jälkeen muihin kohteisiin sijoittaminen on *hyvin pitkälle kiinni siitä, millainen arvomaailma poliittisella eliitillä on*. Tällä hetkellä lamaan vetoaminen on hiljentänyt kulttuuriarvoja korostavat äänet. Loppujen lopuksi *ei ole kysymys rahan puutteesta, vaan siitä, mihin se halutaan sijoittaa...*" (Väisänen, KV 13.7.1994, kursivointi J.L.)

Kulttuuridemokratian kannattajat etsivät uusia mahdollisuuksia tuoda esiin kantansa: adressin keruuta, kauppaliikkeiden boikotointia (Iisalmen Sanomat 6.7.1995) ja erilaisia tempauksia. Ennen kaikkea he haluavat vaalia *sananvapautta*. Kunnallisista asioista on voitava keskustella avoimesti, päättäjien on kuunneltava ihmisten mielipiteitä ja virkamiesten on esiteltävä erilaisia vaihtoehtoja päätöksenteon pohjaksi. (Esim. Iisalmen Sanomat 26.8.1994 ja Kiuruvesi 3.8.1994.) Monesti jo se, että hanketta ei vietäisi eteenpäin kovalla kiireellä runnon läpi, jättäisi asiasta kuntalaisten mieliin paremman kuvan, olipa päätös millainen tahansa. Harvoinhan on olemassa kaikkia tyydyttävää tai yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua. Valittujen poliitikkojen on vain osattava kantaa vastuunsa

päätöksentekijöinä. (Iisalmen Sanomat 29.6.1994.) Kulttuuridemokratian kannattajien näkemys muistuttaa Habermasin (1987) kommunikatiivista vuorovaikutusta. Yhteisistä asioista on löydyttävä kaikkia tyydyttävä yhteisymmärrys tasavertaisen kommunikaation tuloksena. Mikään osapuoli ei saa sanella tai ohjaillla päätöksentekoa. Kulttuuridemokratian kannattajat haluavat vuorovaikutuksellista politiikkaa. Heidän retoriikkansa on deliberatiivista, paluuta "politiikkaan": vapaat kansalaiset tekevät inhimillisessä hallinnassa olevia päätöksiä tasavertaisissa olosuhteissa vapaan harkinnan turvin. (Kuvio 22.)

KUVIO 22 Kulttuuridemokratian kannattajien 'politiikka' semioottisena neliönä

Kulttuuridemokratian kannattajien mielestä jo yhden ihmisen herääminen vaikuttamaan saattaa muuttaa asioita (Pentikäinen, KV 31.8.1994). Poliitikassa on olennaista aktiivinen vaikuttaminen. Vallanpitäjillä on oltava vastavoimansa. "Kyseenalaistaminen ... on parempi vaihtoehto kuin kaiken annetun nieläiseminen pureksimatta" (Saarenvirta, IS 25.9.1993). Kuntalaisten on tajuttava, että heistä itsestään riippuu tuleva kehitys. Poliitikka on konkreettisten kysymysten avointa ratkaisemista paikallisesti. Se on palautettavissa myös yksittäisten ihmisten toiminnaksi. Kulttuuridemokratian kannattajillakin on selkeä näkemys "meistä" ja "muista", kun he korostavat "omista asioista päättämisen" tärkeyttä:

"Kiuruvetiset pitävät tätä kaupunkia keskeisenä paikkana, joka on merkitykseltään verrattavissa Helsinkiin ja muihin merkkipaikkoihin. Monet ulkopuoliset, PeeÄssän Saukkonen mukaan lukien, pitävät tätä paikkaa tuppukylänä, jonka tekemisiä suunnitelmia ei tarvitse ottaa omassa päätöksenteossa huomioon.

Meistä itsestämme riippuu, tyydymmekö tuppukyläksi ja annammeko muiden tulla ja päättää asioistamme vai kehitämmekö tätä omaleimaisena maaseutukaupunkina, jota kehitetään täällä tehtyjen suunnitelmien mukaan.

Tuppukylä vai omaleimainen maaseutukaupunki? Sitä ei ratkaista julistautumisilla, vaan kehittämällä ja pitämällä yllä omaleimaisuutta yksittäisissä ratkaisuissa, nyt tässä Elon asiassa." (Pentikäinen, KV 21.9.1994)

Kulttuuridemokratian kannattajien *käsitys kulttuurista* on laaja-alainen ja maallinen. Taide ja kulttuuri eivät ole "kaunis ja hauras posliiniesine, jota ihailaan kaukaa uskaltamatta koskea siihen, koska se voisi mennä rikki". Ne ovat "käyttöesine, osa arkipäivää". Niitä muokataan ja heitetään syrjäänkin, kun ne ovat aikansa palvelleet. Mutta aina on olemassa jonkinlaista kulttuuria. (Nenola, IS 1.10.1993.) Kulttuuridemokratian kannattajat kiistävät universaalit jaot korkeaan ja matalaan, oikeaan ja väärään kulttuuriin. Kulttuuriset arvostukset ovat valintakysymyksiä, ajallisesti ja paikallisesti vaihtuvia.

"Kulttuuri on määritelmän mukaan *ihmisyhteisön opittujen tapojen, käyttäytymismallien ja suoritusten yhtenäinen kokonaisuus*. Kulttuuria ei ole vain viulun soitto ja kuorolaulu, vaan myös se, kun koulupojat potkivat välitunnilla palloa tai kun jätkät istuvat ilta illan jälkeen korttelikapakassa oluella.

(...)

Kulttuuria on kaikkialla siellä missä ihmisiäkin. Sen voi hävittää vain hävittämällä ihmiset, myös kulttuurin muotoja ja osa-alueita on mahdollista hävittää. Kirjat voidaan polttaa ja papit panna viralta, urheiluhallit voidaan räjäyttää ja oopperalaulajat heittää vankilaan. Kaikkea tätä on joskus tehtykin. *Mutta kun yksi kulttuurimuoto tuhotaan, toinen astuu tilalle*.

Kulttuuri ei sinänsä ole hyvää eikä pahaa, se vain on. Joitakin kulttuurin muotoja voidaan pitää muita parempina, mutta *kysymys on tällöin arvostuksista, ei mitattavista suureista*. Joka tapauksessa *meillä on mahdollisuus valita, millaista kulttuuria haluanime*. Mekin voisimme valita laulu (!) ja tanssin liikenne-ruuhkien sijasta tai leppoisan seurustelun rahan perässä juoksemisen sijasta." (Oinonen, IS 6.10.1993, kursivointi J.L.)

Olennaista kulttuurissa on se, että se "kumpuaa ihmisestä itsestään". Niinpä kunnallisen kulttuuripolitiikankin lähtökohtana tulisi olla ihmisten intressit. (Nenola, IS 1.10.1993.) Kulttuurin on saatava vapautensa. Sitä ei saa kahlita turhanpäiten ulkopuolisella hallintokoneistolla, "jolla kuitenkin on taipumus tukea *vallitsevia* aatesuuntauksia, muotivirtauksia, kulutusta ja ties mitä, aina poliittisten ja yhteiskunnallisten *valtasuhteitten mukaisesti*". Poliitikko kulttuurin veräjänvartijana on epäilyttävä. (Pasma, IS 29.9.1993.) Kulttuuridemokratian kannattajat vieroksuvat kulttuurin sitomista yhteiskunnallisiin tarkoitukseen.

"Jos sisällä palaa taiteen palo, viralliset instituutiot eivät lisää tekemisen motivaatiota. Joissakin tapauksissa nuorisolautakunnat tukevat nuorimpien tekijöiden työskentelyä, mutta eivät tukeakseen 'taidetta' tai 'kulttuuria', vaan pitääkseen nuoret pois kaduilta, jälleen hyvinvointivaltion mukaisesti." (Nenola, IS 1.10.1993)

Kulttuuridemokratian kannattajat eivät jaa kulttuuria perinteisten taidealojen mukaan. Taiteelle ja kulttuurille on ominaista rajoja rikkova luovuus. Kulttuuridemokratian kannattajat toivat esiin myös romanttisen taiteilijamyytin uudessa muodossaan. Kulttuurissa on kyse sukupolvien välisestä kuilusta. Nuoret joutuvat aina taistelemaan valtaapitäviä ja vakiintunutta kulttuurikäsitystä vastaan. Kulttuuri on poliittinen kysymys: sitä politisoidaan ja sillä politioidaan jatkuvasti.

"Miksi jatkuvasti tarjotaan yleisenä mielipiteenä, ettei taiteessa enää ole kansakunnan suuria poikia ja tyttäriä? Onhan heitä, mutta he tekevät taiteelliset suurtekonsa ja kulttuurivallankumouksensa toisenlaisilla välineillä ja toisilla tavoin kuin aikaisemmat sukupolvet. Elokuvaohjaaja Aki Kaurismäki on uusi Väinö Linna, 22 Pistepirkko -yhtye uusi kollektiivinen Sibelius ja sarjakuvien käsikirjoittaja Pauli Kallio uusi Runeberg joitakin pinnallisia esimerkkejä antaakseni.

(...)

Nekin taiteilijat, joita nyt suurina mestareina kumarretaan ja vaalitaan, ovat olleet aikansa edelläkävijöitä ja uuden etsijöitä. Eivät he ole tyytyneet olevaan, vaan ovat tehneet sen, mitä heidän on ollut tehtävä." (Nenola, IS 1.10.1993, kursivointi J.L.)

Kulttuuridemokratian kannattajien kriittinen suhtautuminen ulottuu myös kulttuurihallintoon ja -poliitikoihin. Kulttuurihallinto on vain byrokratiaa by-

rokratian joukossa. Sen toiminta on kulttuurin tekijöille ja vastaanottajille sekä tavallisille kuntalaisille vierasta ja heistä vieraantunutta. Kulttuurihallinto ei ole pystynyt uudistumaan ajan mukana, vaan laahaa pahasti perässä. Vallassa ovat vielä "60- ja 70-lukulaiset", joiden käsitys kulttuurista rajoittuu kunnallisiin kulttuuripalveluihin. Heillä on valistuksellinen ote kuntalaisten kulttuuritoimintaan. Kulttuuridemokratian kannattajien retoriikassa 'hyvinvointi' ei toteudu ylhäältä alas jakamalla, vaan ihmisten oman toiminnan myötä.

"Kun tuo sukupolvi siirtyi aseisiin, joissa sillä oli vaikutusvaltaa, se toteutti ihanteensa. Syntyi laki kuntien kulttuuritoiminnasta, joka toi mukanaan todella paljon hyvää, mutta *teki samalla taiteentekemisestä ja kulttuuriharrastamisesta institutionalisoitua toimintaa*. Sama sukupolvi taisteli valtaan päästyään kulttuurin pyhätöiksi kulttuuritaloja, joiden käyttöaste on sinänsä korkea, mutta jotka eivät ole mitään kulttuurin ja taiteen itseisarvoja.

(...)

Nyt kulttuuripoliittisessa vallankahvassa oleva sukupolvi haluaa tukea kulttuuria ja sivistyselämää *ylhäältäpäin ohjatusti* ja asenteella: 'Minä tiedän asiantuntijana parhaiten, mikä on teille hyväksi, joten olkaa kiitollisia siitä, mitä Minä teille annan'. *Se sukupolvi tukee sitä kulttuuria, joka on sille tuttua, eikä halua noteerata muuta. Samalla se on jämähtänyt hyvinvointivaltiollisiin arvoihin, vaikka puheen tasolla sanoutuu siitä jo irti. Se pelkää kulttuurin kaupallistumista huomaamatta, ettei kaupallisuuskaan ole mikään ratkaisu. On olemassa kolmaskin tie.*

Äärilaitaan viety hyvinvointi, tarkkailu, ohjailu ja tasapäistäminen ovat yhtä rankkaa alistamista ja diktatuuria kuin aikaisempina vuosikymmeninä vallinnut ajattelutapa, että oikeus sivistykseen ja hyvinvointiin riippuu varallisuudesta..." (Nenola, IS 1.10.1993, kursivointi J.L.)

Kulttuuridemokratian kannattajien *ihanne kansalaisten omasta spontaanista toiminnasta* tukahdutetaan erilaisilla hallinnollisilla säännöillä ja normeilla. "(P)ienellekin poikkeavalle tapahtumalle pitää anoa erikoislupa". (Untamo, IS 4.9.1992.) Hallinnon toiminta ei ota tarpeeksi huomioon kuntalaisten tarpeita. Kulttuuridemokratian kannattajat pitävät esimerkiksi Ylä-Savon kulttuurikäräjiä tyypillisenä esimerkkinä kulttuurivirkamiesten ja kuntalaisten suhteesta. He leimasivat sen "teatteriksi" ja "showksi". Lavalla olleet kulttuuri- ja keskushallinnon edustajat keskustelivat keskenään "poliittista potaskaa". Paikalle saapuneelle yleisölle ei annettu mahdollisuutta osallistua väittelyyn. (Esim. Käkriäinen ja Roi, Salm. 1.10.1993.) Lisäksi koko käräjien ajankohta oli kuntalaisia ajatellen huono: virka-aika.

"Minua kiusasi tilaisuudessa ennenkaikkea se, että sekä syytetyt, syyttäjät että todistajat ovat kaikki osaltaan kulttuurivaikuttajia ja he tietävät kyllä varsin hyvin toistensa toiminnot.

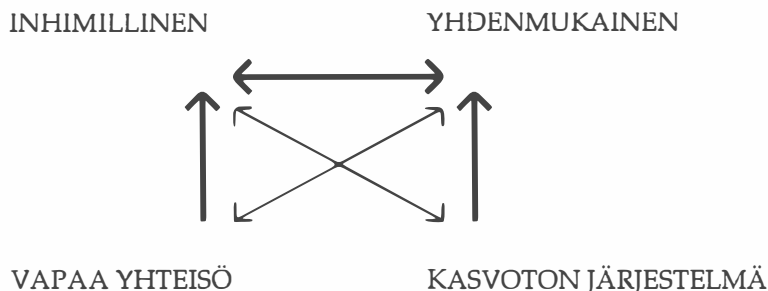
Tilaisuus olisi sittenkin ollut hedelmällisempi tavallisen yleisön ja kulttuurintuottajien kannalta, jos se olisi järjestetty paneelikeskustelun muodossa ja kysymyksiä olisi tehnyt yleisö, *joka on melkoisen tietämätön päätöksentekijöiden aivoituksista ja salaisista kokouksista. Päätäjien olisi myös hyvä tietää yleisön ajatuksia.*

Tässä suhteessa käräjätilaisuus oli *suora lavastus todellisuudesta, jossa viranhaltijat käyvät keskinäistä kahinaansa ja yleisö jää päätöksenteossa tietämättömän statistin osaan...*" (Aulis, IS 26.9.1993, kursivointi J.L.)

Kulttuuri on kytketty liian tiukasti "siihen kehitykseen, jossa systeemimaailma sanelee ehdot, antaa varat ja ohjaa salakavalasti kehitystä haluttuun suuntaan". Kulttuurin organisaatiot ovat ottaneet liiaksi mallia "poliittisesta ja taloudellisesta kaaviosta". Laman aiheuttama säästökeskustelu on rajoittunut vain ole-massaoleviin rakenteisiin, ja vaihtoehtojen pohdinta on ollut sille vierasta. Omista asemistaan taistelevat kulttuurivirkkamiehet ovat "hiekkalaatikolla tem-meltäviä vallanvesseleitä", jotka ovat unohtaneet ulkopuolisen todellisuuden. Kulttuuridemokratian kannattajien mukaan kulttuurijärjestelmä palvelee liikaa itse itseään eikä kulttuuria juuri lainkaan. (Pasma, IS 29.9.1993.) He puolustavat yhteisöllisyyttä ja yksilöllisyyttä järjestelmän yhdenmukaistavaa vaikutusta vastaan. (Kuvio 23.)

"Uskonkin enemmän taiteiden yöhön, jonka ohjelmasta vastaavat tavalliset kansalaiset, ja järjestelmään, joka aktivoi eikä leimaa poikkeavaa esiintyjää kylähulluksi." (Untamo, IS 4.9.1992)

Kulttuuridemokratian kannattajien retoriikassa käytetään yhtä aikaa sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista lokusta. He näkevät kulttuurin jonkinlaisena jokamiehen oikeutena, ja näin he riistävät siltä auraattisen pyhyiden (ks. Ah-ponen 1991a). Kulttuurimme on meidän (ryhmän, jopa yhden yksilön) yhteinen valintamme. Kulttuurin muotoja ei voi arvottaa toinen toistaan paremmaksi. Kvantitatiivisuuteen viittaa myös asiantuntijoiden ja poliitikkojen auktoriteetin kumoaminen: kenellä tahansa tulee olla oikeus ja mahdollisuus vaikuttaa häntä koskettaviin asioihin. Toisaalta kvalitatiivinen romanttisuus ilmenee taiteilija-myytin (yhteiskunnan ulkopuolinen visionääri) ylläpitämisenä, demokraattisen järjestelmän ihanteen vaalimisena (lähenee kuvaa antiikin kansankokouksista) ja kulttuurin ajallisen ja paikallisen ainutlaatuisuuden korostamisena.

KUVIO 23 Kulttuuridemokratian kannattajien 'kulttuuri' semioottisena neliönä

Argumentaation kulku

Kulttuuridemokratian kannattajien sankari on jokainen kuntalainen yksilönä, joka toimii avoimessa vuorovaikutuksessa muiden kuntalaisten kanssa kehittääkseen paikallisyhteisöä, sen kulttuuria ja taloutta. Kuntalainen on kriittinen, suvaitsevainen ja ihmisten välistä tasa-arvoa korostava. Aktiivisen vaikuttamisen ja mukanaolon avulla nykyinen poliittinen, hallinnollinen ja taloudellinen valtaeliitti syrjäytettäisiin ja astuttaisiin uuteen kunnalliskulttuuriin. Vallitsevassa tilanteessa kulttuuridemokratian kannattajat kokevat olevansa järjestelmälle ja valtaapitäville "häiriköitä" tai "vastavoimia". Heidän vastustajansa sor-

tuvat puoluepolitiikointiin ja salailuun. Kulttuuridemokratian kannattajat taistelevat pelureita ja samanmielisyyttä vaativia auktoriteetteja vastaan. (Kuvio 24.)

AKTANTTI	KULTTUURIDEMOKRATIAN KANNATTAJAT
SANKARI	kuntalainen ("häirikö", "vastavoima", "luova voima")
TEHTÄVÄ	avoin vuorovaikutukseen perustuva kunnallisdemokratia
KOHDE	kuntalainen, kunta
STRATEGIA	aktiivinen vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon
VIHOLLINEN	poliittinen, hallinnollinen ja taloudellinen valtaeliitti
MAASTO	demokraattinen yhteiskuntajärjestys

KUVIO 24 Kulttuuridemokratian kannattajien sankaritarina

Kulttuuridemokratian kannattajien retoriikka on pelikentän valtaajien strategiaa, joka käyttää totunnaisesta puhetavasta poikkeavampia, vapaampia ja anarkistisempia ilmaisuja. He suosivat todellisuuden rakennetta kuvaavia argumentteja. He vertaavat nykyistä päätöksentekojärjestelmää peliin, teatteriin ja showhun (esim. Käkriäinen ja Roi, Salm. 1.10.1993). Tällainen politiikka ei ole aitoa vuorovaikutusta. Se on esitys, jonka kulissien takana todelliset ratkaisut tehdään. Päätäjät ja virkamiehet ovat ovelia ja voitontahtoisia "vallanvesseleitä", jotka telmivät "hiekkalaatikolla" (Pasma, IS 29.9.1993). He ovat siis vieraantuneita muusta maailmasta. Päätöksistä sovitaan etukäteen suljetuissa kabineteissa ja salaseuroissa. (Väisänen, KV 5.10.1994 ja Savolainen, IS 17.6.1994.) Poliittikka viittaa salailuun ja salattuun tietoon. Päätökset runnotaan, niihin liittyy kähmintää ja keskinäistä kahinointia. Valtuusto on pelkkä kumileimasin, ja sen rivipoliitikot ovat häikäilemättömän juntauksen uhreja.

Kulttuuridemokratian kannattajat vertaavat kunnallishallintoa koneistoon ja systeemiin. Virkamies on tarttunut "vallankahvaan" ohjailukseen kulttuuria tajuamatta, että kulttuuri on jotain hallinnolle aivan vierasta: "vapautta", "taiteen paloa", "innostusta", "villiä luovuutta". Kulttuurihallinnon toimintatapoja verrataan jopa diktatuuriin. Ylhäältä ohjattu kulttuuri sijaitsee pyhätöissä: se on kaukana tavallisesta ihmisestä ja elämästä. (Esim. Nenola, IS 1.10.1993 ja Pasma, IS 29.9.1993.)

Kulttuuridemokratian kannattajat osoittavat lukuisin esimerkein "matalan" kulttuurin aliarvostuksen sekä "systeemin" ja ihmisen välisen syvän ristiriidan:

"Pari esimerkkiä: Jos kadulla muutama kaveri päättää hauskuuttaa kanssaihmissiään soitannolla, tulee siihen kohta poliisit kyselemään lupia ja äärimmäisessä tapauksessa pitää luvan lisäksi olla todistus konservatoriosta tai Sibelius Akatemiasta. Myös lähikaupan omistaja voi valittaa soittajien aiheuttamasta metelistä.

Ravintoloissa laulaminen on myös meillä kiellettyä. Vain tiettyinä iltoina on ihmisillä mahdollisuus laulaa, mutta sanonta 'ei kukko käskien laula' pitää paikkansa, jos lauluilta ei onnistukaan hyvin. Jos siinä joku asiakas pääsee vasta seuraavana päivänä laulun makuun, tarjoilija tokaisee "Lähet ulos, jos laulat vielä." (Untamo, IS 4.9.1992)

Kulttuuridemokratian kannattajat erottavat myös "todellisen" kulttuurin ja "demokratian" näennäisyyksistä. He käyttävät dissosiativista argumentointia avaamalla näitä käsitteitä. He kyseenalaistavat vallassaolevia käsityksiä ja etsivät niille vaihtoehtoja. Tässä mielessä he ovat politisoivia poliitikkoja. Kulttuuridemokratian kannattajat haluavat osoittaa nykyisen hallinnon ja politiikan vieraantuneisuuden tavallisten ihmisten elämästä. Poliitikot ja virkamiehet pitävät kansalaisia yleisönä ja vallankohdeina, eivät tasavertaisina toimijoina. Kulttuuridemokratian kannattajat vetoavat mielellään kansalaisoikeuksiin, sananvapauteen ja sopimukseen. He nostavat sankareiksi ne "rohkeat", jotka "uskaltavat" taistella avoimesti sisäpiirien valtaa vastaan.

6 PAIKALLINEN KULTTUURIPOLITIikka 1990-LUVULLA

Kulttuuripoliittisen keskustelun peruskäsitteiden suppeus ja yhteisyys puhujasta toiseen harhauttaa helposti typistämään paikallisen kulttuuripolitiikan kilpailuksi siitä, kuka edistää parhaiten ja millä keinoin "yhteistä kulttuuria". Kulttuuripolitiikan kohde on ikään kuin kaikille sama. Kuitenkin paikallisesta ja kunnallisesta kulttuuripolitiikasta puhutaan monin eri tavoin ja monessa eri tarkoituksessa. Yksittäinen poliittinen toimija manipuloi 'paikallisen kulttuuripolitiikan' omien tarkoituksensa ja sosiaalisten verkostojensa mukaiseksi. Poliittisen toimijan puhe paikallisesta kulttuuripolitiikasta on funktionaalista. Tutkimuksen tehtävänä oli tuottaa keskeiset poliittisten kulttuuripolitiikan tulkintakehykset. Kehykset ovat tutkijan tulkintoja paikallisten toimijoiden retorista ja semioottista resurssivarastoista, joihin he luovasti turvautuvat perustellakseen tavoitteitaan vakuuttavasti yleisöilleen. Kukin tulkintakehys virittää oman kulttuuripoliittisen todellisuutensa. Kehykset merkityksellistävät maailmaa eri tavoin.

Yläsavolaisen tutkimusaineiston perusteella paikallisen kulttuuripolitiikan konstruktiot ovat potentiaalisesta moninaisuudestaan huolimatta varsin rajalliset. Vaikka empiirinen tutkimusmateriaali koostui useista erillisistä kulttuuripoliittisista kiistakysymysetjuista ja heterogeenisestä tekstimateriaalista, niin yläsavolaista 1990-luvun alun kulttuuripolitiikkaa on mahdollista tulkita pääasiassa viiden kehyksen avulla. *Kulttuuripalvelujen jarruttajan* tulkintakehys on tyypillisimmillään populistista "veronmaksajan" retoriikkaa, jota käytetään kritisoidessa uusia julkisia menoja ja karsittaessa julkisia palveluja. *Kulttuuripalvelujen puolustajan* tulkintakehys liittyy useimmiten kunnallisten kulttuuri-instituutioiden ja -työntekijöiden olemassaolon puolustamiseen. *Taiteenylistäjän* tulkintakehys sisältää retorisia keinoja taiteen autonomian ja julkisen tuen samanaikaisuuden perustelemiseksi. *Kulttuuristrategin* tulkintakehys on hallinnollisia uudistuksia ajavan "alueen kehittäjän" retoriikkaa. *Kulttuuridemokratian*

kannattajat pyrkivät lisäämään kuntalaisten tai ainakin omia vaikutusmahdollisuuksia kunnalliseen päätöksentekoon.

Tulkintakehykset eivät kuitenkaan ole toisistaan erillisiä. Ne eivät vain kamppaile keskenään, vaan myös kommentoivat ja tukevat toisiaan. Esimerkiksi kulttuuripalvelujen jarruttajien ja puolustajien kehyksessä 'paikallisuus' käsitetään varsin samankaltaisesti palveluiden läheisyytenä ja yhteisöllisyytenä. Samoin kulttuuripalvelujen jarruttajien, kulttuuristrategien ja kulttuuridemokratian kannattajien kehyksissä 'kulttuuri' viittaa "koko elämään", mutta painotus vaihtelee arkielämän, talouden ja moniarvoisuuden välillä kehyksestä toiseen. Erilaisten kehysten tuntemuksen osoittaminen, oli se sitten tiedostettua tai tiedostamatonta, voi olla puhujan kannalta edullista ja yleisön mielestä vakuuttavaa. Samassa puheenvuorossa saattaa olla jopa tehokasta käyttää sekä kulttuuripalvelujen puolustajan että jarruttajan tulkintakehystä: esimerkiksi uimahalli on tärkeä peruspalvelu, mutta sen laajentaminen kylpyläksi on jo turhaa hienostelua (Oksanen, IS 24.6.1994). Puhuja voi siis liikkua samanaikaisesti useiden kehysten rajaamissa maastoissa ja näin yhdistellä esimerkiksi politiikan, oikeuden, taiteen tai talouden kieltä tarkoitusperiensä mukaisesti. Puhujan tavoitteena on olla mahdollisimman vakuuttava. Kulttuuripalvelujen puolustaja ehkä perustelee ensin talouden kielellä, miksi kulttuuri ei kuulu talouteen tai miten kulttuuri tukee taloutta, ja sen jälkeen muuttaa kulttuurin ihmisten perusoikeudeksi ja -palveluiksi. Hän voi tekstissään hyväksyä tai hylätä hyvin monenlaisia käsityksiä kulttuurista, jos se palvelee hänen pyrkimyksiään ja uskottavuuttaan.

Kukin poliittinen toimija ratkaisee itse käyttämiensä tulkintakehysten sisäiset ja keskinäiset ristiriidat sekä muokkaa niitä oman logiikkansa mukaiseksi. Tulkintakehykset eivät siis ole toimintaa ohjaavia ideologioita tai ohjelmia. Paikallinen kulttuuripolitiikka ei jäsenny selkeänä dikotomiana, esimerkiksi julkisten kulttuuripalvelujen puolustajien ja vastustajien välisenä taisteluna. Kulttuuripolitiikka on moniulotteisempi kokonaisuus kuin yksityisten ja julkisten kulttuuripalvelujen, "korkean" ja "matalan" kulttuurin tai vaikkapa yksilön ja yhteisön välinen jännite. Kulttuuripoliittiset kiistat eivät myöskään ole puolueiden, sosiaalisten luokkien, "konservatiivien" ja "edistyksellisten" tai "nuorien" ja "vanhojen" välisiä.

Jokainen tulkintakehys muodostaa oman merkityssuhdeverkostonsa, jossa esimerkiksi käsitteet 'paikallinen', 'kulttuuri' ja 'politiikka' saavat oman merkityksensä suhteessa toisiinsa ja muihin kehystä rakentaviin käsitteisiin. Kulttuuridemokratian kannattajien 'paikallisuudessa' korostuu yksilön näkökulma. Ihmisillä on oikeus itse määritellä, mitä 'kulttuuri' on, ja päästä itse vaikuttamaan kulttuuripoliittiseen päätöksentekoon. Paikallinen demokraattinen päätöksentekojärjestelmä toimii sekä vaikuttamiskanavana omiin ja oman elinympäristön asioihin että ristiriitojen vuorovaikutuksellisenä sovitteluforumina. (Kuvio 25.)

Kulttuuristrategien tulkintakehyksessä 'paikallisuus' on vapautta ulkoisista rajoitteista ja säännöistä. Strategeille kunta- tai sektorirajaa tärkeämpiä ovat toiminnan tuloksellisuus ja tehokkuus. He suuntautuvat kunnasta ulospäin: kohti yhteistyökumppaneita ja kilpailijoita. Kulttuuristrategien retorikassa ei esiinny hyvinvointivaltion perusteemaa, tasa-arvoa. Kulttuuristrategit

rakentavat kuvaa epäpoliittisesta kunnasta rinnastamalla sen yhteiseksi yritykseksi, jonka toimintaa säätelevät talouden lait. Kuntalaiset samaistetaan kuluttajiksi, joiden valinnat osoittavat tuotteistetun kulttuurin onnistuneisuuden. Kunnallisesti tuotettujen kulttuuripalvelujen on pystyttävä kilpailemaan muun elämystarjonnan kanssa. Taiteenylistäjän retoriikassa 'paikallisuudella' on sekä positiivinen että negatiivinen sävyensä. Toisaalta taide on ylipaikallista ja universaalia, mutta toisaalta ainutlaatuisuudessaan se voi palvella myös paikkakunnan erottautumisessa. (Kuvio 25.)

Kulttuuripalvelujen jarruttajien ja puolustajien retoriikassa 'paikallinen' on alisteinen 'tasa-arvolle' ja 'oikeudenmukaisuudelle'. Kunnan tehtävänä on tuottaa palveluja tasa-arvoisesti kaikille asukkailleen. Palvelujen tulee olla yhdenmukaiset ja samantasoiset niin eri kuntien välillä kuin kunnan sisälläkin. 'Paikallisuus' on näin palvelujen saatavuutta läheltä. Toisaalta kulttuuripalvelujen jarruttajien ja puolustajien retoriikassa 'paikallisuus' on myös 'yhteisöllisyyttä'. Näissä tulkintakehyksissä 'kotiseutu', 'kotiseututunne', 'yhteinen menneisyys', 'yhteishenki' ja muut kollektiiviset me-ilmaisuudet määrittävät paikallisuuden koteloitumisena: erottautumisena muista. Yksilöllä on arvoa ennen kaikkea kuntayhteisön osana, sitoutuneena ja vastuullisena kuntalaisena. Kulttuuripalvelujen jarruttajille yhteinen tahto konkretisoituu demokraattisessa edustuksellisessa päätöksenteossa. Kulttuuripalvelujen puolustajien mielestä nimenomaan kulttuurisihteereiden, kansalaisopistojen rehtoreiden ja kirjastonjohtajien kaltaiset asiantuntijat osaavat tulkita kuntalaisten toiveita ja tarpeita sekä myös toteuttaa niitä. (Kuvio 25.)

Kulttuuripalvelujen jarruttajat ja puolustajat ovat eri mieltä myös siitä, miten laajaa kunnan palvelutuotannon pitäisi olla. Jarruttajille riittäisi ns. riisuttu palvelutuotanto, puolustajat taas pitävät myös kulttuuripalveluita kunnallisina peruspalveluina. Näin heidän 'kulttuurin' määritelmänsä eroavat toisistaan. Kulttuuripalveluja vastustettaessa on edullista määritellä kulttuuriksi koko elämä. Sen sijaan kulttuuripalvelujen puolustajille 'kulttuuri' on yksilöiden ja yhteiskuntien jatkuvalle edistymiselle välttämätöntä sivistystä, joka ilmenee kunnallisten kulttuuripalvelujen välityksellä. (Kuvio 25.)

Jokainen tulkintakehys määrittää myös ne ominaisuudet, velvollisuudet ja oikeudet, joita sen käyttäjä olettaa kulttuuripolitiikan toimijoilla olevan. Kuntalainen, taiteilija, kulttuurikorporaatiot ja yleensä poliittis-hallinnollinen järjestelmä saavat erilaisia identiteettejä tulkintakehyksestä toiseen. Paikallisen kulttuuripolitiikan subjektit eivät ole samoja, vaan ne rakennetaan eri tulkintakehyksissä eri tavoin. Esimerkiksi 'taiteilija' on yhteiskunnallinen häirikkö, sivistystyön instrumenttien valmistaja, väärinymmärretty nero, yrittäjä tai luova yksilö vallan vastavoimana (kuvio 26). Taiteilijan toimintaan kohdistuvat odotukset ovat siis varsin erilaisia. Paikallisesti ei vallitse yksimielisyyttä esimerkiksi taiteilijan edusta, taiteen merkityksestä tai kulttuuripolitiikan tehtävistä.

KEHYS	'PAIKALLINEN'	'KULTTUURI'	'POLITIikka'
KULTTUURI-PALVELUJEN JARRUTTAJA	- paikallinen palvelutaso - yhteisö	"koko elämä" vs. korkeakulttuuri	kansan valtaa
KULTTUURI-PALVELUJEN PUOLUSTAJA	- paikallinen palvelutaso - yhteisö	- sivistys -kunnallinen palvelu	asiantuntija tulkitsee kuntalaisia
TAITEENYLISTÄJÄ	- erottautumista taiteen ainutlaatuisuuden ansiosta	taide vs. viihde	asiantuntijavalta: taide on politiikan yläpuolella
KULTTUURI-STRATEGI	- vapautta hallinnollisista rajoitteista - tietoisesti rakennettu tuote, joka tukee toimijoidensa menestystä	menestystekijä ja elämästuote	- tavoitellaan yhteistä tahtotilaa - asiantuntija-verkosto
KULTTUURI-DEMOKRATIAN KANNATTAJA	vaikuttamismahdollisuudet taattu	koko elämä, mutta valittavissa	jatkuva kommunikatiivinen prosessi

KUVIO 25 Tulkintakehysten määrittelemä 'paikallinen kulttuuripolitiikka'

Paikallisen kulttuuripolitiikan 1990-luvun alun tulkintakehyksillä näyttää olevan yhteinen vihollinen: vallitseva kunnan poliittis-hallinnollinen järjestelmä. Kuitenkin käsitykset siitäkin vaihtelevat. Kulttuuripalvelujen jarruttajan ja kulttuuridemokratian kannattajien retoriikassa herätetään epäilyä poliitikkojen ja virkamiesten menettelyihin, toimintaan ja vaikuttimiin. Poliitiikka ja hallinto ovat suljettua ja vallanhimoista peliä, jossa on unohdettu järjestelmän olemassaolon tarkoitus. Kulttuuripalvelujen jarruttajien mielestä systeemin tehtävänä on kansan edustaminen ja kuntalaisten enemmistön tahdon toteuttaminen. Kulttuuridemokratian kannattajien näkökulma on aktiivisen yksilön. Poliittis-hallinnollinen järjestelmä on etäännytynyt paikallisista ihmisistä, joilla ei ole enää mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskettaviin asioihin. Taiteenylistäjien ja kulttuuripalvelujen puolustajien retoriikka on asiantuntijuutta korostava. Byrokrattiset käytännöt eivät ole sellaisinaan sovellettavissa kulttuuria ja taidetta koskeviin erityiskysymyksiin. Kulttuuristrategin tavoitteena on uudistaa hierarkkista poliittis-hallinnollista järjestelmää markkinaretoriikkaan nojautuen: menestyväksi yritykseksi, joka on osa alueellista kehittämisverkostoa. (Kuvio 26.)

Paikallisen kulttuuripolitiikan tulkintakehykset kohdistavat keskenään ristiriitaisia odotuksia myös kunnalliselle kulttuuripolitiikalle ja -hallinnolle (kuvio 26). Kunnan ja kunnallisten kulttuurivirkamiesten roolista ja merkityk-

KEHYS	KUNTALAINEN	TAITEILIJAJA	KULTTUURIHALLINTO	POLIITTIS- HALLINNOULLINEN JÄRJESTELMÄ
KULTTUURI- PALVELUJEN JARRUTTAJA	- tavallinen kuntalainen - sorretti enemmistö	- häirikkö	- hyväosaisten edunvalvoja	- vallanhimoinen peli - kansan edustaja
KULTTUURI- PALVELUJEN PUOLUSTAJA	- valistuksen kohde - tulos: sivistynyt toimija	- sivistystyön instrumenttien valmistaja	- <i>asiantuntija-auttaja</i>	- "turhaa byrokratiaa" kulttuurielämän kannalta
TAITEENYLISTÄJÄ	- ymmärtämätön rahvas - koulittu yleisö	- väärinymmärretty boheemi, nero	- <i>taidemaailman asiantuntija</i>	- ulkopuolinen häiriötekijä - resurssioija
KULTTUURISTRATEGI	- kokonaisuuden osa - vaativa kuluttaja	- yrittäjä markkinoilla	- kokonaisuuden palvelija	- hierarkkinen byrokratia - <i>menestyvä yritys</i>
KULTTUURI- DEMOKRATIAN KANNATTAJA	- kriittinen, osallistuva ja neuvottelukykyinen toimija - häirikkö ja vastavoima	- luova yksilö - vallan vastavoima	- järjestelmän osa	- suljettu, totalisoiva järjestelmä

KUVIO 26 Tulkintakehysten määrittämät identiteetit kuntalaiselle, taiteilijalle, kulttuurihallinnolle ja yleisesti kunnan poliittis-hallinnolliselle järjestelmälle

sestä ei vallitse konsensusta. Paikalliset kulttuurihallinnon viranhaltijat ja luottamushenkilöt ovat itsekkin osallisina sekä konkreettisissa että symbolisissa kulttuurikamppailuissa. He yrittävät vakuuttaa paikallisia yleisöjä oman asiantuntemuksensa tärkeydestä ja määritellä 'oikeaa' kulttuuripolitiikkaa. Tässä mielessä kulttuurihallinto on laskeutunut autoritatiivisesta hallinnoimisesta poliittiseksi suhteeksi (Melucci 1988). Toisaalta merkkejä siitä, että kulttuurihallinto olisi mieltänyt itsensä paikallisten poliittisten ristiriitojen sovitteluforumiksi (Melucci 1989, Beck 1995), ei empiirisessä tutkimusaineistossa juuri ollut. Päinvastoin kunnallisen kulttuuripolitiikan ja -hallinnon edustajat vakuuttavat olevansa jonkinlaisia paikallisen kulttuurielämän keskuksia. Kuitenkaan tällaista itsestäänselvän keskuksen asemaa kulttuurihallinnolle ei lankea.

Paikalliseen kulttuuripolitiikkaan näyttää liittyvän enenevässä määrin itseorganisoituvia prosesseja. Ne syntyvät spontaanisti yksilöiden ja vapaiden ryhmien aloitteesta. Ne ovat konkreettisten asioiden ympärille ilmaantunutta liikehdintää ja reagointia. Tavoitteena on ratkaista kysymys, joka on ryhmittymisen syynä. Tämän jälkeen asetelmat todennäköisesti hajoavat. Virallisen kulttuurijärjestelmän toiminnan rinnalle organisoituu erilaisia "häiriköitä", painostusryhmiä, adressinkeruuta, boikotteja, kampanjoita, tempauksia ja niin edelleen. Ihmiset ovat valmiita ad hoc -tyyppiseen toimintaan kulttuuripolitiikan alueella, mutta eivät välttämättä halua kanavoida toimintaansa virallisen järjestelmän edustamien organisaatioiden ja organisoitumismuotojen kautta. He päinvastoin kritisoivat poliittis-hallinnollista järjestelmää. Instituutioiden ulkopuolisella poliittisellä toiminnalla on kuitenkin yhä enemmän vaikutusta viralliseen kulttuuripolitiikkaan.

Ihmisten kulttuuriset kiinnostuksenkohteet ovat eriytyneet. Paikallinen kulttuuripolitiikka koostuu erilaisten arvomaailmojen mosaiikkimaisesta rinnakkaisuudesta. Paikallisella kulttuuripolitiikalla ei ole huippua eikä keskusta, joka kykenisi edustamaan ja hallitsemaan monimutkaista kokonaisuutta. Paikallisen kulttuuripoliittisen ohjauksen mahdollisuuksia rajoittaa myös kulttuurin, politiikan ja talouden globalisoituminen: paikallisia ratkaisuja on vaikea tehdä niin, etteivät ulkopuoliset tekijät vaikuttaisi niihin eikä niillä olisi laajakantoisempia seurauksia. "Paikallinen" onkin globaalia. Samoin 'läsnäolo' ja 'poissaolo' ovat myös kulttuuripolitiikassa relativoituneet. Fyysisesti etäinen tapahtuma tai ongelma voi olla huomattavasti intensiivisemmän mielenkiinnon ja osallistumisen kohteena kuin jokin paikallinen kulttuuripoliittinen kysymys tai kulttuuritilaisuus. Samoin "kasvotusten" kamppailemisen kokemus on muuttumassa rajatapaukseksi. (Ks. Palonen 1993b, 269.) Fragmentoituvalla kulttuuripolitiikan kentällä on käynnissä useita yhteismitattomia kielipelejä yhtä aikaa. Kyse ei ole vain "kulttuuripolitiikasta", vaan hyvin monitahoisista sitoumuksista ja kytkennöistä.

Kulttuuripolitiikka on "monikeskuksista", "keskipakoista" ja "monivaltaista" (Wilke 1995, 156, 159 ja 161). Kaikenlaiset kokoavat, kulttuurisuunnitelmien tai alueellisten kulttuuriorganisaatioiden kaltaiset ohjailuyritykset on helppo kyseenalaistaa. Valta siirtyy pois päin vallitsevista paikallisen kulttuuripolitiikan organisaatioista ja instituutioista. Paikallinen kulttuuripolitiikka koostuu monista erilaisista tilapäisistä tai pysyvistä verkostoista, jotka voivat olla alueeseen kiinnittyneitä tai maantieteellisiä rajoja rikkovia vastavuoroisia ja

luottamuksellisia (kulttuuristen) resurssien vaihtosuhteita (ks. esim. Kautonen 1993, 76-77). Ne voivat liittyä esimerkiksi tietämyksen, kokemusten ja taitojen vaihtamiseen joltakin alalta tai jostakin asiakokonaisuudesta tai jonkin projektin ideoimiseen ja toteuttamiseen. Verkostot perustuvat toimijoiden itsenäisyyteen ja itseohjautuvuuteen. Kulttuurihallintokin voi olla niissä mukana yhtenä toimijana ja erilaisissa rooleissa (konsulttina, palveluiden tuottajana, ostajana tai tukijana, koordinoijana, ylläpitäjänä, välittäjänä ja niin edelleen). Kulttuurihallinnon vertikaaliset suhteet muuttuvat horisontaalisiksi (esim. avustusten myöntämisestä vastavuoroisiksi sopimuksiksi).

Postmoderni heimollisuus (Maffesoli 1995, 63) perustuu haluun olla samankaltaisten kanssa, vaikka se usein edellyttää erilaisen poissulkemista. Henkilökohtaisten kulttuuristen ja poliittisten mieltymysten perusteella syntyvät kuppikunnat kamppailevat keskenään paikallisessa kulttuuripolitiikassa omasta elintilastaan (mt., 80). Ristiriidat ja erimielisyydet kuvaavat paikallista kulttuuripolitiikkaa paremmin kuin yksimielisyys. Sisäisesti samanmieliset ryhmittymät pyrkivät vahvistamaan lähinnä omaa asemaansa. Ne osallistuvat ja vaikuttavat vain itseään koskettaviin asioihin. Mosaiikkimainen ja heimollistunut yhteiskunta (mt., 125) on vähemmistöjen yhteiskunta. Vattimon (1991, 20) mukaan syntyy kaikenkattava kodittomuuden vaikutelma. Monikulttuurisessa maailmassa omat valinnat tuntuvat vääjämättömän rajallisilta, satunnaisilta ja historiallisilta.

6.1 Kunnallisen kulttuuripolitiikan haasteet

Paikallisen kulttuuripolitiikan kannalta on olennaista pohtia sitä, miten päätökset vähemmistöjen yhteiskunnassa syntyvät. Käsitteinä esimerkiksi 'tavallinen kuntalainen' tai 'suuri enemmistö' tyhjenevät. Kuntien kulttuurityöntekijöiden ja luottamushenkilöiden on mietittävä, onko enää uskottavaa esiintyä 'kaikkien kuntalaisten' tulkkeina. Kulttuurin "peruspalvelujen" määrittäminen tuntuu erityisen vaikealta, kun "peruskuntalaisesta" ja "yhteisistä kulttuuritarpeista" ei kenelläkään tunnu enää olevan selkeää käsitystä. Periaatteessa julkiselta hallinnolta voi tällaisessa tilanteessa odottaa toimintaa, joka mahdollistaa erilaisten vähemmistöjen samanaikaisen toiminnan. Päätäessään asioista kunnalliset poliittiset elimet ja asiantuntijavirkamiehet tekevät valintoja, jotka samalla sulkevat pois monia muita mahdollisuuksia. Heidän pitää pystyä siis sekä tekemään päätöksiä monensuuntaisista odotuksista huolimatta että sietämään ja jopa tukemaan useita rinnakkaisia, keskenään ehkä ristiriitaisiakin hankkeita yhtä aikaa.

Ihmisten specialisoituneiden ja eriytyneiden intressien edistäminen kunnallisissa elimissä näyttää kuitenkin entistä vaikeammalta. Lappalainen (1995, 92-93) on todennut, että edustuksessa intressit väistämättä menettävät alkuperäisen identiteettinsä ja muuttuvat tavallaan yleisiksi ja epämääräisiksi - mahdollisimman monia miellyttäväksi kokonaisuuksiksi. Jokaisella edustettavalla on oma käsityksensä omista eduistaan. Edustajat muokkaavat näistä erityis-

eduista mahdollisimman laajalti hyväksytyn "yhteisedun". He tavoittelevat konsensusta saadakseen kannatusta. Erityisintressien alkuperäinen sisältö muuttuu joksikin toiseksi. Edustajien taiteilusta alati muuttuvien erityisten ja yleisten etujen välissä myös seuraa heidän taipumuksensa etääntyä yksityiskohtaisista ohjelmallisista tavoitteista. Koska fragmentoitunut kulttuuripolitiikka koostuu juuri erityisintressien moninaisuudesta, niin edustuksellinen demokratia näyttäytyy tulevaisuudessa varmasti entistä useammin petoksellisena "kabinettipolitiikkana", lavastuksellisena "teatterina" tai vapautta rajoittavana "diktatuurina".

Fragmentoituva kulttuuripolitiikka kasvattaa päättäjiin kohdistuvia pätevyysvaatimuksia. Ensinnäkin edustajilta vaaditaan kykyä argumentoida paitsi mahdollisimman laajoja heterogeenisiä joukkoja vakuuttaen myös hyvin monenlaisiin pieniin erityisyleisöihin vedoten. Heidän oletetaan myös kykenevän hallitsemaan yhä monimutkaisempia ja hallitsemattomampia asiakokonaisuuksia. He joutuvat työskentelemään jatkuvasti, nopeasti ja ennakoimattomasti muuttuvissa olosuhteissa. Päätösten seurauksia on vaikea kontrolloida. Politiikka on muuttunut tavallaan konkreettisesta toiminnasta abstraktiksi ajatteluksi (Ståhlberg 1994, 20). Kulttuurilautakunnissa käytetään usein enemmän aikaa "kulttuuristrategioiden" pohtimiseen kuin yksittäisiä asioita koskevaan päätöksentekoon. Samanaikaisesti kuntalaiset arvostelevat lautakuntien päätöksiä elämästä vieraantuneiksi, paperinmakuisiksi ja epäolennaisiksi tai toisaalta toimijoita holhoavaksi ja toimintaa lamaanuttaviksi. Lautakuntien käsittelemät asiat ovat usein niin yleisiä, ettei niillä näytä olevan yhteyttä käytännön kulttuuriyöhön. Konkreettisia päätöksiä tekevät yhä useammin virkamiehet, joiden toimintaan on taas vaikeampi vaikuttaa.

Keskitettyjen ja laaja-alaisten kulttuurilautakuntien jäsenten väitetään nykyisin päättävän vain "suurista linjoista", ja päätösvaltaa on delegoitu virkamiehille. Poliittiset päättäjät keskittyvät asettamaan toiminnalle tavoitteita ja seuraamaan tavoitteiden saavuttamista konkreettisten päätösten sijaan. Spesialistivirkamies pyrkii usein siihen, että luottamushenkilöt hyväksyisivät hänen ammatilliselle professionilleen edullisen toimintalinjan. Poliittisten päättäjien ja viranhaltijoiden samaistumisella yhteiseen toimintalinjaan voi olla kunnallisen demokratian kannalta myös haitallisia vaikutuksia, kuten Möttönen (1996, 71) on huomauttanut. Poliitiikan merkitys hämärtyy, ja samalla kuntalaisten luottamus poliittiseen päätöksentekojärjestelmään vähenee. Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin rapisee, kun kaikilla poliitikoista virkamiehiin on samanlaiset mielipiteet käytännön kysymyksistä. Erilaiset käsitykset ja keskinäiset jännitteet olisi hedelmällisempää nähdä järjestelmää ylläpitävinä kuin hajottavina tekijöinä.

Fragmentoituvan paikallisen kulttuuripolitiikan kannalta "harvat, mutta vahvat" poliittikot edustanevat yhä harvempia. Kunnan kulttuuripoliittisilta päättäjiltä kuitenkin odotetaan entistä enemmän vuorovaikutusta monien kanssa ja yksittäisten kulttuurihankkeiden eteenpäin viemistä "suurten linjausten" sijaan. Lukuisat erityyppiset ryhmät painostavat kulttuuritoimen lautakuntia omissa asioissaan. Puolueiden nimeämissä kulttuurilautakuntien jäsenissä ei kuitenkaan välttämättä ole kunnan kulttuurijärjestöjen - puhumattaan vapaammista ryhmistä - edustusta, mutta ei myöskään muuta kulttuu-

rialan asiantuntemusta. Puolueista vieraantuneille kuntalaisille poliittisilla lohdutus- tai kasvupaikoilla istuvat kulttuurilautakuntien jäsenet ovat kaikkea muuta kuin uskottavia. Toisaalta myös läänin taidetoimikuntien kaltaiset eri alojen asiantuntijoista koostuvat kunnalliset toimielimet olisivat ongelmallisia. Taide- ja kulttuurijärjestöjen ehdotusten perusteella nimitetyt jäsenet ajaisivat todennäköisesti ensi sijassa oman alansa etuja. Lautakunnan työskentely alkaisi helposti noudattaa erikoistunutta työnjakoa: kunkin alan asiantuntijalle tavaltaan luovutettaisiin oikeus päättää oman alansa hankkeista ja asioista. Oma vaikeutensa olisi myös päättää niistä perusteista, keillä kulloisellakin vaalikaudella olisi oikeus saada oma edustajansa. Tuskin yhdenkään paikkakunnan jokin yksittäinen taideala on ilman sisäisesti ristiriitaisia kuppikuntia!

Paikallisen kulttuuripolitiikan fragmentoituminen merkitsee suoran demokratian vaatimusten kasvua. Ihmiset ja erilaiset ryhmät katsovat, että heillä on kyky ja oikeus päättää omista asioistaan. Harvojen päättäjien tilalle nousee yhä useampia toimijoita, joiden päämääränä ei ole paikallinen konsensus, vaan oma tai oman fraktion etu. Osallistuminen on tilannekohtaista, suoraa ja spesifiä. Ihmiset ovat erillisiä toimijoita, ja heidän elämänvalintansa ovat pluraalisia. Mitään "yhteistä hyvää" ei näytä olevan, mutta ei myöskään mitään yleistä konfliktia. Samalla henkilölläkin on hyvin ristiriitaisia piirteitä. Hän on esimerkiksi joissakin asioissa aktiivinen ja joissakin passiivinen. Hänellä ei ole suurta kulttuuripoliittista linjaa, vaan hän tarkastelee kulttuuripoliittisia kysymyksiä osana arkipäivän elämäänsä ja kokemuksiaan. Mikään kulttuurijärjestö tai kulttuuripoliittinen organisaatio ei pysty täydellisesti edustamaan häntä. Hän ei välttämättä ole valmis tekemään pitkäaikaisia sitoumuksia.

Poliittis-hallinnollisen järjestelmän retoriikassa vaalittu "kulttuuridemokratian" ideaali vaikuttaa siis toteutuvan, mutta villisti. Kyse ei ole viranomaisten määrittelemästä ja kehittelemästä paikallisdemokratiasta, jossa vapaalla kansalaistoiminnalla on vakiintuneet kanavansa ja ennustettavat toimintatapansa. Fragmentoituneessa kulttuuripolitiikassa ei riitä se, että asiantuntijat "ottavat huomioon" kuntalaisten tarpeita ja toiveita omassa työssään. Fragmentoituva kulttuuripolitiikka ei myöskään tuota sivistyneitä ja velvollisuudentuntoisia kuntansa kehittäjiä. Elämänpolitiikan (Giddens 1991) toimija on tietoinen ja itseäntoteuttava yksilö, mutta ei snellmanilaisen sivistysprojektin määrittelemällä tavalla. Hän ei myöskään välttämättä hyväksy kulttuuriseksi tulkikseen tai oppaakseen kunnallisia kulttuurialan ammattilaisia. Fragmentoituvassa kulttuuripolitiikassa jaottelut kuten asiantuntija - maallikko ja ammattilainen - amatööri, muuttuvat epäselviksi. Yhä useampi "tavallinen kuntalainen" astuu hiljaisen, passiivisen kulttuurinvastaanottajan roolistaan ulos osallistuakseen johonkin häntä koskettavaan kulttuuripoliittiseen keskusteluun. Hän ei pyytele anteeksi "sivistymättömyyttään", mutta voi sen sijaan vaatia "kulttuuri-ihmisiä" tilille veronmaksajain eteen. Ei kulttuuria eikä edes taidetta koeta niin pyhäksi, ettei sitä myöskään kuka tahansa pystyisi arvioimaan.

Kysymykset paikallisen kulttuuripolitiikan organisoitumisesta ja järjestyksestä eivät kiinnosta laajalti kuntalaisia. Sen sijaan erilaisten konkreettisten ongelmien ja kiistojen yhteydessä myös ruohonjuuritasolla "tehdään" kulttuuripolitiikkaa: linjataan hetkellisesti ja tilannekohtaisesti mielipiteitä taiteilijoiden asemasta, taiteen merkityksestä, kulttuuriperinnön vaalimisesta, kulttuuri-

hallinnon tehtävistä, kulttuuripalvelujen tasosta ja niin edelleen. Ristiriitaisten vaatimusten ja odotusten keskellä kunnalliselta kulttuuripolitiikalta ei ehkä niinkään odoteta selkeää toimenpideohjelmaa tai edes strategista suunnitelmaa, vaan kykyä toimia erimielisyyksiä sovittavana neuvottelufoorumina. Tähän suuntaan viittaavat myös vaatimukset kulttuurihallinnon vuorovaikutuksellisuuden ja avoimuuden lisäämiseksi. Toiminnan tulisi olla tarpeeksi epävirallista, jotta kulloinkin relevantit kulttuuripolitiikan toimijat haluaisivat ja voisivat kokoontua sen ympärille. Kunnallisella kulttuurihallinnolla on paineita lisätä transparensiaan. Jos se haluaa olla paikallisesti merkityksellisenä koettu, niin sen on kirkastettava identiteettiään ja tehtävä toimintaansa näkyvämmäksi ja selkeämmäksi.

Julkisessa kulttuuripoliittisessa keskustelussa kunnallinen kulttuurihallinto koetaan usein monimutkaisena ja kasvottomana järjestelmänä, vastoin kulttuurihallinnon luomaa omaa imagoa. Kuntalaisten kannalta olisi tärkeää tuntea, että heillä on vaikuttamismahdollisuus toteutettavaan kulttuuripolitiikkaan. Esimerkiksi aloitteiden saamisen esityslistalle pitäisi olla vaivatonta ja yksinkertaista ilman, että kulttuurilautakuntaakaan leimattaisiin merkityksettomien pikkuasioiden kanssa näpertelijäksi. Kuntalaisten olisi voitava vaikuttaa päätöksiin jo niiden valmisteluvaiheessa. Se edellyttää asiantuntijoiden ja päätöksentekijöiden välisten neuvottelujen julkisuutta, mutta myös ns. maallikoiden mahdollisuutta vaikuttaa. Vuorovaikutuksellinen tietojen vaihtaminen, erilaisten näkemysten ja vaihtoehtojen esiintuominen ja arviointi edellyttävät moniarvoista julkisuutta. Kuntalaisilla tulisi olla myös mahdollisuus suoriin yhteyksiin päättäjien ja viranhaltijoiden kanssa. Paikallisten toimijoiden on kuitenkin vaikea hankkia puheoikeutta kulttuurin asiantuntijavirkamiesten ja poliitikkojen käsittelemiin asioihin ja hankkeisiin. Virallisen poliittis-hallinnollisen järjestelmän ulkopuoliset toimijat tuottavat sen vuoksi usein järjestelmää kyseenalaistavia, kriittisiä ja vaihtoehtoisia näkemyksiä kulttuuripolitiikasta ja tätä kautta ikään kuin valtaavat puhetilaa itselleen. Näin he esimerkiksi kääntävät kiistan julkisista kulttuuripalveluista kysymykseksi julkisesta taloudenpidosta tai matkailumarkkinoinnista. Taiteen asiantuntijat puolestaan mielellään osoittavat kiistan taiteen maailmaan kuuluvaksi, joilloin heille lankeaisi avainasema ratkaisua etsittäessä.

Kulttuuripoliittiset kysymykset ovat harvoin sellaisia, että niistä on perusteltua päättää suljettujen ovien takana. Jo nykyinen kuntalaki (Hannus ja Hallberg 1995, 344) mahdollistaa, että lautakunnan kokous tai jonkin asian käsittely on julkinen. Lautakuntien kokousten avaaminen yleisölle valtuuston kokousten malliin tekisi päätöksentekoa näkyvämmäksi. Se lisäisi kuntalaisten mahdollisuuksia kontrolloida päätöksiä ja vaikuttaa niihin. Erilaisten painostusryhmien läsnäolo konkretisoisi kulttuurilautakunnan päättäjien vastuuta tehdä "järkeviä" päätöksiä, ja asettaisi uudenlaisia vaatimuksia lautakuntien keskustelukulttuurille. Kulttuurilautakunta saisi myös "kasvot". Toisaalta julkiset kokoukset saattaisivat johtaa siihen, että varsinaiset päätökset tehtäisiinkin niiden ulkopuolella ja että kokouksissa puhuttaisiin epideiktisellä retoriikalla kuntalaisille. Fyysisesti läsnäoleva yleisö ei tuntisikaan olevansa poliittisen kokouksen seuraaja, vaan pikemminkin tuomioistuimen tuomari tai juhlallisen puhetilaisuuden arvioija. Ylä-Savon kulttuurikäräjien kaltainen "teatteri" tai "show"

saisi seuraajia, ja kulttuuripolitiikka leimattaisiin epärehelliseksi peliksi tai kaupankäynniksi "kulissien" takana tai "kabineteissa". Julkisissa kokouksissa lautakuntien jäsenten tulisi olla melkoisia "reettoreita", jotta kokoukset jaksaisivat kiinnostaa kuntalaisia ja luottamushenkilöt olisivat toiminnassaan vakuuttavia.

Fragmentoituvassa kulttuuripolitiikassa menestyäkseen poliittisen toimijan on tarkoin mietittävä, kenelle puheensa kulloinkin kohdistaa. Retorisista vaikutuskeinoista (Aristotle 1991) korostuvat ethos ja pathos. Puhujan on ratkaistava, miten hän voi olla uskottava, mistä hän saa oikeuden esiintyä kyseessä olevassa asiassa, miksi juuri hänen argumenttinsa on järkevää ja perusteltua ottaa huomioon sekä miten hän löytää yhteisen lähtökohdan yleisönsä kanssa. Hänen on keskityttävä paitsi asiaansa myös sen pohtimiseen, miten hän saa valitsemansa kuulijat suotuisaksi itseään ja asiaansa kohtaan. Näin hän voi yrittää saada omat etunsa ja intressinsä muuttumaan hetkellisesti yhteisiksi jossakin piirissä. Fragmentoituneessakin kulttuuripolitiikassa on kyse siis paitsi erottautumisesta ja ristiriidoista myös samaistumisesta ja yhteisymmärryksestä.

Monien yksittäisten kansalaismielipiteiden arvottaminen päätöksenteon perustaksi on vaikeaa. Lisäksi suora demokratiakin on usein vahvojen valtaa: niiden, jotka saavat äänensä kuuluviin ja osaavat esittää asiansa vakuuttavasti. Tämä piirre korostuu, kun luottamushenkilöillä ei ole selkeää kulttuuripoliittista ideologiaa ohjenuoranaan. Päätöksentekoa on entistä vaikeampi perustella ohjelmallisesti. Korkeakulttuurin merkitys vaikuttaa marginaaliselta, "kulttuurivalistus" ihmisiä aliarvioivalta. Kulttuurin demokratisointi tuntuu tuottavan vain samankaltaisia palveluita paikallisuutta huomioimatta. Kulttuuridemokratian tukeminen hallinnollisesti näyttää ihmisten elämään puuttumiselta. Kulttuurin taloudellisen merkityksen korostaminen välineellistää kulttuuria. Myös erilaisten kulttuuripalvelujen jarruttajien syytöksiä julkisen kulttuuripolitiikan merkityksettömyydestä tai tarkoituksettomien sivu- tai jopa haittavaikutusten aikaansaamisesta on vaikea täysin kumota.

6.2 Pluralistinen kulttuuridemokratia

Elämispainotteisessa retoriikassa julkisen kulttuuripolitiikan rooli on pelkistynyt vain yhdeksi elämystentarjoajaksi elämismarkkinoilla. Kunnallisten kulttuuripalvelujenkin on tuotettava tulosta kävijämäärinä, näyttävyytenä ja taloudellisena kannattavuutena. Moninasiin ja jatkuvasti muuttuviin makuihin, tyyliin tai mieltymyksiin vastaaminen, kattavasti tai vain aukkoja paikaten, on kunnallisin palveluin kuitenkin mahdotonta. Kunnan on vaikea valita omat elämystuotteensa. Elämyksellisyyttä korostava julkinen kulttuuripolitiikka joutuu jatkuvasti vastaamaan kysymyksiin, onko oikein käyttää verovaroja "mihin tahansa" elämyksiin. Elämysten subjektiivisuutta korostamalla voidaan näin helposti perustella julkisten kulttuuripalvelujen purkamista: subjektiiviset elämykset eivät kuulu julkisesti tuettaviin asioihin. Elämyksellinen kulttuuripolitiikka onkin usein hyväosaisten kulttuuripolitiikkaa: niiden, joilla on taloudel-

liset, sosiaaliset ja kulttuuriset resurssit valita ja kuluttaa kulttuuria. Heillä on varaa leimata julkiset kulttuuripalvelut kolmannen luokan palveluiksi ja "häätä-apukulttuuriksi".

Jos kunnassa on vain yksi tiettyntyyppinen palvelujentuottaja (kirjasto, taidemuseo, teatteri), ei ole edes kovin realistista odottaa, että sen palvelut kehittyisivät vastaamaan kaikkia kyseiseen alaan liittyviä tarpeita ja toiveita. Puutteistaan huolimatta kunnalliset kulttuuripalvelut eivät kuitenkaan rajoita kenenkään valinnanvapautta. Vaikka kirjastot, kansalaisopistot, taidemuseot ja vastaavat ovat usein kunnissaan monopolinkaltaisessa asemassa, ne eivät sinällään estä muitakaan saman alan toimijoita. Julkisia kulttuuripalveluja on myös vapaus käyttää tai olla käyttämättä. Samoin paikallisesti on mahdollista päättää, millaisia kulttuuripalveluja kunnassa tuotetaan ja tuetaan. Toisaalta julkinen tuki ei ole edes kaikkien kulttuurin tekijöiden mielestä suotavaa. Niidenkin, jotka sitä tavoittelevat, on pystyttävä argumentoimaan vaatimuksensa vakuuttavasti.

Kunnallisen kulttuuripolitiikan retoriikassa vakiintunut tapa puhua kulttuurista alueellisena menestystekijänä välineellistää kulttuurin keinoksi houkuttella ns. hyvää väkeä: menestyviä yrityksiä, maksukykyisiä asukkaita ja rahaa kuluttavia turisteja. Julkisten kulttuuripalvelujen tuotannon samaistaminen kannattavaan yritykseen voi toisaalta etäännyttää niitä demokraattisesta päätöksenteosta. Jos kulttuuritarjonnalla tavoitellaan vain erityisyleisöjä, voidaan se helposti leimata elitistiseksi. Suuret kävijämäärät ja laaja julkisuus kunnallisen tuen ehtona puolestaan sitouttaa esimerkiksi taiteilijat, taideinstituutiot ja taidejärjestöt osaksi kunnan markkinointistrategiaa. Kunnallisessa kulttuuripolitiikassa on näin kiusaus kehittää ja vaatia "kaiken kansan suur tapahtumia" ja huomiota herättäviä erikoisuuksia, jotka ovat irrallaan paikallisesta elämämaailmasta ja taiteellisista pyrkimyksistä.

Yhteen teemaan, tapahtumaan tai kohteeseen keskittyvä kulttuuripolitiikka on myös erittäin herkkä ihmisten elämysten "suhdannevaihteluille". Esimerkiksi yläsavolaisten markkinoima "siunattu hulluus" voi nopeasti kääntyä itseään vastaan eukonkantoineen, käsinkalastuksineen, saappaan heittoineen ja maailman pienimpine ravintoloineen. Luovuuden sijasta alue tuleekin tahtomattaan antaneeksi itsestään kuvan kehityksen kelkasta pudonneena kummajaisena. Lisäksi alueellisten kulttuuri-identiteettien ja -imagojen kehittäminen ja vaaliminen on ongelmallista maailmassa, jossa toisaalta ei enää ole merkittäviä eroja eri alueiden ja ihmisten välillä. Toisaalta käsitykset paikallisesta kulttuurista ovat niin fragmentoituneita, että mistään 'yhteisestä' on vaikea sopia. Myöskään kunnan roolin pelkistäminen pelkäsi kulttuurielämän markkinoiduksi harvoin riittää: tuotteen pitäisi myös vastata lupauksia.

Hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan 'tasa-arvon' ja 'oikeudenmukaisuuden' tavoitteet ovat julkisessa keskustelussa enenevässä määrin siirtyneet oppositioon yksilöllisten itsensä toteuttamisen ja taloudellisten arvojen tieltä. Julkisten kulttuuripalvelujen katsotaan olevan jopa jonkinlainen tasapäistävä este. Toisaalta yksi vallitseva säie julkisessa kulttuuripoliittisessa keskustelussa on jonkinasteinen kaipuu yhteisyyteen myös maantieteellisesti lähellä olevien ihmisten kanssa. Kunnallisessa kulttuuripolitiikassa olisi tässä yhteydessä ehkä perusteltua kiinnittää näkyvästi huomiota myös paikallisyh-

teisön elämysmaailman monimuotoisuuteen yksipuolisen yhteisten tekijöiden etsimisen sijasta. Kunnallisen kulttuuripolitiikan tavoitteena olisi tällöin kulttuurisen pluralismin kautta toteutuva integraatio. Paikalliset keskenään taistelevat kuppikunnat eivät tarkastelisi toisiaan niinkään vastustajina, vaan positiivissävyisinä "toisina" ja mahdollisina yhteistyökumppaneina. Tämä ei kuitenkaan merkitsisi ristiriitojen välttämistä, vaan sekä erottavien että yhdistävien tekijöiden avointa analysoimista. Fragmentoituminen ei ole siis este ainakaan hetkittäisille ja "keveille" yhteisöllisyyden tai konsensuksen tunteille ja kokemuksille.

Julkisessa keskustelussa kunnallisesta kulttuuripolitiikasta harvoin kyseenalaistetaan demokraattista päätöksentekoa. Esiin nousee kuitenkin ainakin viisi erilaista väitettä kunnallisen kulttuuripolitiikan demokraattisuudesta. Osa pitää kulttuuridemokratiaa näennäisenä. Heidän mielestään kuntalaiset osallistuisivat ja vaikuttaisivat paikalliseen kulttuuri-toimintaan ja -politiikkaan, mutta virkamiehet ja päättäjät eivät salli sitä - vastakkaissävyisestä retoriikastaan huolimatta. Toiset puhuvat epädemokraattisuudesta: paikalliseen kulttuuri-toimintaan ja -politiikkaan osallistuminen on tuloksetonta, koska vaikuttamismahdollisuuksia "sisäpiirin" toimintaan ei ole. Kolmas näkökulma painottaakin kulttuuridemokratiaa vahvojen demokratiana: vain suppea kuntalaisten ryhmä osallistuu ja vaikuttaa kulttuuripolitiikkaan. Neljäs kulttuuridemokratian tulkinta korostaa kulttuuripolitiikan "aitoa" kansanvaltaisuutta: kuntalaisia kuullaan ja heidän toiveensa pystytään toteuttamaan. Kunnallinen päätöksenteko on kuntalaisten enemmistön "yhden ja yhteisen tahdon" noudattamista. Tässä näkemyksessä kuntalaiset nähdään suhteellisen homogeenisenä samaa tahtovana ryhmänä.

Viidettä näkemystä voi kuvata eräänlaisena ideaalisena pluralistisena kulttuuridemokratiana. Valta jakaantuu paikallisessa kulttuuripolitiikassa monelle. Ei ole mahdollista osoittaa tahoja, joka yksin päättää kulttuuripoliittista suuntaviivoista ja dominoi paikallisen kulttuuripolitiikan kenttää. Pluralistisessa kulttuuridemokratiassa ei toteuteta "yhtä ja jakamatonta" kuntalaisten tahtoa, vaan annetaan tilaa erilaisille mielipiteille. Ihanteena on se, että mahdollisimman monet kuntalaiset ovat kulttuuripoliittisesti aktiivisia ja heillä on myös todellista vaikutusvaltaa. Kunnalliselle kulttuuripolitiikalle avautuu tällaisessa tilanteessa lähinnä jonkinlaisen epävirallisen, oikeudenmukaisen sovittelijan tai toiminnan mahdollistajan rooli, sikäli kuin sille myönnetään mitään roolia. 'Oikeudenmukaisuus' tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että mahdollisimman moni ihminen ja ryhmä voi nauttia mahdollisimman suuresta kulttuurisesta vapaudesta, mutta solidaarisesti muita kohtaan. Tällöin ristiriitatilanteessa pyrittäisiin sovittamaan asianosaisten erilaiset edut mahdollisimman yhteensopiviksi.

Pluralistisen kulttuuridemokratian vallitessa kulttuurihallinnon tulisi konfliktitilanteessa pystyä operationaalistamaan eritasoisia ja eri lähtökohdista esitettyjä vaatimuksia, suhteuttamaan niitä toisiinsa ja kehittelemään erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja pelisääntöjä. Paikallisen kulttuuripolitiikan sovittelijan rooli edellyttäisi myös eri osapuolten luottamusta sovittelijaan. Kulttuurihallinnon asiantuntijuuteen ja asemaan perustuvien valtakäsitysten olisi muututtava karismaattisiksi ja heijasteisiksi. Karismaattinen valta perustuu suosioon,

vetovoimaan, kykyyn vakuuttaa ja miellyttää. Heijasteinen valta on mahdollistamista: kykyä aktivoida ja innostaa, kykyä luoda yhteisyyttä ja yhteisiä intressejä. (Ks. Harisalo, Rajala ja Ståhlberg 1992, 47-48.)

Fragmentoituneessa kulttuuripolitiikassa pluralistisen kulttuuridemokratian tavoite on kuitenkin ongelmallinen. Päätöksenteon pohjaksi on vaikea hahmottaa kulloisenkin "enemmistön tahtoa" tai "enemmistöä" tyydyttävä kompromissiehdotus. Myöskään "vähemmistöön" jääneet eivät välttämättä tyydy enemmistön päätöksiin tai sovittelussa hävinneet tehtyihin sopimuksiin. Lisäksi kulttuuridemokratian utopian toteutuminen merkitsisi todennäköisesti nimenomaan ulkopuolisen ohjailun vähentämishalua. Kunnallisen kulttuuripolitiikan sovittelu- tai innostamisyritykset tulkittaisiin helposti toimijoiden autonomiaan puuttumisena. Pluralismin, tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden toteuttaminen konkreettisesti päätöksentekotilanteessa on vaikeaa.

Olipa kunnallinen kulttuuripolitiikka millaista tahansa, se usein synnyttää vastapolitiikkaa ja sen päätöksiä, ehkä sen olemassaoloakin vastustetaan. Ei ole yleispätevää vastausta siihen, miksi julkista kulttuuripolitiikkaa tarvitaan tai ei tarvita. Kulttuuripoliittisten toimijoiden tilanne- ja yleisöspesifit retoriset taidot korostuvat samalla, kun kulttuuripoliittiset käsitteet epämääräistyvät. Käsitteitä luodaan ja käytetään erilaisista näkökulmista. Niitä on ongelmallista tulkita ja arvottaa juuri niiden erilaisen perustan vuoksi. Käytännössä on kuitenkin vaikea kuvitella sellaista politiikkaa tai poliittista elintä, joka sallisi kaiken eikä pitäisi mitään erityisen tärkeänä. Kulttuuripoliittinen toiminta edellyttää inhimillistä halua tai tarvetta vaikuttaa: pyrkimystä rationaalsiin tuloksiin valintoja tehden. Se sulkee pois vaihtoehtoja, mutta ei sinänsä tee toisin toimimista mahdolliseksi.

SUMMARY

The aim of this study was to analyse public debates on local cultural policy in the early 1990s. The Finnish cultural political research up to now has focussed on examining the official institutions of cultural affairs on the national, regional and municipal levels. Thus, the politics which have been analysed are understood as 'policies': lines, plans or sectors of action. Politics is then an action that more or less follows the line thought out by policy in advance. Typically, the area of local cultural policy is understood according to the Act for the Promotion of Municipal Cultural Activities (1980/1992): cultural activities pertain to professional and amateur production of art and art services, distribution of cultural services and their use, and maintenance and promotion of local cultural traditions. The "legalized" actors of local cultural policy are thus artists, municipal cultural boards, officials and other workers, different kinds of arts and cultural heritage institutions (museums, adult education centres, libraries, music institutions, etc.), local cultural organizations and associations, amateurs in cultural hobby circles, and art audiences.

This study focussed on political action in the area of local cultural policy, examining 'cultural politics'. This can be described as a process in which in principle anyone can question the "given" cultural policy and its truths, and act politically (oppose others, act cunningly and cleverly). The concepts of 'politicization' and 'politicking' refer to this kind of political action. (Palonen 1993a). It is characteristic of a political process that it comes into existence through human needs, interests, values and desires, which everyone tries to carry out. The starting point of the politics is the attempt to influence somebody or something. In order to influence somebody, to change his convictions and tendencies and to be supported, the political speaker must pay attention to the opinions of his listeners, unless he uses pressure or compulsion. The speaker must adapt himself to his audiences. Argumentation presupposes a meeting of

minds between the speaker and his audience. The audience is the gathering of those whom the speaker wants to influence by his argument. The speaker can choose as his starting point only theses that are accepted by those he addresses. (Perelman 1982.)

If everybody does not agree with the speaker and somebody argues against him, a political conflict has arisen. The politics refers to action in which one must come to a decision about a contingent matter. There is no consensus about the situation, and all possible alternatives cannot be realized at the same time. The example of Ylä-Savo's cultural plan illustrated how the plan, which aimed at a consensus about developing local cultural services in the municipality, was a result of contradictions and raised criticisms after it was published. On the linguistic level, a political conflict means that there is at least one argument and one counterargument. The situation can be described as a rhetorical one: the speakers must find fitting expressions and arguments to convince and persuade the audiences whom they want to influence.

According to Aristotle (1991), rhetoric can be divided into three classes, determined by the three classes of listeners of speeches. The hearer is either a judge, with a decision to make about things past or future, or an observer. A member of the assembly decides on future events, a jurymen about past ones. Finally, those who merely decide on the orator's skills are observers. It follows from this that there are three genres of oratory: deliberative, forensic, and epideictic. The example of the court session of the cultural affairs in Ylä-Savo showed that people use different kinds of rhetorical and semiotic frames (in this case forensic and deliberative) in interpreting one and the same cultural situation. The main task of the study was to construct the local cultural political frames - the rhetorical and semiotic interpretation of cultural politics as the political speaker's linguistic resource storehouses.

In recent years the concept of cultural policy has become wider in official documents. The field of cultural policy has become blurred and the meaning of cultural policy obscured. The starting point of this study was the idea of fragmentation: the field of cultural policy is increasingly fragmented into subdivisions and subpolitics, which are independent but might easily come into conflict with each other. The action outside all institutions has a growing influence on official cultural policy as well.

The data and methods

The empirical research was focussed on ten local or regional debates on local culture and the municipal cultural policy of Ylä-Savo in the 1990s. The subjects of the debates differed quite a lot from each other. There was a conflict between an artist and the village folk, debates on the renovation of the art museum, opinions on summer festivals, disagreements on whether to demolish or protect old buildings, arguments for and against municipal sports investments, and debates on developing the municipal cultural administration. The material of the study was collected from the local and regional press during 1990-1995, from public documents concerning the case of regional cultural administration

in Ylä-Savo, and from a tape recording of the session of the court of cultural affairs in Ylä-Savo (on September 23, 1993). The data consisted of 387 texts.

The study adapted two different kinds of methods: Chaïm Perelman's (1982) theory of argumentation and A. J. Greimas' (1980) semiotics. Perelman's theory covers the whole range of discourse that aims at persuasion and conviction, whatever the audience addressed and the subject matter. The theory underlines the consensus between the speaker and listeners. The political conflicts in a text can be analysed as strategic narratives. With the help of them the speaker can try to persuade and convince. The hero in the narrative succeeds in solving the political problems, overcoming his political opponents and reaching his aims. Outlining any narrative implies naming and classifying. The narrative sustains or creates the order and denies or suppresses randomness and contingency. Inevitably, it causes inclusions and exclusions, which Greimas' semiotic square illustrates.

Pierre Bourdieu's (1987) concept of 'field' means the symbolic playground of institutions and agents struggling for their positions. The structure of the field consists of the power relations of the institutions and agents. The borders of the field are difficult to define; they are one object of the struggle. However, there are at least two conditions for the existence of the cultural political field: 1) the consensus about the "benefit" of cultural policy: it is worth struggling for, and 2) the symbolic power struggles between the subjects and countersubjects. There are, in principle, two main strategies for the subjects. Those who have power use conservative strategies. The invaders of the field want to change the dominant rules and principles. Only those who do not belong or even do not want to belong to the field can question its whole existence.

The aim of the empirical analysis was to outline the strategic projects (narratives) in the texts. There are always different meanings and stories but some of them carry more weight than others. Meanings are products of power. They reflect and reproduce different degrees of authority and legitimacy. There are dominant and subordinate stories, official and alternative stories, authoritative and other stories. Stories are instruments of domination or weapons of resistance in symbolic struggles. Dominant narratives are told most frequently, serve as guiding paradigms and are generally taken for granted. They tell us what is right or wrong, beautiful or ugly, important or unimportant, etc. Dominant narratives tend to be ideologies: they are taken for granted as common sense. (Jordan & Weedon 1995, 463.)

The results

The empirical data manifested how the public cultural debates mixed cultural, social, economic, etc. questions. People with heterogeneous backgrounds and purposes took part in them. There were journalists, municipal and elected officials, artists, institutions and experts of the different art fields and the cultural heritage, members of cultural associations, local and regional civic activists and so-called "ordinary people" (the writers themselves use titles of this kind). Especially the civic activists, ordinary people and municipal managers and councillors were often "outsiders" or "troublemakers" from the

standpoint of the cultural political field. Many of them questioned the importance and benefit of institutional cultural policy. On the other hand, the "experts" of the local cultural life were very particular about the debates they took part in.

Historically, it is possible to outline two dominant narratives of Finnish cultural policy in the official documents. The period from the middle of the 1800s to the 1960s can be described as the prototype of national culture. The hero is the vocation of public enlightenment, which tries to civilize the people and construct a nation. In the welfare state the cultural political heroes are the professional institutions and workers in many different public cultural sectors. The project of the hero is to increase equality through the idea of the cultural democracy (citizens' own activities) and especially the democratization of culture (public cultural services for all). In the 1990s it was not easy to outline a single dominant narrative of cultural policy. There are currently several heroes: the cultural entrepreneur, the therapist or guide, and the strategist. The new kind of cultural expertise sells its skills as an appealing product for the consumers of cultural affairs, as a therapy for the individuals searching for their identity and as a weapon for the regions and municipalities which are fighting for (economic) success. The interpretation of the cultural political narratives in the 1990s was based on Anthony Giddens' life politics, Gerhard Schulze's *Erlebnis-society* and the ideas of instrumentalized local cultural policy. These three frames have the same opponents: the prototype of national culture and the cultural policy in the welfare state. They act in the same terrain: in the international struggle field and in the rapidly changing world.

The discussions of local cultural politics were based on the very same and few main concepts, but the ideas about them varied from one speaker to another, from one position to another and from one purpose to another. One and the same person could speak about culture and politics in several senses and with different intentions. The political orator manipulated the concepts, like 'cultural policy', according to his own ends, social networks and other contexts in a certain historical situation. The speaking and writing about the local culture and politics were functional. In this study interpretative frames were understood as the rhetorical and semiotic storehouses of the linguistic resources of the debaters. The political speaker can creatively draw upon them in order to justify his aims and actions convincingly to his audience. Each frame constructed its own reality with the meaning of 'cultural policy'.

In principle the potential constructions of cultural politics are innumerable, but in a certain historical situation the number of frames is limited. There were five cultural political frames in Ylä-Savo at the beginning of the 1990s. *Opposition to public cultural services* is typical of the tax payer's rhetoric, which is used in criticizing e.g. new public cultural expenditure and in cutting cultural services. *The defender of public cultural services* emphasizes the importance of municipal cultural services, officials and boards. *The patron of the arts* speaks simultaneously for both the autonomy of the arts and public support for it. *The cultural strategist* considers 'culture' from an instrumental point of view. Culture is a weapon against recession, unemployment or a means of developing a region and advancing its commercial and industrial life. *The*

supporter of cultural democracy tries to expand people's chances to influence official decision-making. This frame is typical of the outsiders and the invaders of the field.

The cultural political frames are not distinct from each other. There are many kinds of connections between them: struggles, comments and supports. Even in the same speech one can use, for example, both the opponent's and defender's frames. Each political actor solves inner contradictions of a frame and disagreements between the frames that he uses. The expressed opinion is a unity, but it is possible to separate from it different manners of speaking even of the same object. The speaker has different kinds of audiences, which he wants to convince or persuade. In addition, he works on the frames according to his own logic and purposes. The frames are not ideologies or programmes directing an individual's action. The frame is not the property of a specific position in the field, but anyone can utilize a frame and play with it.

The public debates on local cultural politics are not simply "pro and con arguments of public support for the arts and culture" or "dichotomies between arts and popular culture" or "struggles between parties" or "quarrels between culture and sports". The debates on local cultural life and the role of municipal cultural policy in it are composed of fragments of many different frames. Each frame forms its own relations of meanings. In this network concepts like 'local', 'culture' and 'politics' get their own meaning and tone in relation to each other and other concepts. (FIGURE 27). Each frame determines the qualities, obligations and rights for different kinds of actors in cultural policy. For example, 'inhabitants', 'artists', 'municipal cultural services' and 'the political-administrative system' get different kinds of identities from frame to frame. (FIGURE 28.)

The municipal and elected officials of cultural affairs participate actively in the symbolic struggles of local cultural politics. They try to convince their audiences that their expertise is important and to define 'the right and proper' culture in this context. In this sense the authority of the municipal cultural institutions and officials is transformed into a political relation. On the other hand, there are no signs that the municipal cultural boards and officials would have perceived themselves as a forum for conciliatory proceedings. (Cf. Melucci 1988 and Beck 1995b). On the contrary, they try to give the impression that they are some kind of a central figure of local cultural life. But this kind of status is not granted for them. The status of municipal cultural policy is not charismatic and reflective enough.

THE FRAME	'LOCAL'	'CULTURE'	'POLITICS'
THE OPPONENT OF PUBLIC CULTURAL SERVICES	<ul style="list-style-type: none"> - The municipal level of services - the municipal community 	<ul style="list-style-type: none"> - "the whole life" against "high culture" 	<ul style="list-style-type: none"> - the role of people
THE DEFENDER OF PUBLIC CULTURAL SERVICES	<ul style="list-style-type: none"> - the municipal level of services - the municipal community 	<ul style="list-style-type: none"> - the civilization - the municipal cultural services 	<ul style="list-style-type: none"> - the municipal cultural bodies and workers interpret the hopes and needs of all inhabitants
THE PATRON OF THE ARTS	<ul style="list-style-type: none"> - standing out with the help of unique art 	<ul style="list-style-type: none"> - the arts 	<ul style="list-style-type: none"> - the power of art experts: art is outside politics
THE CULTURAL STRATEGIST	<ul style="list-style-type: none"> - freedom from administrative restrictions - an appealing product 	<ul style="list-style-type: none"> - a factor of success - a product of experience 	<ul style="list-style-type: none"> - the aim of consensus - the network of experts
THE SUPPORTER OF CULTURAL DEMOCRACY	<ul style="list-style-type: none"> - guaranteed chances to influence 	<ul style="list-style-type: none"> - the whole life, which one can actively choose 	<ul style="list-style-type: none"> - continuous communicative process

FIGURE 27 The 'local', 'culture' and 'politics' in the five interpretative frames.

THE FRAME	THE MUNICIPAL INHABITANT	THE ARTIST	THE MUNICIPAL CULTURAL SERVICES	THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE SYSTEM
THE OPPONENT OF PUBLIC CULTURAL SERVICES	- the "ordinary people" - the oppressed majority	- the troublemaker	- the representative of the well-to-do	- the game of power-seeking - the representative of the people
THE DEFENDER OF PUBLIC CULTURAL SERVICES	- the object of civilization - the result: civilized subject	- the manufacturer of instruments for public enlightenment	- the expert in interpreting and mediating the hopes and needs of the inhabitants	- the unnecessary bureaucracy
THE PATRON OF THE ARTS	- the ignorant common people - the well-trained art audiences	- a misunderstood Bohemian or genius	- the expert of the art world	- the troublemaker - supporter
THE CULTURAL STRATEGIST	- a part of the entity - a consumer	- an entrepreneur	- a servant of the entity	- the hierarchic bureaucracy - the successful enterprise
THE SUPPORTER OF CULTURAL DEMOCRACY	- a critical, active and communicative actor - the troublemaker and counterpower	- a creative individual - the counterpower	- a part of the system	- a closed and totalitarian system

FIGURE 28 The identities of the municipal inhabitant, artist, municipal cultural services and general political-administrative system in the municipality.

Discussion

It seems that the self-organizing processes belong more and more to local cultural life. They originate spontaneously from the initiatives of individuals or groups. These loose movements campaign for or react to some concrete things. The aim of these movements is to solve the problem which was cause of gathering together. After the "solution" is found, these groups break up. In addition to the official system of cultural policy, there appears to be different kinds of troublemakers, pressure groups, petitions, boycotts, campaigns and so on. People are ready for action of ad hoc type, but they will not channel their action into official institutions and forms of organization. On the contrary, they criticize and blame the political-administrative system. However, this kind of political action which happens outside political institutions has more and more effects on municipal cultural policy and its opportunities to act.

People's cultural interests are fragmented. The local cultural politics consists of a mosaic of values. There is no such top or centre in local cultural life which could represent or rule the complex totality. The globalization of the culture, politics and economics restricts the opportunities to control local cultural politics, too. The "local" is global.

Cultural politics is multi-central and centrifugal (Wilke 1995). Political power flees from municipal organizations and cultural political institutions. A cultural plan is not able to give a overall views or general impressions of local cultural life, and there are no general solutions to cultural political problems. The local cultural politics consists of many different kinds of temporary or permanent networks, which can be rooted in the region or break the regional borders. These networks are confidential and reciprocal systems of exchanges and procedures of negotiation. The networks are based on the actor's independence and self-piloting.

The cliques based on personal cultural and political orientations struggle against each other for territory in the local cultural life. Contradictions, disagreements and heteronomy describe the "reality" of cultural policy better than consensus. These cliques are interested in their own things. The mosaic or "neotribal" society is a society of minorities and homelessness. Consciousness of the multicultural and pluralistic world relativizes all choices. (Maffesoli 1995.)

In this situation it is important to ask how decisions are made in the fragmenting society of the minorities. Concepts like "the ordinary inhabitant or citizen" or "the majority" are no longer clear. The municipal cultural boards and workers must ponder if it is convincing to appeal to "all inhabitants of the municipality" or if they can be mediators and interpreters for them. In principle, municipal cultural boards and officials can be expected to act in a way that allows the simultaneous action of different minorities.

When municipal organs and officials are making decisions, they are choosing from many potential alternatives to act and at the same time they exclude many other possible decisions, views and solutions. The municipal organs and officials should be able to make decisions in spite of many conflicting views, but also tolerate and even encourage them in order to

support the plurality of views and projects. It is very difficult to represent specialized and fragmented interests democratically in municipal boards.

The qualifications required for the elected members of municipal boards have become more and more complex and many-sided. One important thing is to be able to convince the largest possible audience and to persuade many special audiences at the same time. The fragmentation of local cultural policy means that there are several requirements of direct democracy. People think that they are able, and have a right, to make decisions concerning themselves. The aim of their action is not consensus, but the benefit of their own faction. The participation is direct and specified. There does not seem to be a common good or benefit, but not a common conflict either. Even one and the same person can have very conflicting and changing interests and desires. No cultural body can represent him perfectly, and it is difficult for him to commit himself to anything for long. Dichotomies like "the expert - layman" or "professional - amateur" are not so clear anymore. Also, the so-called "ordinary people" participate in defining what cultural policy is and what it should be. In the empirical data there were many demands for democratizing the municipal (cultural) policy and administration. Municipal cultural policy should be more open, ethical, human, consulting, etc.

It is very difficult to rank the spectrum of citizens' opinions in the decision-making process. The momentary mutual understanding and community is possible even in fragmented cultural politics, but there are no universal answers to the question of why public cultural policy is or is not needed. Direct democracy is often the power of the strongest. This is more marked if the elected members have no articulated ideologies or programmes which would guide their decision-making, and no homogeneous group of people which to represent.

The actors of cultural politics must have good rhetorical skills if they want to survive in the field of cultural policy, where concepts are increasingly undetermined and used in different meanings. However, the actor of cultural politics is expected to have a human desire, or need, to influence something or somebody and to aim at rationalistic results. He makes inclusions and exclusions, but his action and possible success do not prevent anyone from thinking or acting otherwise.

LYHENTEET

- AKH Alueellista kulttuurihallintoa käsittelevän konfliktin hallinnollinen lausunto tai kannanottokirjoitus lehdessä
- G Iisalmen golfkenttää käsittelevä kannanottokirjoitus
- II Iisalmen kesätapahtumia käsittelevä kannanottokirjoitus
- IS Iisalmen Sanomat
- KIU Kiuruveden kesätapahtumia käsittelevä kannanottokirjoitus
- KM Komiteanmietintö
- KV Kiuruvesi-lehti
- kä Ääninauha Ylä-Savon kulttuurikäräjistä 23.9.1993
- KÄ Ylä-Savon kulttuurikäräjiä 23.9.1993 koskettava kannanottokirjoitus lehdessä
- L Laki
- ltk Lautakunta
- ML Matti ja Liisa
- MÄ Kuvanveistäjä Miina Äkkijyrkän lehmiä käsittelevän konfliktin kannanottokirjoitus
- PA PeeÄssän market-rakennusta ja Kiuruveden apteekkia koskeva kannanottokirjoitus
- PK Pielavesi-Keitele
- SA Kiuruveden Savikan purkamista käsittelevä kannanottokirjoitus Salm.Salmetar
- SS Savon Sanomat
- TM Lapinlahden taidemuseon peruskorjausta kosketteleva kannanottokirjoitus
- UH Iisalmen uimahallin peruskorjausta käsittelevä kannanottokirjoitus

LÄHTEET

1 Lait

L235/86. Kirjastolaki.
 L722/92. Kansalaisopistolaki.
 L728/92. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta.

2 Hallinnolliset lausunnot

Iisalmen kansalaisopiston johtokunta 29.10.1991 61 §. Lausunto Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (AKH).
 Iisalmen kaupunginhallitus 3.2.1992 83 §. Lausunnon antaminen Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta/Iisalmen kulttuuritoiminnan kehittämissuunnitelman seurantaselvitys (AKH).
 Iisalmen kirjastolautakunta 14.1.1992 8 §. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma: lausunto (AKH).
 Iisalmen kulttuurilautakunta 11.12.1991 102 §. Lausunnon antaminen Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (AKH).
 Iisalmen kulttuuritoimikunta, 5.11.1991 4 §. kokousmuistio, Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma (AKH).
 Keiteleen kirjasto-kulttuurilautakunta 10.2.1992. Lausunto Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (AKH).
 Keiteleen kunnanhallitus 9.3.1992 64 §. Lausunto/Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma (AKH).
 Kiuruveden kirjastolautakunta, 11.12.1991, liite 1. Lausunto Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (AKH).
 Kiuruveden kulttuurilautakunta, 27.12.1991. Lausunto Jaana Luttisen Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (AKH).
 Lapinlahden kansalaisopiston rehtori Timo Pitkänen, 20.12.1991. Lausunto Jaana Luttinen: Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma (AKH).
 Lapinlahden kunnanhallitus 13.1.1992 29 §. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma (AKH).
 Pielaveden ja Keiteleen kansalaisopiston rehtori Raimo Niskanen, elokuu 1991. Lausunto Ylä-Savon kansalaisopistosta ja Ylä-Savon innostajakoulutuksesta. Pielaveden kunnanvaltuusto 1.10.1991. Asia 12. Liite 10 (AKH).
 Pielaveden kirjastotoimenjohtaja Risto Venetkangas, elokuu 1991. Lausunto "Ylä-Savon kirjastosta". Pielaveden kunnanvaltuusto 1.10.1991. Asia 12. Liite 9 (AKH).
 Pielaveden kunnanhallitus 16.9.1991 504 §/kunnanvaltuusto 1.10.1991 118 §. Osallistuminen Ylä-Savon yhteistyökokeilun selvitysmiesprojektiin (AKH).

- Pielaveden vs. kulttuurisihteeri Ari Hakala, 23.8.1991. Pyydetty selvitys Jaana Luttisen "Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta". Pielaveden kunnanvaltuusto 1.10.1991. Asia 12. Liite 11 (AKH).
- Rautavaaran kunnanhallitus 18.12.1991 511 §. Lausunnon antaminen Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (AKH).
- Rautavaaran sivistystoimenjohtaja Matti Rinne ja vt. liikunta-raittius-nuorisokulttuurisihteeri Antti Heikkinen, 10.12.1991. Lausunto Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma: lyhennelmä hankkeesta. Rautavaaran kunnanhallitus, 8.12.1991 511 § (AKH).
- Sonkajärven kirjastotoimenjohtaja Matti Siika-aho 21.1.1992. Lausunto Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma. Sonkajärven vapaan sivistystoimen lautakunta 6.2.1992 (AKH).
- Sonkajärven kulttuurisihteeri Eero Pitkänen, 21.1.1992. Lausunto Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma. Sonkajärven vapaan sivistystoimen lautakunta 6.2.1992 (AKH).
- Sonkajärven kunnanhallitus 24.2.1992 81 §. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma (AKH).
- Sonkajärven vapaan sivistystoimen lautakunta, 24.9.1991 51 §. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma (AKH).
- Sonkajärven vapaan sivistystoimen lautakunta 6.2.1992. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma, toimenpide-ehdotukset (AKH).
- Vieremän kulttuurilautakunta, 27.8.1991 24 §. Lausunto Ylä-Savon museotoimen kehittämisestä (AKH).
- Vieremän kulttuurilautakunta 8.10.1991 35 §. Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma (AKH).
- Vieremän kunnanhallitus 28.10.1991 423 §. Kulttuurisihteerin virka (AKH).
- Ylä-Savon Akatemian johtoryhmä 28.1.1992. Lausunto selvitysmiesprojektiin (AKH).
- Ylä-Savon musiikkikoulun johtokunta 16.1.1992 6 §. Musiikkikoulun johtokunnan lausunto Ylä-Savon kulttuurisuunnitelmasta (AKH).
- Ylä-Savon musiikkikoulun rehtori Vesa Liukko, 18.10.1991. Lausunto Luttinen: Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma. Iisalmen kulttuuritoimikunta, kokousmuistio 5.11.1991 4 §, liite 6 (AKH).

3 Julkaisemattomat monisteet

- Iisalmen kaupungin kulttuuritoiminnan kehittämistoimikunta 1989. Iisalmen kaupungin kulttuuritoiminnan kehittämissuunnitelma vuosille 1989-1994.
- Iisalmen kaupunginvaltuusto 1990. Iisalmen aluekeskusohjelma 1990-luvulle.
- Pohjois-Savon Liitto 1991. Ylä-Savon selvitysmiesprojekti. Projektisuunnitelma.
- Puurunen, Hannu 1991. Vieremän museotoiminnan kehittämissuunnitelma (AKH).
- Sneck, Timo 1991. Ylä-Savo 2010 -skenaariot. Ylä-Savon Instituutti. Monisteita 6/1991.
- Topelius-Tuomainen, Riitta 1996. Yhteistyön Ylä-Savo. Iisalmen kaupunki ja Ylä-Savon Instituutti.

Ylä-Savon Instituutti 1991. Ylä-Savon yhteistyökokeilun loppuraportti 5.9.1991.
Ylä-Savon Instituutti 1992. Ylä-Savo 2010. Monisteita 2/1992.

4 Lehdistö

Iisalmen Sanomat (IS) v. 1990-1995.
Kiuruvesi (KV) v. 1990-1995.
Matti ja Liisa (ML) v. 1990-1994.
Miilu v. 1990-1994.
Pielavesi-Keitele (PK) v. 1990-1994.
Salmetar (Salm.) v. 1990-1994.
Savon Sanomat (SS) 14.9.1991 ja 18.9.1991.

5 Ääninauha (kä)

Ylä-Savon kulttuurikäräjät 23.9.1993 Iisalmen kulttuurikeskuksessa. Iisalmen kulttuuripalvelukeskuksen arkisto. Litteroidut puheenvuorot:

1. Balk, Jorma. Sonkajärven kansalaisopiston musiikinopettaja.
2. Eskelinen, Pentti. Sonkajärven kunnanhallituksen puheenjohtaja.
3. Isosaari, Juhani. Lapinlahden kunnanhallituksen puheenjohtaja.
4. Kauppinen, Asko. Vieremän koulutoimenjohtaja.
5. Kellberg, Aarno. kirjailija, Iisalmi.
6. Korhonen, Teuvo. Rautavaaran kunnanvaltuuston puheenjohtaja.
7. Kärkkäinen, Kaarlo. Vieremän kunnanhallituksen puheenjohtaja.
8. Laukkanen, Timo. Pielaveden kunnanhallituksen puheenjohtaja.
9. Lyytinen, Jorma. Pielaveden kunnanjohtaja.
10. Martikainen, Olavi. Kuopion läänin maaherra.
11. Maskulainen, Kauko. Kiuruveden kirjastonjohtaja.
12. Miettinen, Vieno. Kuopion läänin taidetoimikunnan pääsihteeri.
13. Nevalainen, Raili. Kiuruveden harrastajateatterin jäsen.
14. Piippo, Eero. Kiuruveden kaupungin hallituksen varapuheenjohtaja.
15. Remes, Lauri. Kiuruveden kaupungin hallituksen puheenjohtaja.
16. Ruottinen, Tapio. Kuopion läänin hallituksen koulutoimentarkastaja.
17. Rätty, Eeva. Keiteleen kunnanhallituksen jäsen.
18. Siuro, Seppo. Iisalmen kaupungin hallituksen puheenjohtaja.
19. Vuorela, Terho. Iisalmen hallintojohtaja.

6 Kirjallisuus

Ahonen, Pertti 1984. A. J. Greimasin Pariisin koulukunnan semiotiikka: sosiaaliantropologiasta ja kansansatujen tutkimuksesta yleiseen ihmistieteeseen. Suomen Antropologia 9 (4), 147-157.

- Ahponen, Pirkkoliisa 1991a. Kulttuuripolitiikka ja sen representaatiot. Tutkimus ylevän maallistumisesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 13. Joensuu.
- Ahponen, Pirkkoliisa 1991b. Turismi, yhteisö, museo. Post-eurokulttuurissa vapaa-aikapolitiikka on museopolitiikkaa. Kulttuuritutkimus 8 (1991):1, 14-20.
- Ahponen, Pirkkoliisa 1994. Veljeyden ideologian hengessä. Taide ajan ilmiönä ja museaalisen vallan välineenä. Kulttuuritutkimus 11 (4), 18-26.
- Alakulppi, Merja 1992. Kirjastonhoitajan ammatin professionalistuminen Ernest Greenwoodin teorian mukaan Suomessa v. 1972 jälkeen. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan pro gradu - tutkielma.
- Alapuro, Risto & Stenius, Henrik 1987. Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toim. Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik. Vaasa: Kirjayhtymä, 8-52.
- Alasuutari, Pertti 1993. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti 1996. Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Jyväskylä: Vastapaino.
- Althusser, Louis 1984. Ideologiset valtiokoneistot. Suom. Leevi Lehto & Hannu Sivenius. *Kansankulttuuri & Vastapaino*: Jyväskylä.
- Arendt, Hannah 1958. *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Aristotle 1991. *On Rhetoric. A Theory of Civic Discourse*. Newly translated by Georg A. Kennedy. Oxford University Press.
- Arminen, Ilkka 1989. Juhannustansseista Jumalan teatteriin - suomalainen julkisuus ja kulttuurisodat. Tutkijaliiton julkaisusarja 58. Jyväskylä: Gummerus.
- Arnestad, Georg 1993. Culture, economics and regional development - myths and realities. Seminaariraportti *Vaikuttaako kulttuuri kehitykseen ja päätöksentekoon?* Kulttuurikehityksen vuosikymmenen kutsuseminaari Jyväskylässä 22.10.1993. Suomen UNESCO-toimikunnan julkaisuja No 69. Helsinki, 24-33.
- Ball, Stephen J. 1991. Management as moral technology: a Luddite analysis. Teoksessa *Ball, Stephen J. Foucault and Education. Disciplines and Knowledge*. Routledge: London/New York, 153-166.
- Bauman, Zygmunt 1991. *Modernity and Ambivalence*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt 1993. *Postmodern Ethics*. Oxford & Cambridge: Blackwell.
- Beck, Ulrich 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa *Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott. Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino, 11-82.
- Berndtson, Erkki 1993. Poliitiikka tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun. Valtionhallinnon kehittämiskeskus. (2. painos). Helsinki: Painatuskeskus.
- Bertilsson, Margareta 1990. *The Welfare State, the Professions and Citizens*. Teoksessa *Torstendahl, Rolf (toim.) The Formation of Professions*. London: Sage, 114-133.

- Bianchini, Franco 1993. Remaking European Cities: the Role of Cultural Policies. Teoksessa Bianchini, Franco ja Parkinson, Michael (toim.) Cultural Policy and Urban Regeneration. The West European Experience. Manchester: Manchester University Press, 1-20.
- Bourdieu, Pierre 1987. Sosiologian kysymyksiä. Suom. J. P. Roos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J.D. 1995. Refleksiivisen sosiologian tarkoitus (Chicagon seminaari). Teoksessa Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J.D. . Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Suom. toim. M'hammed Sabour & Mikko A. Salo. Jyväskylä: Joensuu University Press, 85-256.
- Brante, Thomas 1988. Sociological Approaches to the Professions. Acta Sociologica 34 (2), 119-142.
- Burke, Kenneth 1969. A Rhetoric of Motives. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Cahill, Michael 1994. The New Social Policy. Oxford: Blackwell.
- Casier, Tom, de Smedt, Sam & Huysmans, Jef 1992. Liberokratian loppu? Ajatuksia liberaalin demokratian ylivertaisuudesta. Rauhantutkimus 8 (4), 4-24.
- Cicourel, Aaron V. 1968. The Social Organization of Juvenile Justice. New York: John Wiley & Sons.
- Duelund, Peter 1993. Kulturelt demokrati eller kulturens misbrug. Teoksessa Duelund, Peter. Kulturens brug eller misbrug. NordREFO nr 2/1993. Kopenhagen, 14-30.
- Ehrnrooth, Jari 1992. Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905-1914. Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia 167. Jyväskylä.
- Eräsaari, Risto 1995. Mitä on "refleksiivinen modernisaatio". Teoksessa Rahkonen, Reijo. Sosiologian teorian uusimmat virtaukset. Tampere: Gaudeamus, 155-181.
- Eräsaari, Risto 1996. Keskustelua asiantuntijaposition muotoutumisesta. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan työpapereita No. 94.
- Fairclough, Norman 1992. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, Michel 1991. Politics and the Study of Discourse. Teoksessa Burchell, Graham, Gordon, Colin ja Miller, Peter (toim.) The Foucault Effect. Studies in Governmentality with two lectures by and an interview with Michel Foucault. London: Harvester Wheatsheaf, 53-72.
- Gerholm, Lena 1985. Kulturprojekt och projektkultur. En fallstudie av en kulturpolitisk försöksverksamhet. Stockholm: Liber.
- Giddens, Anthony 1991. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony 1995a. Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott. Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino, 83-152.

- Giddens, Anthony 1995b. Riski, luottamus, refleksiivisyys. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott. *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino, 249-267.
- Goffman, Erving 1986. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Greimas, A. J. 1980. *Strukturaalista semantiikkaa*. Suom. Eero Tarasti. Tampere: Gaudeamus (alkuteos *Sémantique Structurale. Recherche de méthode* julk. 1966).
- Greimas, A. J. & Courtés, J. 1982. *Semiotics and Language. An Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Habermas, Jürgen 1987. *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981-1985*. Valinnut ja suom. Jussi Kotkavirta. Helsinki: Gaudeamus.
- Hannus, Arno & Hallberg, Pekka 1995. *Kuntalaki. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 176*. Juva: WSOY.
- Harisalo, Risto, Rajala, Tuija & Ståhlberg, Krister 1992. *Kunnallispolitiikka*. Helsinki: Vap-kustannus.
- Harjula, Kristiina 1990. *Miina - liian vapaa ihmiseksi*. Uusi nainen n:o 12, 2-5.
- Heiskanen, Ilkka 1983. *Politics Proper vs. the Politics of Knowledge*. Teoksessa Heiskanen, Ilkka & Hänninen, Sakari (toim.) *Exploring the Basis of Politics. Five Essays on the Politics of Experience, Language, Knowledge and History*. The Finnish Political Science Association. Tampere, 57-85.
- Heiskanen, Ilkka 1994. *Kulttuuripolitiikan pitkät linjat. Kansallisen kulttuurin prototyypistä hyvinvointivalttiollisen kulttuuripolitiikan kautta kohti uutta - kenties monikansallista kulttuuria*. *Hyvinvointikatsaus* 2/94, 6-9.
- Heiskanen, Tiina 1991. *Ylä-Savon aluetaloustutkimus. Loppuraportti. Ylä-Savon Instituutin tutkimusraportti 5:7*. Sonkajärvi.
- Helander, Voitto 1993. *Professiot ja julkisvalta. Valtionhallinnon kehittämiskeskus*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Hellsten, Katri 1992. *Muuttuva yhteiskunta ja sosiaalipolitiikan keskeiset arvot ja päämäärät*. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. SITRAn julkaisuja n:o 123. Juva: WSOY, 131-168.
- Henry, Ian P. 1993. *The Politics of Leisure Policy*. Basingstoke & London: Macmillan.
- Hirschman, Albert O. 1991. *The Rhetoric of Reaction. Perversity, Futility, Jeopardy*. Cambridge, Massachusetts & London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Hoikka, Paavo 1969. *Suomen kuntien sivistyshallinto. Tutkimus organisaatiosta, sen kehityksestä ja rakenteellisista suhteista. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisusarja. Poliitiikan tutkimuksia 10*. Porvoo: WSOY.
- Hoikka, Paavo 1979. *Suomen kulttuurihallinto*. Teoksessa *Kulttuuripolitiikka. Kulttuuripolitiikan ja -hallinnon kurssi Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksessa 30.8.-3.9.1976*. Suomen Kulttuurirahasto. Oulu.
- Hoikkala, Tommi 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Jyväskylä: Gaudeamus.

- Huhtala-Fiskars, Anna-Liisa 1980. Nämä naudat vallattomat. Pellervo n:o 5, 104-106.
- Hurri, Merja 1993. Kulttuuriosasto. Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945-80. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 389. Tampere.
- Häkli, Jouni 1993. Seudulliset strategiat ja vallan perspektiivi - kunta toimijana ja kansalaisyhteiskuntana. Teoksessa Iisakkala, Jari (toim.) Näkökulmia seutuistumiseen. Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos. Sarja A, 15. Tampere, 5-23.
- Häkli, Jouni 1994. Maakunta, tieto ja valta. Tutkimus poliittis-hallinnollisen maakuntadiskurssin ja sen historiallisten edellytysten muotoutumisesta Suomessa. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 415. Tampere.
- Ilmonen, Kari 1994. Kulttuurin strategiat. Tutkimus keskipohjalaisten kulttuuriarvostuksista. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-instituutin tutkimuksia 1/1994. Kokkola.
- Jameson, Fredric 1981. The Political Unconscious. Narrative as a Socially Symbolic Act. Ithaca: Cornell Uni Press.
- Jameson, Fredric 1987. Foreword. Teoksessa Greimas, A. J.. On Meaning. Selected Writings in Semiotic Theory. Translation by Paul J. Perron and Frank H. Collins. Theory and History of Literature. Volume 38. London: Frances Pinter, vi-xxii.
- Jauhiainen, Jussi 1992. Kaupunkiudistus: globaalista lokaaliin kulttuuriin. Terra 104 (2), 70-81.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jordan, Glenn & Weedon, Chris 1995. Cultural Politics. Class, Gender, Race and the Postmodern World. Oxford & Cambridge: Blackwell.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa 1991. Argumentaatiotaito Aristoteleella. Helsingin kauppakorkeakoulu. Työpapereita F-293. Helsinki.
- Kanerva, Jukka 1990. Diagnoosi ja toiminta. Tutkimus Machiavellin Il Principe -teoksen poliittisesta retoriikasta. Jyväskylän yliopiston valtiopinlaitoksen julkaisuja 61. Jyväskylä.
- Kanerva, Jukka 1991. Anonyymi, komitea ja ihminen poliittisen ohjelman kirjoittajina. SDP:n tulevaisuusperspektiivejä vuosien 1903, 1952 ja 1987 ohjelmissa semioottisessa tarkastelussa. Julkaisussa Kanerva, Jukka. Suomalaisten puolueohjelmien retoriikasta. Jyväskylän yliopiston valtiopin laitoksen julkaisuja 63. Jyväskylä, 56-62.
- Kanerva, Jukka 1994. "Ryvettymisen hyvä puoli". Suomalainen politiikka ja poliitikot televisiossa. Jyväskylän yliopisto, nykykulttuurin tutkimusyksikkö, julkaisu 40. Jyväskylä.
- Kangas, Anita 1983. Kunta ja kulttuuri - kulttuuritoimintalain valossa. Valtion taidehallinnon julkaisuja No 21. Helsinki.
- Kangas, Anita 1988. Keski-Suomen kulttuuritoimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 63. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kangas, Anita 1990. Kunta, taide ja markat. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja Nro 11. Helsinki.

- Kangas, Anita 1994. Kulturpolitikens idé och verklighet på kommunal nivå. Julkaisussa Kangas Anita, Mangset, Per & Onsér-Franzén, Jill. Tre essäer om kommunal kulturpolitik i Norden. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita N:o 83, 31-41.
- Kangas, Anita 1996. Kulttuuripolitiikan aika. Kulttuuripolitiikan professorin virkaanastujaisesityelmä Jyväskylän yliopistossa 27.11.1996.
- Kangas, Anita & Pohjola, Kirsi 1992. Kulttuurisihteeri lähikuvassa. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 14. Helsinki.
- Kangas, Risto 1995. Niklas Luhmannin (postmoderni?) superteoria. Teoksessa Rahkonen, Reijo. Sosiologian teorian uusimmat virtaukset. Gaudeamus: Tampere, 217-253.
- Kautonen, Mika 1993. Tulkintoja verkostotalouden aluekehityksestä. Julkaisussa Iisakkala, Jari (toim.) Näkökulmia seutuistumiseen. Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos. Sarja A, 15. Tampere, 75-96.
- Kekäläinen, Anu & Niemi, Marja 1989. Miina Äkkijyrkän haastattelu. Naisten ääni - akkaväki n:o 2, 4-8.
- Keränen, Tiina & Mäkitalo, Maija-Riitta 1993. Suomalaisen osallistumiskäytännön yhteiskuntateoreettinen tulkinta. Tampereen yliopisto. Aluetieteen laitos. Sarja A, 7. Tampere.
- Kinnunen, Arne 1989. Kertomuksen opissa. Avoimen maailman hahmotuksesta. Juva: WSOY.
- Kivivuori, Janne 1996. Psykopolitiikka. Paljastava psykologia suomalaisen yhteiskunnallisen keskustelun perinteenä. Hämeenlinna: Hanki ja jää. KM 1965:A8. Valtion taidekomitean mietintö. Helsinki.
- KM 1974:2. Kulttuuritoimintakomitean mietintö. Helsinki.
- KM 1992:36. Kupoli. Kulttuuripolitiikan linjat. Helsinki.
- Konttinen, Esa 1989. Harmonian takuumiehiä vai etuoikeuksien monopolisteja? Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 45/1989. Jyväskylä.
- Konttinen, Esa 1991. Perinteisesti moderniin. Profiisoiden yhteiskunnallinen synty Suomessa. Jyväskylä: Vastapaino.
- Korpipää, Seppo 1990a. Kunta, kulttuuri ja politiikka. Suomen Kunnallisliitto. Helsinki.
- Korpipää, Seppo 1990b. Kuntien kulttuuritoiminta 1990-luvulla. Suomen Kunnallisliitto. Kuntajulkaisut 1/1990.
- Korpipää, Seppo 1995. Mitä tapahtuu kulttuuritoimelle? Kuntien yleisen kulttuuritoimen tila ja tulevaisuudennäkymät vuonna 1995. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Korpipää, Seppo & Arminen, Olavi 1993. Miten käy kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoiminnan? Suomen Kunnallisliitto. Kuntajulkaisut 2/1993. Helsinki.
- Korpipää, Seppo & Saarela, Pekka 1995. Kuntien kulttuuripolitiikan uusi strategia. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Kuusi, Pekka 1961. 60-luvun sosiaalipolitiikka. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6. Porvoo: WS.
- Lappalainen, Pertti 1992. Poliitiikan mahdollistuminen. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol 348. Tampere.
- Lappalainen, Pertti 1995. Oligarkia - edustuksen väistämätön seuraus? Poliitiikka 37 (2), 85-98.

- Larrain, Jorge 1986. Ideologia ja strukturaalianalyysi. *Synteesi* 5 (1), 80-94.
- Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (toim.) 1994. *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*. Tampere: Gaudeamus.
- Lehtonen, Heikki 1990. *Yhteisö*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Liikanen, Ilkka 1987. *Kansanvalistajien kansakunta*. Teoksessa Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik. *Kansa liikkeessä*. Vaasa: Kirjayhtymä, 126-141.
- Linko, Maria 1994. *Kenen museo? Museoideologia ja museoiden merkitys kävijöille*. Teoksessa *Uusi aika. Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 41*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 177-188.
- Luhmann, Niklas 1995. *Politiikan teoria hyvinvointivaltiossa*. Suom. Jorma Sipilä. Teoksessa Eräsaari, Risto & Rahkonen, Keijo. *Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta*. Gaudeamus: Tampere, 109-121.
- Luttinen, Jaana 1991a. *Suunnittelu vaatii yhteistyötä. Kulttuuritoimi ei voi olla erillinen saareke*. *Iisalmen Sanomat* 12.1.1991.
- Luttinen, Jaana 1991b. *Ylä-Savon kulttuurisuunnitelma*. Ylä-Savon Instituutin tutkimusraportti 5:4. Sonkajärvi.
- Luttinen, Jaana 1993. *Kunnallinen kulttuuripolitiikka?* Jyväskylän yliopisto. *Yhteiskuntapolitiikan lisensiaattityö*.
- Maffesoli, Michel 1995. *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Suom. Mika Määttänen. Tampere: Gaudeamus.
- Malkavaara, Jarmo 1989. "Kauneus" ja "mahti". *Taidejärjestelmän ja poliittis-hallinnollisen ohjausjärjestelmän välisten suhteiden taidekeskeistä tarkastelua*. *Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 4*. Helsinki.
- Mangset, Per 1992. *Kulturliv og forvaltning. Innføring i kulturpolitik*. Oslo: Universitets forlaget.
- Mangset, Per 1995. *Kulturpolitiske modeller i Vest-Europa*. *Kultur årboka 1995*. Oslo.
- Mehtonen, Lauri & Sevänen, Erkki 1991. *Frankfurtin koulu*. Teoksessa Sevänen, Erkki, Saariluoma, Liisa & Turunen, Risto. *Taide modernissa maailmassa. Taiteensosiologiset teoriat Georg Lukácsista Fredric Jamesoniin*. Helsinki: Gaudeamus, 41-65.
- Melucci, Alberto 1988. *Social Movements and the Democratization of Everyday Life*. Teoksessa Keane, John (toim.) *Civil Society and the State. New European Perspectives*. London: Verso, 245-260.
- Melucci, Alberto 1989. *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. Edited by John Keane and Paul Mier. London: Hutchinson Radius.
- Möttönen, Sakari 1996. *Poliittisten päättäjien ja viranhaltijoiden problemaattinen suhde kunnallishallinnossa*. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1*, 66-71.

- Nikkilä, Juhani 1986. Julkinen hallinto ja yhteiskunta. Johdatus julkishallinnon makroteorioihin. Valtion koulutuskeskus. Julkaisusarja B nro 36. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Noro, Arto 1991. Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Tutkijaliitto. Jyväskylä.
- Noro, Arto 1995. Gerhard Schulzen elämisyhteiskunta. Teoksessa Rahkonen, Reijo (toim.) Sosiologian teorian uusimmat virtaukset. Gaudeamus. Tampere, 120-140.
- Numminen, Jaakko 1964. Suomen kulttuurihallinnon kehittäminen. Helsinki: Aalto.
- Ojakangas, Mika 1994. Ethos ja politiikka. *Politiikka* 36 (3), 177-186.
- Onsér-Franzén, Jill 1992. *Kultureernas kamp. En etnologisk undersökning om kommunala politiker, deras syn på kultur och utformning av praktisk kulturpolitik i en svensk medelstor kommun 1978-1985.* Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 16. Göteborg: Idrottens Tryckeri.
- Palonen, Kari 1988a. Sanansaivartelu. Poliitikasta teksteissä ja teksteistä politiikassa. Ohjelmapuheenvuoroja, polemiikkeja, sormiharjoituksia, minitutkimuksia ja sartrologiaa. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja 25. Jyväskylä.
- Palonen, Kari 1988b. Tekstistä politiikkaan. Johdatus tulkintataitoon. Hämeenlinna: Vastapaino.
- Palonen, Kari 1992. Politik als Vereitelung. Die Politikkonzeption in Jean-Paul Sartres "Critique de la raison dialectique". Münster: Verlag Westfälisches Dampfboot.
- Palonen, Kari 1993a. Introduction: from policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa Palonen, Kari & Parvikko, Tuija (toim.) *Reading the Political. Exploring the Margins of Politics.* The Finnish Political Science Association. Tampere, 6-16.
- Palonen, Kari 1993b. Politikointi politisointi politiikka. Tulkinta politiikan ajatusmuodon peliaikatiiloista. Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitoksen opetusmoniste n:o 1. Jyväskylä.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka 1996. Johdanto. Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa.* Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, 7-19.
- Pekonen, Kyösti 1988. Hallinnon ja politiikan hybridi: vastuuorganisaation välttämättömyys. *Hallinnon tutkimus* 5 (3), 218-222.
- Pekonen, Kyösti 1991. Symbolinen modernissa maailmassa. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu 25. Jyväskylä.
- Perelman, Chaim 1982. *The Realm of Rhetoric.* Translated by William Kluback. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press. (alkuteos *L'Empire rhétorique et argumentation* julk. 1977).
- Perelman, Chaim 1989. *The New Rhetoric.* Teoksessa Dearin, Ray D. (toim.) *The New Rhetoric of Chaim Perelman. Statement and Response.* Lanham: University Press of America, 37-41.
- Perelman, Chaim & Olbrechts-Tyteca, L. 1989a. Act and Person in Argument. Teoksessa Dearin, Ray D. (toim.) *The New Rhetoric of Chaim Perelman. Statement and Response.* Lanham: University of America, 43-68.

- Perelman, Chaim & Olbrechts-Tyteca, L. 1989b. Classism and Romanticism in Argumentation. Teoksessa Dearin, Ray D. (toim.) *The New Rhetoric of Chaim Perelman. Statement and Response*. Lanham: University Press of America, 69-78.
- Peräkylä, Anssi 1990. Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Jyväskylä: Vastapaino.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret 1987. *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Pulkkinen, Tuija 1987. Kansalaisyhteiskunta ja valtio. Teoksessa *Kansa liikkeessä*. Toim. Alapuro, Risto, Liikanen, Ilkka, Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik. Vaasa: Kirjayhtymä, 54-69.
- Pääkkönen, Hannu 1993. Kulttuuritilaisuudet ja osallistuminen. Julkaisussa Liikanen, Mirja & Pääkkönen, Hannu. *Arjen kulttuuria. Vapaa-aika ja kulttuuriharrastukset vuosina 1981 ja 1991*. Tilastokeskus. *Kulttuuri ja viestintä* 1993:2. Helsinki, 99-114.
- Rantahalvari, Vesa 1992. Suomen seutuistuminen. Vaasan yliopisto. Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 36. Vaasa.
- Rinne, Risto & Jauhiainen, Arto 1988. Koulutus, professionalistuminen ja valtio. Julkisen sektorin koulutettujen reproduktioammattikuntien muotoutuminen Suomessa. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:128. Turku.
- Roos, J. P. 1987. Pelin säännöt: intellektuellit, luokat ja kieli. Teoksessa Bourdieu, Pierre. *Sosiologian kysymyksiä*. Suom. J. P. Roos. 2. painos. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Rorty, Richard 1989. *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Rose, Nikolas 1995. Eriarvoisuus ja valta hyvinvointivaltion jälkeen. Suom. Vesa Raiskila. Teoksessa Eräsaari, Risto & Rahkonen, Keijo (toim.) *Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta*. Tampere: Gaudeamus, 19-56.
- Ryan, Michael 1989. *Politics and Culture: Working Hypotheses for a Post-Revolutionary Society*. London: The MacMillan Press.
- Räntilä, Kimmo 1989. Kuinka olutmarkkinoille tunkeudutaan - uusien olutmerkkien televisiomainokset 1980-luvulla. Helsingin yliopisto. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Salonen, Erkki 1967. Kunnan kulttuuripolitiikan tavoitteet. Teoksessa *Kuntien kulttuuritoiminnan kehittäminen*. Helsinki: Maalaiskuntien Liitto, 34-47.
- Salosaari, Kari 1989. Semiotiikalla kertomuksen keksimiseen eli miten teen taidetta tieteestä. *Synteesi* 8 (4), 5-22.
- Saxén, Timo 1991. Perhe televisiossa - tutkimus suomalaisista perhesarjoista. Helsingin yliopisto. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Schmitt, Carl 1932. *Der Begriff des Politischen*. Text von 1932 mit einem Vorwort und drei Corollarieren. 3. Auflage der Ausgabe von 1963. Berlin: Duncker und Humblot.
- Schulze, Gerhard 1992. *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt am Main: Campus Verlag.

- Shields, Rob 1992. Spaces for the Subject of consumption. Teoksessa Shields, Rob (toim.) Lifestyle Shopping. The Subject of Consumption. London & New York: Routledge, 1-20.
- Siikala, Anna-Leena 1991. Kertomus, kulttuurinen tieto ja kansanperinne. Teoksessa Juha Kytömäki (toim.) Nykyajan sadut. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto. Jyväskylä: Gaudeamus, 47-81.
- Silvo, Ismo 1988. Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja N:o 2. Helsinki.
- Sipola, Simo 1992. Presidentti Mauno Koiviston Eurooppakuva. Greimasilainen tulkinta vuosista 1981-91. Helsingin yliopisto. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma.
- Ståhlberg, Krister 1992. Professiokrati och förvaltning. Teoksessa Stolpe, Claus & Ståhlberg, Krister (toim.) Professioner, politik och förvaltning. Åbo Akademi. Institutet för jämförande nordisk politik och förvaltning. Ser. A:364. Turku, 137-159.
- Ståhlberg, Krister 1994. Medborgaren och demokrati. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1, 20-25.
- Sulkunen, Irma 1988. Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 134. Jyväskylä.
- Sulkunen, Pekka 1983. Myyteistä ja kertomuksen semiotiikasta. Sosiologia 20 (1), 1-11.
- Summa, Hilikka 1989. Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: tapaus asuntopolitiikka. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A17. Espoo.
- Summa, Hilikka 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka. Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, 51-84.
- Suomen Kuntaliitto 1994. Sivistyksen suunta. Helsinki.
- Suvanto, Merja 1991. Ylä-Savon matkailututkimus. Matkailun koulutus- ja tutkimuskeskus. Julkaisuja A:21. Savonlinna.
- Tarasti, Eero 1990. Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä. Helsinki: Gaudeamus.
- Temmes, Markku 1987. Hallintokoneiston autonomisuus. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol 218. Tampere.
- Tervonen, Ilkka 1982. Sivistymättömyys sivistyneisyyden vastakohtana. Aikuiskasvatus 2 (2), 46-48.
- Toiskallio, Jarmo 1981. Traditio Snellmanin pedagogiikan peruskäsitteenä. Teoksessa Snellman ja sivistys. Jyväskylän yliopisto. Filosofian laitos, julkaisu 14. Jyväskylä, 64-75.
- Tuomisto, Jukka 1991. Aikuiskasvatuksen peruskäsitteen historiallinen kehitys. Teoksessa Valistus, sivistys, kasvatus. Kansanvalistuksesta aikuiskasvatukseen. Vapaan sivistystyön XXXII vuosikirja. Toim. Aaltonen, Rainer & Tuomisto, Jukka. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Jyväskylä: Kirjastopalvelu, 30-69.

- Wacquant, Loïc J.D. 1995. Kohti sosiaalista prakseologiaa: Bourdieun sosiologian rakenne ja logiikka. Teoksessa Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J.D. . Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Suom. toim. M'hammad Sabour & Mikko A. Salo. Jyväskylä: Joensuu University Press, 20-84.
- Varis, Tuula 1989. Vallan genealogia - tutkimus Michel Foucault'n valtakäsityksistä. Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos, rauhan ja kehitystutkimuksen yksikkö. Tampere.
- Vattimo, Gianni 1991. Läpinäkyvä yhteiskunta. Suom. Jussi Vähämäki. Gaudeamus: Helsinki.
- Vennervirta, Seija 1990. Mitä radio helsinkiläisille kertoo? Vertaileva semioottinen analyysi kolmen Helsingissä kuuluvan radiokanavan iltapäiväohjelmista. Yleisradion suunnittelu- ja kehitysosasto. Sarja B2. Helsinki.
- Wilenius, Reijo 1978. Snellmanin linja - henkisen kasvun filosofia. Jyväskylä: Gummerus.
- Wilenius, Reijo 1982. Ihminen ja sivistys. Jyväskylä: Gummerus.
- Wilke, Helmut 1995. Valtion tragedia - Johdatus monikeskuksisen yhteiskunnan valtioteoriaan. Suom. Juha Virkki. Teoksessa Eräsaari, Risto ja Rahkonen, Keijo (toim.) Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta. Tampere: Gaudeamus, 144-165.
- Väliverronen, Esa 1996. Ympäristöanatomian uhka. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Zukin, Sharon 1992. Postmodern Urban Landscapes: Mapping Culture and Power. Teoksessa Lash, Scott & Friedman, Jonathan. Modernity and Identity. Oxford: Blackwell, 221-247.

YLÄSAVOLAISET KULTTUURIKIISTAT PAIKALLISESSA LEHDISTÖSSÄ 1990-1994¹

KIISTAN AIHE	LEHTI JA AJANKOHTA	LKM
KULTTUURIPALVELUT		
<i>Iisalmen uimahallin peruskorjaus</i>	<i>Iisalmen Sanomat, Salmetar 11.6.-5.12.1994</i>	38
<i>Iisalmen golfkenttä</i>	<i>Iisalmen Sanomat, Salmetar 21.6.1990-21.2.1991</i>	24
<i>Paikallinen vai alueellinen kulttuurihallinto?</i>	<i>Iisalmen Sanomat, Salmetar, Kiuruvesi, Pielavesi-Keitele, Matti ja Liisa 3.8.1991-20.3.1992</i>	22
<i>Lapinlahden taidemuseon peruskorjaus</i>	<i>Matti ja Liisa, Iisalmen Sanomat 21.8.1991-27.1.1993</i>	20
<i>Ylä-Savon kulttuurikäräjät</i>	<i>Iisalmen Sanomat, Salmetar, Kiuruvesi, Matti ja Liisa 24.9.-10.10.1993</i>	17
Kiuruveden kirjastoauto	Kiuruvesi 22.5.-3.7.1991	6
Pielaveden kansalaisopisto	Pielavesi-Keitele 15.9.-22.12.1993	6
Pielaveden nuorisotilat	Pielavesi-Keitele 22.3.-11.4.1991	3
Iisalmen kulttuuritoimenjohtaja	<i>Iisalmen Sanomat, Salmetar 6.11.1990-30.6.1991</i>	3
Iisalmen kuvataidekoulu	<i>Iisalmen Sanomat 15.3.-5.9.1992</i>	3
Iisalmen teatteriyhdistysten yhdistäminen	<i>Iisalmen Sanomat 6.11.-4.12.1992</i>	3
KULTTUURITAPAHTUMAT		
<i>Iisalmen kesätapahtumat</i>	<i>Iisalmen Sanomat, Salmetar 1990, 1991, 1992, 1993, 1994</i>	62
<i>Kiuruveden kesätapahtumat</i>	<i>Kiuruvesi 1990, 1991, 1992, 1993, 1994</i>	40
Hyväntekeväisyyskonsertin lipputulot	<i>Iisalmen Sanomat 11.1.-15.1.1994</i>	4
Kulttuurikeskuksen lipunmyynti	<i>Iisalmen Sanomat 31.3.-6.4.1994</i>	4
KULTTUURIYMPÄRISTÖ		
<i>Kiuruveden PeeÄssän ja apteekin rakennusten purkaminen</i>	<i>Iisalmen Sanomat, Kiuruvesi 13.7.1994-23.8.1995</i>	46
<i>Kiuruveden Savikan purkaminen</i>	<i>Kiuruvesi 11.4.1990-31.7.1991</i>	17
Iisalmen työväentalon säilyttäminen	<i>Iisalmen Sanomat, Salmetar 1.10.-9.11.1991</i>	13
Pielaveden Suojalan peruskorjaus	Pielavesi-Keitele 11.4.1990-26.5.1993	13
Kiuruveden torin saneeraus	Kiuruvesi 9.10.1991-30.9.1992	8
Kansanparantaja Anna-Mari Mårdin patsas	Kiuruvesi 2.6.-30.6.1993	5
Kiuruveden patsaat	Kiuruvesi 4.8.-18.8.1993	3

(jatkuu)

¹ Kursivoidut ovat mukana tässä tutkimuksessa

LIITE 1 (jatkuu)

KULTTUURI-IMAGO JA
-IDENTITEETTI

Kiuruvetisyys	Kiuruvesi ja Iisalmen Sanomat 17.7.-4.9.1991 ja 11.1.-10.3.1993	21
Kaupunginjohtajan käsitykset Iisalmen imagosta	Iisalmen Sanomat 20.1.-25.1.1992	3
Kritiikki Sonkajärven kirkkokuoron juhlakonsertista	Iisalmen Sanomat 20.5.-23.5.1991	8
Kritiikin tehtävä	Iisalmen Sanomat 7.10.-14.10.1993	3

KULTTUURIPERINNE

Sulkavan kyläkirja	Pielavesi-Keitele 5.8.-9.9.1992	6
Kuivaniemen kyläkirja	Matti ja Liisa 23.2.-23.3.1994	5

MUITA

Jatkosodassa kaatuneiden muistolaatta kirkkoon	Kiuruvesi 28.12.1990-16.1.1991	17
Alapitkän mopopoikien aiheuttama häiriö	Matti ja Liisa 5.9.-10.10.1990	10
Ongelmanuoret	Iisalmen Sanomat 12.4.-22.4.1994	5
Nuorten käyttäytyminen PK- hallilla	Iisalmen Sanomat 10.10.-12.10.1991	4
Istumatanssit vanhainkodissa	Kiuruvesi 9.6.-30.6.1993	3

YHTEENSÄ

498

TUTKIMUSKOHTENA OLEVAT KANNANOTTOTEKSTIT LEHDISTÄ:

Ahonen, Eino; taiteilija.

IS 7.9.1990: Miinalle (MÄ).

Ahonen, Eino (taiteilija), Aulis, Jussi (kriitikko), Monto, Osmo (taiteilija) ja Hallikainen, Vuokko (Iisalmen Seudun kuvataideseuran puheenjohtaja).

IS 8.12.1991: Lapinlahden taidemuseon toiminta turvattava (TM).

Airaksinen, Heikki; Varpaisjärven kansalaisopiston rehtori.

ML 4.9.1991: Mihin menet Varpaisjärvi! (AKH).

Alamainen.

KV 1.8.1990: Kukkulan kuninkaita (SA).

Alas lehmät, Iisalmi.

IS 7.9.1990: Lehmäkin on vaarallinen (MÄ).

Anoppihirmu.

KV 3.10.1990: Miinasta matkailuvaltti? (MÄ).

Anttonen, Tiina; Iisalmen Sanomien toimittaja.

IS 19.6.1994: Uskottavuus koetuksella (UH).

Asiaa läheltä seurannut.

Salm. 10.8.1990: Miina ja lehmät rauhaan! (MÄ).

Asioita hyvin huolestuneena sivusta seurannut.

Salm. 10.7.1992: Iisalmen Kamera eläköön omillaan! (II).

AT.

ML 25.11.1992: Vieläkin taidemuseosta (TM).

Aulis, Jussi; Iisalmen Sanomien kulttuuriavustaja.

IS 26.9.1993: Draamaa ja komiikkaa (KÄ).

A.V.

KV 12.9.1990: Miinasta (MÄ).

Balk, Jorma; Sonkajärven kansalaisopiston musiikinopettaja.

IS 14.8.1990: Johan teille lehmätkin nauraa (MÄ).

Breilin, Kauko; Halosten museosäätiön hallituksen puheenjohtaja.

ML 3.6.1992: Uimahalliko Taidemuseon kustannuksella? (TM).

Don Quijote.

KV 12.7.1995: Kuin varas yöllä... (PA).

E.H.

KV 27.7.1994: Palautetta kulttuuripäiviltä (KIU).

Ehdottelija, Iisalmi.

IS 2.2.1991: Koti Miinalle ja kyytöille (MÄ).

Ei-fossiili.

KV 27.7.1994: Meidän on uudesti luotava maa... (PA).

Ei-körttiläinen.

KV 20.3.1991: Körttiläisiin kyllästyneelle (KIU).

Ei paikkakuntalainen, Iisalmi.

IS 7.9.1990: Kyytöt teuraaksi (MÄ).

Ei pienestä kiinni.

KV 26.7.1995: Kaikki ajallaan (PA).

Ei suden, eikä lampaan puolta, Iisalmi.

IS 5.1.1991: Koko koulu Äkkijyrkälle (MÄ).

Ei vieläkään sonta-allergiaa saanut.

KV 19.9.1990: On karjaa ollut kouluilla ennenkin (MÄ).

Eläköön Kiuruvesi-päivät.

KV 1.8.1990: Kiuruvesi-päivät pysähtyneisyyden tilassa (KIU).

Entinen karjanhoitaja, Iisalmi.

IS 1.9.1990: Miinan lehmät Ihalan navettaan (MÄ).

Ensi vuonna golfhalli, pyöräilyhalli, painihalli..., Iisalmi.

IS 5.10.1994: Jo on aikoihin eletty! (UH).

Erilaisuus kunniaan, Iisalmi.

IS 29.9.1990: Sonkajärvi sekaisin (MÄ).

Etelänkulkija.

KV 14.11.1990: Uusiutuva kotikuntani (SA).

Etiäinen; Iisalmen Sanomien pakinoitsijanimimerkki (yläsavolainen kulttuurivirkamies).

IS 22.6.1990: Ahon ja Jussin päivät (II).

IS 22.7.1990: Uusi Venetsia (II).

IS 16.9.1990: Läjältä lyöntejä (MÄ/G).

IS 7.6.1992: Ahonlaitaa (II).

IS 5.7.1992: Niin metsä vastaa (II).

IS 19.7.1992: Limuset ja Tutiset (II).

IS 2.8.1992: Syytä juhlia (II).

IS 4.7.1993: Tule ja puserra (II).

IS 15.8.1993: Humala (II).

IS 10.10.1993: Tarkastusmaksu (KÄ).

EU vai Sokos?

KV 7.9.1994: Uusi liiketalo entisen paikalle (PA).

Haapalainen, Aarno, Iisalmi.

IS 27.10.1994: Niinhän siinä kävi (UH).

Hilja.

KV 29.8.1990: Miina Kiuruvedelle (MÄ).

H. ja A.

KV 24.8.1994: Kiuruvedellä kannattaa säilyttää... (PA).

Hortamo, Tuula; Iisalmen Sanomien kulttuuriavustaja.

IS 25.9.1993: Salakavala sisäinen tyhjiys (KÄ).

Hujanen, Liisa; Iisalmen Sanomien toimittaja.

IS 28.9.1994: Se lempilapsista rakkain (UH).

Huttunen, Viljo, Kiuruvesi.

KV 29.8.1990: Vielä lottakahvila-Savikan kohtalosta (SA).

IS 11.9.1990: Kyytöt kuuluvat Ylä-Savoon (MÄ).

KV 10.10.1990: Ongelmana Savikka (SA).

Hyvin pukeutuva kankaalainen, Iisalmi.

IS 8.10.1994: Onko kaupungilla vara kylpylään? (UH).

Hyvönen, Hannu ja Maksimainen, Tero; tunnettu kansalaisaktivisti Vieremältä ja Iisalmen kaupungin rahtiussihteeri.

IS 29.1.1991: Aittokosken kriisi on ratkaistava (MÄ).

Hyvönen, Viljo, Kuopio.

IS 29.9.1993: Oluthalli verovaroin? (II).

Häggman, Raija.

KV 10.10.1994: Elon ja apteekin purkamisesta (PA).

Ihminen on ihmiselle susi.

ML 25.11.1992: Ensin leipä, sitten sirkushuvit (TM).

Iirantalainen hämmästelijä.

IS 24.10.1990: Väärät perusteet (G).

Iisalmen kaupungin vammaisneuvosto, Iisalmen Invalidit ry.

IS 5.12.1994: Vammaiset ja uimahalli (UH).

Iisalmen Sanomat; pääkirjoitus.

IS 15.5.1990: Kulttuuriin panostus sitovaksi (AKH).

IS 23.7.1990: Kameralta vakuuttava näyttö (II).

IS 14.8.1991: Ehdotuksista käytännön toimintaan (AKH).

IS 2.9.1991: Muutokset kypsyvät kunnissa (AKH).

IS 1.10.1991: Yhteistyön kypsyttämistä on jatkettava (AKH).

IS 7.7.1992: Aho-päiviltä ja Kameralta vahvat näytöt (II).

IS 17.7.1992: Kansanvallanpäivästä sopisi tulla juhlapäivä (II).

IS 11.11.1992: Lapinlahden taidemuseo yhteinen asia (TM).

IS 29.6.1994: Aikalisä tarpeen (UH).

IS 3.7.1994: Kesää juhliitaan (II).

IS 19.7.1994: Savolaista henkeä vahvistettiin (KIU).

IS 26.8.1994: Kun pitäisi rakentaa ja säilyttää (PA).

IS 28.9.1994: Arvostelua pelkäämätön (UH).

IS 20.10.1994: Kaavan pitävyys (PA).

IS 6.7.1995: PeeÄssä pyllisti kiuruvetisille (PA).

Iisalmen uimahallin henkilökunta.

IS 21.8.1994: Iisalmen uimahallin palvelut tulevaisuudessa (UH).

I. S.

Salm. 28.9.1990: Sonkajärven sota (MÄ).

Itkonen, Teija; Iisalmen kaupungin varavaltuutettu (Kesk.).

IS 29.9.1994: Vastakkainasettelua (UH).

... ja miksei tytötkin!

KV 5.10.1994: Kerran vielä, pojat... (PA).

Jauhiainen, V..

KV 27.2.1991: Körttiläisiin kyllästyneille (KIU).

Jernfors, Markku, Iisalmi.

IS 8.7.1993: Vastalause "negatiiville" (II).

Jiiällä, Iisalmi.

IS 4.7.1990: Ei Ihalan tilaa golfkentäksi (G).

Salm. 8.2.1991: Se golfista (G).

IS 9.7.1991: Ilmaiset oluet (II).

Johan teille lehmätkin nauraa, Iisalmi.

IS 10.8.1990: Tyhjä metakka Miinan lehmistä (MÄ).

- Jokinen, Irene, Iisalmi.
Salm. 22.7.1994: Olusista kusiset (II).
- Juhlattomaksi jäänyt.
KV 30.7.1990: Kiuruvesi-päivistä... (KIU).
KV 8.8.1990: Winbergin Lassille! (KIU).
- Jääskeläinen, Rauno; Kiuruveden kunnanhallituksen varapuheenjohtaja (Vas.).
SS 14.9.1991: Ylä-Savon yhteinen tyhmyys (AKH).
- Kaikkonen, Annikki; Iisalmen kaupungin valtuutettu (Vas.).
Salm. 14.11.1994: Budjetin lähetekeskustelua (UH).
- Kaikkonen, Kaarina; kuvataiteilija, Helsinki.
IS 6.2.1991: Sonkajärvi ei ansaitse taiteilijaa (MÄ).
- Kaipaamaan maalaismaisemaan.
Miilu 20.2.1991: Jo on aikoihin eletty (MÄ).
- Kajavan Juuso, Iisalmi.
IS 26.9.1993: Monipuolista tulkintaa (KÄ).
- Kaksoinen; Salmettaren pakinoitsijanimimerkki.
Salm. 20.7.1990: Onko tämä tottakaan! (II).
Salm. 16.11.1990: Ihala-Golf (G).
Salm. 17.7.1992: Yliannostuksen vaara (II).
Salm. 22.7.1994: Tapahtumia (II).
- Kansalaistoimikunnan jäsen, Iisalmi.
IS 19.10.1990: Golfkenttä puhuttaa (G).
- Kartimo, Pentti; Kiuruveden kulttuurilautakunnan jäsen v:een 1992,
kuvataideyhdistys Ars Aktuaalin puheenjohtaja.
KV 16.5.1990: Risuja päättäjille (SA).
KV 15.8.1990: Savikka sopii torimaisemaan (SA).
KV 10.10.1994: Ratkaisu PeeÄssän kiistaan (PA).
- Kerääjä, Iisalmi.
IS 27.10.1990: Hämmästelijälle (G).
- Kettunen, Maila, Iisalmi.
IS 9.7.1991: Olut (II).
- Kettunen, Marja-Leena, Iisalmi; paikallisen raittiusyhdistyksen puheenjohtaja.
IS 13.7.1994. Olut ja kulttuuri? (II).
Salm. 15.7.1994: Olujuhlusta (II).
- Kiertelijä.
KV 8.8.1990: Siivoton nuoriso (KIU).
- Kinnunen, Pekka; Iisalmen kaupunginvaltuutettu (Kesk.).
IS 4.9.1990: Lasten ja kyyttöjen puolesta (MÄ).
IS 20.6.1994: Arvoluokituksen huipennus - höyrysauna ja porealtaat (UH).
IS 17.8.1994: Kylpylä tai ei - rahaa ei ole laajennukseen (UH).
IS 8.10.1994: Uimahallipäätös moraaliton (UH).
- Kirjosieppo; Matin ja Liisan pakinoitsijanimimerkki.
ML 6.3.1991: Muuttuuko ihminen... (MÄ).
ML 25.11.1992: Kiinnostusta taidepitäjään (TM).
ML 27.1.1993: Iloinen taidetapahtuma (TM).
ML 30.9.1993: Mikä on totuus? (KÄ).

Kiurukas.

- KV 11.4.1990: Miksi ihmeessä esiintymislava? (SA).
- KV 30.7.1990: Isäntäpäivät ja hevospuomi torille! (KIU).
- KV 8.8.1990: Musiikkitapahtuma piristysruiske (KIU).
- KV 27.2.1991: Kummallista kiihkoilua!" (KIU).
- KV 5.8.1992: Vai ei Kiuruvedellä tapahdu? (KIU).

Kiuruvesi; pääkirjoitus.

- KV 16.5.1990: Matkailusta taas kerran (KIU).
- KV 18.7.1990: Museojuhlien virityksiä (KIU).
- KV 27.6.1990: Meillä riittää valmiuksia (KIU).
- KV 30.7.1990: Kiuruvesi-päivien jäljillä (KIU).
- KV 1.8.1990: Syksy on tulossa (KIU).
- KV 13.2.1991: Maisema avartuu... (SA).
- KV 3.7.1991: Kotiseututyö ei sulje pois muita (KIU).
- KV 31.7.1991: Viihtyisä siitä tulee... (SA).
- KV 14.8.1991: Seminaari aiheita myös tästä päivästä (KIU).
- KV 11.9.1991. (AKH).
- KV 15.7.1992: Perjantaina liputetaan (KIU).
- KV 22.7.1992: Kiuruvesi-viikolla painavaa asiaa, mutta... (KIU).
- KV 21.7.1993: Kiuruvettä juhliitaan (KIU).
- KV 28.7.1993: Kiuruveden pitäjähenki on vahvuus (KIU).
- KV 4.8.1993: Hingunniemessä tutkaillaan tulevaisuutta (KIU).
- KV 26.9.1993: Sirkushuvit eivät riitä... (KÄ).
- KV 13.7.1994: On aihetta juhlia (KIU).
- KV 20.7.1994: Esi-isien työlle tehtiin kunniaa (KIU).
- KV 3.8.1994: Keskustelua syntynyt, ja se on hyvä se (PA).
- KV 9.11.1994: Se on sitä demokratiaa (PA).
- KV 23.8.1995: Kiuruvesi ei ole kaupunki (PA).

Kiuruvetiset Anna-Maria Silfvenius-Pura, Markku Pura, Taina ja Juha Taskinen.

- KV 3.8.1994: Modernin uudistuvan Kiuruveden puolesta (PA).

Kivelä, Unto; Iisalmen Sanomien ent. päätoimittaja, kolumnisti.

- IS 10.6.1991: Mikä ihmeen YY? (AKH).
- IS 22.6.1992: Ahon laittaa (II).
- IS 1.8.1994: Välitilin päätös (II).

Kivimäki, Jouko (ohjaava läänintaiteilija), Martikainen, Pauli (taiteilija) ja Monto, Osmo (taiteilija).

- IS 17.11.1992: Kyltit pois, Lapinlahti! (TM).

Kohta entinen kuntoilija, Iisalmi.

- IS 12.10.1994: Uimahalli peruspalveluja, kylpylä ei (UH).

Komulainen, Jouni; Iisalmen kaupungin rakennus- ja pelastuslautakunnan varapuheenjohtaja.

- IS 12.9.1994: Toimintakykyinen pelastuslaitos vai uimahallin laajennus? (UH).

Korotuksiin kyllästynyt, Iisalmi.

- IS 9.10.1990: Kohti konkurssiako? (G).

Kotilainen, Seppo, Iisalmi; Iisalmen Sanomien kulttuuriavustaja.

- IS 12.10.1994: Uimahalliko ykköskohde? (UH).

- Salm. 21.10.1994: Uimahallikirjoittelusta (UH).
Kotirintamanainen.
KV 10.10.1990: Savikasta (SA).
Koululaisten ja eläinten puolesta, Lapinlahti.
IS 22.9.1990: Mihin Miinan lehmät? (MÄ).
Kritiikki, Iisalmi.
IS 7.8.1990: Golf ym. asiaa Iisalmesta (G).
Kukkakorpi, Kalle.
KV 27.2.1991: Körttiläisiin kyllästyneelle (KIU).
Kulttuurinälkäiset, Iisalmi.
IS 29.6.1990: Aho-päivät (II).
Kumpulainen, Heikki, Iisalmi.
IS 4.12.1992: Lama laannutti hotellihankkeen (UH).
Kuriiri, Iisalmi.
IS 24.6.1994: Tasapuolinen kohtelu mieskuntoilijoille uimahallilla (UH).
Kuvaja, Erkki; Kiuruveden Musiikinystävien puheenjohtaja.
KV 15.8.1990: Mietteitä musiikitapahtumasta (KIU).
Kysyn vaan, Vieremä.
IS 29.9.1990: "Koulukarjaa" Vieremälläkin (MÄ).
Käkriäinen; Iisalmen kulttuurilautakunnan puheenjohtajan (1993-96)
"pakinoitsijananimimerkki".
Salm. 10.7.1992: Viiniset, Viinaset ja Vesiset (II).
Salm. 17.7.1992: Olusten oheistapahtumia lisää (II).
Salm. 4.6.1993. Ennätykset rapisevat (II).
Salm. 18.6.1993: Iisalmi menettää veistoviikot? (II).
Salm. 9.7.1993: Sieltä ja täältä (II).
Salm. 16.7.1993: Oluset-juhlien on uudistuttava (II).
Salm. 1.10.1993: Käytiin käräjillä! (KÄ).
Salm. 4.3.1994: Iisalmi kolmantena! (UH).
Salm. 23.9.1994: JAA voitokkaana! (UH).
Salm. 30.9.1994: Varmat pitivät vedonlyönnissä (UH).
Salm. 14.10.1994: Urheilussa vilkasta! (UH).
Kärkkäinen, Kalevi A..
KV 19.7.1995: Sitäkö vaeko ee? (PA).
Kääriäinen, J., Iisalmi.
IS 18.3.1992: Ei kaupungin tukea Olusille (II).
IS 29.9.1994: Voihan valtuusto! (UH).
Körttiläisiin kyllästynyt.
KV 20.2.1991: Mikä körttiseminaari? (KIU).
KV 6.3.1991: Vielä körttiläisille (KIU).
Köyhä laulaja.
KV 29.6.1994: Koettakaapa tulla toimeen omillanne! (KIU).
Lahti, Kyllikki, onnellinen yksinhuoltaja.
IS 20.2.1991: Erilaisuusko uhka? (MÄ).
Lappalainen, Anna.
KV 20.7.1994: Rakennuttaja ja suunnittelija suuren haasteen edessä (PA).

Lappalainen, Juhani, Louhelainen, Antero, Hartikainen, Martti, Kauppinen, Esko, Rytönen, Ate, Rönkkö, Pauli ja Honkanen, Jaakko.

IS 19.7.1990: Ihalan tilan käytöstä (G).

Lappalainen, Jussi, Iisalmi; kansalaistoimikunnan vetäjä.

IS 3.8.1990: Jatkokysymys Töröselle (G).

IS 7.8.1990: Golf-kentän kauneus on usein petollista (G).

IS 22.11.1990: Ei varaa golfiin (G).

IS 13.2.1991: Vielä Ihalan golfkentästä (G).

IS 21.2.1991: Kiitoksen paikka (G).

Lappalainen, Matti, Hamina.

KV 16.11.1994: Hyvät 'kiuruvetiset', osuuskauppa-, ympäristö- ja kansanperinneväki! (PA).

Lappalainen, Tarja; Matin ja Liisan toimittaja.

ML 4.11.1992: Lapinlahti tienhaarassa. Taidepitäjäkö vai uimahallipitäjä? (TM).

ML 18.11.1992: Vielä kerran Taidemuseosta (TM).

Lappalainen-Lilja, Leena; Kiuruveden kulttuurilautakunnan puheenjohtaja.

KV 22.8.1990: Millainen on 'meidän miljöö'? (SA).

Lapsissa tulevaisuus, Iisalmi.

IS 6.3.1992: Lapset rauhaan (II).

Late.

KV 23.5.1990: Toer kerralla isommaks! (SA).

Lehmille kuonokoppa, Sonkajärvi.

IS 22.9.1990: Lehmätkö petoja? (MÄ).

Lehmät ja Miina arvoonsa.

KV 15.8.1990: Miina meille! (MÄ).

Leppänen, Jorma, "kukkoilija", Tihilä.

KV 14.9.1994: Kiuruveden kehittyminen (PA).

Linkoneva, Terttu; ent. Lapinlahden taidekeskuksen toiminnanjohtaja.

ML 18.11.1992: Siitä taiteen rahoittamisesta (TM).

Lomalainen.

KV 8.8.1990: Missä ihmeessä piileskelette, kaikki neropatit! (KIU).

Maksimainen, Tero; Iisalmen raittiussihteerit.

IS 18.7.1991: Olutjuhlien rumempi kuva (II).

Manninen, Seppo; Iisalmen Sanomien toimituspäällikkö.

IS 29.6.1990: Swingin kutsu. (G).

Markkanen, Niilo, Ranua.

IS 20.7.1993: Pettymysten festarit (II).

Matinniemi, Ilmari; Kiuruvesi-lehden avustaja, valtuutettu (SMP).

KV 8.8.1990: Kannanottoja (SA).

Matti ja Liisa; pääkirjoitus.

ML 11.9.1991: Yhteistyökokeilussa päättömiäkin esityksiä (AKH).

ML 21.8.1991: Taidelaitokset tienhaarassa (TM).

ML 18.11.1992: Museo tienhaarassa (TM).

Maskulainen, Kauko; Kiuruveden kirjastonjohtaja.

IS 8.9.1991: Kestävän tulevaisuuden tiellä (AKH).

- Mies Kirkonsalmelta.
IS 1.3.1992: Kehdosta hautaan (II).
- Miilu; pääkirjoitus.
Miilu 5.9.1990: Pääsimmäpä kesästä (MÄ).
Miilu 3.10.1990: Syksyn merkit (MÄ).
- Miinoittaja.
PK 20.9.1990: Miina meille (MÄ).
- Miinus.
Miilu 3.10.1990: Sairastuuko lehmän näkemisestä? (MÄ).
- Mikin saaren Mamma 40 v. kesäsulkavoinen.
KV 19.7.1995: Öykkärimäistä rahan valtaa! (PA).
- Mikkonen, Irma Vappu, Iisalmi.
IS 28.10.1990: Tutkimuksen tekoon (MÄ).
- Mikkonen, Taito.
ML 2.12.1992: Taide pahassa maailmassa (TM).
- Minä ja 20 muuta, Iisalmi.
IS 14.7.1994: Oluset soi liian kovalla (II).
- Mitäs me taiteilijat, Sonkajärvi.
IS 19.9.1990: Kaljataiteilijat (MÄ).
- Mummeli Kannelkujalta, Iisalmi.
IS 11.7.1991: Iisalmi, kaunis kaljakaupunki (II).
- Muutamat kyläläiset.
IS 14.12.1990: Nyt menee liian pitkälle (MÄ).
- Negatiivi, Kiuruvesi.
IS 5.7.1993: Nousevan auringon kaupunki? (II).
- Nenola, Pirjo; Iisalmen Sanomien kulttuuritoimittaja.
IS 27.8.1992: Taiteiden yö iisalmelaisittain (II).
IS 1.10.1993: Kuka sanoo, mikä on oikeaa kulttuuria? (KÄ).
- Niskanen, Pekka.
KV 31.8.1994: Järjestelykysymys (PA).
- Nissinen, L., Iisalmi.
IS 28.7.1990: Golfkenttä golfaajien omille maille (G).
- Näin Pohjois-Karjalasta.
IS 11.1.1991: Häätö peruutettava (MÄ).
- Närkästynyt.
KV 26.5.1993: Toivottavasti ei kaljateltaa (KIU).
- Oinonen, Teemu; Iisalmen kirjaston osastonjohtaja.
IS 26.9.1993: Missä oli Nieminen? (KÄ).
IS 6.10.1993: Hävitetäänkö kulttuuri? (KÄ).
- Oksanen, Aila; Uimahallisäätiön hallituksen jäsen.
IS 24.6.1994: Onko Iisalmen uimahalli peruspalvelu tulevaisuudessakin? (UH).
- Olinhan siellä minäkin.
KV 9.6.1993: Kaljatelasta närkästyneelle (KIU).
- Ollikainen, Väinö, Sonkajärvi.
IS 22.9.1990: Äkkijyrkkyttä (MÄ).

- Oluset-työryhmä, Iisalmi.
IS 21.7.1993: Oluset-juhlien monta tarinaa (II).
- Olutjuhlista kiusaantunut, Iisalmi.
IS 8.7.1994: Olut pilaa Iisalmen (II).
- Olut pois kaupoista, Iisalmi.
IS 19.3.1993: Olutkaupungin maine? (II).
- Olvillako kaikki valta, Iisalmi.
IS 13.7.1991: Milloin Iisalmen 100-vuotispäivät? (II).
- Oma tupa ja perunamaa.
KV 31.8.1994: Viivästyivätkö suoelijat? (PA).
- Oskari; Pielavesi-Keiteleen päätoimittaja.
PK 4.12.1991: Täällä toimitus (AKH).
PK 12.2.1992: Täällä toimitus (AKH).
- Paananen, Rauni; Iisalmen Sanomien kulttuuritoimittaja.
IS 20.7.1990: Jos vedämme suuntaan samaan (II).
IS 24.9.1993: Viljeltiinkö rikkaruohoja? (KÄ).
IS 28.9.1993: Moraalisia ongelmia (KÄ).
- Paarma; Iisalmen Sanomien pakinoitsijanimimerkki.
IS 10.7.1994: (II).
IS 2.10.1994: (PA/UH).
- Partanen, Ismo; entinen järjestö- ja kuntatyöntekijä.
IS 17.8.1991: Ylä-Savoön yhteinen kulttuuritoimenjohtaja (AKH).
- Pasma, Oiva; aktiivinen kulttuurinharrastaja (kuvataide).
IS 29.9.1993: Kulttuuri, eloonjäämisooppiako? (KÄ).
IS 11.6.1994: Laajennus vai perusparannus? (UH).
- Pentikäinen, Risto; pastori, Kiuruveden kaupunginvaltuutettu (Kesk.).
KV 31.8.1994: Elon asiasta (PA).
KV 21.9.1994: City vai tuppukylä? (PA).
KV 19.10.1994: Säilytettävä miljöo (PA).
- Perukkalainen.
KV 26.10.1994: Apteekkiin vanhusten palvelutalo! (PA).
- Pieni kukkanen vain...
KV 18.7.1990: Päättäjät, säästäkää edes jotakin! (SA).
- Pihlainen, Helmi; Iisalmen kaupunginvaltuutettu (Kesk.).
IS 26.9.1994: Uimahallihankkeesta kerrottu harhauttavasti (UH).
- Piällysmies, Helsinki.
IS 22.8.1990: Miksi rohkeutta ei arvosteta? (MÄ).
- Pura, Markku.
IS 23.8.1995: Eloa Kiuruveden suviyössä (PA).
- Puurunen, Hannu, Lapinlahti; arkkitehti, Kuopion läänin taidetoimikunnan puheenjohtaja.
ML 11.11.1992: Valtuuston päätös vie pohjan museon kehittämiseltä (TM).
- Pyhäkäs.
KV 4.8.1993: Juhlajuna toi - tyhjälle torille (KIU).
- Pörsänmäen mummu, Iisalmi.
IS 21.5.1991: Härskiys huipussaan (UH).

- Pöykkö, Kalevi; Jyväskylän yliopiston taidehistorian professori.
IS 15.12.1992: Taidemuseotoiminnalle esteetön jatkuvuus (TM).
- Rakennusmies.
KV 19.7.1995: Hyvä, pojat! (PA).
- Realisti.
KV 6.10.1993: Kulttuurista suuri poru (KÄ).
KV 19.7.1995: Viherpipertäjien tautia Kiuruvedellä? (PA).
- Reinikainen, Mikko; arkkityö.
KV 20.7.1994: Osuuskaupan talo ja apteekki (PA).
- Roi; Salmettaren pakinoitsijanimerkki.
Salm. 1.10.1993: Sivumennen sanottua (KÄ).
- Ruotsalainen, Jorma; Lapinlahden kunnanhallituksen jäsen, (sd.).
ML 20.5.1992: Taidehalli vai uimahalli (TM).
- Ruotsalainen, Liisa, Kiuruvesi.
KV 2.2.1995: Kenen lauluja laulat... (PA).
- Ruotsalainen, Pekka, Vantaa.
KV 3.8.1994: Älkää antako rikkoo idyllistä kaupunkikuvaa! (PA).
- Ruotsissa asuva sukevalainen.
IS 29.9.1990: Maito ja alkoholi (MÄ).
- Ryhmläiset, Iisalmi.
IS 22.6.1994: Lasten kaupungin kuulumisia (UH).
- Rytkyläinen.
KV 5.9.1990: Miina Kiuruvedelle? (MÄ).
- Rytkönen, Jouni, syntynyt Iisalmessa/Iisalmi.
IS 16.1.1991: Jokohan riittäisi (MÄ).
IS 4.11.1994: Häätä vastaan uimahalli (UH).
- Räisänen, Juhani, Iisalmi; kaupungingeodeetti.
IS 17.8.1990: Savupiiputko menevät...? (G).
- Saarenvirta, Raimo. Iisalmen kaupunginarkkitehti.
IS 25.9.1993: Vitsejä riittää "arvokeskusteluun" (KÄ).
- Salmetar; pääkirjoitus.
Salm. 21.6.1990: Kahden kerroksen väkeä (G).
Salm. 13.7.1990: Messu- vaiko matkailuyhtiö? (II).
Salm. 27.7.1990: Golfliikkeet (G).
Salm. 5.7.1991: Enemmän kuin tuhat sanaa (II).
Salm. 2.8.1991: Maakuntajuhlan järjestäjäpohjaa voisi laajentaa? (II).
Salm. 6.9.1991: Yhteistoiminnalla säästöjä (AKH).
Salm. 31.1.1992: Iisalmen kuntayhtymä vuonna 1993? (AKH).
Salm. 3.7.1992: Tapahtumista runsauden pula (II).
Salm. 10.7.1992: Olutjuhlilla monia vaikutuksia (II).
Salm. 9.7.1993: Olutpalveluista ylitarjontaa? (II).
Salm. 30.7.1993: Perinteet kunniaan (II).
Salm. 8.7.1994: Olutjuhlit valuvat myös keskustaan (II).
Salm. 22.7.1994: Siunattu hulluus kukoistaa kesäisin (II).
Salm. 2.9.1994: Uimahallilla kehittämislaineita (UH).
- Santeri; Salmettaren pakinoitsijanimerkki.
Salm. 31.3.1995: Hinnoitellaanko asiakkaat ulos uimahallista? (UH).

Saukkonen, Eero; PeeÄssän toimitusjohtaja.

KV 21.9.1994: Väliotsikko oli ruma (PA).

Savikan puolesta.

KV 19.9.1990: Sananen Savikasta (SA).

Savolainen, Mirja; Iisalmen Sanomien ajankohtaistoimituksen esimies.

IS 17.7.1990: Ihan erilainen savipaja (II).

IS 4.11.1992: Vaihtoehdotonta vaihtokauppaa (TM).

IS 17.6.1994: Ei pysty kysymään (UH).

Savolainen, Veikko; Iisalmen kaupungin rakennus- ja pelastuslautakunnan jäsen.

IS 26.7.1994. Kiinteistöverollako kylpylä Iisalmeen (UH).

Sillanpää, Eero; Sonkajärven kansalaisopiston rehtori.

IS 2.9.1991: Ylä-Savon yhteistyökokeilustako kulttuurin tuhoamisprojekti? (AKH).

Siuro, Seppo; Iisalmen Uimahalli- ja urheilutalosaatiön puheenjohtaja, Iisalmen kaupunginhallituksen puheenjohtaja (Vas.).

IS 14.5.1991: Uimahalliko nuorisotiloiksi? (UH).

Stadin kundi.

KV 3.8.1994: Puretaan pois lättänät! (PA).

KV 15.2.1995: Omistajalla valta - ja vastuu! (PA).

Sudenpennut, Kuopio.

IS 22.9.1990: Lehmivahteja muuallekin (MÄ).

Sudenpentu.

IS 28.7.1990: Miinalle navetta (MÄ).

Sukulaissielu.

IS 14.1.1991: Vielä lehmistä ja Miinasta (MÄ).

Suomala, Helena; Keiteleen kirjastotoimenjohtaja.

IS 15.9.1991: Kulttuurityön ehdot (AKH).

Synnyinseutu Lapinlahti, kotiseutu Kuopiossa.

ML 18.11.1992: Järkyttävä päätös (TM).

Säisä, Alpo O.; Kiuruveden kansalaisopiston johtokunnan puheenjohtaja, Kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja.

IS 4.9.1991: Ei lisää byrokratiaa (AKH).

Talousintellektuelli, Lapinlahti.

IS 20.11.1992: Rahatko taidemuseolle? (TM).

Tapaninen, Martti.

KV 30.1.1991: Rytmihäiriö (KIU).

Tenhunen-Marttala, Päivi; Kiuruveden musiikkitapahtuman toiminnanjohtaja.

KV 29.6.1994: Musiikin harrastajat saavat tarpeeksi tukea (KIU).

Tikka, Raili, Iisalmi.

IS 17.8.1990: Allergia on sairaus (MÄ).

T.L., Iisalmi.

IS 25.7.1990: Golfrata toisalle (G).

IS 14.8.1990: Ettäkö savupiiput menevät...? (G).

Toinen kiurukas.

KV 12.8.1992: Kiurukkaalle tapahtumista (KIU).

- Topelius-Tuomainen, Riitta; Iisalmen kaupungin suunnittelupäällikkö.
 SS 19.10.1991: Museoituuko Ylä-Savo vai pysymmekö kehityksessä?
 (AKH).
- Tuopin jäljet, Iisalmi.
 IS 2.6.1992: Olutkaupungin maine velvoittaa (II).
- Tuovinen, Tapio, Aittokoski.
 IS 4.9.1990: En hätistellyt vaan puolustauduin (MÄ).
- Tuppukyläläinen.
 KV 26.10.1994: Ykköspaikka (PA).
- Tyrväinen, Paavo; Sonkajärven kunnanjohtaja.
 IS 25.1.1991: Aittokosken mediatapahtuma (MÄ).
- Tyytyväinen.
 KV 31.8.1994: Eloko korjauskelvoton? (PA).
- Törönen, Lauri; Iisalmen kaupungininsinööri.
 IS 1.8.1990: Ihalan tilaa riittää moneen käyttöön (G).
- Uimataitoinen eno.
 IS 8.8.1991: Onnellinen Ylä-Savo (AKH).
- Untamo, Iisalmi.
 IS 4.9.1992: Säännöt ja normit luovuuden esteenä (II).
- Urheiluveteraani.
 IS 20.7.1990: Herrasväen sumputusta (G).
- Uuden rakentamisen kannalla.
 KV 26.10.1994: EU kyllä - Elo, ei vielä (PA).
- Vartiainen, Hanna, Rantakylä.
 KV 22.2.1995: Eikö kukaan suojele Kiurujärveä saastumiselta? (PA).
- Vatanen, Tommi, Sonkajärvi.
 IS 26.9.1990: Lehmät ja kulttuuri (MÄ).
- Vihreyden kannattaja.
 KV 15.2.1995: Ympäristöäkin huomioitava (PA).
- Viitanen, Osmo, Runni; Vastaava karjanhoitaja.
 IS 14.1.1991: Ei paikkaa auki (MÄ).
- Wikström, Kari, Sonkajärvi.
 IS 15.8.1990: Kyytöt syövät ruusutkin (MÄ).
- Wikström, Mandi, Aittokoski.
 IS 25.8.1990: Puhutaan lapsista (MÄ).
- Winberg, Lauri; Kotiseutuneuvos, PeeÄssän hallintoneuvoston jäsen,
 KV 1.8.1990: Alpolle suurkiitokset! (KIU).
 KV 15.8.1990: Juhlattomaksi jääneelle (KIU).
 KV 27.7.1994: Elon mainingit... (PA).
- Vuorela, Pete; Salmettaren Poppis-nurkan kirjoittaja.
 Salm. 15.6.1990: Se on tämä kesä (II).
 Salm. 6.7.1990: Kesämeininkiä (II).
- Väsäsen Elvi.
 Miilu 22.8.1990: Kippeekii on kivessä Sillon, kun se on Toesessa... (MÄ):

Väisänen, Kaisa; Kiuruveden kotiseutuyhdistyksen sihteeri.

KV 13.7.1994: Häkellyttävä PeeÄssän hallituksen päätös (PA).

IS 14.7.1994: PeeÄssä purkaa hyväkuntoiset rakennukset (PA).

KV 5.10.1994: PeeÄssä ei voi kävellä kulttuurihistorian yli (PA).

Yks kiuruvetinen.

KV 10.10.1990: Tunteet kuriin! (SA).

Ylitalo, Risto; Iisalmen Sanomien päätoimittaja.

IS 20.3.1992: Seutuistumisen kärjessä (AKH).

Ylä-Savon Akatemian johtoryhmä.

IS 17.8.1991: Ylä-Savon päättäjille (AKH).

IS 27.7.1993: Haaste Ylä-Savon kunnanhallituksille Ylä-Savon kulttuurikäräjille 23.9.1993 (KÄ).

Ylä-Savon kirjallinen yhdistys Panu, johtokunta.

IS 2.7.1990: Kulttuurinnälkäisille (II).

Yx uimari, Iisalmi.

IS 28.5.1991: Siks oon mä suruinen (UH).

Äiti Iisalmesta.

IS 4.9.1990: Kunta joukkopsykoosissa (MÄ).

Ällistynyt yksinkertainen.

KV 29.8.1990: Mikä kansalaisäänestys...? (SA).

Äly, hoi...!

KV 28.9.1994: Joutilailla jottain (PA).

ÄYZ, Vieremä.

IS 11.1.1991: Miinan häätöyritys häpeä Ylä-Savolle (MÄ).